

INSTYTUT SŁAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Słownik
Bartłomieja
Bz
Rydgoszczy

WERSJA POLSKO-ŁACIŃSKA
V (R – STRACENIE)

SŁOWNIK
BARTŁOMIEJA Z BYDGOSZCZY

wersja polsko-łacińska

INSTYTUT SŁAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK
FUNDACJA SŁAWISTYCZNA

SŁOWNIK BARTŁOMIEJA Z BYDGOSZCZY

wersja polsko-łacińska

część V (R – Stracenie)

opracowały

ELŻBIETA KĘDELSKA, IRENA KWILECKA, ARLETA ŁUCZAK

WARSZAWA 2012

Recenzje wydawnicze
TADEUSZ LEWASZKIEWICZ
MICHAŁ RZEPIELA

Projekt okładki
WOJCIECH KOSSAKOWSKI

Skład i łamanie
JACEK MARCINIAK

© Copyright by Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy
& Fundacja Sławistyczna
Printed in Poland

ISBN 978-83-89191-06-9

A d r e s r e d a k c j i
Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy (SOW)
Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
Pałac Staszica, ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa
tel./fax 22 827 17 41, tel. 22 657 28 49
sow-ispaw@wp.pl, www.ispan.waw.pl

SPIS TREŚCI

Przedmowa do tomu V	7
Uzupełnienia i poprawki do tomów I, II, III i IV	10
Bibliografia	15
Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury.....	21
Wykaz skrótów ogólnych i znaków	24
Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – hasła od R do Stracenie	27

Przedmowa do tomu V

Piąta część polsko-łacińskiej wersji Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy obejmuje polskie hasła na literę R (**RACHOWAĆ – RŻYSKO**) oraz pierwszą część haseł na literę S (**SAD – STRACENIE**).

W obecnym tomie nie powtarzamy informacji o rękopisach Bartłomieja z lat 1532 i 1544, które są podstawą niniejszej publikacji. Informacje te znajdzie Czytelnik w tomach I i II naszej edycji¹. Przypominamy tylko, że oryginał słownika z 1544 r. (u nas sygnowany skrótem R), czyli glosy Bartłomieja na kartach inkunabułu J. Reuchlina *Vocabularius breviloquus* z 1488 r., stanowiącego własność Biblioteki UAM (sygn. Inc. 169), jest dostępny na stronach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (www.wbc.poznan.pl/publication/11238).

Zasady redagowania Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy pozostają bez zmian. W piątym tomie, podobnie jak w poprzednich, uzupełniamy „Bibliografię” i „Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury”; dodajemy też „Uzupełnienia i poprawki” do opublikowanych już części. Zawierają one: 1) opuszczone w wydanych już tomach hasła polskie (np. **NAZNAMIONOWANIE**, **PANWICZKA**) oraz pominięte przykłady użycia wyrazów polskich w istniejących już hasłach (np. **LEKARZ**, **NAPIS**); 2) hasła istotnie zmienione pod względem redakcji (np. **CHŁOPSKI** i **GĘDZIEC**); 3) poprawki wcześniejszych błędnych lekcji (np. **ABY** zam. **OBY**) oraz błędnych lokalizacji (np. **DZIEN**, **POWŚCIAĞNAĆ**). Niewielkie korekty dotyczące np. interpunkcji, pisowni wielkich i małych liter oraz drobnych

¹ Zob. *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polsko-łacińska*, część I (A-G), opracowały E. Kę d e l s k a, I. K w i l e c k a, A. Ł u c z a k, SOW, Warszawa 1999; część II (H-M), SOW, Warszawa 2003; część III (N-Pleć), SOW, Warszawa 2005; część IV (Plemię-Pytlowany), SOW, Warszawa 2009.

zmian redakcyjnych, jak poszerzanie tekstu łacińskiego w stosunku do wcześniej opublikowanych haseł (zob. **KORYTO** i **SĄD 2.**) nie wchodzi do erraty.

Pragniemy dodać, że niektóre zapisy Bartłomieja udało nam się dopiero z czasem odczytać prawidłowo (zob. **PRZYDCZA**, por. **SPADEK**; zob. też **KUPIEC**, por. **SPRAWOWAĆ**). Dobrym przykładem rozstrzygnięcia wątpliwości jest też zapis na górnym marginesie karty R H₃v, skąd opracowując V tom odczytaliśmy cały tekst łaciński Bartłomieja (zob. **SPUSZCZONY**), podczas gdy w I tomie występował tylko jeden, hasłowy wyraz łaciński (*summissus* – zob. **DOŁ**).

Nadal jednak pozostały liczne wątpliwości, często sygnowane znakiem zapytania. Dotyczą one np. lekcji wyrazów (zob. **ROZPADŹ SIĘ** (lub **ROZPAŚĆ SIĘ**), **SKALNAK** (?), **SPYTAĆ**), ich znaczenia (**SKALNAK** (?)) – albo statusu językowego². Można tu wymienić zapisy „fforma”, „scuta” i „sacristia”, które mogą być zarówno wyrazami polskimi, jak i łacińskimi.

Leksem „forma”, poświadczony w polszczyźnie już od średniowiecza, występuje u BB kilkakrotnie jako wyraz polski (zob. **FORMA**), zapisywany zawsze z podwójnym f- (fforma – Nom. plur.). Również większość łacińskich zapisów BB ma ff- (np. łac. *fforma*)³. Niestety, w naszej edycji przyjęliśmy zasadę zapisywania wyrazów łacińskich z ff- przez jedno f- (por. Wstęp do I t., s. 50), a więc rzeczownik „fforma” spod łac. hasła *racio* (zob. **FORMA**, **LIDŹBA**, **PRZYCZYNA**, **ROZUM**) ma niepewny status językowy, ponieważ sam zapis wyrazu „forma”, a także jego kontekst niewiele wyjaśniają.

Podobną wątpliwość budzi zapis „scuta”, być może pol. „szkuta” lub łac. *scuta* ‘rodzaj statku’⁴ (zob. **SMYCZEK**). U Bartłomieja polska „szkuta” ma różne zapisy: Szhcuta, skuth (Gen. plur.), ve Skucye – oraz wymieniona wyżej, niepewna „scuta”. Za wersją polską tej ostatniej przemawia zapis wyrazu „szkutnik” – Scuthnyk w R o₃ (mg) (hasła te znajdują się w następnym tomie naszej edycji).

² Te kwestie porusza m.in. A. Łuczak, *Zagadkowe wyrazy w «Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy» z XVI wieku*, [w:] *Zielonogórskie seminaria językoznawcze 2010*, red. S. Borawski, M. Hawrysz, Zielona Góra 2011, s. 71-84.

³ Na karcie R n₁ (mp) Bartłomiej zapisał obok siebie dwa łac. hasła o różnej grafii: *fforma verborum* oraz *de forma iuris*, co świadczy o jego braku konsekwencji. Podobnie niekonsekwentnie zapisuje BB wyrazy polskie na f- (zob. hasła pol. w t. I, s. 177-183), chociaż większość zapisów ma ff-.

⁴ Zob. Słsr sv. *Scuta* (germanizm).

Nie jest oczywista również przynależność językowa zapisu „Sacristia” (sv. **SAKRYSTYJA**), występującego w S i R. Za uznaniem go za wyraz polski, a nie łaciński, przemawiają zarówno słownik Mymera, z którego BB korzystał, jak i interpretacja Bolesława Erzepkiego (zob. hasło „Sakrystia” w części polskiej jego edycji słownika Bartłomieja z 1532 r.).

Trzeba też przypomnieć, że nie wszystkie nasze hasła opatrzone są objaśnieniami znaczeniowymi, podobnie jak w wydaniu Erzepkiego. Nie podajemy znaczeń wyrazów znanych, niebudzących wątpliwości. Na ogół nie objaśniamy także wyrazów wchodzących w skład, rozbudowanej u BB, terminologii, m.in. gramatycznej. Stosujemy wówczas tylko kwalifikatory.

W tym miejscu składamy serdeczne podziękowania obu Panom recenzentom: Profesorowi Tadeuszowi Lewaszkiewiczowi i Doktorowi Michałowi Rzepieli za ich cenne uwagi i wskazówki, bardzo dla nas pomocne w pracy nad obecnym tomem.

Autorki

Poznań, luty 2012 r.

Uzupełnienia i poprawki do tomu I, II, III i IV

ABY, t. I, s. 65, jest: aby są tak sthalo *utinam* R Y₅v – ma być: oby ... (brak hasła **OBY** w III t.); zob. **STAĆ SIĘ**.

BALWAN, t. I, s. 70, jest: Balvan Soly *bancus salis* R d₅ (md) – ma być: ... R d₆ (md); zob. **SOL**.

BAŃKA, t. I, s. 70, jest: banky stavyacz ... R P₄ (ml) – ma być: ... R P₄v (ml); zob. **STAWIAĆ**.

BEZOKI, t. I, s. 74, jest: Bezoky, rozoki *luscus* (bibl.) S 84 – ma być: rozoky *luscus dr qui tantum unum habet oculum* ... (bibl.) S 84v (por. Mu28, s. 51; por. też *Bezoky luscus* S 84v (av. *luscio morbus est* ...)); zob. **ROZOKI**.

BIĆ, t. I, s. 76, jest: ... *tintinaculi* ..., *qui in cede flagris Romanos cedunt, vel flagratores, flagriones* R J₄ (mg) – ma być: ... *qui in cede* (? – zapis niewyraźny) *flagris reos cedunt vel flagratores, flagriones* R J₄ (mg); zob. **SŁUP**.

BRAT, t. I, s. 87, i **CIOTCZANY**, t. I, s. 113, jest: Stryyny bracya ... *patrueles, amitini idem* SN 251 – ma być: *patrueles dicuntur filii* ... Stryyny bracya ... *i. amitini* ...; zob. **SIOSTRA**.

BRLOKOWATY, t. I, s. 87, jest: Rozoky, Brlocovaty *strabo* R G₆v (ml) – ma być: ... *strabo* ... R G₆v; zob. **ROZOKI**.

BYĆ, t. I, s. 94, i **CZYJ**, t. I, s. 127, jest: przesz ktorego pythamy, czyyya iest rzecz *casus genitivus* RN (wykl. przednia) – ma być: *casus genitivus rodzączy* ... yest rzecz RN (wykl. przednia); zob. **KTORY**, **PRZEZ**, **PYTAĆ**, **RODZĄCY**.

BYDŁO, t. I, s. 95, jest: Spądzicz bydło ... R M₈v – ma być: ... R M₈v (mh; av. *cogo,-ere*); zob. **SPĘDZIĆ**.

CALY, t. I, s. 97, jest: czaly rozvm *aforismus* ... *rei preposite* ... R b₂ – ma być: ... *proposite* ...; zob. **ROZUM**.

CHLEBOWY, t. I, s. 101, i **GIELŃ**, t. I, s. 192, jest: Skora chlyebova *crusta vel crustula dr exterior cortex panis, crusta eciam ...* geln (!) S 37v – ma być: ... *crusta dr genus panis absque frumento in similitudinem crustule indurate ..., vel dr exterior cortex panis ...*; zob. **SKORA**.

CHŁOPSKI, t. I, s. 102, jest: chłopskye roboty *artes seculares dicuntur mechanice {i. fabriles}* (sv. *mechanicus*) R t₂v – ma być: ... *artes dicuntur mechanice {seculares i. fabriles}* ...; zob. **ROBOTA**.

CHYTRO, t. I, s. 107, jest: chytro rozvmyecz *sagio,-ire, acute sentire* R T₃ – ma być: ... *sagio,-ire {acute sentire}* R T₃; zob. **ROZUMIEĆ**.

CHYTRZE, t. I, s. 107, jest: chytrze a skricye *sophistice R Y₄v* – ma być: ... *sophistice loqui i. false, duppliciter vel sapienter et caude R Y₄v (ml)*; zob. **SKRYCIE**.

CIEŻKI, t. I, s. 112, jest: Cyąssky *gravis {... molestus ad portandum}* R o₁ – ma być: *gravis {modestus, maturus, constans, venerabilis Sstaly, Stateczny, vel i. molestus ad portandum Cyąssky}* R o₁v; zob. **STAŁY, STATECZNY**.

CZAS, t. I, s. 120, jest: rozdzielyenye, roscopyenye *czas Zhu successus i. prosper et bonus processus ... Eccli 3, sc. temporis S 152* – ma być: ... *successus, sc. temporis, i. prosper ..., Eccli 3 S 152v*; zob. **ROZCIĄGNIENIE, ROZDZIELENIE**.

CZĘŚĆ, t. I, s. 123, jest: częscy, Rozdyali (!) *partes i. officium, quod cuiusquemodi persone assignatur ...* R y₃v (md) – ma być: ... *cuique ...*; zob. **ROZDZIAŁ**.

CZOLNEK, t. I, s. 125, jest: ... *scuta scapha i. ... navis* (bibl.) R E₃v – ma być: *scuta (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V) scapha est modica navis ...*; zob. **SMYCZEK**.

CZOPEK, t. I, s. 125, i **GARDŁO**, t. I, s. 187, jest: *glandula ...* (sv. *angina ..., quo fauces ... strangulant ...*) S 10 – ma być: ... *strangulantur ...*; zob. **SKROB**.

DOŁ, t. I, s. 145, jest: zesshcy nadol *redundacia aque* R C₆ (mg) – ma być: ... *redundacio ...*; zob. **SCHODZIĆ**.

DOM, t. I, s. 145, jest: targ, rynek *vel Sądny dom forum R n₁* – ma być: *targ, rynek forum dr locus deputatus ... Sądny dom R n₁v*; zob. **RYNEK, SĄDNY**.

DOSTATECZNIE, t. I, s. 149, oraz **I**, t. II, s. 30, jest: ... *realiter i. cum effectu vel simpliciter* R Y₃v (ml) – ma być: ... *realiter et cum effectu vel i. simpliciter ...*; zob. **SKUTECZNIE**.

DROBNY, t. I, s. 157, jest: drobne rybky *strigiles, qui in hieme capiunt in colo* RN IIIv – ma być: ... *capiuntur* ...; zob. **RYBKA**.

DZIAŁAĆ, t. I, s. 169, i **LENIWO**, t. II, s. 130, jest: myąsso, lyenyvo dzyalacz *spisso,-are i. densare, tardum facere* R T₇ (md) – ma być: *spisso,-are, densare* myąsso, lyenyvo dzyalacz *tardum facere* ...; zob. **MIĄSZO**.

DZIEŃ, t. I, s. 171, jest: Skoro dzyen *prima luce* S 48v (av. *lux*) – ma być: ... S 84v (md 2x; av. *lux*); zob. **SKORO**.

DZIEWIERZ, t. I, s. 173, jest: własny swak, dzyevyerz *sororius i. sororis maritus aut consanguinee* SN 252 – ma być: ... *sororius i. sororis maritus aut consanguinee, sororis vir non habet nomen speciale nec uxoris frater* ..., *quod autem dr tamen gener* (Erz czyta: „*cum quidem autem dr tamen gener*” – i tu daje odpowiednik pol. „syestrzenyecz”), *qui dr tamen a quibusdam sororius syestrzenyecz* SN 252; zob. **SIESTRZENIEC**.

FORMA, t. I, s. 180, jest: *ratio, respectus honoris, cura rei, familiaris via* fforma (? – może wyraz łac.) *vel* Lydzba R C₄ (mp) – ma być: Rozvm *ratio, causa cum ratione* przyczyna, *respectus honoris, cura rei familiaris, via* fforma (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V) *vel* Lydzba R C₄ (mp); zob. **LIDŻBA, PRZYZCZYNA, ROZUM**.

FRYMARCZYĆ, t. I, s. 182, jest: rostucharz, czo frymarczy *mango i. mercator et proprie venditor equorum* S 86 – ma być: ... *mango i. mercator animalium, sed proprie venditorum equorum* ...; zob. **ROSTUCHARZ**.

GARŚĆ, t. I, s. 189, jest: garscz, snopczech *manipulus est segetis quantum manus capere potest* R s₆ – ma być: ... *est tantum segetis, quantum* ... ; zob. **SNOPCZEK**.

GĘBKA, t. I, s. 191, jest: gąmbka *buccella ... parva bucca* R e₄ – ma być: *buccella* ..., *tam pro morsello panis skybka, quam pro parva bucca gąmbka* ...; zob. **SKIBKA**.

GĘDZIEC, t. I, s. 191, jest: Skrzypiecz, gąndzyecz *fidicina citharista, qui cum fide canit* ..., *fidicen* R m₆v – ma być: *fidicina, citharista, que cum fide canit et dr a fidicen* Skrzypiecz, gąndzyecz {*fidicina eciam i. mulier, que amat et sequitur histriones*} ... ; zob. **SKRZYPIEC**.

GŁĄB, t. I, s. 195, jest: głąmb *tirsus, dr ... herbarum medium frutex* R J₄v – ma być: ... *medius frutex*.

GŁOWNY, t. I, s. 196, jest: Slotky glowny skrob ... *porrigo ... est infirmitas porcis, grece dr lepida* S 119v – ma być: ... *infirmitas porcis contingens* ..., *Grece dr lepida* ...; zob. **SKROB, SŁODKI**.

JIMIE, t. II, s. 50, jest: *gymyā slavānthne frenum tributi ...* R n_2v – ma być: ... R n_2v (ml) (oraz dodany nowy komentarz do wyrazów polskich); zob. **SŁAWĘTNY**.

KURWA, t. II, s. 122, jest: *dicaculus ..., unde Plautus, dicacula inquit est meretrix {curva, rzegothka ...}* R i_8 – ma być: *dicaculus ..., unde Plautus dicacula, inquit, est meretrix ...*; zob. **RZEGOTKA**.

KWESTYJA, t. II, s. 124, i **PRAWDA**, t. IV, s. 106, jest: *propositio ... que disputacionem solvitur ...* R B_6v (mg) – ma być: ... *que disputacione solvitur, ...*; zob. **ROZEZNANIE**.

LECZYĆ, t. II, s. 129, jest: *czo rany rzeze y lyeczi chirurgicus i. medicus manu et ferro precisionem operans, cirurgus idem* R g_4v (por. Mu28, s. 185) – ma być: ... *ferre (! – zam. ferro) precisionem operans {cirurgus idem Ranny lekarz}* ...; zob. **RANA**, **RANNY**, **RZEZAĆ**.

LEKARZ, t. II, s. 129, brak jednego przykładu: *czo rany rzeze y lyeczi chirurgicus i. medicus manu et ferre (! – zam. ferro) precisionem operans {cirurgus idem Ranny lekarz}* R g_4v (por. Mu28, s. 185); zob. **RANA**, **RANNY**, **RZEZAĆ**.

LISTEK, t. II, s. 137, jest: *scedula ...* Lystek, schedulka {*modici precis*} ... R E_4 – ma być: ... {*modici precii*} ...; zob. **SCEDUŁKA**.

MOCNOŚĆ, t. II, s. 188, jest: *virtus assecurativa uprzespyeczaiacza ...* S 171 – ma być: ... *vprzespyeczaiacza ...*; zob. **RZĄDZĄCY**.

MOZDZERZ, t. II, s. 197, brak jednego przykładu: *wstāmpcze, wmozdzerzv vtłucz pilo,-are ..., i. in pila tundere, batare, terere* R R_6v ; zob. **STĘPKA**.

NAPIS, t. III, s. 36, brak dwóch przykładów: *in titulos* na znamyona, *titulus i. inscripcio* napys, *vide Calepi* R J_4v (mg); *napys titulus ... est brevis annotatio ..., titulus quandoque signum dr; quandoque causa acquirendi dominii, quandoque ipsa ecclesia, ut titulus sancti Petri* naznamyonovanye R J_4v .

NAROD, t. III, s. 38, brak jednego przykładu: *Narod, rodzay natio* R v_4v ; zob. **RODZAJ**.

NAZNAMIONOWANIE (hasło pominięte w III t.): *napys titulus ... est brevis annotatio ..., titulus quandoque signum dr; quandoque causa acquirendi dominii, quandoque ipsa ecclesia, ut titulus sancti Petri* naznamyonovanye R J_4v .

OBY (hasło pominięte w III t.) zob. tu wyżej **ABY**.

ODPOŁOŻNY (?), t. III, s. 105, w naszym komentarzu jest: *ipsum opus basim interrassile erat et sculpturae interiuncturas* – ma być: ... *basim* (! – zam. *basium*) ... *inter iuncturas*; zob. **RYTY**.

OGARNIONY, t. III, s. 114, jest: ... (por. Mu28, s. 71: *Veternus* ..., *Spaca* nyemoc ...) – ma być: ... *Spyaca* ...; zob. **SPANIE**.

PANOSZA, t. III, s. 158, jest: ... *perfecti Persarum* ... $R E_3$ – ma być: ... *prefecti Persarum* ...; zob. **STAROSTA**.

PANWICZKA (hasło pominięte w III t.): *bacilla zelazna lopatha vel pluraliter i. panviczky* $R d_5v$ (ml); zob. **ŁOPATA**.

[**PŁONAĆ**] zob. **ZAPŁONAĆ** (hasło pominięte w IV t.).

PORAŻONY, t. IV, s. 74, jest: ... $R b_4$ – ma być: ... $R b_4v$; zob. **OBRAŻONY, ROZTRĄCONY**.

POWŚCIAĞNAĆ, t. IV, s. 99, jest: *restringo,-ere* ... $R F_2$ – ma być: ... $R T_2$...; zob. **ROZWIĄZAĆ**.

PRZEŁOŻONY, t. IV, s. 133, jest: *Starostha* ... *prefectus* $R B$ – ma być: ... $R B_2$; zob. **POWYSZSZONY, STAROSTA**.

PRZESTĄPIENIE, t. IV, s. 142, jest: *comissum* *zwyerzona rzecz* ... $R h_1v$ (ml; av. *comissum* ...) – ma być: *commissum* ... (ml; av. *commissum*); zob. **RZECZ**.

PRZYDCZA, t. IV, s. 156, jest: *przidcza casus* ... {*vel fortuna utrum* (?) *infortunium*} ... *Spadek* $R f_4v$ – ma być: ... {*vel fortuna, non infortunium*}...; zob. **SPADEK**.

PRZYRODZONY, t. IV, s. 170, brak jednego przykładu: *dovyecz vyvodem rozvmv przyrodzonego racionibus probare* $R C_5$ (mg; av. *ratio*); zob. **DOWIEŚĆ, ROZUM**.

Bibliografia

- Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 1979.
- Basaj M., Siatkowski J., *Przegląd wyrazów uważanych w literaturze naukowej za bohemizmy*, cz. 1-3 RKJ ŁTN X-XII, cz. 4-17 SFPS VI-XIX, 1964-1980.
- Basaj M., Siatkowski J., *Bohemizmy w języku polskim. Słownik*, Warszawa 2006 (przedruk *Przeglądu wyrazów ...*, zob. wyżej).
- Beranová M., *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, Praha 2005.
- Biblia łacińsko-polska, czyli Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu podług tekstu łacińskiego Wulgaty i przekładu polskiego X. Jakóba Wujka T. J., z komentarzem Menochiusza T. J. przełożonym na język polski. Wydanie X. S. Kozłowskiego*, t. I-IV, Wilno 1907.
- Biblia poznańska zob. *Pismo Święte*.
- Biblia Slavica*. Hrsg. von R. Olesch und H. Rothe unter Mitarbeit von F. Scholz. Serie II: *Polnische Bibeln*. Band 1. *Leopolda* [1561], Ferdinand Schöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich 1988.
- Biblia Slavica*. Hrsg. von H. Rothe und F. Scholz unter Mitarbeit von Ch. Hannick und L. Udolph. Serie II: *Polnische Bibeln*. Band 3. *Simon Budny, Biblia 1572*, Ferdinand Schöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich 1994.
- Boryś W., Popowska-Taborska H., *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. I-V, Warszawa 1994 – 2006.
- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Breza E., Brocki Z., Recenzja książki I. Kwieciej i H. Popowskiej-Taborskiej, *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, Rocznik Gdański, t. XXXIX, 1979, s. 212-216.
- Brückner A., Recenzja wydania B. Erzepkiego, *Archiv für slavische Philologie*, XX, 1898, s. 172-173; też – *Pamiętnik Literacki*, t. I, 1902, s. 165-166.

- Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1927.
- Brückner A., *Encyklopedia staropolska*, t. I-II, Warszawa 1939.
- Bułhak H., *Miscellanea bibliographica. Druki krakowskie XVI w.* Florian Ungler. Maciej Szarfenberg, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej XLVIII, 1998, s. 5-11.
- Bułhak H., *Miscellanea bibliographica. Druki krakowskie XVI w.* Florian Ungler. Hieronim Wietor, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej XLIX, 1999, s. 127-135.
- Ambrosii Calepini *Dictionarium decem linguarum*, Lugdunum 1585.
- Dictionarium linguae Latinae ex magno Basilii Fabri Thesauro collectum atque concinnatum. Opus varium ..., in quo praeter instructissimam supellectilem verborum ... interpretatio etiam omnium Bohemica nota, usitata et perspicua addita est. Nunc primum in gratiam studiosae iuventutis Bohemicae editum, studio et opera M. Danielis Adami Prageni [z Veleslavína]*, Praga 1579.
- Dictionarium trilingue tripartitum ad discendam linguam Latinam, Polonicam et Germanicam accommodatum, in gratiam iuventutis Dantiscanae, iam primum in lucem editum a Nicolao Volkmaro ...*, Gdańsk 1596.
- Dictionarius Ioannis Mummellii variarum rerum ...; [Francisci Mymeri] Dictionarium trium linguarum*, oprac. W. Gruszczyński, Biblioteka Tradycji Literackich, pod red. W. Waleckiego, nr 13 A i B, Kraków 1997.
- Długosz-Kurczabowa K., *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa 2008.
- Eder M., Twardzik W., *Indeksy do Słownika staropolskiego*, Kraków 2007.
- Erzepki B., *Słownik łacińsko-polski Bartłomieja z Bydgoszczy podług rękopisu z r. 1532 opracował i wydał dr B. Erzepki*, cz. I-II, RTPNP XXIV, 1898, s. 1-134, 367-418; XXV, 1899, s. 1-48; XXVII, 1901, s. 253-301.
- Erzepki B., *Słownik łacińsko-polski Bartłomieja z Bydgoszczy podług rękopisu z r. 1532 opracował i wydał dr B. Erzepki*, Poznań 1900.
- Flajšhans F., *Klaret a jeho družina*, t. I-II, Praha 1926-1928.
- Gebauer J., *Slovník staročeský*, t. I-II, Praha 1903-1916 i jego kontynuacja: *Staročeský slovník*, pod red. B. Havránka, Praha 1977 i następne.
- Guldon Z., Kabaciński R., *Szkice z dziejów dawnej Bydgoszczy XVI-XVIII w.*, Bydgoszcz 1975.
- Historia Bydgoszczy, t. I, do roku 1920*. Pod red. M. Biskupa, Warszawa 1991.
- Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur, moderante A. Kawecka-Gryczowa, composuerunt M. Bohonos et E. Szandorowska*, t. I-II, Wrocław 1970-1993.
- Jakóbczyk S., „Centralny ośrodek” i „kotlet schabowy”, [w:] *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, t. XI, pod red. Z. Krążyńskiej i Z. Zagórskiego, Poznań 2003, s. 21-28.

- Jankowiak L.A., *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza*, t. 1, *Początki polskiej renesansowej terminologii medycznej*, Warszawa 2005, t. 2, *Słownik*, Warszawa 2006.
- Jankowiak L.A., *Zielnik Stefana Falimirza a słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 roku*, SFPS 44, 2009, s. 85-88.
- Jankowiak L.A., *Słownictwo Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 roku wobec leksyki XVI wieku. Uwagi po lekturze „Słownika polszczyzny XVI wieku”*, [w:] *Między dawnymi a nowymi słowy*, red. naukowa E. Skorupska-Raczyńska, J. Rutkowska, Gorzów Wielkopolski 2010, s. 33-45.
- Kantak K., *Kronika bernardynów bydgoskich*, RTPNP XXXIII, 1907, s. 22, 30.
- Kantak K., *Bernardyni polscy, t. I, 1453-1572*, Lwów 1933, s. 289, 292 i 307.
- Kantak K., *Z przeszłości bernardynów bydgoskich*, Przegląd Bydgoski 1933, z. 2, s. 1-5.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, Wydanie fotooffsetowe, t. I-VIII, [Warszawa] 1952-1953 (tzw. Słownik warszawski).
- Karpluk M., *Słownik Jana Cervusa z Tucholi*, opracowała M. Karplukówna, Wrocław 1973.
- Karpluk M., Recenzja książki I. Kwileckiej i H. Popowskiej-Taborskiej, *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, Język Polski LIX, 1979, s. 300-302.
- Karpluk M., Recenzja książki: *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy. Wersja polsko-lacińska. Część I (A-G)*, opracowały E. Kędelska, I. Kwilecka, A. Łuczak, Warszawa 1999, Język Polski LXXXII, 2002, s. 225-226.
- Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w.*, t. I, opracowali R. Marciniak, M. Muszyński, J. Wiesiołowski, Wrocław 1971.
- Kawecka Z., *Materiały do katalogu inkunabułów Biblioteki Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza*, Poznań 1960.
- Kędelska E., *Polska terminologia medyczna w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 17, 1978, s. 95-104.
- Kędelska E., *Łacińsko-polskie słowniki drukowane pierwszej połowy XVI wieku i ich stosunek do źródeł czeskich*, Wrocław 1986.
- Kędelska E., *Bartłomiej z Bydgoszczy a Lactifer Vodňanskiego*, SFPS 24, 1987, s. 47-61.
- Kędelska E., *Pierwsze drukowane słowniki łacińsko-polskie jako źródła Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 25, 1989, s. 31-45.
- Kędelska E., *Przydatność łacińsko-polskich wokabularzy do badań językoznawczych – zalety i ograniczenia*, [w:] *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 1997, s. 117-125.

- Kędelska E., *Nowa edycja Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 35, 1999, s. 41-53.
- Kędelska E., *Nieznane edycje słowników: Mymera z 1530 r. i Mureliusza z 1526 r.*, SFPS 37, 2001, s. 61-79.
- Klemensiewicz Z., *Historia języka polskiego*, t. II, Warszawa 1985.
- Koronczewski A., *Polska terminologia gramatyczna*, Wrocław 1961.
- Kuraszkiewicz W., *Słowniki w Polsce XVI w.*, [w:] *Fragen der polnischen Kultur im 16. Jahrhundert*, Giessen 1980, s. 83-110 (przedruk w: tegoż, *Polski język literacki*, Warszawa 1986, s. 730-753).
- Kwilecka I., *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy odnaleziony*, Język Polski LII, 1972, s. 180-182.
- Kwilecka I., *Nieznany zbiór słownictwa polskiego pióra Bartłomieja z Bydgoszczy*, Język Polski LII, 1972, s. 252-261.
- Kwilecka I., Popowska-Taborska H., *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykon graf polski pierwszej połowy XVI w.*, Wrocław 1977.
- Kwilecka I., Kędelska E., *Z prac nad nową edycją „Słownika” Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 17, 1978, s. 123-143.
- Kwilecka I., *Warsztat pisarski Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 23-36.
- Kwilecka I., *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Poznań 2003.
- Lexikon des Mittelalters*, Band 5/1, München-Zürich 1990, s. 127 (P. Berghaus, hasło *Hornscher Gulden*).
- Linde S.B., *Słownik języka polskiego*, Wydanie III fotooffsetowe, t. I-VI, [Warszawa] 1951.
- Łopaciński H., *Najdawniejsze słowniki polskie drukowane*, Prace Filologiczne V, 1899, s. 393-454, 586-605.
- Łoś J., *Początki piśmiennictwa polskiego. Przegląd zabytków językowych*, Lwów 1922, s. 124-125.
- Łuczak A., *Łacińskie osobliwości leksykalne w obu wersjach łacińsko-polskiego Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 30, 1993, s. 59-67.
- Łuczak A., *Jeszcze kilka słów o Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy z pierwszej połowy XVI w.*, Eos. Commentarii Societatis Philologiae Polonorum LXXXVI, 1999, s. 325-337.
- Łuczak A., *Zagadkowe wyrazy w «Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy» z XVI wieku*, [w:] *Zielonogórskie seminaria językoznawcze 2010*, red. S. Borawski, M. Hawrysz, Zielona Góra 2011, s. 71-84.
- Machek V., *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, Praha 1957.
- Mały słownik zaginionej polszczyzny*, pod red. F. Wysockiej, Kraków 2003.

- Mamotreky staropolskie*, opracowali W. Żurowska-Górecka i V. Kyas, cz. I-III, Wrocław 1977-1980.
- Mikołajczyk A., *Leksykon numizmatyczny*, Warszawa 1994.
- Niermeyer J.F., *Mediae Latinitatis lexicon minus*, Leiden 1976.
- Nomenclator, selectissimas rerum appellationes tribus linguis, Latina, Germanica, Polonica explicatas indicans, in usum scholarum Borussicarum et Polonicarum*, Toruń 1591.
- Novotný A., *Biblický slovník*, t. I-II, Praha 1992.
- Nowy Testament w przekładzie Ks. Dr. Jakuba Wójcika T. J. z roku 1593. Wstępem i uwagami poprzedził ks. dr W. Smerek*, Kraków 1966.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, oprac. Zespół pod red. ks. M. Petera i ks. M. Wolniewicza, t. I-IV, Poznań 1991-1994 (tzw. Biblia poznańska).
- Plezia M., *Dzieje leksykografii łacińskiej w Polsce*, [w:] *Słownik łacińsko-polski*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1959, s. V-XXXIV (przedruk w: tegoż, *Z dziejów filologii klasycznej w Polsce*, Warszawa 1993, s. 41-84).
- Popowska-Taborska H., *Z badań nad dawnymi i obecnymi zasięgami wyrazów*, *Język Polski* XLII, 1962, s. 280-286 (przedruk w: tegoż, *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje, zabytki, słownictwo*, Gdańsk 1987, s. 115-120).
- Popowska-Taborska H., *Czy słownik Bartłomieja z Bydgoszczy jest zwykłą kompilacją wcześniejszych zbiorów leksykalnych?*, *Język Polski* LII, 1972, s. 173-180.
- Popowska-Taborska H., *Kształtowanie się polskiego szesnastowiecznego słownictwa literackiego w świetle badań nad Słownikiem Bartłomieja z Bydgoszczy*, *Zeszyty Naukowe UJ, Prace Językoznawcze*, z. 42, 1974, s. 161-177.
- Popowska-Taborska H., *Dialektyzmy w Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 37-40.
- Popowska-Taborska H., Boryś W., *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, Warszawa 1996.
- Quinque linguarum utilissimus vocabularius: Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae et Alemanicae, valde necessarius per mundum versari cupientibus ...*, Norymberga 1531.
- Rostafiński J., *Symbola ad historiam naturalem medii aevi*, t. I-II, Kraków 1900.
- Siatkowski J., *Bohemizmy fonetyczne w języku polskim*, cz. I, Wrocław 1965, cz. II, Wrocław 1970.
- Siatkowski J., *Bohemizmy w Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 41-58 (przedruk w: tegoż, *Czesko-polskie kontakty językowe*, Warszawa 1996, s. 97-114).

- Siatkowski J., *Czesko-polskie kontakty językowe*, Warszawa 1996.
- Slovník středověké latiny v českých zemích*, pod red. L. Varcla, Praha 1977 i następne.
- Sławski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1952 i następne.
- Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1953 i następne.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, pod red. M.R. Mayenowej, Wrocław 1966 i następne.
- Słownik staropolski*, pod red. S. Urbańczyka, t. I-XI, Warszawa-Kraków 1953-2002.
- Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, pod red. W. Kowalenki, G. Labudy, T. Lehra-Spławińskiego, t. I-VIII, Wrocław 1961-1996.
- Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká*, vyd. V. Kyas, t. I-III, Praha 1981-1988.
- Strutyński J., *Polskie nazwy ptaków krajowych*, Wrocław 1972.
- Szymańda E., *Bernardyński ośrodek naukowy w Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 5-22.
- Szymańda E., *Przyczynek do życiorysu i działalności pisarskiej Bartłomieja z Bydgoszczy*, *Język Polski* LX, 1980, s. 331-338.
- Urbańczyk S., Recenzja książki *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, *Język Polski* LX, 1980, s. 342-344.
- Urbańczyk S., *Słowniki i encyklopedie, ich rodzaje i użyteczność*, Kraków 1991.
- Vrtel-Wierczyński S., *Bartłomiej z Bydgoszczy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. I, Kraków 1935, s. 315.
- Wanicowa Z., *Na marginesie prac nad Słownikiem staropolskim. Trzy zagadkowe wyrazy: „zamisać”, „ziele” i „zielony”*, *Język Polski* LXXIX, 1999, z. 1-2, s. 68-69.
- Wydra W., Rzepka W.R., *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, (wydanie trzecie) Wrocław 2004.
- Zajda A., *Staropolska terminologia prawnicza (do 1500 r.)*, Kraków 1990.
- Zathey J., Reichan J., *Index studiosorum Universitatis Cracoviensis annis 1400-1500*, Wrocław 1974.
- Zurowska-Górecka W., *Słowniki polskie przed Bartłomiejem z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 59-69.

Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury

Artomiusz	– P. Artomiusz, <i>Nomenclator, selectissimas rerum appellationes tribus linguis, Latina, Germanica, Polonica explicatas indicans</i> , Toruń 1591 (zob. Bibliografia sv. <i>Nomenclator</i> ...);
BB	– Bartłomiej z Bydgoszczy;
BFJP	– J. Siatkowski, <i>Bohemizmy fonetyczne</i> ... (zob. Bibliografia);
Biblia Budnego	– <i>Biblia Slavica</i> ... (zob. Bibliografia);
Biblia Leopoldy	– <i>Biblia Slavica</i> ... (zob. Bibliografia);
Biblia Wujka	– <i>Biblia łacińsko-polska</i> ... (zob. Bibliografia);
Bohemizmy	– M. Basaj, J. Siatkowski, <i>Bohemizmy w języku polskim</i> ... (zob. Bibliografia);
Brückner SE	– A. Brückner, <i>Słownik etymologiczny języka polskiego</i> (zob. Bibliografia);
Ca1585	– <i>Ambrosii Calepini Dictionarium</i> ... (zob. Bibliografia);
Cervus	– słownik łacińsko-polski w dziele J. Cervusa z Tucholi z 1531 r.: <i>Farrago actionum ciuiliū Iuris Maydeburgensis...</i> , Kraków 1531 (według wydania M. Karpluk – zob. Bibliografia);
Chrestomatia	– W. Wydra, W.R. Rzepka, <i>Chrestomatia staropolska</i> ... (zob. Bibliografia);
Erz	– słownik Bartłomieja z 1532 r. w edycji B. Erzepkiego (zob. Bibliografia);
Geb	– J. Gebauer, <i>Slovník staročeský</i> ..., i jego kontynuacja (zob. Bibliografia);
Indeksy	– M. Eder, W. Twardzik, <i>Indeksy do Słownika staropolskiego</i> (zob. Bibliografia);
Lactifer	– słownik łacińsko-czeski J. Vodňanského, Pilzno 1511;

- Lex – J. Mączyński, *Lexicon Latino-Polonicum ex optimis Latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Królewiec 1564;
- Linde – S. B. Linde, *Słownik języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Mały słownik – *Mały słownik zaginionej polszczyzny ...* (zob. Bibliografia);
- Mamotrept – łaciński słownik biblijny J. Marchesiniego: *Mamotreptus* (korzystamy z wydania: Wenecja 1479);
- Mamstp – *Mamotrepty staropolskie ...* (zob. Bibliografia);
- Mu28 – słownik J. Murmeliusza z 1528 r.: *Dictionarius Ioannis Murmellii variarum rerum ... cum Germanica atque Polonica interpretatione ...*, Kraków 1528;
- Mym28 – słownik F. Mymera z 1528 r.: *Dictionarium trium linguarum...*, Kraków 1528;
- Mym30 – słownik F. Mymera z 1530 r.: *Dictionarius trium linguarum: Latine: Teutonice: et Polonice ...*, Kraków 1530;
- Mym41 – słownik F. Mymera z 1541 r.: *Dictionarius trium linguarum: Latine: Teutonice et Polonice ...*, Kraków 1541;
- NT Wujka – *Nowy Testament w przekładzie Ks. Dr. Jakvba Wyjka T. J.* (zob. Bibliografia);
- PorJez – Poradnik Językowy;
- R – słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 r. (dokładny opis glosowanego druku Reuchlina zob. Wstęp do t. I naszej edycji);
- RN – nomenklator w R;
- RKJ ŁTN – Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego;
- RKJ WTN – Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego;
- RTPNP – Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego;

- S – słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1532 r. (dokładny opis rękopisu zob. Wstęp do t. I naszej edycji);
- SN – nomenklator w S;
- SEK – W. Boryś, H. Popowska-Taborska, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny* (zob. Bibliografia);
- SFPS – *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*;
- Slstř – *Slovník středověké latiny v českých zemích* (zob. Bibliografia);
- Sławski SE – F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Słowarz – słownik z 1532 r.: *Dictionarius seu nomenclatura quatuor linguarum. Latine, Italice, Polonice et Theutonice...*, Kraków 1532 (druk zaginiony; korzystamy z wypisów w pracy H. Łopacińskiego – zob. Bibliografia, a także z edycji drugiej: Kraków 1566);
- Słownik Falimirza – L.A. Jankowiak, *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza*, t. 2 (zob. Bibliografia);
- Słstp – *Słownik staropolski* (zob. Bibliografia);
- Słsr – *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce* (zob. Bibliografia);
- Słwarsz – J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- SP XVIw. – *Słownik polszczyzny XVI wieku* (zob. Bibliografia);
- SSS – *Słownik starożytności słowiańskich* (zob. Bibliografia);
- Symbola – J. Rostafiński, *Symbola ad historiam naturalem...* (zob. Bibliografia);
- Veleslavín – *Dictionarium linguae Latinae ...* (zob. Bibliografia);
- Volckmar – *Dictionarium trilingue tripartitum ...* (zob. Bibliografia).

Wykaz skrótów ogólnych i znaków

Acc.	–	biernik
adv.	–	<i>adverbium</i>
anat.	–	anatomiczne
astr.	–	astronomiczne
av.	–	<i>ad vocem</i>
(bibl.)	–	biblijne
bł.	–	błędnie
bot.	–	botaniczne
czas.	–	czasownik
Dat.	–	celownik
dem.	–	<i>deminutivum</i>
<i>dr</i>	–	<i>dicitur</i>
dzis.	–	dzisiejszy
f., fem.	–	rodzaj żeński
filozof.	–	filozoficzne
Gen.	–	dopełniacz
geogr.	–	geograficzne
gram.	–	gramatyczne
<i>i.</i>	–	<i>id est</i>
Instr.	–	narzędnik
k.	–	karta
k. tyt.	–	karta tytułowa
Loc.	–	miejsceownik
łac.	–	łacina, łaciński
m., masc.	–	rodzaj męski
md	–	marginies dolny
mg	–	marginies górny

- mh – między hasłami
- ml – margines lewy
- mp – margines prawy
- muz. – muzyczne
- n. – rodzaj nijaki
- niem. – niemiecki
- Nom. – mianownik
- oryg. – oryginał
- os. – osoba
- plur. – liczba mnoga
- pol. – polski
- por. – porównaj
- praw. – prawnicze
- przym. – przymiotnik
- roz., rozdz. – rozdział
- rzecz. – rzeczownik
- s. – strona
- sc. – *scilicet*
- sing. – liczba pojedyncza
- S i R – zapis identyczny w obu źródłach
- (2×), (3×) – identyczny zapis powtórzony dwa lub więcej razy w S lub w R
- sv. – *sub voce*
- v – *verso*
- Voc. – wołacz
- wg – według
- wykl. – wyklejka (przednia lub tylna)
- zam. – zamiast
- zob. – zobacz
- zool. – zoologiczne
- ... – tekst opuszczony
- (?) – niepewne

- (!) – tak w oryginale
- ; – oddziela kolejne hasła lub odcienie znaczeniowe podane w łapkach ‘...’
- 1), -2), -3) ... – kolejne znaczenia
- [] – wariant hasła nieobecny w oryginale
- () – uwagi i objaśnienia wydawców
- { } – dopiski Bartłomieja do hasła drukowanego w R
- < > – uzupełnienia od wydawców
- ‘...’ – znaczenie

Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy
– hasła od Rachować do Stracenie

R

RACHOWAĆ liczyć, rachować *computo*, -are R N₂; *supputo*, -are i. *latenter vel parum vel post putare, vel numerare* rachować, policzyć {*pro ratione reddenda*} R V₂; rachować, lydzba działacz *rationem reddere* (bibl.) R C₄ (mp); rachować, lydzba działacz *raciocinor*, -ari, *calcolare, disputare* *racionaliter, vide Calepi* R S₅v (mg; av. *raciocinor*, -ari i. *ratione uti, rationabiliter loqui, contractare*); Rachować, lydzba działacz *calculo*, -are R S₅v (mg; av. *racionor*, -ari, *ratione uti, deprehendere, colligere, computare, racionaliter loqui, subtiliter disputare, contractare etc.*). Zob. **OBLICZYĆ**, **OBRACHOWAĆ**.

RACHOWANIE rachunek, rachowanie *compotus i. numeracio, numeri assignacio vel doctrinalis ars, antiqui dicebant computus* S 32v; rachowanie, Lydzba *compotus i. numeratio* R h₂; Rachowanie *supputacio i. computacio, numeracio* S 154; policzenie, rachowanie *vel* zliczenie lyath, zliczone roky *supputacio* R H₄ (mg); Rachowanie, Lydzby działanie *raciocinacio* R C₄ (mp). Zob. **LICZBA**, **POCZET**, **RACHUNG**.

RACHOWNIK 'biegły w rachunkach' rachownyk *compotista, qui docet compotum vel qui vacat compoto* S 32v; rachownyk *compotista, qui docet cumputum vel qui vacat computo* (sv. *compotus*) R h₂ (por. Mym28, k. 9). Zob. **POCZETNIK**.

RACHUNEK rachunek, rachowanie *compotus i. numeracio, numeri assignacio vel doctrinalis ars, antiqui dicebant computus* S 32v; Rachunek *ars numerandi* R h₂ (mg; av. *compotus*); rachunki *raciocinia* R C₅. Zob. **LICZBA**, **POCZET**.

RACHUNG 'rachunek' (Erz: „sic!, z niem. Rechnung”) rachung, lydzba (Erz sv. „liczba”) *redde* (Erz: „reddere”) *rationem* (bibl.) S 128v.

RACZEK zool. Raczek *cancellus dr a cancer* R f₁ (mg; av. *cancer*). Zob. **RAK**.

RACZYĆ 'chcieć, pozwolić, zgodzić się' raczysz ly *si decreveris* (bibl.) R N₅v (ml; av. *decerno*, -ere).

RAD 'chętny; zadowolony; robiący coś z ochotą' *libens i. voluntarius {facilis}, quasi plena voluntate volens* Rad, volny R r₆v; kon, który rad myecze *sternax equus* S 150 (por. Mu28, s. 37: *Sternax equus*, Ein pfert das gern abwurfft, Koń który rad myecze). Zob. **MIOTAĆ**.

RADA – 1) ‘porada, myśl, wskazówka; zamysł’ *sensus* vyclad, Rada, *ut ibi quis cognovit sensum Domini* S 142; *sensus* Rada, *consilium*, *ut ibi quis enim cognovit sensum Domini* R F₂v (md; av. *sensus* ..., *vel sensus dr intellectus secundum aliam significationem sui verbi et sic sumitur* I Joh. V (w oryg.: „VI”), (20), *ubi dr: Et scimus, quoniam Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus Deum verum*); *sensus* vyclad i. *intellectus*, rada, Smysl R F₂v (ml); vyclad, smysl, Rada *sensus* R T₅ (md; av. *sensor*, -ari); rada, vmysl *consilium*, *quod ex animi providentia alicui tribuitur* ..., *item consiliarius, qui consulit vel secretarius, sicut Dei Filius dr consiliarius Patris i. secretarius, quia omnia secreta eius ab eterno novit* R h₄; – 2) ‘myśl, rozumowanie; kierowanie – tu o tytule dzieła Arystotelesa’ o vyschich radzye abo rzãdzye *Elencorum liber* R k₇ (md; av. *elenchus*); – 3) ‘senat, urzãdnicy, rada miejska’ Rada *senatus, dominium vel eadem dignitas, quia senes eligeantur* S 142; Rada *senatus {etate sapiencia}* R F₁v; vchvala rady *senatus decretum i. ius senatorum ab eis decretum* R F₂v (mg); Rady *vibyeranye comitium est tempus, in quo consules eliguntur vel intronizantur vel etiam ipsa electio* R h₁. Zob. **DORADZENIE, PORADZENIE, RADZIĆ, RAJCA, SMYŚL**.

RADLICA ‘część radła’ Radlo *stiparium, stifale*, radlicza *stiforium* S 150; Radlo *stipharium, stifale*, radlicza *stiforium* R G₆ (mg). Zob. **KROJ, LEMIESZ**.

RADŁO ‘narzędzie do orania’ Radlo *stiparium, stifale*, radlicza *stiforium* S 150; Radlo *stipharium, stifale*, radlicza *stiforium* R G₆ (mg). Zob. **PŁUG**.

RADNIEJ ‘raczej, chętniej’ *imo est adverbium eligendi et valet tantum, quantum potius radnyey* R X₆v. Zob. **PORADNIE**.

RADOŚĆ moia droga *radosc* (? – może zam. „radoszy”) Sarai (bibl.) R E₂.

RADOWAĆ SIĘ *exulto,-are i. ... letari* radovacz syą {*cum saltu letari*} R O₇v; radovacz syą *supergaudeo,-ere* R V₁v (md); radovacz syą *gratulor,-ari* R P₄; *angeli gaudent* Radvyą syą SN 176v i RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis angelorum*). Zob. **GAŚĆ, OCHAĆ, PISZCZEĆ, SKAKAĆ, ŚPIEWAĆ, WESELIĆ SIĘ**.

RADOWANIE Radovanye *gratulacio* R o₁v (ml).

RADUJĄCY SIĘ radvyączy syą *supergaudens* R H₄ (mg).

RADZIĆ vmyslicz, radzicz *consilior,-ari i. consilium habere {secreta consulere}* R N₃; radzicz, spitacz (? – zapis niewyraźny) *consulo,-ere i. dare*

consilium ..., *i. interrogo, consilium accipio* R N₃v; *inconsulte agere* zlye radzycz R p₅v (mg). Zob. **DORADZIĆ**, **PORADNIE**, **PORADZENIE**, **RADA**.

RADZIĆ SIĘ radzicz sya, vyesczicz, guslicz *ariolor,-ari i. divinare {idolatrare}* R M₄v.

RADZIECKSI (lub **RADZIECZSKI**) ‘radziecki, dotyczący rajców’ *acta consularia radzyeczskye* R a₄ (mg) (por. Cervus: *Acta consularia* kxięgi radzieczkie). Zob. **KSIĘGA**, **ŁAWNICZY**.

RADŹSKI ‘należący do rajcy – tu o jego żonie’ *consularis, qui dat consilia, vel uxor consulis* pany raczka R h₄ (mp; av. *consul*). Zob. **RAJCA**.

RAJ Ray *Paradisus...*, *Eden* (bibl.) R y₄v. Zob. **RAJSKI**.

RAJCA ‘urzędnik; radny’ raycza, Burmystrz *consul* S 34v; Raycza vel Bvrmystrz *consul* R h₄; Raycza *senator* S 142 (por. Mu28, s. 176); *prefectus urbis {vel Starosta, wysshy Raycza, włodarz, vide Calepi}* R B₂; Raycza, Lawnyk, przissluchacz *prava assessor dr quasi assidens iudici in cognitione causarum, suum prebens consilium iudici, qui alio nomine dr officialis iudicis et consiliarius* R d₂; Raycze *pretors dicuntur quasi prepositores vel pretors quasi preceptores civitatis et principes* (sv. *pretor*) R B₃; Zob. **RADA**, **SOLTYS**.

RAJSKI bot. rayskye iaplko (!) *malogranatum* S 86; Rayskye iablko zyarnyste *i. pomarancza malogranatum* R s₅. Zob. **RAJ**.

RAJTAR ‘rozbójnik’ Raythar *crassator, grassator, crudeliter agens* R h₆v (md); Raytar *grassator, qui agit crudeliter, latro, predator* (Erz bł.: „perditor”), *seviens et homicida crudelis* S 66; raythar *grassator, qui crudeliter agit, latro, predator, seviens crudeliter et homicida* R o₁v; Raythar, Rozboynyk *grassator, latro, predator, occisor transeuntium in via* R o₁v (mg); *fur proprie dr qui clam et nocte furatur zlodzyey, latro qui latet in silvis in die et cum armis aggreditur et spoliatur transeuntis* Raytar, Rozboynyk S 62; *zlodzyey fur proprie est ille, qui clam et plerumque de nocte rem alienam amovet invito domino gratia lucrandi ..., sed latro dr qui latet in silvis et expoliatur transeuntis {latro Raytar, Rozboynyk}* R n₄.

RAJTAROWAĆ ‘napadać, łupić’ Rozmagacz, Rozbyyacz, Raytarovacz *crassari, sevir, crudeliter gradi, grassari* R N₄v (md).

RAK ‘choroba; znak Zodiaku; zwierzę wodne’ Rak *cancer ... morbus* S 22; rak *cancer i. concha vel signum in celo vel piscis* S 22 (Erz brak); Rak *cancer vel caronus* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*). Zob. **RACZEK**.

RAKUSKI ‘dotyczący Austrii’ *Austria* Styrska, Rakuska terra S 16v; Racuska, Styrska zyemya *Austria* R d₄v (mg) (por. Mym28, k. 31v); *Pannonia superior* Rakuska zyemya, *Austria idem* S 106v; *Pannonia inferior i. terra Hungarorum, superior vero dr Austria* Racuska zyemya R y₃v (md) (por. Mu28, s. 34).

RAKUSZANIN ‘Austriak’ rakuszany *Austrius* S 16v (por. Mu28, s. 34 i Mym28, k. 31v).

RAMIĘ anat. Ramię *humerus* S 70v i R p₂v; ramię, pleczy *scapula i. spatula seu humerus* S 138v; ramię *spatula* S 147; Lopathka, Ramię *spatula armus dr et proprie in pecoribus* R G₃; pleczy, Ramię, lopathka *armus i. scapula vel humerus* R c₈; włosi pod ramyenyem *subalares pili* S 152 (por. Mu28, s. 57).

RANA *plaga, vulnus, tuber, flagra i. rana* S 117 (Erz brak w części pol.-łac.); *plaga i. vulnus* Rana, {verber} karanye, {flagra} daga R A₃; odpovyadna rana *monomachale vulnus* R t₈v (md) (por. Cervus: *Monomachale vulnus* odpowiednia rana); Syna Rana *lividum vulnus* R s₁ (mp) (por. Cervus); smyertna rana *letale vulnus* R r₄v (md) (por. Cervus); czo rany lyeczy *vulnerarius* R L₆ (md); ranny lyekarz, czo rany lyeczi *cirurgicus seu chirurgus i. medicus vulnerarius, manu et ferro proscindens* S 28; czo rany rzeze y lyeczi *chirurgicus i. medicus manu et ferre* (! – zam. *ferro*) *precisionem operans* {*cirurgus idem* Ranny lekarz} R g₄v (por. Mu28, s.185). Zob. **BLIZNA, DĘGA, SINY, URAZ, ZRANIĆ**.

[**RANIĆ**] zob. **ZRANIĆ**.

RANNY ‘o lekarzu – zajmujący się ranami’ ranny lyekarz, czo rany rzeze y lyeczi *cirurgicus seu chirurgus i. medicus vulnerarius, manu et ferro proscindens* S 28; czo rany rzeze y lyeczi *chirurgicus i. medicus manu et ferre* (! – zam. *ferro*) *precisionem operans* {*cirurgus idem* Ranny lekarz} R g₄v (por. Mu28, s.185).

RANO ‘wcześnie, o poranku’ *Rano mane, nomen indeclinabile est vel adverbium temporis* R s₅v. Zob. **ZARANIE**.

RANY ‘wcześnie dojrzwały’ rany owoc *precocia poma* S 121 (av. *precoquus i. ante alios maturus*) (por. Mu28, s. 108); rany owoc, doyrzaly *precocia* R B₁v; doyrzaly, rany owoc *precoquantur fructus arboris, quando cito maturantur* R S₂ (md); rane vyno *precocia et precocie uve est genus vini vel uvarum, quod ante alias a sole precoquantur et citius maturescunt* S 121. Zob. **DOSTAŁY, DOŚPIAŁY, POZDNY, SKOROJRZANY**.

RAPTURAŁ ‘raptularz, notatnik’ *Raptural libellus collectaneorum* S 81v i R r₆ (mp) (por. Mu28, s. 188); *Raptural collectaneorum libellus* R g₇v (ml).

RAROG zool. ‘ptak’ *Rarog herodius* RN IV.

RATAJ ‘rolnik, oracz’ *oracz, rathay colonus in rure i. agriculor, qui predium habet agricolendi, vide verba iuris* R g₈ (md). Zob. **CHŁOP**, **GBUR**, **KMIEĆ**, **RURAK**, **SIODŁAK**, **WIEŚNIAK**.

RATUSZ *Rathush pretorium vel i. palacium, locus, ubi pretor residet vel domus iudiciaria ad discuciendum* S 122v; *pretorium, locus, ubi pretor residet ad discutiendum, domus iudiciaria {i. rathush}* (sv. *pretor*) R B₃; Cloda na rynkv przy rathvszv *custodia lignea* R i₄ (mp).

RAZ – 1) ‘uderzenie’ *Rasz pyąsca dany talitrum* S 155v; *Rass pyąsca dany talitrum, percussio, que fit digittis complicatis* R H₃v (mg); – 2) ‘jeden; pojedynczo, jednokrotnie’ *yeden rasz vel i. Tak vyelye simplum i. tantundem i. non duplum nec triplum* S 144; *yedna rzecz, yeden rass, Thak vyelye simplum, vide Calepi* R F₇v (ml; av. *simplex*); *pyerdny (imperativus) rasz pedas semel* S 110; *pyerdny (imperativus) rass pedas semel* R z₃ (mg) (por. Słownik 1566, k. C III: *Pedas semel, ..., Pierdni raz, Lass ein scheis*); *semel, adverbium numeri i. una vice rasz {vel i. individue, immutabiliter locutus est Deus vel i. uno tempore, uno loco, summatim, in summa, irrevocabiliter, cito}* R Y₃v; – 3) ‘szybko, za jednym razem’ *razem (Instr. sing.) polikacz glutio,-ire ... i. absorbere, vorare, comedere* R P₃v; *czo razem (Instr. sing.) polyka gluciens, vorans, absorbens* R n₈v (md). Zob. **TENRAZ**, **URAZ**, **WZRAZ**.

[**RAZIĆ**] zob. **ODRAZIĆ**, **PORAZIĆ**, **ROZRAZIĆ**, **URAZIĆ**, **ZARAZIĆ**.

[**RAŻENIE**] zob. **PORAŻENIE**, **ROZRAŻENIE**, **URAŻENIE**, **ZARAŻENIE**.

RĄBEK ‘kobieca zasłona, welon, chusta, ozdoba głowy’ *teristrum, genus vestis muliebris subtilis et trite i. velamen delicatum* Rąmbek, Sarpanka Gen. 38, (14), Isa. 3, (23) *vel subtilis cortina vel pallium de filis tenuissimis* (bibl.) S 157; *rąmbek, Sarpanka seementum est fascia, qua matrona fasciat caput* R E₆. Zob. **PODWICZKA**.

RĄBIĆ (lub **REBIĆ**) ‘rąbać’ *czo drva rąby cesor lignorum* R g₁v (ml). Zob. **PORĄBIĆ**, **PRZERĘBL**, **WYRĄBIĆ**, **ZRĄBANY**, **ZRĄBIONY**.

RĄCZO ‘szybko’ *rąnczo, pranthko (!) vczynycz celero,-are i. maturare, festinare* R M₇v. Zob. **PRĘDKO**, **WARTKO**.

RĄCZYSKO zob. **RĘCZYSKO**.

RDZA ‘szkodliwy nalot na metalach lub zbożu’ *Rdza erugo ... dr vicium rodens ferrum aut segetes i. rubigo nascens ex pluvia, Math. VI, (20) (bibl.) S 52; rdza erugo ... vitium rodens ferrum et segetes ..., unde Math. VI, (20): Ubi nec erugo nec tineas demolitur Rdza {vel ros noxius} (bibl.) R 1₃v; robigo vel rubigo i. ros noxius seu morbus segetum Rdza S 133; robigo segetum Rdza, sed rubigo ex nupera die i. ros noxius, ex quo pereunt culmi segetum R D₃ (mp); rubigo est vicium ferri et segetum rdza S 133v (Erz brak) i R D₃v (mp); Snyecz, zle powyetrze na zboze, Rdza arugo est color quidam, sicut pedes accipitris ..., item aurugo est corruptio aure, per quam segetes contrahunt (! – zam. „contrahuntur”) in naturalem colorem ex aura corrupta R d₁; Rdza ferrugo i. ferri rubigo R m₅v; rdzą nakazoni rubiginosus i. rubigine plenus (sv. rubigo) R D₃v. Zob. **PORDZEWIEĆ**.*

RDZAWY ‘pełen rdzy’ rdzawy rubiginus, rubiginosus, rubigine plenus, corruptus S 133v.

[**RDZEWIEĆ**] zob. **PORDZEWIEĆ**.

REGENSPURG ‘Regensburg, miasto niemieckie’ *Ratispona, civitas est Regensburg R C₅ (mp) (por. Mym28, k. 33 i Mu28, s. 35: Ratispona, Regensburg, Regensburg).*

REGISTR ‘rejestr, zapis’ registr dlugv libellus eris alieni S 81v; Registr dlvgv libellus eris alieni R r₆ (md); Registr, pravydlo registrum, quidam liber de regimine ecclesie ..., registrum, liber, qui rerum gestarum memoriam continet R C₆; registr lydzebny racionarius codex R C₅ (md).

REGIEL ‘rygiel, zaszuwa’ regyel, zapyradlo, zavora, klamka, Regyel pessulum vel pesellum i. sera lignea, qua firmatur ostium, Can. V (bibl.) S 113; Clamra, zavora, zavyradlo, Regyel pessulum et hoc pessellum i. sera lignea, qua firmatur ostium (bibl.) R z₆.

REGUŁA ‘przepis, reguła zakonna’ rząd, zachovanye reguly, Statek observancia R x₄ (mg) (por. łac. hasło w S 100: observancia i. cultus religionis – bez odpowiednika pol.).

[**REJESTR**] zob. **REGISTR**.

REN ‘rzeka’ Ryn, Ren *Renus fluvius* S 130v; Ren, Ryn *Renus fluvius est* R C₆v (md). Zob. **RYN**, **RYŃSKI**.

[**REŃSKI**] zob. **RYŃSKI**.

REŻ ‘rodzaj zboża, żyto lub pszenica’ *Reszh siligo, genus frumenti* S 143; *siligo est quoddam genus tritici {Resh frumentum}* R F₆v; *frumentum* zboze, żyto, *siligo idem vel Resh* S 61v; *zytho, zyarno, Resh frumentum* R n₃; *Ressh germanum i. siligo* R n₇ (mp); *Resh germanum i. siligo* R n₇ (mp);

zbyeracz zyarna, resh *frumentor*,-ari i. *frumenta colligere* R n₃ (md; av. *frumentum*). Zob. **JARZYNA, PROSO, PSZENICA, RŻANY.**

RĘBIĆ zob. **RABIĆ.**

RĘCZENIE praw. ‘zaręczanie, poręka’ *fideiussio* {i. *promissio* rąkoymya} {rąnczenye, rąkoymstwo} R m₆v. Zob. **OBRĘCZENIE, RĘCZYĆ, ZARĘCZENIE.**

RĘCZNIK *mantile vel rąncznyk dr velamen mense seu mappa, gausape, mantele idem obrusz, mapula, mapella dictum ad tergendum manus eciam dr rąncznyk* S 87; *mappa i. togilla rąncznyk vel obrusz, mapella, mapula, mapellula* S 87; *rąncznyk manutergium est togilla, cum qua tergitur manus* R s₆v.

RĘCZNY ‘odręczny, podręczny, własnoręczny, ręcznie poruszany, noszony w ręku itp.’ zapysz, rącnzy lyst, wlasney rąky list *cirographus vel hoc cirographum* S 28; rącnzy mlyn *mola manuarialia, trusatilis mola idem* S 92; Rącnzy mlyn *mola manuarialia* (w oryg. wyraz poprawiany – *manualria* (!)), *trussatilis* R t₈ (mp) (por. Mu28, s. 145); *brachiale, torques in brachio, ornamentum brachii, dextrocherium i. rączna zbroya* S 20; *brachiale dr torques in brachio sive brachii quoddam ornamentum, quod et dextrocherium sive dextrochirtum dr* {vel Tarcza vel rączna zbroya} R e₃; zarny rączne *trusatilis* R J₈v (md); male ksyąsky rączne *enchiridion dr ab en, quod est in, et hiros i. manus quasi liber manualis, habendus semper in manibus, ut confessoribus Summula* S 48v; male ksyąsshky rączne *enchiridion* R k₈v (por. Mu28, s. 188 i Mym28, k. 10).

[**RĘCZONY**] zob. **OBRĘCZONY, ZARĘCZONY, ZRĘCZONY.**

RĘCZYĆ ‘zaręczać’ slyvbovacz, vyarą chovacz, Rączicz *fideiubeo,-ere i. fidem pro aliquo dare, iurare, promittere* (bibl.) R O₈v. Zob. **OBRĘCZYĆ, OPRAWIĆ, ZARĘCZYĆ.**

RĘCZYSKO (lub **RĄCZYSKO**) ‘rękojeść – tu o włóczni; może też część świecznika’ *hastile ponitur pro ligno lancee osczep et pro parte candelabri a stipite directe procedente Rączysko, Nassadzishcze* (bibl.) R o₂v. Zob. **DRZEWCE, RĘKOJEŚĆ.**

RĘKA – 1) anat. czala rąka od plyeczy asz do lokcy *brachium* R e₃ (por. Mu28, s. 58); zapysz, rącnzy lyst, wlasney rąky list *cirographus vel hoc cirographum* S 28; zapiss, wlasna rąka, wlasney rąky lyst *chirographus et hoc cirographum ... singraphus* {*singraphus, singraphia*} R g₄v; sponky spravey rąky *dextralia ornamenta quedam sunt communia viris et feminis larga et ampla* R i₇; *mitto,-ere* {*excludere, mandare*}, <*mittere manum*> scyągnącz y wlozicz rąka, wrzucicz (bibl.) R Q₇v (por. Scyągnącz (‘rękę’)

mittere manum (bibl.) S 226v); Lamanye rąk *ciragra*, *chiragra dr contractio et infirmitas manuum in articulis earum* S 28; *complodo*,-ere clyasnąć rąkoma *vel i. adiuuare* R N₂ (mg; av. *complodo*,-ere i. ... *claudere manus*); Clyaskanye, plyaszanye rąkoma *plausus*, *manuum percussio*, *exultatio manus reperiendo* R A₃v; – 2) praw. dzyelna rąka *manus divisa* R s₆v (ml) (por. Cervus: *manu divisa* dzielną ręką; w innych źródłach XVI w. występuje wyrażenie „podzielną ręką”. Dotyczy ono zobowiązania dłużnika do zwrotu długu bez poręczycieli, na własną odpowiedzialność; zob. też A. Brückner, Encyklopedia staropolska, t. II, Warszawa 1939, s. 366). Zob. **JEDNOREKI, PORĘCZE, RĘCZYĆ, SPOLNY, WYWROCONY.**

RĘKAW rąkaw *manica* ... *dr pars tunice ab humero ad manus* S 86.

RĘKAWICA *chiroteca*, *ciroteca* rąkavicza *vel* podwyąsky S 28v (BB połączył tu w jedno dwa kolejne hasła Słownika 1532; por. Słownik 1566, k. F II: *chiroteca*, la Manica, Rękawica, Handtzigen – oraz *chiroteca*, il Guanto, Podwieski, Fustling. Zob. nasze hasło **PODWIĄZKI**); *chiroteca* rąkavicza S 28v; rąkavicza *chirotheca i. manuum tectura vel repositorium* R g₄v; rąkavicze *manice* R s₆ (mg).

RĘKOJEMSTWO praw. ‘zaręczenie, poręczenie, zobowiązanie’ *caucio* ... *vel i. promissio, ex qua indicitur firma obligacio a fideiussoribus et pignoribus* obrączenie, rąkoyemstvo, Slyvbovanye S 25; *cautio {ad terminum} i. cautela, iuratio, observatio ..., cautio est breve cyrographum {scriptum}* zarączenie, obrączenie, oprawa zrażzona, Rąkoyemstvo na czas, Slyvbovanye R f₆; rąkoyemstvo, oprawa zrażzona, Slyvbovanye *cautio fideiussoria est quando intervenit fideiussor principali obligatori, et dr satisdatio* R f₆ (por. Cervus); *fideiussio {i. promissio rąkoymya}* {rażczenie, rąkoyemstvo} R m₆v; obrączony, zrażczony, Slyvbovany, Rąkojemstvem oprawyony *caucionatus* R f₅v (ml); obrączicz, oprawicz, zrażczicz, Slyvbovacz rąkoyemstwem *cauciono*,-are R M₇v (mg). Zob. **NAPIS.**

RĘKOJEŚĆ ‘uchwyt’ Rąkoiescz v wschodv *lorica i. lignum circa gradum, quo sustentamur manibus* S 83v; rąkoyesch v wschodv *lorica i. lignum circa gradum, quo sustentamur manibus* R s₂ (mg) (por. Mu28, s. 136); Rąkoiescz v wschodv *peribolus dr, qui nos tuetur a lapsu, sc. lorica in edificiis et gradu, lorica idem* S 111v; *peribolus et hoc peribolum, deambulatorium {vel i. Rąkoiescz v wschodv}* R z₄v. Zob. **PORĘCZE, RĘCZYSKO.**

RĘKOJMIA praw. ‘poręczenie’ *fideiussio {i. promissio rąkoymya}* {rażczenie, rąkoyemstvo} R m₆v. Zob. **OBREĆZENIE, OPRAWA, ZARĘCZENIE.**

RĘKOWINY ‘zareczyny’ rąkovyny *sponsalia sunt futurarum nupciarum convencio et repromissio et consensus* S 148v. Zob. **OBIECANIE**, **ZRĘKOWANIE**, **ZRĘKOWINY**.

ROBA ‘nierządnicza, nałożnica’ Roba abra SN 254 (w słowniczku pt. *Vocabula turpium ac mundanarum mulierum*). Zob. **FRYJERKA**, **GAM-RATKA**, **KURWA**, **MIŁOŚNICA**, **MYRCHA**, **POPAŚNICA**, **ZWODZICIELKA**.

ROBACZEK Cis, *proprium nomen patris Sauli* {vel robaczek pshenyczny abo yąnczmyenny} R g₄v.

ROBAK vosskovy robak *acar dr vermiculus cere* S 3v; wosskovy robak, Czyrw *acar, acer idem* R a₃ (mg) (por. Mu28, s. 101; por. też Ca1585: *acarus ... tineae genus in cera nascens, Pol<onice> weszka, Mol woskowy*); zythny robak *cuculio, vermis frumenta devorans* S 38; zythny robak, Czyrw *cuculio, genus pilei vel vermis* R i₂v (ml); vynny robak *bibio* (sv. *biblio dicuntur musciones supernatantes in vino vel bibliones dicuntur vermes, qui generantur ex vini corruptione*) S 19; iedvabny robak *bombix* S 20; yedvabny robak *bombix ... Sunt autem bombices vermes, ex quorum egestionem efficitur ipsa lana serici* R e₂v (por. Mu28, s. 97).

[**ROBEL** – tak Erz, bł.; zob. **NOBEL**].

ROBIĆ cyąszko robicz *stento,-are, fatigare* S 235v; targovacz, Naymovacz, robicz *vel pozivacz convenio,-ire i. pacisci vel exigere aliquid ab aliquo vel adunari insimul* S 35v; vrząndzicz kogo, robicz, nayąncz syą *locare personam* S 83v; vrząndzicz kogo na swą robotą *vel naiącz syą, robicz komv locare personam* R s₁v (ml); Cothly robicz *eneo,-are, ex ere fabricare* R O₅ (mg); Szukno robicz *fullo,-are* R P₂v (mg; av. *fullo,-are*); czeną (Instr. sing.) *robycz stanno,-are i. stanno aliquid aptare, preparare, ornare* R T₇v; czo czepcze roby, i. czepyennyk *reticularius* S 131v; *remulcantes* (? – możliwa lekcja „*remultantes*”), *navem trahentes* abo fflyssovye czo na trawczye robyą R C₆v (mg; av. *remultum ..., inde remulto,-are i. remulto navem trahere*). Zob. **CZYNIĆ**, **DZIAŁAĆ**, **PRACOWAĆ**.

ROBIENIEC (Erz objaśnia: „z czesk. robenec, pacholek”) ‘szlachciec niższego rodu, sługa’ Robyenyecz, panoszha *assecla, assecula i. humilis persona alteri subiecta vel domesticus, familiaris, servus* S 15; panossha, Robyenyecz *assecula vel assecla per sincopam* R d₂. Zob. **PACHOLEK**, **ROBA**.

ROBIONY ‘tu – uprawiany, orany’ karcz, zyemya plugyem robyona *rus i. villa, terra, ager* S 134. Zob. **DOKONANY**, **ZORANY**, **ZROBIONY**.

ROBOTA Robota, sktořą iest za myesyąncz doszicz czynycz *menstruum opus* S 89 (por. Mu28, s. 8); Robotha przesz myessyąncz *menstruum opus i. labor cum quo satis est per mensem facere* R t₄ (mp); cyąska robota *stenta i. fatiga, magna stenta* vyelka zmvda S 150; Cyąsska robota, vyelga zmvda *magna stenta i. magnus labor, fatiga laboris* R G₅v (ml; av. *stemon*) (por. Słowarz 1566, k. B IVv: *Magna stenta*, gran fatiga, ..., wielka zmuda); *opera i. labor per diem* robota, pylnoszcz, *obsequium, reverencia* R x₆v (ml); zrobyona rzecz, dokonana robota *politum* {*opus i. perfectum*} (sv. *politus*) R A₅; *vicaria opera* robota R K₆v (ml); Robota, pracza i. taka (? – możliwa lekcja „iaka”) rzecz, potrzeba, Sząnd, Zaloba wprawye, Cvpya, vczynek *negocium i. mercatus vel actus alicuius rei* {*occupacio, cura, sollicitudo*} R v₆; dom nayąncz, vrząndzicz na robotą *loco,-are* {*domum, fundum conducere*} R Q₅v; nayemnyk na robotą *conventor* R h₄v (md); nayąthi na robotą za pyenyądze *oberatus* R x₃v (md); zadacz pyenyądze na robothą *obero,-are i. pretio sc. ere conducere* ..., *unde in vita sancti Martini: Oberatos habes meos scriptores, per quos tibi mee ineptie publicantur* R R₂; vrząndzicz kogo na swą robotą *vel* naiącz syą, robicz komv *locare personam* R s₁v (ml); czo placzy za robotą *mercedonius ... dominus, qui solvit mercedem operariis suis* R t₄v; obyeranye zrobotą *exercicium, labor* S 54; *exercitacio i. labor* obyeranye zrobotą, *assiduius usus* R l₆v (md); Spravyacz syą, obyeracz syą wrobocy, praczowacz *exercito,-are i. frequenter exercere* R O₆v; chlopskye roboty *artes dicuntur mechanice* {*seculares i. fabriles*} (sv. *mechanicus*) R t₂v. Zob. **PRACA**.

ROBOTNIK robothnyk (2x) *opifex i. opem faciens aut ferens vel artifex, peritus, opus faciens, adiutor, opifer* S 102v; Robothnyk, Rzemyąslnyk, wspomozicyel *opifer i. artifex, adiutor, factor vel i. Deus, operator omnium rerum* R x₆v (md); dzyalnyk, robotnyk *operarius* (bibl.) R x₆v (mh; av. *opicus* oraz av. *operosus*). Zob. **DZIELNIK**.

ROBOTNY ‘dotyczący pracy; roboczy, służebny’ robothny dom, varstat *officina* S 101 i R x₅; robothny dzyen *dies operosus* S 41v; *profestus i. dies omnino festus* ..., *profestus etiam dies dr vigilia festorum dierum* ..., *et quilibet dies non festivus dr profestus, quasi longe a festo vel procul* robothny dzyen. *Hinc Macrobius de Saturnalibus dies omnes aut festos aut profestos aut intercisos vocavit* {*vel i. Swyąthi wieczor*} R B₅; robothny, Sluzebny *servilis* R F₄v (mg). Zob. **PRACOWITY**.

ROCZNICA rocznycza *anniversarium est dies pro mortuis celebrata singulis annis* R c₁v. Zob. **ROK**.

ROCZNY roczny *annalis i. annuus* S 10v; roczny czynsz *annua pensio* S 10v; roczny plath, Czynsz *annua pensio* R c₂ (md); roczny czas *rata annalis* R C₅ (mp) (por. Cervus); plath, dochod roczny *reditus* R C₅v. Zob. **JEDNOROCZNY, POŁROCZNY, ROK, WIELOROCZNY.**

ROD – 1) ‘ród, lud, pokolenie, rodzina’ lyvd, rod *gens* (bibl.) S 64; Rod, Narod, Lyvd *gens* (bibl.) R n₆v; Syemya, plemya, Rod, pocolyenye *semen* R F₁; Rod *stirps i. ... progenies, prosapies, origo* R G₆; Rod *natus i. nativitas* R v₅; Rod, vroda *indoles ... est origo, incrementum sobolum, nobilitas generis, progenies, propago* R p₆v; Rod, Rodzay *progenies i. propago, posteritas, stirps* R B₅; Rodzay, Rod, pocolyenye *femur ... et scias, quod femur et genus et stirps dr* R m₄v; Rod, Rodzay, przyrodzonosc, Rodzyna duchowna, przyacyelstvo duchowne *cognacio spiritualis* RN IIv; Rod *genealogia* RN I (w słowniczku *Nomina consanguineorum*); Rodem *natu i. nativitate, ortu, Levi. IX* (bibl.) R v₅ (mg); – 2) ‘nerki’ wrodzye *in renibus* (bibl.; Thren. 3,13) R C₆v (mg; av. *ren*). Zob. **ŁĘDŹWICA, ŁĘDŹWIE, NERKA, NYRKA.**

RODNOŚĆ ‘natura, przyroda’ navka przyrodzonoscy, przirodzoney rodnoscy *physica, quedam ars, que de rerum naturis tractat* R z₈.

RODNY – 1) ‘urodzony, tu – tubylec, rodak’ Thv rodny, vrodzony, Domak *indigena {terrigena}* R p₆; thv rodny, thv vrodzony, Domak *terrigena* R p₆ (mh; av. *indigena*); – 2) ‘żyzny, urodzajny’ rodna, poziteczna rolya *frugifera i. terra* (sv. *frugifer*) R n₃. Zob. **JEDNORODNY, PIRWORODNY, POŻYTECZNY, PRZYRODNY, RODZAJNY, WYRODEK, ZARODNY.**

RODZAJ – 1) ‘ród, plemię, pokolenie, naród; rodzina; pokrewieństwo, powinowactwo’ rodzaj *genus plura signat, primo enim signat principium generationis, ut Rhomulus fuit principium Rhomanorum* R n₇; Byodra, Lyandzvye, vdy, trzosla, Rodzay *femur* (bibl.) S 57; Rodzay, Rod, pocolyenye *femur ... et scias, quod femur et genus et stirps dr* R m₄v; rodzaj *nacio* S 95v; Narod, rodzaj *natio* R v₄v; Rod, Rodzay *progenies i. propago, posteritas, stirps* R B₅; *cognacio* rodzyna *large sumta est genus* rodzaj RN II (w słowniczku *Nomina consanguineorum*); rodzyna, rodzaj *cognacio spiritualis est quedam proximitas, propinquitas seu attinencia personarum proveniens ex sacramenti dacione vel ad illud tencione* S 253 (w słowniczku *De nominibus consanguineorum*); Rod, Rodzay, przyrodzonosc, Rodzyna duchowna, przyacyelstvo duchowne *cognacio spiritualis* RN IIv; Cronica rodzajv *liber generacionis* (bibl.) S 81v; Cronyka rodzajv *liber generacionis* (bibl.) R r₆v (ml); ksyagy o rodzajv *Genesis {i. nascivitas}* (bibl.) R n₆v;

– 2) gram. rodzaj *genus plura signat ..., item capitur pro accidente partium orationis* R n₇; rodzaj *genus* RN (wykl. przednia); męski rodzaj *masculinum genus* R t₁ (mp; av. *masculus*); *commune genus* pospółtych rodzaj, y męski y niewyesczy *ut hic et hec homo aut virgo aut sacerdos* jako ten y tha caplan RN (wykl. przednia); rodzaj sprawiający, przesz. który sprawimy *genus activum* RN (k. tyt.); *promiscuum ..., item promiscuum genus in nomine quod Grece epicenum, i. supra commune dr, est quod sub una voce et uno articulo comprehendit animalia utriusque sexus* {zamyeshany rodzaj, *vide supra epicenum*} R B₅v; *epicenum genus* zamyeshany rodzaj, gdzie niemożemy rozróżnić, jestli to albo ona rzecz jest *ut sunt passer, aquila, milvus* RN (wykl. przednia); *epicenum i. promiscuum genus* pospółty, zamyeshany rodzaj, gdzie niemożemy rozróżnić, jestli to albo ona rzecz jest *ut hic passer, hec aquila, mustela, milvus* R l₁v (md); *dubium genus* wątpliwy rodzaj, *ut hic aut hec dies* R n₇ (md; av. *genus*) i RN (wykl. przednia); rodzaje Różne, Czo są wprysłem (!) czasy jakoby cyprujące wymową *genera neutropassiva* RN (k. tyt.). Zob. **LIDŹBA, LUD, NAROD, OBOJ, ODDZIELNY, POGLÓWIE.**

RODZAJNY ‘płodny, urodzajny’ płodny, rodzajny *fecundus* S 57; płodny, Rodzajny *fecundus* R m₄v.

RODZĄCY gram. rodzajczy *genitivus ... pro quodam casu* R n₆v; *casus genitivus* rodzajczy, przesz. którego pythamy, czyja jest rzecz RN (wykl. przednia). Zob. **BIERZĄCY, DAJĄCY, DAWAJĄCY, DAWANEK, IMIENIAK, MIANUJĄCY, MIENIĄCY, MIENIONEK, ODBIERAJĄCY, ODDALONEK, OSKARŻAJĄCY, SKARŻANEK, SPADEK, WOŁANEK, WZYWAJĄCY, ZOWANEK.**

[**RODZENIE**] zob. **PORODZENIE, PRZYRODZENIE, ROZRODZENIE, URODZENIE.**

RODZIĆ *fecundo,-are i. fecundum facere* {i. *fetum facere*} {płodzić, rodzic *abundare*} R O₈. Zob. **PORODZIĆ.**

[**RODZIĆ SIĘ**] zob. **NARODZIĆ SIĘ, ODRODZIĆ SIĘ, URODZIĆ SIĘ, ZARODZIĆ SIĘ.**

RODZINA ‘związek, pokrewieństwo, powinowactwo, ród’ Rodzyna *cognacio* S 29v; Rodzyna *cognatio legalis ... est quedam proximitas proveniens ex adoptione vel arrogatione* R g₇; *cognacio* rodzyna *large sumta est genus* rodzaj RN II (w słowniczku *Nomina consanguineorum*); rodzyna, rodzaj *cognacio spiritualis est quedam proximitas, propinquitat seu attinencia personarum proveniens ex sacramenti dacione vel ad illud*

tencione SN 253 (w słowniczku *De nominibus consanguineorum*); Rod, Rodzaj, przyrodzonoszc, Rodzyna duchowna, przyacyelstwo duchowne *cognacio spiritualis* RN IIv.

RODZONOŚĆ ‘najbliższe pokrewieństwo, np. między rodzeństwem; współistotność Osób Boskich’ rodzonoszc *germanitas* S 64v; *germanitas in Divinis i. rodzonoszc i. nature et essencie summa identitas etc.* R n₇ (mp). Zob. **PRZYRODZONOŚĆ**.

RODZONY ‘najbliższy krewny, zwłaszcza brat’ rodzeny (‘bracia’) *germani ... sunt, qui habent eundem patrem et eandem matrem* SN 251; Rodzeny *germani fratres sunt, qui aut que habent eandem matrem et eundem patrem* RN I. Zob. **BRAT**, **ODRODZONY**, **PRZYRODNY**, **PRZYRODZONY**, **URODZONY**, **WRODZONY**.

[**RODZYNKI**] zob. **ROZYNKI**.

ROG ‘róg: kiel słonia, czyli tzw. kość słoniowa; naczynie pisarskie; instrument muzyczny’ rog slonyovy *ebor, ebur os seu dens dr elephantis* (bibl.) S 45v; Rog, Coscz *ebur {ebor}, os elephantis {i. dens}* (bibl.) R k₅; rog *cornu* S 36v (por. Mym28, k. 10: *Cornu, Horn, Rog* – w roz. *De descriptoribus*); Trąmbicz rogyem *classo,-are i. tuba aut cornu convocare milites ad bellum* R M₈v (ml). Zob. **JEDNOROŻEC**, **KOŚĆ**, **KOZOROŻEC**, **ROŻEK**.

ROGATY – 1) zool. ‘o zwierzętach’ rogati vąszh *cerastes* (bibl.) S 26v; rogaty vąssh *cerastes vel cerasta dr serpens cornutus* (bibl.) R f₈; Baran rogaty *vervex habet cornua rotunda* RN V; Baran rogaty, Skop *vervex i. aries* R K₅v; Trzoda, Skoth, zgon, rogate bydło *armentum* R c₇v; – 2) ‘o złotej monecie’ rogati zloti *aureus cornutus* S 16; rogaty zloti *aureus cornutus* R d₄ (mp) (Źródłem dla BB były tu słowniki: Mu28, s. 197 i Mym28, k. 42. W polskiej wersji słownika Jana Murmeliusza (żyjącego w Niderlandach i Niemczech, w latach 1480-1517) występuje hasło: *Aureus cornutus*, eyn horn gulden, Rogáty złoty – podobnie u Mymera. Chodziło zapewne o złotą monetę niderlandzką, bitą w Liège na przełomie XV i XVI w. przez biskupa Jana IX von Horn – zwaną hornguldenem, o niskiej zawartości złota. W Polsce nazwa ta stała się synonimem wszystkich złych guldenów niderlandzkich. Zob. A. Mikołajczyk, *Leksykon numizmatyczny*, Warszawa 1994, s. 132 i 141; *Lexikon des Mittelalters* 5/1, 1990, s. 127, sv. Hornscher Gulden).

ROGOWY ‘zrobiony z rogu’ trąba rogova *classis ... etiam dr cornu, per quod vocantur homines* R g₅v.

ROGOZ zob. **ROGOŻ**.

ROGOZIE bot. ‘roślina’ porąmba, Carcz *carectum est locus, ubi crescit carex rogozye* R f₃.

ROGOŹ zob. **ROGOŹ**.

ROGOŹ (lub **ROGOZ**, **ROGOŹ**) bot. ‘roślina’ *ulva, quedam herba seu quolibet herba palustris Rogoz vel est arbor i. Myeczyky* S 172; Rogoz abo Myeczyky *ulva, herba est palustris* R L₃ (por. Mu28, s. 112: *Vlua ...*, RogoŹ).

ROGOŹA ‘plecionka z roślin, mata; szalaś’ rogoza *matta* S 87v; Rogoza, Mattha slomyana *matta, mattula* R t₂ (md); rogoza *plecta* S 230v (av. *plecto, -ere*) i R S₁ (ml; av. *plecto, -ere*); Cosshyk, Rogoza, Matha *plecta* R A₃v; rogoza, cobyerzecz *storium* S 236; rogoza, Cobyerzecz, matha *storium* R G₆v; rogoza *psiata i. matta* S 125v; *psiata i. Mattha* abo Rogoza R B₇v (md); Rogoza *teges eciam genus straguli i. matta scirpea, storea idem* R H₆ (mg; av. *teges dr parva domus*); *complico, -are* {*sportulas facere plyescz rogoze*} R N₂; *storio, -are i. storiis ornare* {*i. tapetis, tegetibus aut mattis Cobyerczy* (Instr. plur.), rogozamy poslacz *ad iacendum in eis*} R T₇v.

ROHATYNA ‘włócznia z hakiem przy grocie’ Rohatyna *venabulum i. ferramentum* (sv. *venatorium*) S 167; *venabulum* Rohatyna *i. telum acutissimum* R K₃v (mg) (por. Mu28, s. 149 i Mym28, k. 29v); drzewcze, Copya, Rohatyna, wlocznaya *hasta* R o₂v; wlocznaya, Rohatyna *lancea, hasta* R r₂ (por. osczep S 79). Zob. **KOPIJA**, **KOŚCIEŃ**, **OŚĘKA**, **OSZCZEP**.

ROJ ‘rój’ Roy pczol *apum congregacio* (sv. *examen*) S 53; Roy *examen ... etiam dr apum congregatio* R l₆.

ROK – 1) ‘jednostka czasu’ przestępny rok *bissextilis annus* S 19v; przestępny rok *bissextilis annus* R e₁v (md) (por. Mu28, s. 7; por. też Cervus); cztery czwyerczi rok *vel i. Suche dny anni quatuor tempora* S 10v; Suche dny, Cztery czwyerczi rok *quatuor tempora anni* R C₂v (mg); cztery czwyerczi rok *vel Suche dny anni quatuor tempora* R c₂ (md); na wshe (?) rok, Cozdego roku *vertente anno, quolibet anno* R V₆v (mg; av. *verto, -ere*); na kozdi rok *annuatim i. singulis annis* R X₃ (por. Cervus); *quottannis i. singulis annis* Na kozdy rok *vel i. quot annorum* R Y₃ (mp); nakozdy (Erz bł.: „kazdy”) rok *quotennis* S 128v; zliczone roky abo lyatha *supputacio annorum* R V₂ (ml; av. *supputo, -are*); policzenye, rachovanye *vel* zliczenye lyath, zliczone roky *supputacio* R H₄ (mg); Czas od dwv lyath *vel* czo staro iesth dwa roky *biennis* S 18v; *bieteris, tempus trium annorum aut duorum vel* czo staro iest dwa roky R d₈v (md); – 2) praw. ‘tu – w różnych wyrażeniach i zwrotach: termin rozprawy sądowej i posiedzeń sądu’ Rok

terminus R J₁ (mg); przyzwany rok *terminus concitatus* S 157; przyzwany rok *terminus concitatus* R J₁ (mp); zavythy rok *peremptorius terminus secundum iuristas dr ultra quem non dantur ulteriores dilaciones* S 111v; zavyty rok, vlozony czass *terminus peremptorius, ultra quem non dantur ulteriores dilaciones* (sv. *peremptorium*) R z₄v (por. Cervus: *Peremptorius terminus* zawity rok); zavyeshony rok *prefixus terminus* R B₂ (mp); Nadworny rok *citacio verbalis* R g₅ (mg) (por. Cervus); vstanye rok *astacio termini* R d₂ (mp) (por. Cervus); vstal rok *astitit terminum* R d₂ (mp; av. *astacio termini*); vsthal rok *astitit termino* R M₅ (mh; av. *asto,-are*); vstal rok *prestitit* R S₃ (mg; av. *presto,-are*); Stal rok *prestitit termino* R B₃ (md; av. *prestitum*); wrokv zavyesshonym *termino pendente* R J₁ (mg; av. *terminus*) (por. Cervus); vyelgye roky *termini generales* R J₁ (mg) (por. Cervus: *Termini generales* wielkie roki). Zob. **JEDNOROCZNY, LATO, POŁROCZNY, POROCZKI, ROCZNICA, ROCZNY, ROKOWAĆ, ROKOWANIE, SĄD, WIELO-ROCZNY.**

ROKICINA ‘pręt, gałąź’ prānth, Rokiczina *vimen dr mollis virga et viridis* S 170v; prānth, Rokiczyna *vimen, mollis virga et viridis* R L₁. Zob. **IWINA.**

ROKITA bot. ‘gatunek wierzby; zarośla’ rokitha *frutex dr densitas virgularum vel parvarum arborum aut spinarum i. fronde terram tegens* S 61v; Rokyta *frutex i. densitas virgularum vel parvarum arborum vel spinarum ..., quasi fronde terram tegens* R n₃. Zob. **IWA, JIWA.**

ROKOWAĆ praw. ‘rozprawiać; rozstrzygać sprawę’ *discepto,-are i. disputare, contendere, usurpare, iudicare ..., iure autem disceptare est iuste iudicare* rokovac R O₃. Zob. **ROK.**

ROKOWANIE praw. ‘rozprawianie; rozstrzyganie sprawy’ pravem obchodzenye *vel* Rokovanye *disceptacio* S 43; *disceptacio in iudicio, a iure contencio* pravem obchodzenye, Rokovanye *vel disputacio* R k₁v (ml). Zob. **ROK.**

ROLA przelog, orana rolya *arvum i. campus* S 15; orana rolya, przeloga, przelog, Nyva, polye *arvus* R d₁ (md; av. *arvum*); zaorana, zasyana rolya *elaboratus ager vel i. magno labore compositus aut conscriptus, collectus, ut liber* R k₆v (md); rodna, poziteczna rolya *frugifera i. terra* (sv. *frugifer*) R n₃; zamyierzona rola *limitatus ager i. divisus* R r₇v (md; av. *limes*); zasyana rolya *satus ager* R E₃ (mp); vypravyona Rolya *runderatus ager* R D₃v (md); Brozdy czynycz, zagony na roley dzyalacz *sulco,-are i. sulcos facere, secare, dividere {secare, proscindere}* R V₁v; Czo Broną wloczy po roley *lirans* R r₈v (md);

włoczyć na roley *arpico*, -are R M₄v (mg) (por. włoczyć broną *erpico*, -are S 51v (av. *erpica*)).

ROLNY ‘używany do prac polowych’ Rolny kon *agrarius equus* S 6 i R b₃ (mg); Brona rolna *arpica* (sv. *erpica* R l₃v).

ROPA ‘wydzielina chorobowa’ zakazona krew, Othok, Ropa *vel* Suchota *tabes, corruptio sanguinis, putredo, valitudo* (bibl.) R H₅ (md); Czo są od niego zbyera ropa *ve* vrzodzye y przepuszcza *maturatissimum unguentum* R t₂ (mg).

ROSA rosza pada *rorat* S 233v; rossa pada *rorat* R T₂v (ml) (por. Mu28, s. 17 i Mym28, k. 4v). Zob. **ROŚNY**.

ROS- zob. **ROZ-** (u Erz brak konsekwencji w odczytaniu tego typu hasel).

ROSADZIĆ zob. **ROZSADZIĆ**.

[**ROSIĄĆ**, **ROSIANY** – tak Erz; zob. **ROZSIĄĆ**, **ROZSIANY**].

ROSIADŁY zob. **ROZSIADŁY**.

ROSIEKAĆ, **ROSIEKANIE**, **ROSIEKANY** zob. **ROZSIEKAĆ**, **ROZSIEKANIE**, **ROZSIEKANY**.

ROŚLY ‘wysoki, wysmukły’ *vysshly, vrodzenshy, Rossly procerus i. longus, altus, formosus* (bibl.) R B₄v. Zob. **ROSTĄCY**, **ROŚĆ**, **UROŚLY**.

ROSMAKOWANIE zob. **ROZSMAKOWANIE**.

[**ROSNAĆ**] zob. **ROŚĆ**.

ROSOL ‘rosół, płynna potrawa’ Roszol *liquamen proprie est piscium, sc. salsugo vel muria, i. aqua sale conmixta* S 82v; *liquamen et hoc liquamentum pro eodem {liquatum Thrvn vel Smalcz}, liquamen proprie dr piscium, quia soluti in salsamentum pisciculi eundem humorem liquant, cuius modi liquor dr salsugo vel muria* Rossol, *sed proprie muria dr aqua sale commixta et effecta gustu in modum maris {vel succus herbarum}* R r₈v. Zob. **SMALC**.

ROSPA (lub **ROSZPA**, **ROZSPA**) ‘rozsyпка, rozproszenie, rozsypanie? – lub tarka?, coś utartego?’ Roshpa *teretrum* R J₁ (mg).

ROST ‘ruszt do pieczenia mięsa’ *cratis ferrea* Rosth *in coquina* S 37; Rosth *crates est instrumentum, quod fit de viminibus vel de ferro ad assandas carnes vel pisces desuper, inde hec craticula ... i. parva crates* R h₆v (por. Mu28, s. 143); Rosth *gratare i. craticula* S 66; Rost *gratare i. craticula coquinaria* R o₁v (ml); Rost *cironilla* R g₄v (md). Zob. **ROŻEN**.

ROSTAĆ SIĘ zob. **ROZSTAĆ SIĘ**.

[**ROSTANIE** – tak Erz; zob. **ROZSTANIE**].

ROSTAWIĆ zob. **ROZSTAWIĆ**.

ROSTĄCY ‘rosnący’ rosnący, kwythnączy *pullulans i. crescens, ut arbor* R B₈v (md). Zob. **ROSŁY**, **ROŚĆ**.

[**ROSTĘKANIE** – tak Erz; zob. **ROZSTĘKANIE**].

ROSTUCHARZ (Erz: „z niem. Rosstäuscher”) ‘handlarz koni’ rostucharz, czo frymarczy *mango i. mercator animalium, sed proprie venditorum equorum* S 86 (por. czo konmy ffrymarczy R s₅v; por. też Mym28, k. 15v: *Mango*, Rostheuscher, Rostucharz); *mango eciam i. podkony*, Rostucharz S 86; podkony, Rostucharz *mango i. mercator et proprie venditor equorum* R s₅v.

[**ROSYPAĆ** – tak Erz; zob. **ROZSYPAĆ**].

[**ROSZCZEPIĆ**, **ROSZCZEPIENIE**, **ROSZCZEPIONY** – tak Erz; zob. **ROZSZCZEPIĆ**, **ROZSZCZEPIENIE**, **ROZSZCZEPIONY**].

ROSZCZKA ((Erz sv. **RÓSZCZKA**) lub **ROŹDŹKA**) ‘gałąź, pęd; zarośla’ roszczka, Lyatorosl, lyatoroslka *surcus, surculus i. ramus ab arbore abscisus vel truncus abscise arboris* S 154v; roszczka, Latoroslka *surcus* R H₄; roszczka od iagod vynnnych *racemus dr multitudo uvarum ..., ramus seu surculus et botrus cum uvis* S 128v; roszczka od vynnnych yagod *botrio {botrix}* R e₃; Balsamova roszczka *xylobalsamum dr lignum vel cortex balsami* S 175v; Balsamova rozczka *xylobalsamum dr lignum vel cortex balsami {vide Calepi}* R L₆v (por. Mu28, s. 111); rozczka, gałąsska *ramusculus* R C₄v (ml); plonka, roszczka *arbustum etiam dr quandoque arbor novella* R c₆; *adulterine plantationes dicuntur meche plante vel non naturales, ut patet Sap. IV ..., Rabanus et antiqui dicunt, quod sint spuria vitulamina. Et vitulamen dr planta infructuosa, que nascitur ex radice vitis vel alterius arboris* roszczky, vylkovye (bibl.) R b₁v; obcyancz, obrzazacz roszczky *preputo,-are* R S₂v (md). Zob. **DRZEWKO**, **LATOROŚL**, **PRĘT**, **ROZGA**, **ROŹDŹE**, **WILK**.

[**ROSZPA?**] zob. **ROSPA**.

[**ROSZT**, **RUSZT**] zob. **ROST**.

ROSZYRZAĆ zob. **ROZSZYRZAĆ**.

ROSZYRZENIE, **ROSZYRZONY** zob. **ROZSZYRZENIE**, **ROZSZYRZONY**.

ROSZYRZYĆ zob. **ROZSZYRZYĆ**.

ROŚCIAĞNIENIE zob. **ROZCIAĞNIENIE**.

ROŚĆ ‘rosnąć’ kwythnącz *pullulo,-are i. germinare, crescere* Roscz R S₄v; gora, kady vyno abo zyto roscye *collis* S 30v (por. Mu28, s. 21). Zob. **PRZYROŚĆ**, **ROSŁY**, **ROSTĄCY**, **UROŚLY**, **WYROŚĆ**, **WZROST**.

ROŚNY ‘pełen rosy’ roszny *roscidus i. rore plenus* S 133. Zob. **ROSA**.

ROTA – 1) ‘oddział’ *rotha*, zastąp *agmen dr turba vel exercitus in aliquo itinere* R b_2v ; – 2) ‘tekst przysięgi’ *rotha przysięgi rotha iuramenti* R D_3v (ml); *rotha przysięgi rota iuramenti* R T_2v (ml; av. *roto,-are*) (por. Cervus).

ROTMISTRZ ‘dowódca rot, oddziału’ *rothmistrz*, Starosta, voysky, Thyssyącznyk *tribunus* R J_7 ; *Rothmistrz tribunus quiritem i. militum* S 162v; *rothmistrz vel Cechmistrz tribunus quiritem* R J_7 . Zob. **BURMISTRZ**, **KUCHMISTRZ**, **MISTRZ**, **OCHMISTRZ**.

ROWIENNIK ‘równy innym, towarzyszy’ *vczasyk, tovarziszh, rovyennyk consors i. socius eiusdem fortis* R h_4 .

[**ROWNAĆ**] zob. **PRZYROWNAĆ**, **ZROWNAĆ**.

ROWNIA ‘równina, nizina; pusty, płaski teren’ *rownia planum* S 117 (por. *golyzna* R A_3 (mp)); *rownia planicies* S 117; *planicies i. equalitas* Rownia, *planitudo idem* R A_3 (mg); *Rownia planicies i. equalitas* R A_3 (mp); *campestris in plurali, i. campi* polya (Nom. plur.) *vel* Rownia R e_6v (md).

ROWNIE ‘równo; tak samo, odpowiednio, dokładnie’ *rownye tak ex equo* R X_5v (mg); *rownye velut* R Y_5 (mp); *rownye, czvdnye, dobrze vdzyalacz proportionaliter* (sv. *proportio*) R B_6 ; *przipodobacz, Czvdnye, rownye, dobrze czo vdzyalacz proporcio,-are, similitudinarie unam rem ad aliam facere* R S_4 (md). Zob. **NIEROWNIE**.

ROWNO ‘równo’ *rowno vazycz equipolleo,-ere ... et equivaleo,-ere ... i. parificari, conferri, assimilari* R O_5v .

ROWNOŚĆ ‘równość, identyczność; podobieństwo, upodobnienie’ *rownoscz, czudnoscz proporcio i. similitudo, habitudo, comparacio* S 125; *przipodobanye, Rownoscz, Czvdnoscz proportio i. similitudo, habitudo, comparatio {similitudo unius ad alium}* R B_6 ; *rownoscz similitudo est rerum differentium comparacio* S 143v; *podobnoscz abo Rownoscz vel vymalovanye obraza similitudo, similitas idem* R F_7 (md); *equalitas spolna rownoscz* R I_1 (mp; av. *ens*). Zob. **BOSKI**, **BYTNOŚĆ**, **ISNOŚĆ**, **JEDEN**, **PERSONA**, **PRZYROWNOŚĆ**.

ROWNOWAŻNOŚĆ *rownovaznoscz equipolencia dr similium rerum equalitas* (sv. *equipolens*) S 51v; *rownovaznoscz equipolencia* R I_3 (md).

ROWNOWAŻNY *rownovazny equipolens, equivalens* S 51v; *Rownovazny equipolens* R I_3 (md). Zob. **WAŻNY**.

ROWNOWAŻYĆ (?) zob. **ROWNO**.

ROWNY ‘równy, równoważny’ *conservus rowny sluga, sed cum alio serviens* (bibl.) R h_4 (mg); *porcio virilis dr, quando hereditas equaliter filiis*

dividitur Rozdzielyenyne rowne *vel i. debitum* R A₆ (mg). Zob. **NIE-ROWNY**.

ROZ- zob. **ROS-**

ROZBIĆ przibicz, rozbicz *figo,-ere* R O₈v (por. *vstanovicz, vstrzynovac* (?), *vstavicz, postavicz figo,-ere* R O₈v (md; av. *figo,-ere*)); Rosklyepacz blyachą, vyvyescz, rozbicz, roshirzicz {*in longum*} *produco,-ere i. procul ducere ... vel extendere vel prolongare vel ... extra ducere* R S₃v; *procudo,-ere, vomerem exacuere* zaostzicz, rozbicz na szhyrzą *prolatare, extenuare* R S₃v (mg); rozmythacz, postavicz namyothy, Stany rozbicz, Namyoty stanovicz *castrametor,-ari i. dividere vel ponere vel mutare castra* R M₇. Zob. **BIĆ**, **ROZBIJAĆ**, **USTANOWIĆ**, **USTAWIĆ**.

ROZBIERAĆ ‘rozcinać, dzielić na części’ *artuo,-are, quod non est in usu sed componitur exartuo,-are i. dividere et deartuo similiter pro dividere, et est proprie dividere et separare artus a se invicem, ut de gallinis et similibus* rozbyeracz kuri {*vel alia membra gallorum aut animalium*} R M₄v; rozbyeracz po czlonkv *intercido,-ere multa significat, dividere, perire* R Q₂ (md); rozbyeracz po czlonkv *dimembro,-are* R O₂v (mg); *deartuo,-are i. separare artus a se invicem, ut fit de gallinis et similibus {incidere* rozbyeracz, *przerzazovac}* R N₅v. Zob. **KRAJAĆ**, **ROZDZIELAĆ**, **ROZEBRANY**, **RZAZAĆ**.

ROZBIJAĆ – 1) ‘ustawiać – o namiotach’ rozbyacz stany *castrametor,-ari* R f₄v (ml); – 2) ‘być rozbójnikiem, napadać, grabić’ rozbyacz *grassor,-ari i. invadere, perpetrare, latrocinari* R P₄; Rozmagacz, Rozbyyacz, Raytarovac *crassari, sevir, crudeliter gradi, grassari* R N₄v (md). Zob. **ROZBIĆ**.

ROZBITY rozbita, roshyrzona, roscljepana blacha *productilis res* R B₅ (md). Zob. **BITY**, **ROZBIĆ**.

ROZBOJNIK *fur proprie dr qui clam et nocte furatur* zlodzyey, *latro qui latet in silvis in die et cum armis aggreditur et spoliat transeuntes* Raytar, Rozboynyk S 62; *zlodzyey fur proprie est ille, qui clam et plerumque de nocte rem alienam amovet invito domino gratia lucrandi ..., sed latro dr qui latet in silvis et expoliat transeuntes {latro* Raytar, Rozboynyk} R n₄; Raythar, Rozboynyk *grassator, latro, predator, occisor transeuntium in via* R o₁v (mg). Zob. **ROZBIJAĆ**.

ROZBOLENIE Rozbolyenyne, Rostąkanye *discrasia, aptitudo corporis ad infirmitatem, initium egritudinis* R k₁v (md). Zob. **BOL**, **BOLEŚĆ**, **ROZSTĘKANIE**.

[ROZCIĄĆ] zob. ROZCIĘTY.

ROZCIĄGAĆ podnyszc, Roscyagacz *extendo*, -ere R O₇; roscyagacz, przedluzacz *prolongo*, -are R S₃v (md); *protendere pedes* roscyagacz nogi, przewlyecz *etc.*, *vel porrigere*, *Hest.* 8 (bibl.) R S₄v (ml); prace vynne roscyagacz *propago*, -are {*propaginare*} R S₄. Zob. **ODCIĄGAĆ**, **POCIĄGAĆ**, **ŚCIĄGAĆ SIĘ**, **WŚCIĄGAĆ**, **WYCIĄGAĆ**, **ZACIĄGAĆ**.

ROZCIĄGANIE roscyaganye, przewlyeczenie *protensio* R B₇ (mg).

ROZCIĄGNAĆ roscyagnacz *distendo*, -ere i. *valde* {*ex*} *tendere* R O₃v; *sustentor*, -ari i. *nutrire* zyviz, karmycz *reficere*, *cibare vel* podeprzez, zatrzymacz *expectare*, *manu tenere* znossicz, odchovac, Roscyagnancz (!) R V₂ (mp); *intendo*, -ere i. *augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyacz {*arcum*}, Roscyagnancz, othazicz, poglyadacz, Spylnoscyą sluchacz, wzglyandacz R Q₁v. Zob. **CIĄGNAĆ SIĘ**, **ODCIĄGNAĆ**, **PRZYCIĄGNAĆ**, **PRZYŚCIĄGNAĆ**, **ŚCIĄGNAĆ**, **WYCIĄGNAĆ**.

ROZCIĄNIENIE – 1) ‘rozciągnięcie’ *productio* vvyedzyenye, *vide in produco*, vyvodzenye, Roscyagnyenye *longacio* R B₅ (md); *intensio, adauctio vel* roscyagnyenye, wzglyandanye R p₈v (md); przewleczenie, roscyagnyenye nog *protensio pedum* R B₇ (md); – 2) ‘tu – upływ, następstwo czasu?’ rozdziylenye, roscyagnyenye czaszhu *successus, sc. temporis, i. prosper et bonus processus seu eventus, Eccli* 3 S 152v; Czaszv rozdziylenye, roscyagnyenye *successus temporis, processus aut eventus* R H₃ (mg). Zob. **NAMIASTEK**, **OCIĄNIENIE**, **PROCES**, **WŚCIĄNIENIE**.

ROZCIĄGNIONY ‘rozciągnięty’ roscyagniony *distentus* R k₂ (md); roscyagniony, podnysyony *extensus* R m₁v (md); strzymany, podparty, vychovany, roscyagniony *sustentatus* R H₄v (mg); roscyagniony (!), przedluzony *prolongatus* R B₅v (ml); chudy, roscyagniony, vichudnyali, przecharsly *attenuatus i. depauperatus* (bibl.) R d₃v (mg). Zob. **CIĄGNIONY**, **ODCIĄGNIONY**, **PRZYŚCIĄGNIONY**, **ŚCIĄGNIONY**.

ROZCIĘTY roscyathy, rostargany *dissecatus* R k₁v (md). Zob. **OBCIĘTY**, **OCIĘTY**, **ODCIĘTY**, **PRZECIĘTY**, **PRZYCIĘTY**, **UCIĘTY**.

ROZCZOSAĆ ‘rozczesać’ roszczossacz wlossy *discrimino*, -are i. *dividere, separare* {*crines*} R O₃. Zob. **CZOSAĆ**, **UCZOSAĆ**.

ROZCZOSANIE ‘rozczesanie’ roszczossanye wlossow *distigium eciam i. discrimen crinium* R k₂ (mg; av. *discrimen*). Zob. **NIESCZOSANY**, **UCZOSANY**.

ROZCZOSŁY ‘rozwarty, szeroko otwarty, tu – o psim pysku’ *rabidum os rosczosle vsta abo wscyecle* (bibl.) R C₄ (mp; av. *rabies*) (por. Słstp, sv. Rozczosły ... Bohemizm; por. też Mamstp, cz. I, s. 63 w związku z Prologiem do I Reg.).

ROZDANIE ‘roztrwonienie?’ *distractio rerum* rozdanye *vel i. rostargnyenye cordis* R k₂ (mg). Zob. **DANIE**, **WDANIE**, **WYDANIE**, **WZDANIE**.

ROZDARTY rozdarty *delaniatus* R i₆ (mp). Zob. **PRZEDARTY**, **ROZEDRZEĆ**, **ZEDRANY**.

ROZDAWAĆ *distribuo, -ere i. dividere* {rozdavacz, dare} R O₃v. Zob. **DAWAĆ**.

ROZDAWANIE praw. popuszczenie, Shaffovanye, Rozdavanye, sfolgovanye, obelzenye, Rozvyazanye *dispensatio est iuris communis provida relaxatio utilitate seu necessitate pensata* {iuris declaracio} {divisio, distribucio} R k₂. Zob. **PODAWANIE**, **ZADAWANIE**.

ROZDNOGŁOŚNY (?) zob. **ROZDWOGŁOŚNY**.

ROZDRAŻNIĆ (lub **ROZDRAŻNIĆ** – tak Erz) rozdrasznicz *exacerbo, -are i. exasperare, commovere, facere asperum seu acerbum* S 219v; rozgnyevacz, rozdraszycz, rozgorzicz, porushicz *exacerbo, -are i. ... exasperare* R O₅v. Zob. **DRAŻNIĆ**.

ROZDRAŻNIENIE (lub **ROZDRAŻNIENIE** – tak Erz) rozdrasznyenye *exacerbacio* S 53 i R l₆ (md). Zob. **DRAŻNIENIE**.

ROZDRAŻNIONY (lub **ROZDRAŻNIONY**) rozdrasznyony *irritatus* R q₃v (ml).

ROZDRZUCAJĄCY ‘rozrzucający, tu – zarzucający sieć’ *laxantes recia* rozpuszczający, rozdrzuczający (Nom. plur.) R r₃v (ml). Zob. **ROZPUŚCIĆ**, **ROZRZUCIĆ**.

ROZDRZUCIĆ ‘rozrzucić; zarzucić – tu może o sieciach’ rozdrzucicz *laxo, -are, ampliare, solvere* S 225 (por. rozpuszczycie syeczy *laxate recia* (bibl.) R Q₄ (md; av. *laxo, -are*)). Zob. **ODRZUCIĆ**, **PODRZUCIĆ**, **PRZERZUCIĆ**, **ROZRZUCIĆ**, **WRZUCIĆ**, **WZDRZUCIĆ**.

ROZDWOGŁOŚNY ‘dwuznaczny lub wieloznaczny, homonimiczny’ *equivocus, -a, -um, quod una voce plura signat et describitur sic: Equivoca sunt, quorum solum nomen est commune* rozdvoglossny (od „rozdwoić”? – lub może zam. „roznoglossny” = „różnogłośny”?) *et secundum illud nomen ratio substantie est diversa* {plurivocus} R l₃. Zob. **GŁOŚNY**, **JEDNOGŁOŚNY**, **ROŻNIE**.

ROZDYMANIE ‘tu – rozpalanie ognia’ rozdymanye ognya *suffimentum* R H₃ (md). Zob. **DAĆ**, **PODDYMAĆ**.

ROZDZIAŁ – 1) ‘rozdzielenie, podział; oddział, zastęp – np. aniołów; rozstaje dróg; część, odstęp; przydzielone zadanie; przerwa w tekście’ rozdział {*distancia*}, czel daleky *chaos* ... *Chaos Greci dicunt materiam celi et terre confusam* R g₂; rozdział, roznoszcz, Dalyecoszcz *distancia* R k₂ (mg); *hierarchia i. potestas vel sacer principatus*, rozdział, zgromadzenye *angelorum* S 68v; rozdział, zgromadzenye, Rzyssha *hierarchia angelorum* R o₅ (mp; av. *hierarchia angelica i. multitudo angelorum*); zgromadzenye, Rozdział, Rzysshe, Swyąnte ksyąstwa *hierarchia* RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis angelorum*); rostanye, rozdział *compitum est collectio plurium viarum seu locus, ubi plures vie se competunt et conveniunt, sicut est bivium, trivium* R h₂; częszcz, dzyał, rozdział *pars* R y_{5v} (md); częscy, Rozdyali (!) *partes i. officium, quod cuique persone assignatur, unde dr: mee partes sunt, vel mearum partium est, i. meum officium est, vel dimidium partis bonorum* R y_{5v} (md); Rozdzyaly *incisiones versuum i. distinctiones* R p_{5v} (ml) (por. Mamstp, cz. I, s. 62 w związku z Prologiem do I Reg.); – 2) gram. Częscy movy, dzyaly, rozdziali *partes oracionis* RN (k. tyt.). Zob. **GORAJĄCY**, **PAŃSTWO**, **PRZEBYTEK**, **PRZEDZIAŁ**.

ROZDZIELAĆ *incido, -ere i. in aliquem cadere. Unde Lu. X: Incidit in latrones ... {vel versus – distinguere rozdzelyacz vel krayacz wshtuky} Invenitur etiam incido, quod componitur ab in et cedo ..., unde: Qui putat incidit, incidit ille cadens* R P₆. Zob. **DZIELIĆ**, **ROZBIERAĆ**.

ROZDZIELAJĄCY gram. <*coniunctio*> *disiunctiva* rozdzylaiącza RN (k. tyt.).

ROZDZIELENIE rozdzelyenyne *distinctio i. divisio, punctacio, separacio et sunt tres eius species: colum, coma, periodus* S 43v; rozdzelenyene *portio i. pars vel portitio {porciuncula di <minutivum>}* R A₆; rozdyelyenyne (!) *porcio virilis dr, quando hereditas filiis equaliter dividitur vel i. debitum* S 119v; *porcio virilis dr, quando hereditas equaliter filiis dividitur* Rozdzelyenyne rowne vel i. *debitum* R A₆ (mg); rozdzelyenyne, roscyąnyenyne *czaszhu successus, sc. temporis, i. prosper et bonus processus seu eventus, Eccli 3 S 152v; Czaszv rozdzelenyene, roscyąnyenyne successus temporis, processus aut eventus* R H₃ (mg); roznoszcz, Rozdzelenyene *differencia* R i₈ (mp); *repudium dr repulsio vel scriptum repulsionis ... zagnanye, rozvyedzyenyne, rozdzelenyene, inde repudium dr discidium, divortium vel*

repulsio mulieris a viro rozwyedzyenye, zagnanye, Rozdzyelenye (bibl.) R D₁. Zob. **LIST**, **ODPRAWIENIE**, **ROZWOD**.

ROZDZIELIĆ – 1) *divido,-ere* {rozdzyelicz *partiri*} R O₃v; rozłączicz, rozdzyelicz *disiungere vel distinguere* R O₃; – 2) ‘tu – znaczenie niejasne, może praw.’ poscigacz, czasz rozdzyelicz, namyastkyem bicz, wgymyeny wstapicz *succedo,-ere* R T₈v. Zob. **DZIELIĆ**, **ODDZIELIĆ**, **WYDZIELIĆ**.

ROZDZIELIĆ SIĘ rostacz, rozdzyelicz są sscyalem *dissolvi i. mori* R O₃v (ml; av. *dissolvo,-ere*); *repudio,-are* odprawicz, rozdzyelicz są z zoną, *divortari* zagnacz R T₁v (ml). Zob. **UMRZEĆ**.

ROZDZIELNIE Sprzeczyvacz (‘się’), rozdzyelnye, nyepovolnye, nyezgodnye dzyalacz *dissentio,-ire* {*non consentire*} (bibl.) R O₃v. Zob. **DZIELNIE**, **ODDZIELNIE**.

[**ROZDZIELNY**] zob. **DZIELNY**, **NIEROZDZIELNY**.

ROZEBRANY ‘rozdzielony’ rosyekany po czlonkv, rozebrany *intercisus* R p₈v (mg). Zob. **ROZBIERAĆ**.

ROZEDRZEĆ *delanio,-are* rozedrzecz, *delanicare, discindere idem* R N₆v (ml); rozedrzecz, rosproc *dissuo,-ere i. disiungere, suturam frangere* R O₃v. Zob. **DRAĆ**, **ODRZEĆ**, **ROZDARTY**, **ROZPARAĆ**.

ROZEJC SIĘ (lub **ROZEIĆ SIĘ**, **ROZEJŚĆ SIĘ**) vylyala, rozlyala są iest myloscz wvstach twoych, Rozeshla, Rosplynala *diffusa est gracia in labiis tuis. Hinc inde sparsa varie fusa* (bibl.) R i₈v (ml); rozessly są *disgressi sunt* R O₃ (mp). Zob. **IŚĆ**, **JIĆ**.

ROZERWANIE Oslabyenye, Rozervanye *laxitas, laxamentum, remissio peccati, ampliatio, solutio, laxura idem* R r₃v (mg). Zob. **PRZERWANIE**.

ROZETNAĆ ‘rozciąć’ przervacz, rozethnancz *abrumbo,-ere* R M₁v (md). Zob. **OBCIAĆ**, **O CIAĆ**.

ROZEZNAĆ *discerno,-ere i. dividere {certare}, separare, discutere* rozeznacz R O₃; shaczovacz, rozeznacz *extimo,-are i. appreciari vel putare ... vel extimare est precium alicuius rei certum dare et est idem, quod taxare vel certum precium diffinire et determinare* R O₇; *disputo,-are ... etiam est allegare, ut videlicet intentionem suam per probationes in iudicium deductas ostendere* rozeznacz R O₃v; – *epicenum genus* zamyeshany rodzaj, gdje nyemozemy rozeznacz, yesthly tha abo ona rzecz iesth *ut sunt passer, aquila, milvus* RN (wykl. przednia); *epicenum i. promiscuum genus* pospolyty, zamyeshany rodzaj, gdje nyemozemy rozeznacz, yestly ta abo ona rzecz iest *ut hic passer, hec aquila, mustela, milvus* R l₁v (md).

ROZEZNANIE *signum i. nota, ostentum, vexillum, coniectura* rozeznanye, *vestigium, testimonium* S 143 (por. czech, znak R F₆); Rostropnosc, Bacznosc, Rozeznanye *discretio, divisio, sciencia, discussio quarumlibet rerum, consideratio, ad quid tendant* R k₁v; Rozeznanye *disputacio* R O₃v (md; av. *disputo,-are*); zadawanye ku rozeznanyv prawdy *vel zaloba propositio* S 125; *propositio* zadawanye questiey ku rozeznanyv prawdy *que disputatione solvitur, i. verum et falsum significans oracio* disputovanye R B₆v (mg); zadawacz slova ku rozeznanyv prawdy *disputo,-are* {*argumentare, allegare, contendere*} {*per probationes roborare*} R O₃v; zadawacz slova kv rozeznanyv prawdy *disputo,-are* R O₃v (md); *argumentor,-ari i. disputare, arguere* doliczycz {*sc. rationibus probare* zadawacz slova ku rozeznanyv prawdy} R M₄; zadawanye slow ku rozeznanyv prawdy *argumenta* R c₇ (mp).

ROZEZNAWAĆ roznavacz (!) (Erz w części pol.-łac. bł. sv. **ROZMAWIAĆ**) *disputo,-are* S 218v (por. rozeznacz R O₃v; por. też: zadawacz slova ku rozeznanyv prawdy R O₃v); rozmavyacz, rozeznawacz *pertracto,-are* R R₆ (mp); rozeznawacz *pertracto,-are* R R₆ (mp).

ROZEZNAWAJĄCY – 1) ‘rozumny, zgodny z zasadami logiki’ rozeznawający *logicus i. rationalis, sermocinalis* S 83v (por. Slovomowny R s₁v (md)); rozeznawająca *logica* S 83v; *logica* navka prawdomowna, Rozeznawająca *veri (!) a falso, i. rationalis philosophia* R s₁v (mg); – 2) ‘tu – o wrodzonej inteligencji, przebiegłości, np. u lisa’ Rosmyslyająca, Szhaczwiająca, rozeznawająca *estimativa vis* S 52; Rozmysłająca, rozeznawająca *syla*, Shaczvyająca *estimativa vis anime dr, qua dicimus sagacitatem esse in brutis, ut in vulpe sagacitas* R l₄ (mp).

ROZGA ‘różga, gałąź, pręt’ rozga *ramus, quod a radice seu a trunco manat* S 129; rozga, gałąss *ramus* R C₄v; Bliskacz sya, Smygacz rozgą, Myeczem crzosacz {*radiare ex fulgure, gladio movere, gladium exacuere, concutere vi, criminando agitare*} Smygacz rozgą, dobicz myecza *vibro,-are i. resplendere ..., iaculari, sicut solemus facere de minuta virga* R X₁. Zob. **ROSZCZKA, WILK**.

ROZGNIOWAĆ rozgnyevacz, rozdrażnycz, rozgorzicz, porushicz *exacerbo,-are i. ... exasperare* R O₅v; rozgnyevacz *offendo,-ere i. aliquem facere irasci* R R₃. Zob. **GNIOWAĆ SIĘ**.

ROZGNIOWANY Rozgnyevany *offensus i. lesus, commotus ad iram* R x₅. Zob. **GNIOWLIWY, UGNIOWANY**.

ROZGNOIĆ ‘zgnić, ulec zepsuciu’ rozgnoicz *computresco,-ere* R N₁v (md). Zob. **GNOIĆ, NAGNOIĆ**.

ROZGORZYĆ ‘rozżłościć, rozdrażnić, uragać’ rozgnyevacz, rozdraznycz, rozgorzicz, porushicz *exacerbo,-are i. ... exasperare* R O₃v; karacz, laiacz, przegarzac, potąpną rzecz movicz, podrzeznycz, vymavyacz, rozgorzicz *exprobro,-are {accusare} {insultare}* (bibl.) R O₇. Zob. **GORZE, PRZEGARZAĆ**.

ROZGROMADZIĆ ‘zgromadzić’ rozgromadzicz *conrogo,-are* R N₃ (md) (por. zgromadzacz (Erz czyta: „zgromadzicz”) S 215v). Zob. **GROMADZIĆ, ZGROMADZIĆ**.

ROZGRZAĆ SIĘ rozgrzacz syą *concaleo,-ere i. simul calere ...*, *unde Psalmus: Concaluit cor meum intra me* (bibl.) R N₂. Zob. **ROZGRZEWAĆ SIĘ, ZAGRZAĆ, ZAGRZAĆ SIĘ**.

ROZGRZESZENIE *absolutio a peccatis* rozgrzeshenye, rozvyżazanye, vyyācy R a₂v (mp). Zob. **GRZECH**.

ROZGRZEWAĆ SIĘ zagrzevam syą, rozgrzevam <syą> (w oryg. zaimek „się” połączony kreskami z oboma czasownikami) *calesco i. calidus fio verbum est inchoativum, calefio, calefit aqua* R M₆v (md; av. *caleo,-ere*). Zob. **ZAGRZAĆ SIĘ**.

ROZKAZAĆ *insinuo,-are i. denunciare* wzgyavicz, *signare, quasi in sinum mittere, intimare {manifestare vislovicz, przepovyedzyecz, Roskazacz}* R Q₁v; *edico,-ere i. precipere et est regum vel imperatorum {roskazacz imperare}*, *unde: Edicunt reges, indicit festa sacerdos* zapovyadacz R O₄; sskazacz, roskazacz, dacz vyedzyecz, znamyonovacz *significo,-are i. facere signum, manifestare, notificare et exprimere {significare}* R T₆; roskazano, dano vyedzyecz *significatum est* R F₆ (mp; av. *significatio*). Zob. **KAZAĆ, ROZKAZOWAĆ, ZAKAZAĆ**.

ROZKAZANIE ‘rozkaz, polecenie’ roskazanye *imperium, potestas, iussio, perpetuum regnum* S 72v; roskazanye *imperium i. potestas, iussio, perpetuum regnum* (sv. *imperator*) R p₄v (por. Mym28, k. 11: *Imperium, Gebyth, Roskazanie*; por. też Lactifer: *Imperium id est potestas, iussio* Cziesarsztwije, mocz, przikazaniye); List, roskazanye *edictum i. preceptum sive mandatum* (bibl.) R k₅v; volya, roskazanye, domnymanye, dobrovolenstwo *arbitrium boni viri i. sententia, que ab arbitrio statuitur, potestas, libera voluntas arbitrio data* R c₅v (md). Zob. **PRZYKAZANIE, UKAZANIE, WSKAZANIE, ZAKAZANIE**.

ROZKAZOWAĆ napomynacz, odpyeracz (w oryg. wyraz przekreślony), powtarzacz, roskazovacz *repeto,-ere* R T₁v; władali, roskazovali *preerant*, szą vstavyeny *presunt* R S₂v (mg) (por. Słstp, sv. Ustawić, s. 469 oraz

Mamstp, cz. I, s. 19 w związku z Księgą Wyjścia 3,7; zob. też w Biblii Wujka: „... którzy są przełożeni nad robotami” (łac. ... *qui praesunt operibus*)). Zob. **UKAZOWAĆ**, **WSKAZOWAĆ**, **ZAKAZOWAĆ**.

ROZKAZUJĄCY – 1) ‘powtarzający, pouczający’ roskazvyący *replicans, ingeminans, continuans* R T₁v (ml) (por. Mamstp, cz. I, s. 55 w związku z Księgą Jozuego 8, 35: *Replicuit* roskazał – *replicuit* = *replicavit*); – 2) gram. roskazvyący <modus> imperativus RN (k. tyt.); roska<zv>iący <modus> imperativus R t₈ (mp; av. *modus*); roskazvyące naznaczenie *vel* obiczay *imperativus modus* R p₄v (md). Zob. **NIEZAGRANICZONY**, **NIEZGRANICZONY**, **OBYCZAJ**, **UKAZUJĄCY**, **WSKAZUJĄCY**, **ŻĄDAJĄCY**.

ROZKLEPAĆ Rosklyepacz blyachą, vyvyesch, rozbicz, roshirzicz {*in longum*} *produco,-ere i. procul ducere ... vel extendere vel prolongare vel ... extra ducere* R S₃v.

ROZKLEPANY rozbita, roshyrzona, roscllyepana blacha *productilis res* R B₅ (md). Zob. **KLEPANY**.

ROZKOPAĆ *repastinare* roskopacz *vineas vel agros veteres refoderi* (! – zam. *refodi*) R T₁ (mp). Zob. **KOPAĆ**, **OKOPAWAĆ**, **PODKOPAĆ**, **WYKOPAĆ**, **ZAKOPAĆ**.

ROZKOPANIE *repastinacio* roskopanye *agri aut vinee renovacio* R C₆v (md).

ROZKOSZ *roszkosz voluptas est rei adepte delectacio bone vel male, proprie carnalis delectacio* S 173; Roskosh, Cochanye, vzyvanye, porushenye nyerzandne *voluptas* R L₄; na roskossh są vydacz *voluptati operam dare* (bibl.) R L₄ (mp) (por. Mamstp, cz. I, s. 10 w związku z Genesis 18,12).

ROZKOSZNICA ‘rozpustnica’ Roskoshnyk, Roskossnycza *cupidinarius, <cupidinari>a* R i₃v (md; av. *cupido*). Zob. **FRYJERKA**, **GAMRATKA**, **MIŁOŚNICA**.

ROZKOSZNIK ‘rozpustnik; urzędnik zajmujący się rozrywkami władcy’ Roskoshnyk, Roskossnycza *cupidinarius, <cupidinari>a* R i₃v (md; av. *cupido*); roskosznyk *a voluptatibus, qui studium habet inveniendi voluptates* RN (wykl. przednia) (por. A. Łuczak, Jeszcze kilka słów o Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy z pierwszej połowy XVI w., Eos, LXXXVI, 1999, s. 335).

ROZKOSZNY ‘miły, przyjemny’ roskoszny *delectabilis* S 40; roskoshny *delectabilis* R i₆ (mp); roskoszny *amenuis ... et idem est quod pulcer vel delectabilis* R b₇. Zob. **MIŁY**.

ROZKOSZOWAĆ ‘żyć przyjemnie, radośnie, wytwornie; żyć rozpustnie’
Roskoszhovac *laute vivere* S 80; roskoshovac *delecto,-are i. gaudere, iocundari, placere* R N₆v; Roskoshovac, Cochacz są, vzyvacz, nierządne porushenya dzyalacz *volupto,-are* R X₁v (md).

ROZKRACZONY ‘mający szeroko rozstawione, zgięte nogi; krzywonogi’
roskraczony *varicosus i. curvus, varus idem* (sv. *varica vel varix*) S 165v (por. czo ma skrzyvyone nogy *varus i. curvus, qui habet obtorta crura* S 165v); roskraczony *varicatus* R K₂v (ml). Zob. **KRZYWONOG**, **NOGA**, **SKRZYWIONY**, **WYKRZYWIONY**.

ROZKRACZYĆ (SIĘ) ‘szeroko rozstawić, ugiąć nogi’ roskraczicz *varico,-are et varicor,-ari i. ... deflectere, curvare, claudicare* S 238 (por. kytlye (! – zam. „rytlye”) myecz vykryvyone, skrzyvich nogy *varico,-are vel varicor,-ari i. transire vel ... deflectere et curvare vel claudicare* R V₅v); *varicor,-ari* Roskraczicz są, *ut quando femina mingit* R V₅v (md).

ROZLAĆ SIĘ vlyyala, rozlyala są iest myloszcz wvstach twoych, Rozeshla, Rospłynąla *diffusa est gracia in labiis tuis. Hinc inde sparsa varie fusa* (bibl.) R i₈v (ml). Zob. **LAĆ**.

ROZLANIE krvye rozlyanye, poraszka *strages* S 151; porasska, Rozlyanye krvye, Pobycye *strages, prostracio in bello* R G₆v (ml).

ROZLICZNY ‘rozmaity, różny; liczny’ dluga suknya do glyozn, rozlyczney barvy *talaris tunica* (bibl.) R H₅ (mp); dzyalo rozlyczney barvy, Barvyone, Brvnathnym pomyesshane *polimitum opus* (bibl.) R A₄v (md); Rozlyczny goscye *proseliti peregrini* (bibl.) R B₆v (md); *pigmenta i. mendacia, fraudes vel* Rozlyczne masy, Lanthkwarze *picture puellarum etc., vide Calepi., vel i. claretum, 4 Reg. XX* (bibl.) R A₁ (md).

ROZŁĄCZENIE rozvyżazanye, rozłączenie *resolucio nivis aut aquarum* rostopyenye, Rostok, *vel i. mors* R D₂ (mg). Zob. **ODŁĄCZENIE**, **ZŁĄCZENIE**.

ROZŁĄCZYĆ rozłączicz, rozdzielicz *disiungere vel distinguere* R O₃; rozwyżacz, osslabycz, zemdlycz, rozłączicz, vilozicz *dissolvo,-ere i. religare* R O₃v (md). Zob. **ODŁĄCZYĆ**, **PRZYŁĄCZYĆ**, **ZŁĄCZYĆ**.

ROZŁOŻENIE ‘tu – zbiór wyrazów lub pism?; może też termin gram.? (por. A. Koronczewski, Polska terminologia gramatyczna, Wrocław 1961, s. 19: „Syntaxis – złączenie: *dispositio* – rozłożenie słów.”)’ rozłożenie szłow *aggregacio, aggeracio litterarum* S 6v. Zob. **ZŁOŻENIE**.

ROZŁOŻYĆ ‘ułożyć’ zgromadzacz (? – lub „zgromadzić”), rozłozicz *aggero,-are i. accumulare vel augmentare* R M₂v.

ROZMAGAĆ ‘pokonać, przemoc kogoś, napadać, atakować, grabić’ Rozmagacz, Rozbyyacz, Raytarovac *crassari, sevir, crudeliter gradi, grassari* R N₄v (md). Zob. **MOC 2**, **PRZEMOC**, **WZMAGAĆ**, **WZMOC**.

ROZMAITO ‘różnie, rozmaicie’ vysshvyany rozmaito *brocatus* R d₆v (mg); vysshvyacz rozmaito *brocco, -are* R M₆ (mp).

ROZMAITY rozmaite vysshvyanye *broccatura* R e₃v (md); dovodi pisma rozmaitego *probare autoritatibus* S 123v; dovody pisma rozmaitego *probare autoritatibus* R S₃ (mp; av. *probo, -are*); rozmayczy *quamplures* R A₄ (mp) i R C₂ (mp) i R Y₂v (ml); mova rozmaitych lyvdzy *linguagium* R r₈ (mp).

ROZMAWIAĆ rozmavyacz *pertracto, -are* S 230; rozmavyacz, rozeznawacz *pertracto, -are* R R₆ (mp); rozmavyacz *colloquor, -i i. simul loqui* R N₁; vczczycz vynem abo pyvem, rozmavyacz, Spravovac rzecz *tracto, -are* R V₄; roznavacz (!) (Erz w części pol.-łac. interpretuje ten zniekształcony zapis jako „rozmawiać”; u nas zob. **ROZEZNAWAĆ**) *disputo, -are* S 218v. Zob. **MOWIĆ**, **OMAWIAĆ**, **ROZMOWA**.

ROZMAWIAJĄCY (u Erz sv. **ROZMAWIAĆ**) rozmający (!) *pertractans* S 112v.

ROZMAWIANIE obiczaye gadanya *vel* rozmavyanya *modi dicendi* S 92; obiczaye gadanya, rozmavyanya *modi dicendi vel colloquendi* R t₈ (md).

ROZMIATAĆ ‘tu o namiotach – ustawiać’ rozmyathacz, postavicz namyothy, Stany rozbicz, Namyoty stanovicz *castrametor, -ari i. dividere vel ponere vel mutare castra* R M₇. Zob. **MIOTAĆ**.

ROZMIERZANIE mystrz rozmyerzanya *geometer et geometra i. terre mensurator* S 63v (por. Mu28, s. 178); Mistrz rozmyerzanya *geometra* S 64; mystrz rozmyerzanya zyemye *geometer vel geometra i. terre mensor* R n₇. Zob. **MIARA**, **MIERZNIK**, **WYMIERZYĆ**.

ROZMIERZENIE ‘(Erz w części pol.-łac. objaśnia: „w budowie wiersza”) mierzenie, odmierzenie, pomiar; zrównoważenie, umiar’ rozmyerzenye, myernoscz *modificacio* S 92; Rozvazenye, Rozmyerzenye *modificacio i. mensuracio, temperancia modi et mesure capcio* R t₇v (md); rozmyerzenye *dimensio dr mensura vel mensuratio* R k₁. Zob. **GRANICZENIE**, **ZAMIERZENIE**.

ROZMIERZONY rozmyerzony *limitatus* S 82 (por. zamyierzona rola *limitatus ager i. divisus* R r₇v (md; av. *limes*)). Zob. **WYMIERZONY**, **ZAMIERZONY**.

ROZMIERZYĆ rozvazycz, rozmyerzicz, zamyerzicz, zagraniczicz *limito,-are i. terminare et dr a limes et componitur: collimito,-as, delimito,-as* R Q₅; rozvmyecz, Rozmyerzicz, Myernye vczynicz *modifico,-are* R Q₇v (md). Zob. **MIARA, WYMIERZYĆ**.

ROZMNOŻENIE ‘powiększenie, pomnożenie’ przisporzenye, rozmnozenye *augmentacio* S 16v. Zob. **MNOŻYCIEL**.

ROZMNOŻONY vmocznyony, Rozmnozony, vdathny *roboratus* R D₃ (mp); vmocznyony, Rozmnozony *roboratus* R D₃ (mp).

ROZMNOŻYĆ rozmnozicz *augeo,-ere i. amplificare, augmentum dare* R M₅v; vdathnye dzyalacz, vmocznyycz, rozmnozicz *roboro,-are* R T₂v. Zob. **MNOŻYĆ SIĘ, PRZYMNOŻYĆ**.

ROZMOCZYĆ zmoczicz, rozmoczicz, zmazacz *intingo,-ere* R Q₂v (mg). Zob. **MOCZ, MOCZYDŁO**.

ROZMOWA Rozmova *colloquium* R g₇v. Zob. **MOWA, ROZMAWIAĆ**.

ROZMOWNY Lagodny, Rozmowny *affabilis i. delectabilis* R b₁v. Zob. **MOWNY**.

ROZMYŚLAJĄCY – 1) ‘o Bogu lub człowieku’ wzgłydaiający, rozmyslayączy *contemplator* R h₄v (ml) (por. *speculator* przeglyądacz, *contemplator omnium, ut est Deus, vel* Strossh R G₃v (ml)); – 2) ‘tu – o wrodzonej inteligencji, przbiegłości, np. u lisa’ Rosmyslyayącza, Shhaczviącza, rozeznavaiającza *estimativa vis* S 52; Rozmyslaiącza, rozeznavaiającza syła, Shaczvyącza *estimativa vis anime dr, qua dicimus sagacitatem esse in brutis, ut in vulpe sagacitas* R l₄ (mp). Zob. **MYŚLAĆ**.

ROZMYŚLANIE rozmyslyanye *meditatio i. excogitatio, deliberatio* R t₂v; Rozmyslyanye *imaginatio, vis anime, qua quis comprehendit formas cum materia re absente* R p₄v; tagye rozmyslyanye *intensa imaginacio* R p₈v (ml) i R p₈v (md); zamysl, Sylne rozmyslyanye *fantasia, virtus anime etc.* R m₃v (ml). Zob. **MYŚLENIE**.

ROZMYŚLENIE dobre a stateczne rozmyslyenye *matura deliberacio* R t₂ (md). Zob. **MYŚLENIE, OMYŚLENIE, ZMYŚLENIE**.

ROZMYŚLIĆ SIĘ ‘namyślić się’ rozmyslicz syą *precogito,-are* R S₂ (mp). Zob. **MYŚLIĆ, POMYŚLIĆ, ZAMYŚLIĆ, ZMYŚLIĆ**.

[**ROZMYŚLNY**] zob. **NIEROZMYŚLNY**.

ROZNECIC SIĘ ‘o ogniu – rozpalić się’ Roznyecyl syą *desevit ignis* R O₁v (ml).

ROZNIEŚĆ SIĘ *vulgatum est* ogłoszono, roznyosło się, *divulgatum est i. diversis modis publicatum* R L₆ (mg). Zob. **NIEŚĆ**, **ROZNOSIĆ**, **ZANIEŚĆ**.

ROZNIE, **ROZNO**, **ROZNY** zob. **ROŻNIE**, **ROŻNO**, **ROŻNY**.

ROZNOGŁOŚNY (?) zob. **ROZDWOGLOŚNY**.

ROZNOSIĆ – 1) Roznossicz sławą volo,-are {celeriter currere} ..., unde *Facetus: Nam cito sepe ruit, qui supra astra volat* R X₁v; – 2) gram. czy roznosy słowa *vocativus modus* (!) RN (k. tyt.; ta część karty dziś już nieczytelna, ale widoczna jeszcze na fotografii w I tomie naszej edycji – zob. ilustracja nr 3). Zob. **NAZNACZENIE**, **NOSIĆ**, **OBYCZAJ**, **ROZKAZUJĄCY**, **UKAZUJĄCY**, **ZNOSIĆ**, **ŻĄDAJĄCY**.

ROZOKI ‘jednooki; niedowidzący; widzący tylko na jedno oko; zezowaty; rozglądający się, mający rozbiegane oczy’ rozoky *luscus dr qui tantum unum habet oculum et altero caret, monoculus* (bibl.) S 84v (por. Mu28, s. 51; por. też Bezoky *luscus* S 84v (av. *luscio morbus est in oculorum defectu, quia clarius vespere quam in meridie videt*); zob. też łac. dopisek BB w R i₇ (mp): *desioculus i. lippus, luscus, qui uno captus est oculo* – bez odpowiednika pol.); rozoky *lusciosus vel luscinosus vel luscicrosus dr qui propter defectum et vicium oculorum parum videt et in vespere nihil* S 84v; Rozoky *lusciliosus, qui et lusciosus dr; i. qui vespere nil videt {in meridie parum} {luscitus}* R s₃; rozoky *strabo, petus, qui habet oculos obliquos, guelcus, cuius oculi quadam velocitate cito volvuntur huc et illuc* S 151; Rozoky, Brlocovaty *strabo, qui habet oculos obliquos {petus, gwelcus}* R G₆v (por. Mu28, s. 51); Rozoky, Bezoky *petus i. guelcus, strabo aliquantulum seu cuius oculi quadam velocitate cito volvuntur huc et illuc* R z₆v; Rozoky *limis et limus i. obliquus vel distorquens oculos seu strabo* R r₈; *gwelcus i. strabus* Rozoky, *gwelca mulier* Rozoka *obliquis oculis respiciens* R o₂ (mg). Zob. **BEZOKI**, **BLASKOOKI**, **BRLOKOWATY**, **JEDNOOKI**, **OKO**.

ROZPACZ *rospacz, vanhpyenye desperacio est filia accidie* S 40v.

[**ROZPACZAĆ** – tak Erz; zob. **ROZPACZONY**].

ROZPACZONY (u Erz sv. **ROZPACZAĆ**) ‘zrozpaczony’ *rospaczony desperatus* S 41.

ROZPACZYĆ ‘zwaćpić, utracić nadzieję’ *rospaczicz despero,-are i. a spe cessare, sine spe fieri* R O₁v.

ROZPADLINA *rospadlyna rima i. fissura* R D₃; *rospadlyna rima* R T₂ (md; av. *rimor,-ari*). Zob. **SKAŁA**.

ROZPADŁY ‘popękany; słaby, niemoralny, rozwiązły’ *hiulcus i. hians, fissus, rimosus* {*puteus, hyans, apertus*} ... *In estate terra est hiulca, cum est fissa et rimoso calore solis* rospadła, zryssowana R p₁; rospustny, nye-przicladny, nyeobiczayny, Rospadly, osłabyony *dissolutus, religatus* R k₂ (md).

ROZPADŹ SIĘ (lub **ROZPAŚĆ SIĘ**) *rimor,-ari i. scrutari, investigare, inquirere* {*vel* rospadz (przedostatnia litera poprawiana, możliwa lekcja: „rospasz”) *syą i. fundere, scindere vel expleri, plenum fieri in rimis i. in scissuris*} R T₂. Zob. **PRZYJDŹ, ZEJDŹ SIĘ**.

ROZPALAĆ SIĘ rospalya *syą calefit* S 212v. Zob. **PALIĆ, PRZEPALAĆ**.

ROZPALIĆ *crepo,-ere* rospalicz, *dolere, queri, frangi, accusare, ferire etc.* R N₅ (mp; av. *crepo,-are quod et crepo,-is* {*concutere*} *secundum tertiam coniugationem dr ... crepere vero est cremari*). Zob. **PALIĆ, PRZEPALIĆ, PRZYPALIĆ, SPALIĆ, ZAPALIĆ**.

ROZPARAĆ ‘rozpruć’ rosparacz *sshycye desuo,-ere i. disiungere, suturam frangere vel deorsum suere* R O₂. Zob. **ROZPOR, ROZPROĆ, ROZPROTY**.

ROZPAŚĆ SIĘ zob. **ROZPADŹ SIĘ**.

ROZPĘDZAĆ *subtiliativa* rzeczy czo subtilizvią a rospvsczayą *ut sunt herbe, radices et ungenta* abo rospądzayą vylkoscy y materią zymną R H₂v (ml). Zob. **MAŚĆ, MATERYJA**.

ROZPĘDZIĆ *subtilio,-are* rospuscicz, Rospądzicz vylkoscy y zymna (!) materią *cum herbis aut ungentis grossos humores subtiles facere* R T₈v (md). Zob. **ODPĘDZIĆ, PĘDZIĆ, POPĘDZIĆ, PRZYPĘDZIĆ, WPĘDZIĆ, WYPĘDZIĆ, ZAPĘDZIĆ**.

ROZPLEŚĆ rosplyescz vązel *dinodo,-are i. exolvere* R O₃. Zob. **PLEŚĆ, SPLEŚĆ, UPLEŚĆ**.

ROZPŁODZIĆ rossyacz, rospłodzicz *dissemino,-are* R O₃v (ml). Zob. **PŁODZIĆ**.

ROZPŁODZONY Rosplodzony, Rosyany *disseminatus* S 43v; Rosyany, Rosplodzony *disseminatus* R k₁v (md). Zob. **PŁODNY, PŁODZENIE**.

ROZPŁYNAĆ SIĘ *dilabor,-i, deorsum labi* rospłynąncz *syą, corruere, discedere* R O₂v (md); rospłynął *syą, rostayal* (‘śnieg’) *soluta nix* R G₂ (mp); vylyala, rozlyala *syą* iest myłoszcz wvstach twoych, Rozeshla, Rospłynąła *diffusa est gracia in labiis tuis. Hinc inde sparsa varie fusa* (bibl.) R i₈v (ml). Zob. **PŁYNAĆ**.

ROZPŁYNIENIE ‘rozpłynięcie się, rozlanie się, wylew’ Rospłynyenye *diffusio* R i₈v (ml). Zob. **WYPŁYNIENIE**.

ROZPLYWAĆ ‘odpływać?’ Rosplywacz *solvo,-ere i. enodare, liberare* {*dimittere*} R T₆v (por. odłozicz od brzegv *solvere navem i. discedere a litore* R T₆v (md; av. *solvo,-ere*)). Zob. **PLYWAĆ**, **SPLYWAĆ**, **WYPLYWAĆ**.

ROZPOR ‘rozcięcie, rozporek w ubraniu?’; miejsce rozprucia?’; przedział we włosach?’ Rospor *distagium* R k₂ (mp) (por. przebor *discrimen i. distigium, separacio, differencia, linea, capillorum distinctio* przedzyal, *vel i. periculum vite* S 43). Zob. **PRZEBOR**, **PRZEDZIAŁ**, **ROZPARAĆ**, **ROZPROĆ**.

ROZPOSTRZEĆ SIĘ ‘rozszerzyć się – tu o gniewie Bożym’ przypadł, rospostarl syą *incubo,-are i. imminere, instare vel rem alienam invadere* {*ad malum inniti*} (bibl.) R P₆v (czas. *incubare*, z uwagi na identyczną formę *perfectum*, przybiera niekiedy znaczenie czas. *incumbere* – por. Slstř 16, Praha 1997, sv. *incumbo,-ere*; BB bł. podał tu polskie odpowiedniki w 3. os. sing. do łac. bezokolicznika *incumbere*, występującego w Biblii w formie osobowej *incubuit*; zob. Biblia Wujka, Księga Jozuego 22,20: Izali Achan ... nie przestąpił przykazanie Pańskie, y na wszytek lud Izraelski gniew iego przypadł? (łac. ... *ira eius incubuit*?); por. też Mamstp, cz. I, s. 57: *Jncubuit* rospostarl szą).

ROZPOWIEDZIEĆ oslovicz, oznaymycz, obyavicz, vvyasnycz, rospovyedzyecz, vislovicz *declaro,-are* R N₅v (md). Zob. **OPOWIEDZIEĆ**, **POWIEDZIEĆ**, **PRZEPowiedzić**, **WYPOWIEDZIEĆ**, **ZAPOWIEDZIEĆ**.

ROZPRASZCZA ‘rozproszyciel, rozrzutnik, marnotrawca’ Rosprasshcza *dilapidator rerum i. destructor* R i₈v (md) (por. Cervus: *Dilapidator* rospraszcz). Zob. **ROZPROSZYĆ**, **ROZTRWOŻYĆ**.

ROZPRAWA – 1) ‘rozmowa, dyskusja; może też rozprawa sądowa?’ rosprava *discussio* S 43v; Badanye, rosprava, doswyatczyeny *discussio* R k₁v (md); – 2) ‘obrona; może też praw.?’ rosprava *defensio* S 39v; rosprava, obronyeny *defensio* R i₆ (mh; av. *defensor*).

ROZPRAWIAĆ ‘rozmawiać, dyskutować; może praw.?’ Badacz, Doswyatczacz, rosprawyacz, vicladacz *discutio,-ere i. subtiliter indagare vel quater, disiungere* {*examinare, resolvere*} {*removere*} R O₃.

ROZPRAWIĆ ‘objaśnić, wytłumaczyć; zarządzić, wydać dyspozycję; rozstrzygnąć spór w sądzie’ rozvmnye rospravicz, vicladacz *dissero,-ere i. tractare, dicere, sapienter loqui, confirmare, exponere, declarare, eloqui lucide* {*diffuse tractare*} R O₃v; Spravicz, rospravicz, zdrzandzicz, przipravicz *dispono,-ere* R O₃ (mp); *decerno,-ere i. iudicare* zamyslicz, *proponere, deliberare, statuere, configere* {*diffinire*} {*rospravicz sentenciare*}

R N₅v; obronycz, Rospravicz *defendo,-ere i. protegere* R N₆. Zob. **DO-WODZIĆ, PRZYPRAWIĆ, SPRAWIĆ**.

ROZPRAWNY ‘rozumny, elokwentny, rezolutny’ rosprawny, rostopny *disertus i. sapiens, eloquens, facundus* S 43; rosprawny, rozvmny *disertus ... i. sapiens, eloquens et facundus* R k₁v. Zob. **DOWCIPNY**.

ROZPROĆ ‘rozpruć’ *sartor; inde sartura* Shycye, *dissartire* rosproc, *dissartum* rosprote S 136v; rosproc *dissartio,-ire* R T₃v (md); rozedrzecz, rosproc *dissuo,-ere i. disiungere, suturam frangere* R O₃v. Zob. **ROZPARAĆ, ROZPOR, ROZPROTY**.

ROZPROSZYĆ ‘marnotrawić’ przetravicz, rosproszicz *dilapidare est res vel bona prodigaliter et indifferenter erogare {male expandere}* R O₂v. Zob. **MARNOTRAWIĆ, ROZPRASZCA, ROZTRWOŻYĆ**.

ROZPROTY ‘rozpruty, podarty’ rosproti *displosus i. dissutus, apertus, diruptus* R k₂; *sartor; inde sartura* Shycye, *dissartire* rosproc, *dissartum* rosprote S 136v. Zob. **ROZPARAĆ, ROZPROĆ**.

ROZPUKŁY ‘(Erz: „mający rupturę”), przepuklinę; może też popekany, rozerwany’ rospucli *ruptus* S 134 (por. *ruptus* przerwany, przepucly, odarthy *pannosus, in veste laceratus* R D₄ (mp)). Zob. **KLINATY, KLINOWATY, PRZEPUKŁY, ZERWAŁY**.

ROZPUSTA rospuszczenie cyala, Rospusta *carnisprivium* S 23; Myąsopustne dny, Rospusta, Rospuszczenie cyala, żywyznoscy *carnisprivium, carninalia* (!), *Bachanaria, Dionisine ferie idem* R f₃v (md). Zob. **KUREWSTWO, NIECZYSTOTA, NIERZĄDNOŚĆ, SMILSTWO**.

ROZPUSTNY ‘rozwiązły, rozpuszczony; nieokrzesany, nieustatkowany, przykry’ rospusthny, Bvyny, nyeczysti *petulans* R z₆v (mg); zloszcz dzyalaiaący, Rospustny, Bvyny, nyeczysti *petulans* R R₆ (mp; av. *petulor,-ari*); rospustny *petulcus i. importunus impetendo ..., luxuriosus* R z₆v; rospustny, nyepzicladny, nyeobiczayny, Rospadly, osłabyony *dissolutus i. religatus* R k₂ (md); Swovolny, rospusthny *effrenis et effrenus in eodem sensu i. sine freno* R k₆; *dissolutum esse* rospustnym a nyepzicladnym bicz, Nyeobiczaynym, rospusciez syą, vmrzecz R O₃v (ml; av. *dissolvo,-ere*); *discolus {difficilis ad exequendum, malus} i. discors a scola, indoctus, idiotha, illiteratus, a scola divisus et diversus, unde I Pe<tri> II, (18): Non tamen bonis et modestis, sed etiam discolis* Rospusthny (Nom. sing. lub Nom. plur.) (bibl.) R k₁v. Zob. **BUJNY, NIERZĄDNY**.

ROZPUSZCZAĆ rospuszczacz *liqueo,-ere i. fluere, decurrere, dissolvi* S 225v; *subtiliatiua* rzeczy czo subtilizwią a rospuszczayą *ut sunt herbe*,

radices et ungenta abo rospǫdzayǫ vylkoscy y materiǫ zymnǫ R H₂v (ml).
Zob. **ROZPUŚCIĆ**.

ROZPUSZCZAJĄCY ‘tu – zarzucający sieć’ *laxantes recia* rospuszczający (Nom. plur.), rozdruczający R r₃v (ml). Zob. **ROZDRZUCIĆ**.

ROZPUSZCZENIE ‘tu – rozpusta, rozpasanie’ rospuszczenie cyala, Rospusta *carnisprivium* S 23; Myǫssopustne dny, Rospusta, Rospuszczenie cyala, zyvyznoscy *carnisprivium*, *carninalia* (!), *Bachanaria*, *Dionisine ferie idem* R f₃v (md).

ROZPUSZCZONY ‘leniwy, niedbały, swawolny; przezroczysty, jasny, wyraźny; nieograniczony’ Rospuszczony, rozwyżany *resolutus*, *pigricie et quieti deditus* R D₂ (mg); yawny, rospuszczony *liquidus* R r₈v; mocz vyzvolona, nye scysnyona, Rozvyżana, Roshyrzona, Rospuszczona, Nye powscyǫnyona *absoluta potencia* R a₂v (ml).

ROZPUŚCIĆ ‘roztopić; rozwiązać; zmiękczyć; zmniejszyć wyciek, obrzęk (?); zarzucić – tu o sieciach’ rospuscycz *liquor*, *liqui* ... *i. fluere, decurrere, dissolvi* R Q₅; *liqueo,-ere idem quod liquor,-queris, fluere, decurrere, dissolvi* {Rostopicz, Rospuscicz *plumbum aut ceram*} R Q₅; rostopicz, rozvyżacz, rospuscicz *resolvo,-ere id est iterum solvere vel retro ligamen deducendo solvere et separare* R T₁v; *relaxo,-are* rospuscicz, w nyǫkkoszcz (!) rostworzycz *vel i. sculpere* R S₆v (md); *subtilio,-are* rospuscicz, Rospǫdzicz vylkoscy y zymna (!) materiǫ *cum herbis aut ungentis grossos humores subtiles facere* R T₈v (md); rospuszczyc syeczy *laxate recia* (bibl.) R Q₄ (md; av. *laxo,-are*). Zob. **OSŁABIĆ**, **ROZDZRZUCIĆ**, **ROZPUSZCZAĆ**, **ROZTOPIĆ**.

ROZPUŚCIĆ SIĘ ‘być rozpusztym, rozwiązłym’ *dissolutum esse* rospustnym a nyepzicladnym bicz, Nyeobiczaynym, rospuscicz syǫ, vmrzecz R O₃v (ml; av. *dissolvo,-ere*).

ROZRAZIĆ ‘zniszczyć, rozbić, zburzyć’ *interrumpo,-ere* rozrazicz *etc.*, Rostargnǫncz, zrysovacz syǫ, rosadzicz, *ut interruptus murus* R Q₂ (mp). Zob. **ODRAZIĆ**, **ODRAŻAJĄCY**, **PORAZIĆ**, **RAZ**, **URAZIĆ**, **WZRAZ**.

ROZRAŻENIE ‘zniszczenie, rozbicie, zburzenie’ Rostargnyenye, Rozrazenye, Ryssovanye *interrupcio* R q₂v (ml). Zob. **PORAŻENIE**, **URAZENIE**, **WZRAZ**, **ZARAŻENIE**.

ROZRODZENIE ‘zdolność rodzenia’ zenska nyemocz rozroddenya *muliebria i. mulierum menstrua* (Erz: „*menstruatio*”), *quibus deficientibus*

deficit vis pariendi cum eis, Gen. de Sara, in qua desierant muliebria (bibl.) S 94. Zob. **PORODZENIE**.

ROZRZEWNIC ‘rozniewać, rozdrażnić, sprawić przykrość’ rozrzewnych, gorzko czynnych *amarico,-are i. amarum facere, fatigare* R M₃. Zob. **RZEWLIWOŚĆ, RZEWLIWY**.

ROZRZEWNIC SIĘ ‘rozniewać się, poruszyć się; wzruszyć się, rozczulić się’ *fremo,-ere, infremere* rozrzewnych są, pyrzchacz są R P₂ (md; av. *fremo,-ere i. murmurare, tumultuari, furorem mentis usque ad vocis tumultum excitare*); *infremo,-ere* rozrzewnych są, *sicut Christus infremuit in suscitacionem Lazari i. signum compassionis ostendit, vocem in plorando compressit* rozrzewnył są *contra dyabolum, qui seduxit hominem ad hoc, quod oportuit eum mori* (bibl.; Joh. 11,33) R Q₁ (md); *Iesus in suscitacionem Lazari infremuit* Rozrzewnył są (bibl.) R n₂ (mp; av. *fremebundus*). Zob. **RZEWLIWOŚĆ, RZEWLIWY**.

ROZRZEWNIONY ‘rozgoryczony, zmartwiony’ vgnieyany, Rozrzewnyony *amaricatus* R b₆ (ml). Zob. **RZEWLIWY**.

[**ROZRZUCAJĄCY**] zob. **ROZDRZUCAJĄCY**.

ROZRZUCIĆ ‘tu – zarzucić sieci’ *reficere recia* oprawicz, rozrzvicz na wodą *ad piscandum, vide Calepi* R S₆v (ml). Zob. **ODRZUCIĆ, PODRZUCIĆ, PRZERZUCIĆ, ROZDRZUCAJĄCY, ROZDRZUCIĆ, WRZUCIĆ, WYRZUCIĆ, WZDRZUCIĆ**.

ROZSADZIĆ (lub **ROSADZIĆ**) ‘zniszczyć, zepsuć, zburzyć’ *interumpo,-ere* rozrazicz *etc.*, Rostargnaćcz, zrysovacz są, rosadzicz, *ut interruptus murus* R Q₂ (mp). Zob. **ROZSIADŁY**.

ROZSĄDZIĆ (lub **ROZSĘDZIĆ**) przikasz, vstaw, przyyrzi, rosąndz *decerne* (bibl.) R N₅v (ml). Zob. **ODSĄDZIĆ, OSĄDZIĆ, PRZYSĄDZIĆ**.

ROZSIAĆ (lub **ROSIAĆ**) rossyacz, rospłodzicz *dissemino,-are* R O₃v (ml). Zob. **POSIAĆ, PRZESIAĆ, WYSIAĆ, ZASIAĆ**.

ROZSIADŁY (lub **ROSIADŁY**) ‘zniszczony, z rysami; zburzony – tu o murze’ zryssowany, rossyadły *interruptus murus, qui minatur ruinam* R q₂v (ml). Zob. **ROZSADZIĆ**.

ROZSIANY (lub **ROSIANY** – tak Erz) Rosplodzony, Rosyany *disseminatus* S 43v; Rosyany, Rosplodzony *disseminatus* R k₁v (md). Zob. **PRZESIANY, SIANY, WYSIANY**.

ROZSIEKAĆ (lub **ROSIEKAĆ**) rostargacz, rossyekacz *diripio,-ere i. diversis modis vel in diversas partes rapere, vastare, divellere* R O₃; *distrunco*,

-are, abscindere, secare, deiicere wsthuky rosiekacz, *distorquere carnes i. in partes secare* R O₃v (md). Zob. **POSIEC, SIEC, USIEC, WYSIEC**.

ROZSIEKANIE (lub **ROSIEKANIE**) ‘rozdzielenie’ *direpcio, dissipacio, preda, divisio* Rosyekanye, *destructio* R k₁v (mg). Zob. **NASIEKANIE, SIEKANIE**.

ROZSIEKANY (lub **ROSIEKANY**) ‘rozdzielony, pocięty’ rosyekany po czlonkv, rozebrany *intercisu* R p₈v (mg). Zob. **POSIECZONY, SIEKANINA, USIECZONY**.

ROZSMAKOWANIE (lub **ROSMAKOWANIE**) ‘doznawanie przyjemności’ rosmakovanye *delectacio* R i₆ (mp). Zob. **POSMAKOWANIE, SMAK**.

ROZSPA zob. **ROSPA**.

ROZSTAĆ SIĘ (lub **ROSTAĆ SIĘ**) rostacz, rozdzyelicz syą sscyalem *dissolvi i. mori* R O₃v (ml; av. *dissolvo,-ere*); stąmpicz zdrogy, rostacz syą *diverto,-ere i. secedere, ire* {*discedere, sequi*} (bibl.) R O₃v. Zob. **UMRZEĆ**.

ROZSTANIE (lub **ROSTANIE** – tak Erz) ‘rozstaje dróg’ Rostanye *bivium* S 20; rostanye drog *bivium dr locus, ubi due vie conveniunt vel concurrunt* R e₂; Rosthanye *diverticulum i. flexus viarum, ubi una via divertit ab alia, quasi diversa via* S 44; rostanye drog, dom na drodze *diverticulum i. flexus viarum, ubi una via divertit ab alia vel ipse callis, per quem divertimus ab alia via, quasi diversa via* R k₂; rostanye, rozdział *compitum est collectio plurium viarum seu locus, ubi plures vie se competunt et conveniunt, sicut est bivium, trivium* R h₂.

ROZSTAWIĆ (lub **ROSTAWIĆ**) Stany abo namyoithi rostavicz *castra ponere* R f₄v (ml). Zob. **POSTAWIĆ, STAWIĆ, USTAWIĆ**.

ROZSTĘKANIE (lub **ROSTĘKANIE** – tak Erz) ‘początek choroby, słabość, skłonność do choroby’ Rostąkanye *discrasia i. aptitudo corporis ad infirmitatem vel dr initium egritudinis* S 43; Rozbolyenye, Rostąkanye *discrasia, aptitudo corporis ad infirmitatem, initium egritudinis* R k₁v (md). Zob. **STĘKANIE**.

ROZSYPAĆ (lub **ROSYPAĆ** – tak Erz) ‘zniszczyć, zmarnotrawić, roztrwonić’ rostrwozicz, rozsipacz *dissipo,-are* S 218; zgładzicz, rostrwozicz, rossipacz *dissipo,-are i. dispergere, diminuere, destruere* R O₃v. Zob. **OSYPAĆ, POSYPAĆ, ROZTRWOŻYĆ**.

ROZSZCZEPIĆ (lub **ROSZCZEPIĆ** – tak Erz) szczepacz, roszczepicz *findo,-ere i. scindere* S 221 (por. szczepacz drwa R P₁).

ROZSZCZEPIENIE (lub **ROSZCZEPIENIE** – tak Erz) Roszczepyenye *fissura i. scissura* S 59.

ROZSZCZEPIONY (lub **ROSZCZEPIONY** – tak Erz) roszczepyony *fissus i. scissus, divisus* S 59; roszczepyony na dvoją *fissus i. divisus vel scissus* R m₇v.

[**ROZSZERZAĆ**, **ROZSZERZYĆ**] zob. **ROZSZYRZAĆ**, **ROZSZYRZYĆ**.

ROZSZYRZAĆ (lub **ROSZYRZAĆ**) ‘rozszerzać, rozciągać’ *diduco, -ere i. in diversas partes ducere {varie ducere} i. dividere vel separare, extendere* roshirzacz R O₂v. Zob. **SZYROKI**, **SZYRZA**.

ROZSZYRZENIE (lub **ROSZYRZENIE**) Roshyrzenye *laticia, quasi dilatans vultum* R r₅ (mg).

ROZSZYRZONY (lub **ROSZYRZONY**) roshyrzony, nakrzyvyony *repandus, recurvus ad modum lilii* (bibl.) R C₆v (md; av. *repandus*); mocz vyzvolona, nye scysnyona, Rozvyżazana, Roshyrzona, Rospuszczona, Nye powscyagnyona *absoluta potencia* R a₂v (ml); rozbita, roshyrzona, rosclyepana blacha *productilis res* R B₅ (md).

ROZSZYRZYĆ (lub **ROSZYRZYĆ**) Rosklyepacz blyacha, vyvyescz, rozbicz, roshirzicz {*in longum*} *produco, -ere i. procul ducere ... vel extendere vel prolongare vel ... extra ducere* R S₃v; roshyrzicz *vel* nakrzyvicz *repando, -ere i. recurvare vel claudere vel recludere* R T₁.

ROZTAJAĆ ‘roztopić się – o śniegu’ rospłynął syą, rostayal (‘śnieg’) *soluta nix* R G₂ (mp); *liquet nix* rostaye R r₈v (ml; av. *liquefactio*); *nix liquet* rostaye R Q₅ (mh; av. *liquo, -are*). Zob. **ROZPŁYNAĆ SIĘ**, **ROZTOPIĆ**.

ROZTARGAĆ ‘rozerwać, rozszarpać; podzielić; osłabić’ rostargacz, rossyekacz *diripio, -ere i. diversis modis vel in diversas partes rapere, vastare, divellere* R O₃; *discerpo, -ere i. diversis modis, i. scindere, laniare, evellere* {rostargacz, *distrahere, lacerare*} R O₃; rostargacz, <rostar>gnąncz *distrahere est vendere* {*dividere, vendere*} R O₃v; *enervo, -are i. dissolvere, demollire* rostargacz, *debilitare, quasi extra nervos ponere* {*infirmum in potencia aut in persona*}..., *unde Ovidius de Remediis <amoris>: Enervant animos cithareque iocique lyreque* {*destruere, in nervis ledere, evacuare*} R O₅. Zob. **STARGAĆ**, **TARGAĆ SIĘ**, **UTARGAĆ**, **WYTARGAĆ**.

ROZTARGANY ‘posiekany, rozerwany’ rostargany *discerptus* R k₁v (mg); roscyathy, rostargany *dissecatus* R k₁v (md).

ROZTARGNAĆ ‘podzielić; zniszczyć’ rostargacz, <rostar>gnąncz *distrahere est vendere* {*dividere, vendere*} R O₃v; *interrumpo, -ere* rozrazicz

etc., Rostargnącz, zrysovacz syą, rosadzicz, *ut interruptus murus* R Q₂ (mp).

ROZTARGNIENIE ‘zniszczenie; rozdarcie; zamęt, niepokój’ Rostargnyenye, Rozrazenye, Ryssovanye *interrupcio* R q₂v (ml); *distractio rerum* rozdanye *vel i.* rostargnyenye *cordis* R k₂ (mg); *evagacio mentis* Rostargnyenye, *distractio in illicita<te> ex tedio boni operis* R l₅ (mp). Zob. **ROZTYRKNOŚĆ, UTARGANIE, ZACHWYCENIE**.

ROZTARGNIONY – 1) ‘oszołomiony; będący w ekstazie, w zachwycie’ rostargnyony *extaticus, attonitus, stupidus* S 55; zachviczony, rostargnyony *extaticus, stupidus, attonitus* R m₁v (ml) (por. Mu28, s. 75); – 2) gram. ‘tu – koniugacja nieregularna’ Sprzązenye rostargnyone *coniugacio inconsequens* R p₅v (md; wśród haseł na litery *in-*). Zob. **ROZTYRKNOŚĆ**.

[**ROZTERK, ROZTERKNOŚĆ**] zob. **ROZTYRK, ROZTYRKNOŚĆ**.

ROZTOK ‘roztopy, odwilż’ rostok *resolutio nivium* S 131v; Rostok *resolutio aquarum aut nivium* S 131v; rozvyżazanye, rozłączenie *resolutio nivis aut aquarum* rostopyenye, Rostok, *vel i. mors* R D₂ (mg); *allutes et allutia, loca cenosa {allucia idem} {rosthok aquarum}* R b₅.

ROZTOPIĆ rostopicz, rozvyżacz, rospuscicz *resolvo, -ere id est iterum solvere vel retro ligamen deducendo solvere et separare* R T₁v; *liqueo, -ere idem quod liquor, -queris, fluere, decurrere, dissolvi* {Rostopicz, Rospuscicz *plumbum aut ceram*} R Q₅; rostopicz *liquo, -are i. liquidum facere, decurrere vel defluere vel liquorem emittere vel purgare* R Q₅. Zob. **ROZTAJAĆ, STOPIĆ, TOPIĆ**.

ROZTOPIENIE *liquefactio i. resolutio* rostopyenye *plumbi aut cere* R r₈v (ml); rozvyżazanye, rozłączenie *resolutio nivis aut aquarum* rostopyenye, Rostok, *vel i. mors* R D₂ (mg). Zob. **POTOPNIENIE, ZATOPNIENIE**.

ROZTOPNIAŁY ‘roztopiony’ *egelidatus* zamarzły *vel relegatus* (zapewne błąd zam. „*regelatus*”), *gelu dissolutus* rostopnyaly po mrozye R k₆v (ml).

ROZTRĄCIĆ porazicz, Rostrączicz *allido, -ere, in aliquid vehementer ledere, punire* R M₃. Zob. **PORAZIĆ, POTRĄCIĆ, STRĄCIĆ**.

ROZTRĄCONY ‘pokonany, pobity; rozbity’ obrazony, rostrączony, porazoni *allisus i. lesus* R b₄v. Zob. **POTRĄCONY**.

ROZTROPNIE rostropnye *discrete* R X₄v (md) (por. bacznye S 43 (*av. discrecio*) i S 243). Zob. **BACZNIE**.

ROZTROPNOŚĆ Rostropnoscz, Bacznoscz, Rozeznanye *discretio, divisio, sciencia, discussio quarumlibet rerum, consideratio, ad quid tendant*

R k₁v; ostrnpatrznoszcz (? – lekcja niepewna; może „ostra opatrznoszcz” lub „ostropatrznoszcz”) rozvmem, mądroszcz, dowczypnoszcz, rostopnoszcz *prudencia* R B₇v; rostopnoszcz *peritia i. discretio* (sv. *peritus*) R z₅. Zob. **CZUJNOŚĆ**.

ROZTROPNY rosprawny, rostopny *disertus i. sapiens, eloquens, facundus* S 43; rostopny, pylny *solers* R G₁v. Zob. **NIEROZTROPNY**, **ROZUMNY**.

ROZTRWOŻYĆ ‘zniszczyć, zmarnotrawić, roztrwonić’ rostrwozicz, rozzipacz *dissipo,-are* S 218; zgładzicz, rostrwozicz, rossipacz *dissipo,-are i. dispergere, diminuere, destruere* R O₃v (por. Brückner SE, s. 579: „trynóg lub trnóg ‘pęta na nogi konia’ ...; roztrwożyć r. 1532 zamiast roztrnożyć, niby ‘rozpętać’”). Zob. **ROZSYPAĆ**.

ROZTRZWOŻYĆ (? – może zam. **ROZTRWOŻYĆ**) rostrzwozicz (Erz: „sic!”) *dissipo,-are* S 218v.

ROZTUCZONY ‘utuczony, otyły’ rostuczony, rosthylly *incrassatus* R p₅v (mg). Zob. **NATUCZNIEJSZY**, **TLUSTY**, **TUCZNY**, **UTUCZONY**.

ROZTUCZYĆ ‘utuczyć’ rostuczicz *incrasso,-are* R P₆v (ml); *crasso,-are et crassor,-ari {fecundare vtuczicz} invenitur i. crassum facere ..., crasso componitur concrasso,-as ..., incrasso,-as* rostuczicz R N₄v. Zob. **UTUCZYĆ**.

ROZTWORZONY ‘rozpuszczony, osłabiony – np. wino zmieszane z wodą’ rostvorzony *dilutus i. liquidus, distemperatus* S 42v; rostvorzone *dilutum vinum, mixtum cum aqua* S 42v; rostvorzone *dilutum vinum, aqua mixtum aut temperatum, limphatum* R k₁ (mh; av. *dilutus*); Rostworzone wodą *limphatum vinum* R r₈ (md; av. *lymphaticus*).

ROZTWORZYĆ ‘rozpuścić, osłabić – np. zmieszać wino z wodą’ *lymphor,-ari i. aquam immiscere vel insanire* rostworzicz wodą, wscyecz syą R Q₅; *relaxo,-are* rospuscicz, w nyąkkoszcz (!) rostworzycz *vel i. sculpere* R S₆v (md). Zob. **MIĘKKOŚĆ**.

ROZTYŁY ‘utuczony, otyły’ rostuczony, rosthylly *incrassatus* R p₅v (mg). Zob. **TLUSTY**, **TUCZNY**, **UTUCZONY**.

ROZTYRK ‘niezgoda, zwada, walka’ vpóra, nyezgoda, rostyrk, Sprzeczyvyanye, Nyepovolnoszcz *dissensio* R k₁v (md); valka, rostyrk, Swar guerra *i. bellum* R o₂ (md). Zob. **WSPORA**.

ROZTYRKNOŚĆ ‘silne przeżycia emocjonalne; uniesienie; zachwyty, ekstaza; oszołomienie; szaleństwo; utrata świadomości’ Rostyrknozcz, zachviczenye *extasis i. stupor, excessus mentis, sc. cum homo ponitur extra*

statum sue mentis, ut est ex ... aliqua revelacione, sicut in articulo mortis S 55; zachwiczenye, rostyrkność *extasis i. excessus mentis, sc. cum homo ponitur extra statum mentis, sicut in articulo mortis ... est excessus mentis, que fit povere mentis vel aliqua revelacione {stupor, pavor}* R m₁v (por. Mu28, s. 75; Mym28, k. 39). Zob. **ROZTARGNIENIE, ROZTARGNIONY**.

ROZUM Rozvm *intellectus* S 75v; rozvm, vmysl *intellectus* R p₈v; rozvm *ratio* S 128v; Rozvm *ratio, causa cum ratione* przyczyna, *respectus honoris, cura rei familiaris, via fforma* (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V) *vel* Lydzba R C₄ (mp); *animus i. ingenium, et est virtus anime ..., animus, anima* dusza, *mens* mysl, *ratio* rozvm S 10v; dobry rozvm *naturalis deliberacio, matura* S 96v; dobry rozvm *natura vel naturalis deliberacio* R v₄v (md); czaly rozvm *aforismus est sermo brevis, integrum sensum rei propositae scribens* R b₂; prosty rozvm *historicus sensus, expositivus* R o₆v (md; av. *historia*); zwirschny rozvm, zamknyony *anagoge dr excellens vel superior intellectus, ut de Deo vel de angelis et homini* (!) R b₈; zaczyony rozvm *ebes sensus* R k₅ (md); tãpy rozvm *obtusum ingenium* R R₂v (ml; av. *obtundo,-ere*); dowczip rozvmv *ingenium est interior vis animi* R p₇ (por. Dowczip rozvmny S 74v); dowczyponosz rozvmv *soleria i. acutum ingenium* R G₁v (md); dowodziez vyvodem rozvmv przyrodzonego *probare rationibus* S 128v (av. *ratio*); *probare rationibus* ('dowodami') rozvmv przyrodzonego S 123v i R S₃ (mp); dovyesz vyvodem rozvmv przyrodzonego *rationibus probare* R C₅ (mg; av. *ratio*); dobrovolność *vel* volya rozvmv czlowieczego *liberum arbitrium* S 81v; dobrovolenstwo, volya rozvmv czlowieczego *liberum arbitrium* R r₆v (md); ostrnoprznosz (? – lekcja niepewna; może „ostra opatrznosz” lub „ostoprznosz”) rozvmem, mądrosz, dowczyponosz, rostropnosc *prudentia* R B₇v; *ebeto,-are* zaczyecz wrozmye, *in sensu grossari* R O₄ (mp). Zob. **POROZUMIENIE**.

ROZUMIEĆ rozmyecz, Rozmyerzicz, Myernye vczynicz *modifico,-are* R Q₇v (md); chytro rozmyecz *sagio,-ire {acute sentire}* R T₃. Zob. **POROZUMIEĆ**.

ROZUMIENIE ('obyczaje') Rozvmyenya *modi intelligendi* S 92 i R t₈ (md); zadavacz ku rozvmyenyv prawdy *propono,-ere multum signat* R S₄ (md). Zob. **POROZUMIENIE, ZROZUMIENIE**.

ROZUMNIE rozvmnye *diserte, disertim i. lucide, sapienter, facunde, eloquenter* S 243; Rozvmnye *diserte i. lucide, sapienter, facunde, eloquenter* R X₄v; Rozvmnye *intellectualiter* R p₈v (ml; av. *intelligencia*); przipovyednye, Rozvmnye *sinodochice* R Y₄ (mp); rozvmnye rospravicz, vcladacz pissmo

dissero,-ere i. tractare, dicere, sapienter loqui, confirmare, exponere, declarare, eloqui lucide {diffuse tractare} R O₃v. Zob. **DUCHOWNIE, MADRZE, PODOBNIE, PRZYKŁADNIE, WYKŁADNIE.**

ROZUMNY *rozvmny disertus i. politus vel exquisitus* S 43; *rosprawny, rozvmny disertus ... i. sapiens, eloquens et facundus* R k₁v; *Dowczip rozvmny ingenium* (Erz sv.: „ingeniosus”) S 74v (por. *dowczip rozvmv* R p₇); *Rozvmny rationalis* R C₅; *rozvmny, domyslny, opatrny industris i. ingeniosus* R p₆v (ml; av. *industria*); *rozvmny, dowczypny, chytry sagax i. ingeniosus vel investigator vel divinus* R D₅v; *navka, ktora obiczayow navcza, i. rozvmna, obyczayna liber Ethicorum* R l₅ (mg; av. *ethicus*). Zob. **BEZROZUMNY, MADRY, ROZTROPNY.**

ROZWAŻENIE ‘pomiar, ważenie; zastanowienie się, rozważa’ *rozvazenye pensacio i. ponderacio auri vel argenti* S 110v; *pensacio Rozvazenye i. recogitacio vel ponderacio auri aut argenti* R z₃v (md); *Rozvazenye, Rozmyrzenye modificacio i. mensuracio, temperancia modi et mesure capcio* R t₇v (md) (por. *rozmyrzenye, myernosc* S 92). Zob. **MIERNOŚĆ, WAŻENIE.**

ROZWAŻYĆ *rozvazycz, rozmyrzyć, zamyrzyć, zagranicz* *limito, -are i. terminare et dr a limes et componitur: collimito,-as, delimito,-as* R Q₅. Zob. **ODWAŻYĆ, WAŻYĆ.**

ROZWIĄĆ zob. **ROZWIJAĆ.**

ROZWIĄZAĆ (lub **ROZWIEŻAĆ**) ‘użyć; uwolnić, rozłączyć; rozwikłać’ *rozvyżacz, ffolgovacz, popuscicz commutare et dispensare differunt ... dispensare vero est ipsum votum relaxare ab eo, qui habet potestatem* (sv. *commutacio*) S 32v; *restringo,-ere i. ... a strictura remove* *rozwyżacz, powscyągnąncz, zastanovicz {ut sanguinem}* R T₂; *rostopicz, rozvyżacz, rospuscicz resolvo,-ere id est iterum solvere vel retro ligamen deducendo solvere et separare* R T₁v; *rozvyżacz, vyyącz absolvo,-ere i. a vinculo vel impedimento liberare* R M₁v; *rozwyżacz, osslabycz, zemdlycz, rozłączicz, vilozicz dissolvo,-ere i. religare* R O₃v (md); *nye rozwyżacz inenodo,-are, non solvere* R P₆v (mg). Zob. **OBWIĄZAĆ, ODWIĄZAĆ, PODWIĄZAĆ, ZWIĄZAĆ.**

ROZWIĄZANIE (lub **ROZWIEŻANIE**) ‘uwolnienie, rozgrzeszenie; ulżenie, ulga; odwiązanie; rozluźnienie’ *rozwyżanye absolucio* S 3; *absolucio a peccatis rozgrzeshenye, rozvyżanye, vyyący* R a₂v (mp); *obelzenye* (Erz bł. objaśnia jako „pohańbienie” i łączy z innym hasłem łac. – „dispendiositas”), *Sfolgovanye, rozvyżanye, popusczenye dispensacio est iuris communis et*

rigoris eius per eum, ad quem spectat, provida relaxatio utilitate et necessitate pensata factaque ex cause cognitione, ex causa racionabili ab eo, qui habet ius dispensandi in rigore iuris S 43v; popuszczenie, Shaffovanye, Rozdavanye, sfolgovanye, obelzenye, Rozvyazanye *dispensatio est iuris communis provida relaxatio utilitate seu necessitate pensata {iuris declaracio} {divisio, distribucio}* R k₂; powtarzanye, odpynanye, rozvyazanye *replicacio* R D₁ (mg); rozvyazanye, rozlaczzenie *resolucio nivis aut aquarum* rostopyenye, Rostok, *vel i. mors* R D₂ (mg). Zob. **OBWIAZANIE, ODWIAZANIE, PODWIAZANIE, WIAZANIE.**

ROZWIAZANY (lub **ROZWIEZANY**) ‘rozwiązły; leniwy; nieograniczony’ Rospuszczony, rozwyazany *resolutus, pigricie et quieti deditus* R D₂ (mg); *absoluta potencia* vyzvolona (? – zapis niewyraźny, możliwa lekcja: „vyzvolony”), rozvyazana (Erz sv. **ROZWIAZAC**) S 3; mocz vyzvolona, nye scysnyona, Rozvyazana, Roshyrzona, Rospuszczona, Nye powscyagnyona *absoluta potencia* R a₂v (ml). Zob. **NIEROZWIAZANY.**

ROZWIEDZIE ‘rozwód, unieważnienie małżeństwa’ *repudium dr repulsio vel scriptum repulsionis ...* zagnanye, rozvyedzyenye, rozdzzyelenye, *inde repudium dr discidium, divortium vel repulsio mulieris a viro* rozvyedzyenye, zagnanye, Rozdzzyelenye (bibl.) R D₁. Zob. **LIST, ODPRAWIE** **ROZWOD.**

ROZWIJAC (lub **ROZWIAC**) Burzą (Acc. lub Instr. sing.) rozvyacz, nyepogoda (Acc. lub Instr. sing.) przekazicz *tempesto,-are i. molestare. Et tempestare destruere, dissipare vel tempestatem facere* R V₂v. Zob. **NAWALNOŚĆ, POGODA.**

ROZWINAC vyslovicz, rozvynancz *explico,-are i. ... ordinare, dirigere, distendere, extra plicam ponere, solve, aperire* R O₇. Zob. **OBWINAC, WYWINAC, ZAWINAC, ZWINAC.**

ROZWOD Rozvod *divorcium est viri ab uxore vel econverso legitima separacio* S 44; Rozvod *divortium dr quasi diversum ..., unde divortium ... est inter virum et mulierem legitime facta separatio et dr a diversitare mentium, quia hi, qui matrimonium distrahunt, in diversas partes eunt* R k₂v; Rozvod *cohabitationis separacio* R t₁v (md; av. *matrimonium*). Zob. **LIST, ODPRAWIE** **ROZWIEDZIE.**

ROZWODZIC rozvodzicz malzenstwo *divorcio,-are* R O₃v (md).

ROZWORA ‘część wozu’ rozvora *vel dysshel longale* S 83v; dysshel abo Rozvora *longale in curru* R s₂ (md). Zob. **OJE, SIERDZIEŃ, SIRDZIEŃ, WOZOWY.**

ROZYNKI ‘rodzynki’ *passa uva, passe* Rozynky R y₆ (md); *uvapassa est uva exiccata* Rozynky R L₅v. Zob. **GRONO**, **JAGODA**, **PODZIMKI**, **POZIEMKI**, **TRUSKAWKI**.

[**ROŻA**] zob. **ROŻYCZKA**.

ROŻDŻE ‘gałązki, zarośla’ *rozdze arbusta* (bibl.) R c₆ (mh; av. *arbustum*). Zob. **GAŁĄZKA**, **LATOROŚKA**, **LATOROŚL**, **PŁONKA**, **PRĘT**, **ROZGA**.

ROŻDŻKA zob. **ROSZCZKA**.

ROŻEK ‘mały róg’ *Rozek corniculum i. parvum cornu* (sv. *cornu*) R h₃v. Zob. **JEDNOROŻEC**, **ROG**.

ROŻEN ‘pręt do pieczenia mięsa’ *rozen veru ... instrumentum, in quo assantur carnes etc.* S 168v; *rozen veru ..., et est veru instrumentum ferreum vel ligneum, quo carnes assantur {veruculus di<minutivum>}* R K₅v. Zob. **ROST**.

ROŻENEK ‘mały rożen’ *rozenek veruculum di<minutivum>* S 168v (av. *veru*) (por. Mu28, s. 144).

ROŻNICZEK ‘szpikulec, hak lub widelki do mięsa’ *vanthka, Roznyczek treagra* R h₆v (md; av. *creagra ..., et sunt creagre tridentes fuscine ad carnes de caldariis proferendas vel extrahendas* haczyk myąssny) (por. Slstř 7, Praha 1985, sv. *creagra: ... creagras* haczyk vel rozniczky). Zob. **HACZYK**, **MIĘSNY**, **TRZYŻĘBIE**, **WIDELKI**.

ROŻNIE (lub **ROZNIE**) ‘różnie, wieloznacznie’ *equivoce i. differenter* Roznye R X₅ (md). Zob. **ROZDWOGLOŚNY**.

ROŻNO (lub **ROZNO**) ‘różnie’ *altrinsecus {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshady} {aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam}* (bibl.) R X₃; *Rozno, wshandy, znyenaczka passim eciam i. communiter, quidem, indubitaliter, undique* R Y₁ (md; av. *passim, adv., i. ubique {sparsim} vel gradatim vel leviter*).

ROŻNOŚĆ (lub **ROZNOŚĆ**) ‘różność, różnorodność, odmienność; rozległość; niezgodność, inność’ *roznosc differencia* S 42; *roznosc, Rozdzyelenye differencia* R i₈ (mp); *roznosc divisibilitas* S 44; *beszkonyeczna roznosc, ostateczna infinita distancia* R p₇ (mp); *rozdzyal, roznosc, Dalyecosc distancia* R k₂ (mg); *przedzyal, Roznosc, Nyeprzespyeczność, przebor discrimen i. periculum vite, aliquando discrimen dr linea vel distantia, que dividit capillos capitis alicuius, quandoque dr differentia, separatio in duo* R k₄v; *dispar nyerowny cultus i. fidei roznosc, Rozna vyara inequalis contractus matrimonii Christiani cum pagana aut Ruthena* R k₂ (mg). Zob. **ODDALENIE**.

ROŻNY (lub **ROZNY**) – 1) ‘różny, odmienny, inny’ *Rozna vel przeczywna vyara disparitas cultus i. contractus inequalis matrimonii fidei, ut Christianus cum pagana Ruthena* S 43v; *dispar nyerowny cultus i. fidei roznoscz*, *Rozna vyara inequalis contractus matrimonii Christiani cum pagana aut Ruthena* R k₂ (mg); – 2) gram. rozne, czo są wprzyslym czasye yakoby cirpyące w<y>movyą *neutro passiva*, sc. *verba* R v₆v (md); rodzaye Rozne, Czo są wpryslym (!) czasye yakobi cyrpyące wymovą *genera neutropassiva* RN (k. tyt.). Zob. **PRZECIWNY**.

ROŻYCZKA Roziczka *rosula* S 133; roziczka *rosula et hec rosella* (sv. *rosa*) R D₃v. Zob. **KWIATEK**.

RTEĆ ktąncz (! – ale Erz czyta „rtąncz”) *argentum vivum* S 13v (por. zyve szrebro *Mercurium* S 89v); *argentum vivum* zyve Szrebro i. *Mercurialis* kthancz (!) R c₇ (mg) (por. Mym28, k. 5v: *Argentum vivum*, Quecksilber, Rteć; podobnie Mym41, k. 4v: *Argentum vivum*, Quecksilber, Rteć. W obu wydaniach duże „R” bardzo podobne do „K”, stąd zapewne pomyłka BB; por. też „Kytyle” zam. „Rytyle”).

[**RUBEL** – tak Erz, bł.; zob. **NUBEL**].

RUBRYKA ‘czerwona farba’ *miniographo,-are i. minio* Rubricą *scribere* R Q₇. Zob. **CYNOBR**, **CZYRWONY**, **FARBA**, **MINIJA**.

RUCHAĆ ‘ruszać, dotykać – może z zamiarem kradzieży’ dotknącz są, tykacz, ruchacz, pyastovac *contrecto,-are* R N₄ (mg). Zob. **RUSZAJĄCY**, **RUSZANIE**, **RUSZYĆ SIĘ**.

RUCHO ‘szata; przykrycie; pościel; zasłona’ odzyenye, *Rvcho stola est matronale operimentum {i. indumentum, vestis, tunica, corpus, laverunt stolas i. corpora sanctorum} ... et ponitur quandoque pro ephot, stola etiam utuntur diacones {vel i. orarium sacerdotis i. Sthola}* (bibl.) R G₆v; czalvna, vezglovye, deka, poscyelne *Rucho stragulum* R G₆v; okrayek, Crayne *rucha ore vestimentorum* (bibl.) R x₇ (md; av. *ora*). Zob. **ODZIANIE**, **STOŁA**, **SUKNIA**, **SZATA**, **UBIOR**.

RUCZNICA ‘rusznica, strzelba’ *Rucznycza, hakownycza bombard*a R e₂v (ml); dzyala, pushky, *rucznycze tormenta* (sv. *tormentum*) R J₅v; dzyali, puskamy, *rucznyczamy bycz tormento,-are* R V₄. Zob. **DZIAŁO**, **PUSZKA**.

RUDA *minera, herba vel radix vel vena terre i. Ruda, kruszcz* S 91; *Ruda, Crushecz minera dr herba vel radix vel vena terre. Inde mineralia i. corpora in venis terre generata, ut plumbum vel aliud metallum* R t₆v. Zob. **RUDNIK**.

RUDAWY ‘rudy, czerwony’ Rvdavy *rubidus* R D₃v (md). Zob. **CZYRWONY, RYDZY**.

RUDEL ‘wiosło’ rvdel *aplustre, gubernaculum navis, aplustra* S 11v; Rvdel, paczyna *aplustre, gubernaculum navis* R c₄; Rudel *temo ... est gubernaculum navis* S 156; Rvdel *temo ... dr gubernaculum navis* R H₆; Rvdel *plectrum i. gubernaculum navis* R A₃v. Zob. **PACZYNA, WIOSŁO**.

RUDNIK ‘górnik; hutnik’ rudnyk *minerator* S 91; Rudnyk *minerator* R t₆v (ml); *materiarius faber* Rvdnyk *vel qui materiam parat*, Cyesyła R t₁v (ml); Rvdnyczy *metallarii, qui operantur metallis* R t₅ (mp). Zob. **RUDA**.

RUG praw. ‘badanie lub posiedzenie sądowe lub umowa, układ’ Rugovanye, Rug *depactacio* R i₆v (md) (por. Cervus: *Depactio* Rug; *Depactare* rugowac; por. też Volckmar: Ruguie, *Inquiro, depacto, paciscor*. Rug *et* rugowanie, *Inquisitio, depactatio*).

RUGOWANIE praw. ‘badanie, posiedzenie sądowe lub umowa, układ’ Rugovanye, Rug *depactacio* R i₆v (md) (por. Cervus z 1540 r.: *Depactatio* Rugowane; w edycji z 1542 r.: *Depactio* Rugowanie; por. też Volckmar: Ruguie, *Inquiro, depacto, paciscor*. Rug *et* rugowanie, *Inquisitio, depactatio*; tamże w części łac.-pol.: *Paciscor,-eris ...*, Jednam się, vmovę czynię, postanawiam, ruguie. *Pactum*, ein vertrag, abrede, *P<olonice> vmová*, postanowienie, przyrzeczenie, rugowanie).

[**RUMIANEK**] zob. **RUMIENEK**.

RUMIEN (lub **RUMIEN** – tak Erz) bot. ‘roślina’ psy rvmyen *camemellum dr herba illa, que est mali odoris* S 21v.

RUMIENEK bot. ‘rumianek’ rvmyenek *camomilla* S 21v.

[**RUMIENIĆ**] zob. **URUMIENIĆ**.

RUMIENIDŁO ‘kosmetyk, róż do twarzy’ rumyenydło, Crassydło *fucus* (bibl.) R n₃; *rubriceta, color rubeus, rosetum* Rvmyenydło, *quo mulieres faciem colorant* R D₃v (md); *porphiria G<rece>, purpurissa idem vel* Rvmyenydło *puellarum aut color pictorum* R C₁v (ml; av. *purpura Damascena, purpurissum idem* adamasshek). Zob. **LICZYDŁO, ŁUDZIDŁO, PULKROWANIE**.

RUNO ‘skóra lub wełna owcy’ vellus *dr ipsum corium ovis vel arietis cum pilis ...*, *et ipsa etiam lana* Rvno, *floccus lane {ovium, tonsarum}* *dr vellus* R K₃v.

RURA rynna, Rura *canale est fistula vel lignum ducens aquam* S 22; *canalis et hoc canale {fistula aque rura, rynna}* R e₆v; *fistula ... dr aqueductus et meatus* Rura {*vel penna*} R m₇v; Rura *aquagium dr aqueductus, sc. canalis*,

in quo ducitur aqua R c₅; pothok, kady voda vichodzi, Przecopa, Rvra, Ryna vodna *aqueductile est via per quam aqua agitatur {et exit} et ducitur de proprio loco* R c₅v; *sipunculus, fistula fontis, ex qua fluit aqua* v rury pischalka, *siphones, fistule, canalis ex ere aut marmore* R F₈v (mg); – vodne ryny abo Rury, obroczenye, wywedzyenye vody *aqueductus* R c₅v; Rury *euripi i. canalis seu ductus aquarum aliunde deductarum in sublime salientium* R l₅v (md; av. *euripus i. maris estuatio*). Zob. **RURKA, RURNY**.

RURAK ‘wieśniak, prostak, gbur’ dzyky, rurak *agrestis i. agricola vel i. execrabilis, implacabilis* S 6v; rurak, dzyky, polny *agrestis i. agricola, quasi stans in agro* R b₃; chlop, Rurak *coridon, agrestis* R h₅v (mg); rurakym abo prostakym bicz *rusticor,-ari* R T₃ (md). Zob. **GBUR, KMIEĆ, ORACZ, RATAJ, SIODŁAK, WIEŚNIAK**.

RUREMUND ‘miasto, dziś Roermond w Holandii’ Rvremvnd *Ruremunda, civitas* R D₄ (mp) (por. Mu28, s. 36: *Ruremunda, Reumund, Ruremund*; jest to miejsce urodzenia humanisty Jana Murmeliusza, autora słownika przetłumaczonego w Krakowie w 1528 roku na język polski).

RURKA *persona vel sipunculus i. fistula ex ere aut lapide, per quam aqua exit de fonte* Rurka z₅v (md); Rurka *strigix, fistula canalium* R H₁ (md); *labia i. imagines, que distillant aquam salientem vel i. fistule aque* rurky R r₁ (mg). Zob. **RURA**.

RURNY ‘tu – o studni’ studnya rvrna *fons fistularius, fons canalis idem* S 59v; Studnya rurna *fons fistularius, fons canalis* R m₈v (md) (por. Mu28, s. 23). Zob. **RURA**.

RUSIN Ruszyn *Sarmata* S 136v; Russyn *Sarmata i. Ruthenus* R E₂v (ml) (por. Mu28, s. 34: *Sarmata, Ein reusz, Rusin*, a także Mym28, k. 33: *Ruthenus, Reusz, Rus*).

RUSKI – 1) ‘prawosławny’ wladyka Russky *archimandrita ... per translationem potest dici episcopus vel archiepiscopus* R c₆; – 2) ‘dotyczący Rusi’ *Sarmacia, terra Russzka* (‘ziemia’), *Russia idem* S 136v; Russka zyemya *Sarmatia* R E₂v (ml) (por. Mu28, s. 34).

RUSZAJĄCY praw. ‘ruchomy – tu o majątku’ gymyenyne *vel* dobro gydące, rushayące *bona mobilia* R e₂v (md). Zob. **RUCHAĆ, STOJĄCY**.

RUSZANIE – 1) ‘przywłaszczenie cudzej rzeczy’ *contrectacio* dotykanye, Russhanye *aliene rei* R h₄v (md); – 2) ‘wprawianie w ruch’ Rushanye *motorium* R v₁v (md). Zob. **DOTKNIENIE, PORUSZENIE, WZRUSZENIE**.

[RUSZT] zob. ROST.

[RUSZYĆ] zob. NARUSZYĆ, PORUSZYĆ, WZDRUSZYĆ, WZRUSZYĆ.

RUSZYĆ SIE nyemocz wshygy, ysz syą ruszicz nye moze *tetanus morbus est, i. spasmus, quasi tenens totum, quando sc. nervi contrahuntur a cervice deorsum* S 157v (por. Mu28, s. 73: ... Nyemoc wssygy, że yą russyć nyemoże); wsstrashicz syą, zvmycz syą, vezdręgnacz syą, Nye rushicz syą *obrigeo,-ere* R R₂ (mp) (por. łac. hasło w S 228: *obrigeo,-ere, obrigesco,-ere i. stupidum vel rigidum fieri* – bez odpowiednika pol.). Zob. RUCHAĆ.

RUT ‘bohaterka, a także tytuł księgi biblijnej’ *liber Ruth* pocolyenya (Gen. sing. lub Nom. plur.) Ruth (bibl.) R D₄v (ml; av. *Ruth*).

[RWAC] zob. PRZERWAĆ, PRZERYWAĆ, URWAĆ, WYRWAĆ.

RYBA zool. byala ryba, dorszh *foca* S 59v; *foca, felochus* dorsh *vel* byala ryba *vel est bos marinus, piscis* Byk morsky RN III; Byala ryba *pecten* RN IIIv; psya ryba *squatina, piscis, catula maris* S 149; psya ryba *squatina i. catula maris* RN IIIv (por. Mu28, s. 93); yezyorna ryba *lacustris piscis* R r₁v (mh; av. *lacus*); *spondilus eciam i. callus seu caro interior omnium ostreorum* (! – zam. *ostrearum*) *vel* Slona ryba *vel est genus serpentis* R G₄v (ml); zvono ryby chrzyptove *spondile* R G₄v (ml) (por. zvono rybne chrzyptove S 148v); ksyenyecz ryby (Gen. sing. rzecz. „ryba” lub Nom. sing. przym. „rybi”) *eventreum, eventrea* R l₅ (mp); – drobne ryby, Trzeblye *ficedulenses i. parvi pisces* RN III (por. Drobne rybky R m₆ (mp)); *gelatina* galareta *pisces congelati* nazymne rybi S 63v (por. Mu28, s. 161); thonya ryb *tragura, tracta* R J₆v (mg) (por. *traguna* (tak Erz; w oryg. skrót, możliwa więc lekcja: „*tragura*” = „*tragula*”) Thonya S 162; por. też łac. hasło w R J₆: *tragum est genus retis piscatorii* – bez odpowiednika pol.); Skrobacz, Spravyacz ryby *desquamo,-are* S 217v (por. Mu28, s. 90); Skrobacz, Czossacz, Spravicz ryby *desquamare pisces* R O₁v (md); vipytvacz, vywnątrzacz ryby *exantero,-are* S 220; vypithfovacz ryby, vywnątrzicz yelytka *exentero,-are* (bibl.) R O₆; vipravicz, viwnątrzicz, vypitvovacz ryby *exantero,-are* R O₆ (mg); vylovicz ryby *expiscor,-ari i. ex toto a piscibus evacuare* R O₇.

RYBI – 1) ‘będący częścią ryby’ ksyenyecz ryby (Gen. sing. rzecz. „ryba” lub Nom. sing. przym. „rybi”) *eventreum, eventrea* R l₅ (mp); *brantie sunt fauces, unde legitur in historia Thobie (6,4), quod Thobiam iuniorem piscem metuentem prendere iussit angelus, dicens: Apprehende brantias eius* skrzelya, vsshy rybye (bibl.) (sv. *brantia*) R e₃v; – 2) ‘dotyczący ryb’ Sadz ryby *cetaria i. vivaria, in quibus cete et alii pisces sunt* R g₁v; Rybya syecz

sparsa S 147; rybya syecz *sparsa* R G₃ (mp) i R T₇ (md; av. *spargo*, -ere). Zob. **JELITKA**, **KSZENIEC**, **RYBNY**.

RYBITW 'rybak' ribyhw *piscator* S 116v; *piscarius i. piscator; sed piscator proprie, qui capit pisces* Rybyhw, *piscarius, qui vendit* R A₂.

RYBKA Drobne rybky *ficedulenses* R m₆ (mp; av. *ficedula, quedam avis ... ficedulenses sunt parvi pisces*) (por. drobne ryby, Trzeblye RN III); drobne rybky *strigiles* R H₁ (mp); drobne rybky *strigiles, qui in hieme capiuntur in colo* RN IIIv.

RYBNIK 'staw, akwarium' *vivarium i. piscina* Rybnyk *vel* Sadzawka *vel* pasyczka *zwyerżacza, teritrophion idem* S 171v; *vivarium dr indago, ubi fere incluse sunt vel dr locus, ubi pisces pascuntur et inpinguantur {vel* Sadzawka, Rybnyk, rybnyk, passyeka *zwyerżacza}* R L₃; *piscina* Sadzawka, Rybnyk, *vivarium idem, piscine dicuntur omnes aque, in quibus homines natant et balneantur* R A₂ (md; av. *piscina*; por. Mu28, s. 22 i 94). Zob. **STAW**.

RYBNY – 1) 'będący częścią ryby' zvono rybne chrzypove *spondile* S 148v (por. zvono ryby chrzypove R G₄v (ml)); – 2) 'dotyczący ryb' rybny ('targ, rynek') <forum> *piscarium* S 60; Rybny targ *forum piscarium* R n₁v (md) (por. Mu28, s. 28 i Mym28, k. 6); Sadzawka rybna *ichtiotrophion* R p₃ (mp); Rybne stoly *ichtiobolion, locus, ubi pisces venduntur* R p₃ (mp). Zob. **RYBI**.

RYCERSKI Czma, vybor, zastamp ryczersky *legio dr a lego, -gis, quia legebantur i. eligebantur qui deberent esse in legione* R r₄; ostry myecz ryczersky *acinatis lingua Medorum gladius militaris est valde acutus* R a₃v; dwoysta suknya (w oryg. oba wyrazy przekreślone), Shuba, Cabath ryczersky, Sovyty *plasz diplois, duplex vestis ... et est vestis militaris* R k₁; ryczerskye pravo *ius feodale* R q₆ (md; av. *ius*). Zob. **BOSKI**, **BOŻY**, **MIESCKI**, **NIEBIESKI**.

RYCERSTWO Rycerstwo *militia est officium militis {res militaris} ... et militia dr expeditio {belli}* R t₆.

RYCERZ zolnyerz, Rycerz *miles* R t₆; riczerz pasowany *eques auratus* S 51v; passowany riczerz *vel* yezdny zyemyany *eques* R l₃. Zob. **STORYCERZNIK**.

[**RYCHLE**] zob. **NARYCHLE**.

RYCHŁO 'szybko, prędko; zaraz' richlo, naglye *subito i. cito, velociter, repente, insperate* S 249; Richlo, naglye *subito* R Y₄v; pranthko dzyalacz, zepchnacz, richlo a nyebacznye strąćicz abo skazicz *precipito, -are, precipitanter aliquid obruere, de alto ducere, temere festinare* R S₂; Rychly,

prątky, Nyebaczny *preceps, qui cadit capite inclinato et corpore sequente* ... *preceps etiam dr homo omnia sine mora et cum periculo faciens* rychlo a zlye R B₁v; Chvthko, prątko, Richlo *celere, celeriter i. velociter* R X₃v (md); *evestigio i. cito et continuo, statim* ... *vel mox* wneth, Richlo, Thuss h R X₅v; rzeczy spaiające, czo rychlo goią *conglutinativa medicamenta* R h₃v (md). Zob. **BYSTRO, KWAPLIWIE, NARYCHLE, RĄCZO, WARTKO.**

RYCHŁOŚĆ ‘szybkość, pośpiech’ strąnczenye, Skazeny, Rychloscz, prątkoscz, Nyebaczność *precipitacio* R B₁v (ml).

RYCHŁY ‘szybki, pośpieszny’ Richly *pernix, prepes, promptus* S 112; Rychly *pernix* ... *i. perseverans in conatibus vel velox et proprie in pedibus* R z₅v; Rychly, prątky, Nyebaczny *preceps, qui cadit capite inclinato et corpore sequente* ... *preceps etiam dr homo omnia sine mora et cum periculo faciens* rychlo a zlye R B₁v; Rychly *concitus* R h₂v (ml). Zob. **NIERYCHŁY.**

RYCIE ‘rzeźbienie, ciosanie; rzeźba’ rycze *sculptura* R E₆ (md); rycze *relaxatura i. sculptura* R C₆ (mp) i R S₆v (md; av. *relaxo,-are*); Rycze *dolatura i. dolatio vel id, quod dolando aufertur de ligno* R k₂v; wydłubane rycze *anaglyphi dicuntur eminentes picture, sicut sunt in frontispitiis ecclesiarum et in aliis altis locis* (bibl.) R b₈ (por. Mamst, cz. I, s. 80 w związku z III Księgą Królewską 6,32: *Anaglyphi* wydłubane rzicze (wydłubane rycie)). Zob. **OBRĄZ, RYĆ, RYTODZIAŁ, WYRYCIE.**

RYCZEĆ ‘o głosie zwierząt’ ryczecz *boo,-are i. sonare, clamare, mugire vel vocare* R M₆; Ryczecz *mugio,-ire i. boare, stridere et est bovis* {*plangere, dolere etc.*} R Q₈; *bos mugit* Riczy RN V (por. *mugire bovis* SN 257 – bez odpowiednika pol.). Zob. **RZWIEĆ.**

RYCZENIE ‘głos zwierząt’ Ryczenye *boatus i. mugitus bovis vel vox plena* R e₂; ryczenye *mugitus i. vox bovis, stridor, dolor* R v₂; ryczenye *rictus* {*rostrum*} *i. ferarum oris apertio et dr a rigo,-gis vel quod dr risus in homine, dr rictus in bestia* {*vyelgye vsta rictum*} R D₃. Zob. **RZWIECIE.**

RYĆ ‘rzeźbić, dłubać; ozdabiać’ *sculpo,-ere i. celare* {*rzazacz, Rycz obrazy vel lapides*} R T₄v; *celator, qui vasa argentea vel alia celat* *i. rigye* S 25v; Czo ryce *celator* R f₆v (mh; av. *celamen*); Garnczarz czo kachlye *vybyya* abo ryce *plastes* R A₃. Zob. **RYCIE, RYTODZIAŁ, RZEZAĆ, SNYCARZ, WYRYĆ.**

RYDEL ‘łopata’ Rydel *fossorium i. ligo, cum quo foditur* S 60 (por. rydl R n₁v); Rydel *rutrum, fossorium vel antrum, unde arene moventur* {*seu terra eiicitur*}, *ubi sal efficitur* R D₄v. Zob. **ŁOPATA, MOTYKA.**

RYDL ‘rydel, łopata’ rydl *fossorium i. ligo, cum quo foditur* R n₁v (por. Rydel S 60). Zob. **ŁOPATA**, **MOTYKA**.

RYDWAN ‘pojazd konny’ Rydvan, poklyad, pokryti vosz *carpentum est vehiculum panno tectum ad pompam sedencium in eo* S 23v; *carpentum eciam* Rydvan R f₃v (md; av. *carpentum est quoddam genus vehiculi seu curruum*); Rydwan *basterna est ... vehiculum itineris* R d₇; Rydvan *vasterna vel basterna* R K₂v (md). Zob. **KOLEBKA**, **KOLIMAGA**, **KOŁOMAGA**, **OKOWANY**, **POKLAD**, **WOZ**.

RYDZ bot. ‘grzyb’ *asparagus est herba quedam, est eciam quidam boletus rydz, qui est calidus. Et stomacho prodest et in aqua coctus omnes vesice causas curat et calculos frangit* S 15v; *ridz asparagus, boletus, remedia eius* R d₁v (ml). Zob. **BEDŁKA**, **PIECZARKA**, **PIESTRZEC**.

RYDZY ‘rudy, rdzawy, czerwono-żółty’ Rydzy *fulvus equus* (bibl.) S 61v (av. *fulvus color dr; quod est aliquantulum rubeus cum nigro* – bez odpowiednika pol.); Rydzy kon *fulvus {equus}* (bibl.) R n₃v; Rydze, Lszczące złoto, yasne obrizum *i. aurum dictum sic* R x₄. Zob. **CZYRWONY**, **RUDAWY**.

[**RYGIEL**] zob. **REGIEL**.

RYM *rythmus dr prosa consonantias retinens in fine clausularum et dr a rythmos Grece, quod dr numerus Latine, quia constat ex certo numero syllabarum {vel Rym vyrshovy}* R D₃. Zob. **WIRSZ**.

RYMA ‘katar’ flegma (Erz brak w części pol.-łac.), plfaczka, Ryma *pituuta, morbus est ex catarro proveniens* S 116v (por. plfaczka R A₂v; por. też Mym28, k. 39v: *Pituuta, Schnoppen, Ryma*). Zob. **NIEŻYT**, **PYPEĆ**.

RYMARZ ‘garbarz lub wytwórca uprząży’ Rymarz *corruperarius* (Erz czyta: „*corruparius*” i poprawia na „*corrigarius*”) S 36v; Rymarz *corruperarius, cortiparius* R h₆ (mp); Rymarz (! – może bł. zam. „rymyerz”?, „rynyerz”? – zob. hasło niżej) *scultifer* (! – może bł. zam. *scutifer*) S 140v i R E₆ (mg).

RYMIERZ (? – zam. **RYNIERZ**?) ‘giermek, sługa rycerza’ Shyrmyerz *armiger i. qui arma gerit ... hic armiger pro scutifero* Rymyerz (!) (bibl.) R c₈ (por. Mamstp, cz. I, s. 70 w związku z I Reg. 31,4: *Armiger rynyerz*).

RYN ‘rzeka Ren’ Ryn, Ren *Renus fluvius* S 130v; *Renus fluvius est Ren*, Ryn R C₆v (md) (por. Mu28, s. 24). Zob. **REN**, **RYŃSKI**.

RYNA ‘rynna’ pothok, kady voda vychodzi, Przecopa, Rvra, Ryna *vodna aqueductile est via per quam aqua agitur {et exit} et ducitur de proprio loco* R c₅v; *vodne ryny abo Rury, obroczenye, wwyedzyeny vody aqueductus* R c₅v. Zob. **RYNNA**.

RYNECZEK Ryneczek *foriculum, forulum dr a forum* R n₁v (md).

RYNEK targ, rynek *forum dr locus deputatus ad emendum vel vendendum* ..., *forum etiam dr locus, ubi tractantur cause {et lites}* Sądny dom R n₁v; *forum cupedinis* Rynek, *ubi omnia ad emendum inveniuntur* Wszherzeczny tark (!) S 60; owocny rynek <forum> *oporimum* (!) (Erz: „oporinum”) S 60; owocny rynek *forum oporimum* (!) R n₁v (md) (por. Mu28, s. 29: *Forum oporimum* (!), Ops marckt, Owocy (!) rynek); volovy rynek <forum> *boarium* S 60 (por. Mu28, s. 28); vynny rynek *forum vinarium* R n₁v (md) (por. Mym28, k. 6: *Forum vinarium*, Wein margt, Winny targ); Cloda na rynkv przy rathvszv *custodia lignea* R i₄ (mp). Zob. **JABLECZNY**, **KAPUSTNY**, **RYBNY**, **TARG**, **WENDETA**.

[**RYNIERZ**] zob. **RYMIERZ** (?) ‘giermek’.

RYNKA ‘naczynie kuchenne, patelnia’ rynka, tregyel, panewka *vel Brvthvanna frixorium vel frictorium i. patella, sartago, in qua aliquid frigitur aut coquitur* (bibl.) S 61; Rynka, Tregyel *frixorium, patella vel ferrum, super quod coquitur, unde propheta: Confrixa sunt ossa mea tanquam in frixorio* ..., *sartago* (bibl.) R n₂v; tegel myedzyany, zelazny garnecz, rynka *lebes, cacabus coquinalis* ..., *lebeta idem* (bibl.) S 80; myedzyany garnecz, panvicza, Rynka, Tregyel *lebes {tripes}* (bibl.) R r₃v; panewka, Rynka y Brvthvanna *vel panew pywna sartago i. frixorium, Levi. 2, vel patella, in qua caro aut pinguedo vel aliud frigitur* (bibl.) S 137; *tripes est instrumentum ferreum, super quod olla ponitur ad ignem, ut ferveat, trifus, citrapus idem vel i.* Rynka, Tregyel S 163; Rynka, Tregyel *tripos i. mensa vel scamnum vel aliud instrumentum tres habens pedes {trifus, citropus i. tripes}* R J₈; Rynka, Tregyel *citrapos, citropus, tripes* (bibl.; Lev. 11,35) R g₅ (mg). Zob. **PANEW**.

RYNNA *aqueductus est ius ducendi aquam per fundum vel agrum alienum ad irrigandum agrum meum vel alterius iure servitutis constitute. Et fit in fistulis et meatibus subterraneis* pothok, Rynna, przecopa, kady voda vichodzy S 12v (por. Mu28, s. 24); rynna, Rura *canale est fistula vel lignum ducens aquam* S 22; *canalis et hoc canale {fistula aque rura, rynna}* R e₆v; Struga, Rynna *aqualicium dr locus vel guttatorium, per quod aqua foras mittitur et elicitur a proprio alveo* R c₅. Zob. **RYNA**.

RYŃSKI ‘reński, znad Renu’ rynskye (‘wino’) <vinum> *Rynense* S 170v; Rynskye (‘wino’) <vinum> *Rinense* R L₁v (ml) (por. Mu28, s. 163 i Mym28, k. 41v). Zob. **GORZAŁKA**, **MAŁMAZYJA**, **MUSKATELLA**, **REN**, **RYN**, **WINO**.

[**RYŚOWAĆ SIĘ**] zob. **ZRYSOWAĆ SIĘ**.

RYSOWANIE ‘zniszczenie, popękanie’ Rostargnyenye, Rozrazenye, Ryssovanye *inerrupcio* R q₂v (ml). Zob. **ZRYSOWANY**.

RYŚ zool. *leopardus alias* Rysz S 81 (por. leopard S 81); *panther in accusativo pantherem vel -ra vel hec panthera, genus lupi* Riszh (Erz bł.: „Riszh”) S 106v; *panter* Ryss, *in accusativo habet -rem vel -ra, panthera, -re, genus lupi* RN V (por. Mu28, s. 42). Zob. **LEOPARD, PARD**.

RYTLE – 1) ‘wrzody’ (Erz: „l.mn., z niem. Ritteln, Rötheln, czerwone krosty, ospice – w Słow. Bartł. mylnie kytle ..., Linde: rychla, rykla i rytla”) ospicze, kytle (!) *vari* S 165v; kytlye (!) *vari* R K₂v (ml); kythlye (!) *vari* R V₅v (md; av. *varico,-are*); – 2) ‘tu znaczenie niejasne, może chodzi o żylaki lub o nogi’ kytlye (!) *myecz vykryvyvone, skrzyvicz nogy varico, -are vel varicor,-ari i. transire vel ... deflectere et curvare vel claudicare* R V₅v (por. Mym28, k. 40: *Vari*, Masern, Rytle, Ospice – tak samo Mym41, k. 42; w obu wydaniach wielkie „R” bardzo podobne do „K”, stąd zapewne pomyłka BB; por. też nasze hasło **RTEĆ**, gdzie BB ma bł.: „křancz, kthancz”) (W Mu28, s. 76 jest nieco inne hasło: *Vari seu Varioli sunt postulae cum febre nascentes pueros maxime infestantes*, Die masern ader Ruetteln, Ospyce. Co się tyczy czasownika, to por. Lex: *Varico,-are vel varicor,-ari id est deflecto, transgredior, quasi varices transcendo* Goleni, kolana rozkładam, króczę się). Zob. **BOLĄCZKA, KROSTA, OŚPICE, OTOK, PRYSZCZ, PRYSZCZEL, WRZEDZIENICA, WRZOD**.

RYTODZIAŁ ‘rzeźbiarz, snycerz’ czo rzeze obrazy, Snyczarz, obraznyk, ritodzial *sculptor, signifer idem, celator* R E₆ (mg). Zob. **DZIAŁAĆ, RYCIE, RYĆ, RZAZACZ, WYRYĆ**.

RYTY ‘wryty, wyrzeźbiony’ Ryty abo rzazany obrass *sculptile* R E₆ (md); *interasile dr interpolatum {sculptum}, celatura et (! – zam. ex) plano, planum enim inter celaturas quasi rasum videtur et declinatur hic et hec interasilis et hoc interasile* odpolozne abo Rythe (bibl.) R p₈v (por. łac. hasło w S 76: *interasile i. interpolatum, celatura de plano et sculpto, i. sculptura quasi rasa, celatura de plano, Exo. 25 et 3 Reg. 7* – bez odpowiednika pol.) (zob. Słstp, sv. Pół: *Interasile* (czy: *interrasile*) od polv rithe (*ipsum opus basim* (! – zam. *basium*) *interrasile erat et sculpturae inter iuncturas* III Reg 7,28); zob. też Słstř 17, Praha 1999, s. 261; zob. też Staročeská bible Dražd’anská a Olomoucká, vyd. V. Kvas, t. III, Praha 1988, s. 514 (3 Reg. 7,28): A to dielo slúповé bylo otpolu ryté a otpolu prázdne a rytie mezi spojením); Rythe rzeczy *dolatica* R k₂v (mh; av. *dolatura*). Zob. **ODPOŁOŻNY(?)**, **RYCIE, RYĆ, WYRYTY**.

RYŻ bot. ryszech *orisa est species frumenti folio carnosio, de ordeo altitudine cubitali, flore purpureo, ex qua Italici ptisanam faciunt, risi vel risum idem* Rissh S 103v; Ryssh *oriza, maneries est pulmenti et ut dicunt de hordeo {risi, risum idem}* R x₈.

RZADKI ‘niegęsty, przerzedzony; wyjątkowy’ rzathky *rarus, non spissus {preclarus, prestans}* R C₅; *rarum* rzatka rzecz *vel i. pervium vel non densum* R C₅ (mp; av. *rarus eciam i. prestans, preclarus, nam omnia preclara rara sunt, ut rara est virtus*). Zob. **GĘSTY**.

RZADKO ‘tu – znaczenie zwrotu niejasne’ *rareo, -ere i. esse vel fieri rarum, inde rareo, -scis inchoativum* rzadko *vdzylacz* R S₅v (por. *Lactifer: Rareo, -ere i. esse aut fieri rarum* Rzijednuti).

RZAZACZ (Erz bł. sv. **RZAZARZ**) ‘rzeźbiarz, snycerz’ rzazacz (Erz bł. czyta: „rzazarz”), Snyczarz czo obrazy abo Camyenye rzeze *sculptor* S 140v. Zob. **OBRAŹNIK**, **RYTODZIAŁ**, **RZAZAĆ**, **RZEZAĆ**, **RZEZI-KAMIENNIK**.

RZAZACZKA ‘choroba, bolesne oddawanie moczu’ Nyesczanka, Rzazaczka *strangiria, stranguria, difficultas urinandi, constrictio urine* R G₆v (md). Zob. **KAMIENŃ**, **NIESZCZANKA**, **RZAZANIE**, **RZAZAWKA**, **RZEZAWKA**.

RZAZAĆ ‘ciąć, kroić; rzeźbić’ rzazacz *scindo, -ere* S 234v; rzazacz *scindo, -ere i. separare, frangere {dividere, seccare, separare}* R T₄; *sculpo, -ere i. celare {rzazacz, Rycz obrazy vel lapides}* R T₄v. Zob. **OBRZAZAĆ**, **OBRZAZOWAĆ**, **PRZERZAZOWAĆ**, **RZEZAĆ**.

RZAZANIE ‘choroba, bolesne oddawanie moczu’ *stranguria, stringiria, strangiria* nyesczanka, *constrictio urine, difficultas urinandi cum guttatim mingitur*; rzazanye *in virga* S 151. Zob. **KAMIENŃ**, **PIASECZNY**, **RZAZAWKA**, **RZEZAWKA**.

RZAZANY ‘wryty, wyrzeźbiony’ Ryty abo rzazany obrass *sculptile* R E₆ (md). Zob. **WYRYTY**.

[**RZAZARZ** – tak Erz, bł.; zob. **RZAZACZ**].

RZAZAWKA ‘choroba, tzw. kamica’ rzazawka *calculus, litiasis idem, in vesica lapillus* R e₅v (mg) (por. rzezawka S 21v); *stringiria vel strangiria est constrictio urine* rzazawka, trudnoscz *{urin<and>}* R H₁. Zob. **KAMIENŃ**, **PIASECZNY**, **RZEZAWKA**.

RZĄD – 1) ‘rządzenie, władza, urząd; karność, reguła, ustalony porządek’ rząd, statek, obiczaynoscz, Carnoscz *disciplina* (glosa w tekście łac. pt. *De diversitate fratrum religiosorum*) S 195; Caszn, rząd, statek, Carnoscz,

Czviczenye, Caranye, Scladnosc *disciplina* {*bonus vivendi modus, honesta conversacio*} R k_1v ; Rząd *rectitudo anime* S 130 (por. łac. hasło w S 130: *rectitudo i. iusticia, equitas* – bez odpowiednika pol.); *rectitudo, iusticia, equitas* prostota, *rectitudo anime i. ordo* rząd R C_5v (ml); rząd *ordo i. dispositio vel gradus* R x_7v ; rząd, zachovanye reguly, Statek *observancia* R x_4 (mg) (por. łac. hasło w S 100: *observancia i. cultus religionis* – bez odpowiednika pol.); o vyschich radzye abo rządzye *Elencorum liber* R k_7 (md; av. *elenchus*); – 2) ‘linia, powróz, splot czegoś, np. nici (tkanina); werset tekstu’ Rząd, Szhnvr *linea est corda, cum qua aliquid dirigitur* R r_8 ; rząd *contextus* R h_4v (ml); dwa rządy wyrshow *duo versus* R K_5 (md; av. *versus*). Zob. **KAPLAŃSTWO, LINIJA, MOC 1., NIERZĄD, PRAWIDŁO, PRZETKANY, PRZETYKANY, RADA, URZĄD.**

[RZĄDCA] zob. RZĄŃCA.

RZĄDNIE ‘właściwie, zgodnie z prawem, karnie; należycie; prosto, rzędem’ prawnye, Sprawnye, Vedlye prava, Wlasznye, Rządnye *legittime vel i. perseveranter* R r_4 (mg); *anagoice* zwyrshownye, Rządnye, sc. *ubi est prius et posterius, superius et inferius* R b_4v (ml; av. *anagoia*); rządnye *regulariter* R Y_3v (mh; av. *regaliter i. splendide, manifeste*); po shnvrze, rządnye *lineatim, adverbium, i. per lineas protractim* R X_8 ; *lineo, -are i. protrahere, lineas facere* snvrovacz, *inde liniatim, adverbium, i. per lineas, protractim* rządnye R Q_5 . Zob. **OBYCZAJNIE, PORZĄDNIE.**

RZĄDNY – 1) ‘praktyczny, zaradny, czynny’ sprawny, rządny *practicus* S 120v; sprawny, rządny *practicus* R B_1 (md); – 2) ‘rządzący, polityczny, społeczny, zgodny z prawem, urzędowy; właściwy’ *politicus i civilis* rządny, *virtus politica* S 118v; Rządny *politicus* R A_5 (md); rządna mocz *ordinata potencia* S 103v; vrządna, Rządna mocz *ordinata potencia seu potestas* R x_7v (ml); *legittimus actus seu legittimum bonum dr, quod divina lege est datum seu traditum et est annectum a lege et sic servandum bene et racionabiliter* Rzecz vstavyona, zakonna, rządna, *legittima* zakonne rzeczy R r_4 (md; av. *legittimus*); rzecz vstavyona, rządna *legittimus actus seu legittimum i. ordinatum bonum, quod divina lege est datum seu traditum et sic servandum bene et racionabiliter* RN IIv. Zob. **DOŚWIADCZONY, GODNY, NIERZĄDNY, OBYCZAJNY.**

RZĄDZĄCY (Erz sv. **RZĄDZIĆ**) *virtus assecratoria* vprzespyeczaiacza (Erz bł.: „vprzespyeczaiacza”), *directiva* mocznosc rzządzacza S 171; rzządzacza (‘mocność’) *virtus directiva* R L_2 (mp; av. *virtus*). Zob. **MOC 1., UPRZEPICZAJĄCY.**

RZĄDZENIE Rządzenye *regulacio* S 130.

RZĄDZIĆ rządzicz *regulor*,-ari S 233; *regulo*,-are, *dirigere*, *ductile facere* rządzicz, *napravicz vel ad lineam facere* R S₆v (mg); rządzicz, *przevyescz dirigo*,-ere, *quasi in diversam partem rego*, *unde Psalmus: Dirige gressus meos {emendare}* (bibl.; Ps 118,133) R O₃; rządzicz *ordino*,-are R R₄; pospolytewna navka, czo vczy rządzicz pospolstwo *politica sciencia* R A₅ (md). Zob. **URZĄDZIĆ**.

RZAŃCA (lub **RZOŃCA**?) ‘zarządca; pełnomocnik’ povod, sprawcza, rzanca, Rzemysłnyk *actor ... dr defensor; patronus, causidicus, advocatus, factor, ductor vel curator* R a₈. Zob. **JIŚCIEC**, **RZECZNIK**.

[**RZEC**] zob. **OTRZEC SIĘ**, **PRZYRZEC**, **RZECZENIE**, **URZEC**, **WYRZEC SIĘ**.

RZECZ (łącznie ok. 170 razy) np.: – 1) ‘mowa, mówienie, język, słowa’ rzecz, *mova idioma dr proprietas loquendi in qualibet lingua, quot lingue tot sunt idiomata, sermonis proprietas* S 71; *Mova, Rzecz idioma {linguagium}* R p₃v; Branye a vyvod rzeczy, zamknyenye movi crothkymy slovy *vel zamczysta rzecz corelarium* R h₅v (ml); *prosa cum prolixita verborum* rzecz przestronna, długye movyenye (bibl.) R B₆v (md) (por. Mamstp, cz. II, s. 117); *rzecz shyroka prosa, oratio producta et a lege metri soluta* (bibl.) R B₆v (por. Mamstp, cz. II, s. 117); *pochylna rzecz amphibologia i. dubiosa locutio dictionis vel sentencie* S 9; *pochybna rzecz amphibolia dr dubiosa locutio dictionis vel sententie* R b₇v; ksyagy o znamyonovanyv rzeczy abo movy *Perihermanias* (!) R z₅ (md; av. *Peri hermenias sunt due partes ... Hermenias est Grecus genetivus a nomine Greco hermenia, quod Latine sonat interpretatio, qui genetivus hermenias ponitur in intitulatione illius libri Aristotelis, ubi habetur: Incipit Liber Perihermenias. Et est sensus: Liber Perihermenias i. de interpretatione*); karacz, laiacz, przegarzac, potampną rzecz movicz, podrzeznyacz, vymavyacz, rozgorzicz *exprobro*,-are {accusare} {insultare} (bibl.) R O₇; – 2) ‘to, co jest postrzegane zmysłami, np. wszelka materia, przedmioty materialne (m.in. produkt, tworzywo, lekarstwo, potrawa, rzeźba); gwiazdy; widowisko; sprawa; kwestia, istota sprawy; sprawa sądowa; dowód, argument; uczynek, fakt; przedmiot nauki; cecha, właściwość; zjawisko; substancja; w sensie teologicznym: hipostaza, Osoba Boska w Trójcy św.’ rzecz vydoma *materialis i. ex materia* S 87v; vydoma rzecz *materialis ad materiam pertinens vel ex materia constans* (sv. materia) R t₁v; rzecz dwoista, zlozona *concretum* S 33; rzecz dwoista, zlozona *concretum, quod habet formam cum herentibus subiecti, ut album*

R h₂v (md); przemyenna rzecz *transibile* S 162; dzywna rzecz *spectaculum magnum, res magna, digna admiratione* S 147v; dzyvadło, dzywna rzecz *spectaculum* R G₃v (md); postacz, rzecz nyemyenyona gymyenyem *hipostasis Grece, persona Latine, ut in divinis sunt tres hipostases ... Item dr substantia intellecta sine forma sc. primordialis materia, que habet substare omnibus accidentibus et in se omnia accidentia recipit, nullo tamen informatur* S 69v; yedna rzecz mayacza gymyą i. osobna persona *persona in divinis* R z₅v (md); pobożność, pobożna, słuszhna rzecz *pietas aliquando accipitur pro cultu divino ... vel dr religio vel fides Christiana ... vel i. fidei devocio* (bibl.) S 115; rzecz wymowna *vel* prosta (w oryg. wyraz przekreślony; Erz brak), gysta *suppositum* S 154; rzecz myanowana abo gysta *suppositum* R H₄ (mp); byta rzecz *productilis i. opus non fusile, sed productum tunsionibus maleorum* S 124; Dątha abo byta rzecz abo clepana *mlothem ductilis ... es vel metallum* R k₄v; droga rzecz *cara res* R f₂v (md); rzecz gąsta *aspaltum, coagulatum quasi bitumen circa lapides* R d₂ (mp); twarda rzecz, Czala rzecz, Spervnk, Sepsczelnyk *solidum* R G₁v (md); nye twarda rzecz *non solidum* R G₁v (mp; av. *solidus*); myrzyona rzecz *abominium i. execratio* S 3; trudna rzecz *altum* R b₅v (ml; av. *altus...*, *altum ... i. difficile, ut ista questio est alta i. difficilis*); wshelka rzecz potrzebna *accessio dr aliquid adiacens alteri vel omne id, quod est accessorium et necessarium in principali, ut capistrum equo, vestis servo* R a₃; rzecz sprawyona *causatum* S 25 i R f₆ (mp); Lycze, yawna rzecz *manifestum factum* R s₆ (mg); Nyedokonana rzecz *causa i. lis, controversia indecisa, non decisa et non finita* R f₆ (mg); godna rzecz iest *dignum est* (bibl.) R i₈v (mg); nyeczysta rzecz *spurcicia* R G₄v (mg); poziczona rzecz, wzajemne danye *mutuum* R Q₈v (ml; av. *mutuo,-are*); *commissum* zwyerzona rzecz *vel* przestąmpyeny sc. *peccatorum* R h₁v (ml; av. *commissum i. in fide traditum, creditum, coniunctum, peccatum, forefactum*); Cradzyona rzecz *cleptum, res furtiva* R g₆ (mg); *figuratum* rzecz podobna, *figura dr hominis forma vero nature* R m₇ (md); varzona rzecz *elixum vocatur quod in aqua solum decoquitur, lixa enim aqua dr, eo quod sit soluta {madefacta}* R k₇v; smaczna rzecz *redolens res* R C₅v (md); rzecz vonyaiacza *pigmentum est confectio ex vino et melle et diversis speciebus suavis et odorifera {ex aromaticis}* (bibl.) R A₁; lekarska rzecz *ungentaria res* R L₃v (ml); – ymyą kazdey rzeczy *appellativum nomen est illud, quod naturaliter commune est multorum* (sv. *nomen*) R x₁v; ymyą kazdey rzeczy *nomen* RN (wykl. przednia); Branye a vyvod rzeczy, zamknyeny *movi crothkymy slovy vel* zamczysta rzecz *corelarium* R h₅v (ml); doliczenye prawdzyvey rzeczy *res verissimilis*

R c₇ (mp; av. *argumenta*); – konacz rzecz, vyslyadovacz, naslyadovacz *prosequor*,-i R S₄; Martwą offyará *vel* poswyānthną rzecz, Modlą abo obyātą dzyalacz *sacrifico*,-are R T₃ (md); zaprzecz rzecz poziczoną *abiuro*,-are i. *negare* R M₁v; czo zastavya rzecz *pignerans* R A₁ (md); – vpaszcz wrzeczy *precipitare in causa* R B₁v (ml; av. *precipitacio*) (por. Cervus: *Precipitavit in causa* vpadł wrzeczy); – yāndrzne rzeczy, połudnye (przym. Nom. plur. fem. lub rzecz. Nom. sing. n.) *Interiora Austri* (bibl.) R d₄v (ml; av. *Auster*) (*Interiora Austri* – wyrażenie biblijne z Księgi Hioba 9,9, gdzie wymienione są różne konstelacje gwiazd); Rytze rzeczy *dolatica* R k₂v (mh; av. *dolatura*); Smazone rzeczy *frictum* S 61; nye giste, nye pewne rzeczy *ambigua* R b₆ (md); *legittimus actus seu legittimum bonum dr, quod divina lege est datum seu traditum et est annectum a lege et sic servandum bene et rationabiliter* Rzecz vstavyona, zakonna, rzādnā, *legittima* zakonne rzeczy R r₄ (md; av. *legittimus*); vyełgye rzeczy *magnalia i. magnitudines vel ingencia facta* (bibl.) R s₄v (ml); rzeczy naslyadywācze *subsequencia* R H₁v (md); Cadzydlne rzeczy *thimiamata* R J₃ (mg); rzeczy myākcżācze *mollificativa* R t₈ (mp); *subtiliativa* rzeczy czo subtilizviā a rospvscżayā *ut sunt herbe, radices et ungenta* abo rospādzayā vylkoscy y materiā zymną R H₂v (ml); rzeczy spaiaiające, czo rychlo goiā *conglutinativa medicamenta* R h₃v (md); *corrosiva medicamenta* rzeczy vygrizaiācze *carnem et cuttem, ut sunt quedam herbe etc.* R h₆ (md); – navka bosskich tayemnych, Bogomyslnych rzeczi *theologia* S 158; navka bosskich tayemnych abo Bogomyslnych rzeczy *theologia* R J₂v (mg); poznavanye bosskich rzeczy *theoria vel theorica, scientia, que tractat de invisibilibus vel vita contemplativa {speculacio et intellectus Dei}* R J₂v; pospolite slavāthnoscy *vel* wsithkich rzeczy pospolita bithnosc *vel* vyslovyyenye, znamyonviācza wlosnosc, przyrodzona, wlyana, nabyta rzeczy vydomych (Erz bł.: „vydanych”) y domyslnych *predicamenta* S 121v; wshythky<ch> rzeczy pospolita bythnosc, Pospolite slavāthnosci, znamyonviācze Bythnosc abo wlasnosc, wlyane abo nabyte, przyrodzenya rzeczy vydomich y domyslnych *predicamenta* R B₂ (mg); Ossoba rzeczy vydomych *fantasma est apparicio dubia* R m₃v (ml; av. *fantasia*); kuchennych rzeczi kupicz, spravicz *obsonor*,-ari S 100; Cuchennych rzeczy kupicz, Spravycz *obsono*,-are R R₂ (por. Mu28, s. 157); gadaczstwo po znamyenyv zyemye rzeczy przyslich *geomancia* R n₇ (mg); – poznavacz bosskye rzeczy *theo*,-are i. *videre, et dr a Theos, quia Deus omnia videt. Et theorare proprie est considerare divina {inspicere et speculari}* R V₃; gładzicz nyerowne rzeczi *plano*,-are R S₁ (mg); – navka o bodze, o bozich rzeczach

methaphisica est sciencia speculativa et divina sc. de deo R t₅v (mg); wrzeczach stworzonych naydzye przodek y konyecz *processus in infinitum* R B₄v (mg; av. *processus*); wrzeczach stworzonych naydzye początek y konyecz *processus in infinitum* R S₃ (md; av. *procedo,-ere*); – 3) ‘tu znaczenie niejasne – może sprawa; strona w sądzie, a może mowa?’ dowod przecywny rzeczy *argumentum in contrarium* R c₇ (mp); wlozenie wrzecz *interventus, intercessio, oracio, preces* R q₂v (ml); *interventus i. intercessio* {i. *intervenio* wlozenie wrzecz} R q₂v; wlozicz są wrzecz *intervenio,-ire i. intercedere, inter aliquos venire et mediatorem esse, pro aliquo orare* R Q₂; itd. Zob. **GADKA, JEDNORZECZNY, JĘDRZNY, MAŚĆ, MOWA, POŁUDNI (?), SŁOWO, SPRAWA, WSZERZECZNY.**

RZECZENIE ‘powiedzenie; tu – życzenie dobra, błogosławieństwo’ dobre rzeczenie, błogosławyenstwo, dar, datek, darek *benedictio, Deidictio* (bibl.) R d₈ (mg). Zob. **MOWIENIE, RZECZ, SŁOWO, WYRZECZENIE.**

RZECZKA szrzodlo *vel* rzeczka *rivulus* S 132v; Rzeczką, Rzeczysko *rivulus* R D₃ (mp); *amniculus i. parvus amnis {seu fluvius rzeczka}* R b₇. Zob. **RZECZYSKO, RZEKA.**

RZECZNIK praw. ‘mówca, adwokat, pośrednik, obrońca’ rzecznik, Mowcza *advocatus* S 5v; voyth, rzecznik, Mowcza *advocatus* R b₁v; voyth, rzecznik *advocatus dr qui patronus est cause vel qui postulat pro opponente in iudicio* S 5v; opyekvn, rzecznik *advocatus, Christus apud Patrem pro nobis* (bibl.) R b₁v (md); *clientulus dr quicunque citatus vel cuius causa agitur coram iudice, qui elegit sibi advocatum, cuius causam advocatus rzecznik defendit* S 29; rzecznik *causidicus ... orator, defensor, patronus* R f₆; rzecznik, pyercza *prolocutor i. procurator* R B₅v (ml); nawdzyacnyeyshy rzecznik *archilogus dr princeps vel primus in sermone* R c₆. Zob. **DZIEDZICZNY, OBRONICIEL, OBROŃCA, PATRON, PODAWCA, PRZYSIĘŻNY, ZAKUPNY.**

RZECZNY ‘dotyczący istoty rzeczy, faktyczny; ważny (Erz: ‘istotny, rzeczywisty’)’ rzeczne baczenie *actualis intencio* S 4v i R a₈ (md). Zob. **RZECZ.**

RZECZONY ‘powiedziany’ vysshey rzeczne slova *superiores dictiones* R H₃v (md). Zob. **RZECZ.**

RZECZYSKO ‘rzeczka? lub dawne koryto rzeki?’ Rzeczką, Rzeczysko *rivulus* R D₃ (mp) (por. Cervus: *Riuulus vel alueus* Rzcżisko). Zob. **RZEKA.**

RZEGOTAĆ ‘dużo mówić, paplać; szczebiotać’ rzegotacz *garuliso,-are* R P₃ (mp). Zob. **SOJKA**, **SZCZEBIOTAĆ**, **ŚWIEKOTLIWY**.

RZEGOTKA ‘kokietka, zalotnica, szczebiotka’ *dicaculus i. aliquantum dicax, unde Plautus dicacula, inquit, est meretrix* {curva, rzegothka *multum loquens*, Swyecotka} R i₈. Zob. **GAMRATKA**.

RZEKA rzeka *fluvius i. aque decursus, flumen idem, amnis idem* S 59v; rzeka *flumen* R m₈; dol jakoby przecopa, kąd rzeka cyecze *alveus i. fossa fluminis, per quam labitur flumen* S 7v (por. Mu28, s. 24); Bystra rzeka *rapidus fluvius i. cum impetu currens* R C₄v (md); vedlye rzeki *cis Rhenum* (sv. *cis, adverbium loci*) R X₄; przesz, za rzeką *trans fluvium* R Y₅ (ml); Brzeg przy rzecze *rippa* S 132v; Brzeg przy rzecze *ripa* R D₃ (por. Mu28, s. 23); gora przy rzecze abo wodzye *promontorium* R B₅v. Zob. **RZECZKA**, **RZECZYSKO**, **STRUGA**.

RZEMIEŃ Lupyesh *vel* rzemyen *coramen* S 36; Lypyessh, rzemyen *coramen* R h₅ (mp). Zob. **RZEMYCZEK**, **RZEMYSZEK**.

[**RZEMIEŚLNİK**] zob. **RZEMIEŚLNİK**.

RZEMIEŚŁO ‘rzemiosło, praca, zajęcie; wiedza, kunszt, nauka; cenne przedmioty’ Rzemyaśło *opusculum* R x₇ (mh; av. *opus*); rzemyaśło przemyenyanya *alchimia dr scientia docens facere aurum vel argentum ex pulveribus metalli* R b₃v; opuscicz rzemyaśło *desino,-ere* R O₁v (mg); opuscyl rzemyaśło *desinens artem* R i₇ (mp); *species diverse i. artes* Rzemyaśła R G₃ (md; av. *species*) (por. Mamstp, cz. I, s. 45 w związku z Księgą Liczb 31,51: *In diuersis speciebus rzemyasl* (rzemiaśl)).

RZEMIEŚLNİK ‘rzemieślnik, pracownik, wytwórca; sprawca’ povod, sprawcza, rzança, Rzemyaślnyk *actor ... dr defensor, patronus, causidicus, advocatus, factor, ductor vel curator* R a₈; Robothnyk, Rzemyaślnyk, wspomozicyel *opifer i. artifex, adiutor, factor vel i. Deus, operator omnium rerum* R x₆v (md). Zob. **DZIALNIK**, **DZIELNIK**, **RZAŃCA**.

[**RZEMIOSŁO**] zob. **RZEMIEŚŁO**.

RZEMYCZEK rzemyczek, knafflyk *vel* wstągy *corrigia* S 36 (por. Mu28, s. 155). Zob. **RZEMIEŃ**, **RZEMYSZEK**.

RZEMYSZEK Rzemyszhek, wstąga, Cnafflyk *corigia* R h₃v (md); rzemyshek *corrigia dr a corium vel a colligo,-as, quasi colligia* R h₆. Zob. **RZEMIEŃ**, **RZEMYCZEK**.

RZEP bot. ‘roślina’ Rzep *carduus* S 23 (por. łac. hasło w R f₃: *carduus est genus herbe spinose, cuius natura mordax et austera est* – bez odpowiednika pol.); rzep *glis i. carduus, lappa* S 65v; *glis, glissis i. carduus*,

qui aliter dr lapa {carduus rzep} (sv. *glis, gliris, quoddam genus murium ... et dr a glisco, -cis, a quo etiam glis, glissis*) R n₈v. Zob. **OSET**.

RZEPA bot. ‘roślina’ skrobacz rzepą albo marchew *accephaliso, -are, criffare idem* R M₂ (md); Scrobacz rzepą, Marchew *criffo, -are* R i₁ (mp; av. *cribrum*); Scrobacz rzepą albo marchew *criffo, -are* R N₅ (mg); Skrobacz rzepą albo marchew *criffo, -are, accephalisare idem* R N₅ (md).

RZEPIK bot. ‘roślina’ rzepyk *agrimonia, herba quedam, que precipue abundat in agris* R b₃ (por. Mym28, k. 17v: *Agrimonia*, Oderminge, rzepik, starczek).

RZEPNY ‘rzepakowy’ rzepny olej *rapacinum oleum* R C₄v (md) (por. Mu28, s. 161). Zob. **LNIAŃY, ORZECHOWY**.

RZERZUCHA zool. ‘ryba’ Rzerzucha *gobio, gobijs, piscis rotundus squamis albis cum nigris mixtis* S 65 (por. Rzezucha *vel* *kyelb gobijs, gobio* RN III; BB korzystał tu z Mu28, por. tamże, s. 92: *Gobio pisciculus forma bene rotunda, squamis albis, interpositis maculis nigris depictus, ni fallor, eyn kresz, Rzerzuchá. Dicitur et Gobijs*. Erz objaśnia: „Pomyłone za Murmeliuszem, w którego słowniku niemiecki wyraz Kresse, umieszczony obok łacińskiego *gobio* (= ryba kielb), bezmyślnie przełożono po polsku rzerzucha. Niem. Kresse ma podwójne znaczenie: 1) kielb i 2) bot. rzeżucha (roślina)”). Zob. **KIELB, RZEŻUCHA**.

[**RZESZA**] zob. **RZYSZA**.

RZESZOTO ‘sito, np. do oczyszczania zboża’ opalka, przetak, Rzeszhoto *vannus i. cribrum de vimine, vannus eciam i. vanna* (? – może wyraz łac.) S 165 (por. Mym28, k. 37: *Vannus*, Wanne, Wanna; por. też Mym41, k. 39: *Vannus*, wan, wánná – w roz. *De balneo et pertinentibus*); *vannus* przethak *vel* opalka, rzeshoto, vanna (? – może wyraz łac.) *idem* R K₂v (ml; av. *vannus instrumentum est de vimine factum in modum scuti, cribrum*); rzeshoto, przethak *cribrum est instrumentum aptum ad purgandum fruges* R i₁; Rzesshoto *incerniculum, cribrum, quo frumenta purgantur antequam molantur* R p₅v (ml) (por. pythel S 73). Zob. **PYTEL, SITO, WIE-JACZKA**.

RZETELNIE ‘przejrzyscie, jasno, oczywiście’ Rzetelnye *evidenter i. aperte, manifeste {clare}* R X₅v.

RZETELNY ‘przezroczysty, przejrzysty, czysty, jasny’ rzetelny *perspicax i. clarus, subtilis {ut aqua}* R z₆; rzetelna *perspicax aqua* S 112v; rzetelna *perspicax aqua* R R₆ (mp; av. *perspicor, -ari*); *perspicuum dr per cuius medium videmus* przezroczista, rzetelna rzecz, *ut aqua* R z₆ (mp).

RZEWLIWOŚĆ ‘wzruszenie, wzburzenie’ zasmączyeny, rzewlyvoszcz *perturbacio* R z₆ (mp). Zob. **ROZRZEWNIC**, **ROZRZEWNIC SIĘ**.

RZEWLIWY ‘wzruszony, wzburzony’ rzewlyvym bicz, zasmączicz (‘się?’) *perturbor,-ari* R R₆ (mp). Zob. **ROZRZEWNIONY**.

RZEZAĆ ‘ciąć, kroić; rzeźbić’ baba pomoczna, czo papky rzeze *obstetrix i. femina, que steram tractat seu que colligit puerum de ventre exeuntem* S 100 (por. czo pomaga *parturienti*, pomoczna matrona R x₄); rzazacz (Erz bł. czyta: „rzazarz”), Snyczarz czo obrazy abo Camyeny rzeze *sculptor* S 140v (por. Mu28, s. 182); czo rzeze obrazy, Snyczarz, obraznyk, ritodzyal *sculptor, signifer idem, celator* R E₆ (mg); czo rany rzeze y lyeczi *chirurgicus i. medicus manu et ferre* (! – zam. *ferro*) *precisionem operans* {*cirurgus idem* Ranny lekarz} R g₄v (por. Mu28, s. 185). Zob. **RZAZAĆ**.

RZEZAWKA ‘choroba, tzw. kamica’ rzezawka *calculus est lapis in vesica vel in renibus cum asperrimo cruciatu, in renibus fit rubeus aut ruffus, in vesica albus* S 21v (por. rzazawka R e₅v; por. też Mym28, k. 38v: *Calculus*, Reyssendsteyn, Rzeżawka). Zob. **KAMIEŃ**, **PIASECZNY**, **RZAZANIE**, **RZAZAWKA**.

RZEZIKAMIENNIK ‘lekarz, chirurg operujący tzw. kamienie’ rzezycamyennyk *litotomus dr medicus, qui calculosos medetur et scindit eos* S 83; Rzezicamyennyk *litotomus, medicus qui calculos medetur* R s₁ (mp) (por. Mym28, k. 39: ... Rzeżikámiennik). Zob. **KAMIEŃ**, **PIASECZNY**.

RZEŻ ‘zwierzęta rzeżne’ rzess bycz *carnifico,-are* {*vel i. crudeliter agere*} R M₇; syeczy vyąszcz, drathwv (!) *sshicz vel rzess bicz, volv odrzeczanio,-are* R r₂ (mp; av. *lanio*); drathwą shicz *vel syeczy dzyalacz vel Rzess bicz lanio,-are, boves decoriare* R Q₃v (ml; av. *lanio,-are*). Zob. **BIĆ**.

RZEŻNICZY ‘rzeźnicki’ *laniena eciam rzeznycza iathka* S 79. Zob. **MIĘSNY**.

RZEŻNIK *carnifex i. tortor* kath (Erz brak), *homicida vel macellator carniū* rzeznyk S 23; rzeznyk *carnarius* R f₃v (mh; av. *carnarium*); rzeznyk *lanius* S 79; rzeznyk *lanio, qui laniat* S 79 (por. czo lupy voly R r₂); Rzeznyk *maccellio* R s₃v (md) (por. łac. hasło w S 85: *maccellio vel maccellarius, qui mactat pecora vel carnes vendit* – bez odpowiednika pol.); rzeznyk *beccarius i. lanio* R d₇ (mp).

RZEŻEWIE ‘zarzewie, żar, rozpalony popiół, drewno lub węgiel’ *arula i. parva ara seu altare vel i. patella carbonum, craticula vel vas eueum quadrangulum, in quo ignis ardet seu prune portantur vel i. Rzezevye* (Erz: „sic!”) *ex carbonibus* S 15 (Erz w części pol.-łac. daje sv. **ŻERZEWIE**);

arula ... est parva ara ..., arula est patella carbonum, craticula vel vas eneum quadrangulum, in quo ignis ardet vel in quo prune vel carbones asportantur rzezevye R d₁; pyrzyna (!), glovnya favilla ... *est extinctus scintille ignis vel cinis* rzezevye R m₄. Zob. **ZARZEWIE**.

RZEŻUCHA – 1) bot. ‘roślina’ rzezucha *nasturcium, quedam herba, que acrimonia sui nasum torquet* R v₄v; przymyothnyk, psya rzezucha *senecie herbe sunt cito arescentes, que per macerias nascuntur* (sv. *senecia*) R F₂v; – 2) zool. ‘ryba’ Rzezucha *vel kyselb gobijs, gobio* RN III (por. Rzerzucha *gobio, gobijs, piscis rotundus squamis albis cum nigris mixtis* S 65; BB korzystał tu z Mu28, por. tamże, s. 92: *Gobio pisciculus forma bene rotunda, squamis albis, interpositis maculis nigris depictus, ni fallor, eyn kresz, Rzerzuchá. Dicitur et Gobijs*. Erz objaśnia: „Pomyłone za Murneliuszem, w którego słowniku niemiecki wyraz Kresse, umieszczony obok łacińskiego *gobio* (= ryba kielb), bezmyślnie przełożono po polsku rzerzucha. Niem. Kresse ma podwójne znaczenie: 1) kielb i 2) bot. rzezucha (roślina)”). Zob. **KIELB, RZERZUCHA**.

[**RZNAĆ, RZNIONY**] zob. **PRYZRZYNAĆ, PRYZRZNIONY**.

RZOŃCA? zob. **RZAŃCA**.

[**RZUCAĆ**] zob. **ODRZUCAĆ**.

RZUCAJĄCY ‘tu – o chorobie, epilepsji’ rzvczaiączą nyemocz maiąnczi *epilepticus, epilenticus, epilensiacus idem* S 50v (por. Mu28, s. 69).

RZUCAWKA ‘epilepsja’ rzvczawka *epilepsia, sacer morbus idem, epilensia i. caducus, herculeus, lunaticus, comicialis morbus idem, minor apoplegia est quedam passio, que mentem apprehendit pariter quam et corpus possidet* S 50v (por. Mym28, k. 39); Caduc, Rzvczawka *epilensia est quedam passio sic dicta, quia mentem apprehendens pariter et corpus possideat. Greci enim apprehensionem epilentiam vocant. Hec passio dr caduca et alias lunatio et morbus comitialis* R l₂. Zob. **KADUK, NIEMOC, RZUCAJĄCY**.

[**RZUCIĆ**] zob. **ODRZUCIĆ, PODRZUCIĆ, PRZERZUCIĆ, ROZDRZUCIĆ, ROZRZUCIĆ, WRZUCIĆ, WYRZUCIĆ, WZDRZUCIĆ, ZARZUCIĆ**.

[**RZUCIĆ SIĘ**] zob. **WYRZUCIĆ SIĘ**.

RZWIEĆ ‘ryczeć, o głosie zwierząt’ *rugire leonum* rzvyecz SN 257; *leo rugit* Rzwyec, *cervus similiter* RN V. Zob. **RYCZEĆ**.

RZWIEŃ ‘ryk, ryczenie’ rzvyeny *ruditus, clamor asini vel alterius animalis* R D₃v; rzvyeny *rugitus i. clamor leonis* R D₄. Zob. **RYCZENIE, RŻANIE**.

RZYĆ ‘pośladki’ *anus dr pars posteriorum verendorum cum natibus* Rzycz *i. culus* S 10v; rzycz *clunes aut clunis i. nates seu massa natium, tumor carnis* S 29; poslyadek, rzicz *podex dr posterior pars corporis, i. culus* S 118; Rzicz, poslyadek *podex* R A₄v; *posteriora dicuntur, quia retro sunt et a vultu aversa, i. podex* rzycz S 120; *naticosus, qui habet magnas nates* vyelga rzicz (sv. *natica i. nates*) S 96 (por. vyelga *dupa natica i. nates* R v₄v); czopek vethknącz wrzycz *suppositorium facere, clisterem in anum ponere causa medicine* R V₁v (mh; av. *suppono,-ere*). Zob. **DUPKA, PASIRZYT, PODRZYTki, POŁRZYTki, RZYTka, TYŁ, WŚLADki, ZAD.**

[**RZYGAC**] zob. **ODRZYGAC**.

RZYGAJĄCY *eructuans rzigaiący i. fetorem emittens* R l₃v (md).

RZYGANIE *Rziganye ructuositas* S 133v; *singultus dr viscerum pulsus* rziganye *seu suspirium* szczkanye *seu protractio anhelitus cum difficultate* S 144v (por. Mu28, s. 79). Zob. **ODRZYGANIE**.

[**RZYGNAĆ**] zob. **ODRZYGNAĆ**.

RZYMSKI *rzymska szata* yako *plasz toga* S 160; *kythel*, *Rzymska Shata* yako *plasz*, *Cechel (!) toga* R J₅.

RZYSZA ‘rzesza, tu – jeden z chórów anielskich’ *rozdzyal, zgromadzenye, Rzyssha hierarchia angelorum* R o₅ (mp; av. *hierarchia angelica i. multitudo angelorum*); *zgromadzenye, Rozdzyal, Rzyshe, Swyąnte ksyąstwa hierarchia* RN (wykl. *tylna*; sv. *De hierarchiis angelorum*). Zob. **GORAJĄCY, MOCARSTWA, PANOWANIE, PAŃSTWO, SIŁA, STOLECZNICY, UCZENNICY, UMIEJĘTNICY, ZWYCIĘSTWO**.

RZYTka (dem. od „rzyć”) *rzythka clunicula* S 29; *dupka, rzithka clunis i. nates et dr a culus, eo quod sit circa culum vel potius a cluo,-is pro defendo, quia illa massa carnis defendit ossa sedentis* R g₆v. Zob. **RZYĆ**.

RŻAĆ ‘rżeć, o głosie konia’ *equus hinit* Rzza SN 257 i RN V. Zob. **RZWIEĆ**.

RŻANIE ‘rżenie, głos koni’ *Rzanye hinnitus dr clamor equorum* S 69; *Rrzanye hinnitus per geminum n clamor est equorum* R o₅v. Zob. **RZWIEŃ**.

RŻANY ‘żytni’ *pshenyczny abo rzzany kvyath pollen {pollis idem}* R A₅; *Rrzany chlyeb panis cibarius* R y₃v (ml); *rrzany chlyeb siligineus ... de siligine factus* (sv. *siligo*) R F₆v (por. Mu28, s. 157: *Panis cibarius, furfuracius vel secundarius ...*, *Rżány chlyeb*). Zob. **JĘCZMIENNY, OWSIANY, PSZENICZNY, REŻ**.

[**RŻEĆ, RŻENIE**] zob. **RŻAĆ, RŻANIE**.

RŻYSKO ‘plewy, mierzwa, ściernisko’ *arista i. spica* rzyszko, klosz, *eciam piscium* ost S 13v; *Closs vel rzysko arista i. spica vel spicula spice et piscium* R c₇v; Rzzysko, pleva, Sloma *palea* R y₂; sloma abo gardlyna, zdzblo, Rzzysko, Myrzva, pazdzyerze *stipula* R G₆ (md) (por. czyrznysko, zdzblo S 150). Zob. **CIRZNISKO**.

S

SAD Szad *horti i. pomarium* S 70v i R p₂ (md); Szad *pomarium vel pomerium, pometum, locus, ubi poma crescunt* S 119; Sad *pomarium {vel i. viridarium, locus pomorum, fructuum}* R A₅; owocny, płodny, Szczepyony Sad *pomiferus ortus* R A₅ (mp); *consitus ortus* szczepyony sad, *ornatus, seminatus* R h₄ (mg); *consero, -ere i. plantare, similiter serere {posyacz, zasyacz polye, oracz seminare agrum, Szczepicz ssad, ornare ocrasicz, vdzyalacz}* R N₃. Zob. **OGROD**, **SADOWNIK**, **SADZIĆ**, **ZAGRODA**.

SADŁKO ‘sadelko’ Sadlko *adipiculus, dimi., i. parvus adeps* R a₈v.

SADŁO ‘tłuszcz zwierzęcy’ Sadlo, Thuk, *Tlustoszcz adeps dr pinguedo interior* S 5; sadlo, Thuk, *tlustoszcz adeps dr pinguedo et est interior proprie* R a₈v; szmalcz, Sadlo *adipatum* R a₈v; Sadlo, *tlustoszcz sumen dr pinguedo animalis* S 153v; Sadlo, *Tlustoszcz sagina i. pinguedo* R D₅v; sadlo *arvina i. pinguedo* R d₁; smalcz *axunga vel axungia i. venter porci vel alterius rei ..., si porcina vetus, axungia iungitur illi* Stare sadlo R d₅; vyeprzove Sadlo, Smalcz *unctum (sv. unctus)* R L₃v (por. łac. hasło w S 172v: *unctum dr illud pingue, quod in porci dorso mollius est* – bez odpowiednika pol.); Sadlo vyeprzove *unctum* R X₁v (mg; av. *unguo, -ere*). Zob. **SŁONINA**.

SADNO ‘sedno, odcisk, rana z otarcia, odparzenia skóry – zwłaszcza u konia, od ucisku siodła’ Sadno *petimia sunt ulcera in humeris iumentorum* R z₆v (ml). Zob. **GARB**, **GARDZIL**, **GUZ**, **MODZEL**, **MODZYL**, **OKO**, **OSADNIONY**, **WRONI**.

SADOWNIK Szadownyk *pomarius* S 119; Sadownyk *pomarius* R A₅ (mp). Zob. **OGRODNIK**, **SAD**, **SADZIĆ**, **ZAGRODNIK**.

SADZ ‘sadzawka lub skrzynia na ryby’ Sazd ryby *cetaria i. vivaria, in quibus cete et alii pisces sunt* R g₁v. Zob. **RYBI**, **RYBNIK**.

SADZAWKA ‘staw rybny’ *vivarium i. piscina* Rybnyk *vel* Sadzawka *vel* pasyczka *zwyerzająca, teritrophion idem* S 171v; *vivarium dr indago, ubi fere incluse sunt vel dr locus, ubi pisces pascuntur et inpinguantur {vel Sadzawka, Rybnyk, rybnyk, passyeka zwyerzająca}* R L₃; Sadzawka rybna *ichtiotrophion* R p₃ (mp); *piscina* Sadzawka, Rybnyk, *vivarium idem, piscine dicuntur omnes aque, in quibus homines natant et balneantur* R A₂ (md; av. *piscina*). Zob. **STAW**.

SADZE Szadze, kopecz *fuligo dr illa nigredo, que dependet de trabibus et fit ab igne i. quasi fumo ligata* S 61v; Sadze, Copecz *fuligo* R n₃v. Zob. **KOPEĆ**.

SADZENIE Szczepnyne, szadzenye, plodzenye *plantacio* R A₃ (mp).

SADZIĆ – 1) ‘o roślinach’ plodzicz, Sadzicz, Szczepicz *planto,-are* R S₁; Sadzicz capustą *olero,-are i. plantare olera* R R₃; – 2) ‘przystawiać – o bańkach lekarskich’ Banky szadzicz, puszczacz *ventoso,-are* R V₆v (mg). Zob. **OSADZIĆ, POSADZIĆ, SAD**.

SAJ ‘szata postrzępiona, strzęp; szata ozdobiona frędzlami lub fałdami?; brzeg szaty; rodzaj materiału?’ *lacinia est vestis lacerata {incisa} vel ora sive extremitas vestimenti* Say R r₁v. Zob. **ZŁATANY**.

SAJDAK ‘kołczan, futerał na strzały’ Saydak, thul *pharetra i. corinthus, teca seu repositorium sagittarum* S 113; Thul, Saydak *pharetra, ubi portantur sagitte, teca sagittarum {corintus}* R z₇ (por. Mym28, k. 15: *Pharetra*, Kocher, Saydak).

SAK (lub **SZAK** lub **ŻAK** – tak Erz) ‘sieć na ryby’ *bapsa* Szhak *pro piscibus* S 17v (Erz sv. **ŻAK**); Sssak *bapsa, saccus piscium* R d₆ (mp). Zob. **MRZEŻA, NIEWOD, SIEĆ, TONIA, WIĘCIERZ, WIRSZA, ZABRODZIA**.

[**SAKRYSTIA** (tak Erz: „Sakrystia (sacristia sic!), *sacrarium*”) zob. **SAKRYSTYJA**].

SAKRYSTYJA (lub **ZAKRYSTYJA**) *sacrarium proprie dr locus templi i. Sacristia* (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V), *in quo sacra reponuntur; i. locus sacer* S 134 v; *Sacristia* (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V) *sacrarium proprie locus templi, in quo sacra reponuntur, sicut donarium, in quo collocantur oblata {vel i. altare sacrum}* R D₅ (por. Mu28, s. 126: *Sacrarium ...*, Sacristey ader treszkammer, Sakrystiya; por. też Mym28, k. 8: *Sacrarium*, Dreszkamer, Sacristia; zob. też Volckmar, który w części pol.-łac. ma dwie wersje tego wyrazu: *Sakristiya, Sacrarium, adytum* – oraz: *Zákristiyá, Adytum, Sacrarium*).

SAKRYSTYJAN (lub **ZAKRYSTYJAN**) ‘zakrystianin’ *edituus idem est, quod edilis, sc. custos edis {tutor domus}* zwonnyk, *Sacristian* R k₆; *zvonnyk edituus i. custos domus, i. tutor edis, Osee X, (5), editui i. custodes domus vel zvonnyczy, Sacristiani* (według Erz jest to wyraz łac.; może jednak BB uważał go za polski?), *edilis idem, Ezechiel 44, (11) vrządnyk* S 46.

SALETRA ‘azotan potasu, minerał służący do wyrobu prochu strzelniczego i leków’ *nitrum est quedam species terre similis minuto zabulo, cui si aqua infunditur, fumigat, ex quo medicine fiunt et sordes vestium ac*

corporum lavantur Salnietra, *vel est species salis ex terra et aqua factum*, *Hiere. II* Saletra (bibl.) S 98; Salnietra, Salyetra *nitrum*, *quedam species terre {vel res, que levigat et expolit sordem, ut est dentifricium}* R x₁; *sal nitrum pro bombardis i.* Saletra R D₆ (md) (por. Mu28, s.124 oraz Mym28, k. 6v: *Nitrum*, Salniter, Salietra; por. też Mym41, k. 5v: ... sáletra).

SALNIETRA ‘saletra’ *nitrum est quedam species terre similis minuto zabulo, cui si aqua infunditur, fumigat, ex quo medicine fiunt et sordes vestium ac corporum lavantur* Salnietra, *vel est species sali ex terra et aqua factum*, *Hiere. II* Saletra (bibl.) S 98; Salnietra, Salyetra *nitrum*, *quedam species terre {vel res, que levigat et expolit sordem, ut est dentifricium}* R x₁ (por. Mym30, k. 6: *Nitrum*, Salniter, Salnietra; na temat edycji Mym30 zob. E. Kędelska, Nieznane edycje słowników: Mymera z 1530 r. i Murmeliusza z 1526 r., SFPS 37, 2001, s. 61-79).

SALSA zob. **SZAŁSZA**.

SALSERKA ‘solniczka’ *salinum, vas, ubi reponitur sal, salinum* Salszerka S 135v; *salinum i.* Salsserka R D₆ (mp; av. Skrzynia solna *salinum i. vas, ubi reponitur sal*) (por. Mu28, s. 140). Zob. **SOLNICA**, **SOLNICZKA**, **SOLNY**.

SALAŁA bot. *Salata insalatum* S 75; *insalatum, intritum, i.* Salatha R p₈ (mg) (por. Shalsha *intritum, cibus in mortario tritus vel calx non macerata, vide Calepi* R q₂v (md)); *acetaria* ogrodne chvarsty *i. olera vel* Salatha, Shalsha R a₃v (ml). Zob. **SZAŁSZA**.

SAM 1. – 1) ‘jeden, pojedynczy; jedyny; właśnie ten; tylko ten; właściwy itp.’ *szam lyeżą secubo* R T₅ (md); *sponte, adv. qualitatis i. ultro, voluntarie volnye, et dr a spondeo,-des, ponitur etiam quandoque nominaliter, ut: Mea sponte hoc feci* Sam od syebye R Y₄v; Sam od syebye, volny, Dobrovolny *spontaneus i. voluntarius* R G₄v; *gdzye sam kto moze byegacz pervius, perambulabilis, penetrabilis* R z₆ (md) (por. Mamstp, cz. I, s. 69 w związku z I Reg. 24,3: „i ty samy tamo biegać mogą” – gdzie mowa o kozicach, które jako jedyne mogą dostać się na wysokie skały); *wszamy czasz tempori* R H₆v (ml); *wszamy czasz tempori* R Y₄v (md; av. *pro tempore, adverbialiter, i. pro ratione temporis*); *szamo wsoby, osobnye absolute* S 241; *osobnye, przesz zavady, Samowsoby absolute* R X₂v (ml); *wtho szamo itidem, componitur ab item, adverbio similitudinis vel ordinis per geminationem {similiter}* R X₇v; – 2) gram. *composita pronomina* składane, *ut egomet ya szam, tuimet cyebye samego, suimet swoy sam, sibimet sobye sam etc., vide in Polonico Donato plura* R h₂ (md; av. *composicio*); *composita pronomina* składane, *ut*

egomet ya sam, *tuimet* cyebye samego, *sibimet* Syebye sam, *vide Donatum Polonicum* RN (k. tyt.).

SAM 2. ‘tu, tutaj’ y tam y szam *altrinsecus i. aliter vel econtrario, utrinque vel hincinde*, 3 Reg. 6 (bibl.) S 241v; *altrinsecus* {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshady} {*aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum* Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam} (bibl.) R X₃.

SAMICZKA Samyczka, dzyveczka *femella* R m₄v.

SAMIEC męszynskyey plczy parobek *vel* chlopyecz, samyecz *masculus* S 87v; chlopyecz, Mąsskyey plczy, Samyecz, Parobek *masculus i. masculini sexus* R t₁ (md).

SAMOJEDŹ ‘ludożercy’ Samoiecz *canibali homines sunt carnes humanas i. se ipsos comedentes* R f₁ (md). Zob. **JEŚĆ**.

SAMOSIODM praw. ‘sam z sześcioma innymi, w siedem osób’ Samo syodm *septima manu* R F₃v (ml) (por. Cervus). Zob. **SIEDM**.

SAMOSTRZAŁ ‘łuk, kusza’ Cussha, belth, Samostrzał *balista, genus est tormenti vel dr omne illud, quod aptum est ad mittendum iacula et tela* R d₆.

SAMOSTRZELNIK ‘wytwórca łuków, kusz; strzelec, łucznik’ Samostrzelnik *arcuarius* S 13; Samostrzelnyk *arcuarius* R c₆v (ml) (por. Mu28, s.181: *Faber arcuarius*, eyn armbroster ader bogen macher, Samostrzelnik); Samostrzelnyk *arcufex* S 13v (av. *arcus*); samostrzelnyk *balistarius, qui facit balistas vel eas iacit* S 17v; Samostrzelnyk *balistarius, qui facit balistas vel qui iacit cum eis* (sv. *balista*) R d₆; *Celeti et Pheleti i. legiones pugnatorum, cohortes, doctissimi exterminatores vel* strzelczy, *vel LXX* (tj. w Septuagincie) *indices locorum* (bibl.; 2 Reg. 8,18), *Pheleti i. admirabiles vel* Samostrzelniczcy, *verte ultra duas cartas* R f₇ (mg) (BB odsyła tu do druku R f₈v, do hasła *Cerethi et Pheleti nomina sunt indeclinabilia et accentuantur in fine* {*vide supra in margine*}. *Erant autem cohortes sive legiones pugnatorum et sonat Cerethi exterminatores, Pheleti admirabiles. Hi erant pugnatores doctissimi. Unde II Re. VIII: Banaias filius Joiade super Cerethi et Pheleti. Hi erant custodes David, ut dr in Historiis*. Podobny tekst łac. w S 213 (md) – również bez odpowiednika pol. Oba odpowiedniki pol. przejęte przez BB z mamotrektu; por. Mamstp, cz. I, s. 72; por. też Słstp sv. Samostrzelnik oraz sv. Strzelec). Zob. **STRZELEC**.

SAMOTNIE ‘osobno’ osobnye, Samothnye *privatim, adv. discretivum i. proprie singulatim* {*singillatim*} R Y₂.

SANDAŁ Sandaly *circumpedes* R g₄v; Sandaly, Trzevyky *vylaszovane zlotem, wstąmpnye sandalia, pulchra calciamenta mulierum, Judith X, (3)*

(bibl.) R E₁ (mp) (por. Mamstp, cz. II, s. 112: „Judith 14,11 *sandalia* ... trzewiczki wyrzeżowane złotem ... trzewiki złotem wyszywane”). Zob. **BOT**, **CZOŁNEK**, **KURDWAN**, **KURP**, **KURPIEL**, **PANTOFLA**, **PATYNKA**, **SKORZNIA**, **TREPKA**, **TRZEVIK**, **WSTĘPIEŃ**.

SANIE Szanye *traha*, *genus vehiculi rotas non habentis, quia trahit*, I Paralip. XX, (3) (bibl.) S 162; Sanye *traha* szanye (w oryg. wyraz przekreślony) (bibl.) R J₆v; Sanye *veha est quoddam genus carri {vehia}* R K₃. Zob. **BRONA**.

SANKI szanky *vehiculum dr omne genus currus* S 166v i R K₃.

SAPIEĆ ‘syczeć, o wężu’ *sapyecz sibilare serpentum* (sv. *Voces animalium*) SN 257; *serpens sibilat* Sapy RN V.

SARCZANKA ‘siarczanka, świeczka’ *Swieczka, Sarczanka sulfurata* R H₃v (ml) (por. Syarczanka S 153v). Zob. **SIARCZANKA**.

SARCZANY (Erz sv. **SIARCZANY**) ‘siarkowy’ *sulphurata* zdzyeblko sarczane *vel swieczka de sulfure vel Syarczanka* S 153v.

[**SARKA**, **SIARKA**] zob. **SARCZANKA**, **SARCZANY**, **SIARCZANKA**.

SARN zool. ‘samiec sarny’ *Sarn capreus, silvestris caper* S 22v; *capreus i. silvestris caper {Sarn dorcas}* R f₂; *Sarn capreus, dorcas* RN IVv; *Sarn, Cozorozech capricornus* RN IVv. Zob. **JELONEK**, **KOZIEŁ**.

SARNA zool. dzika koza *vel sarna dorcas, caprea idem* S 45; *sarna dorcas i. caprea* R k₃v; *Sarna, dzyka Coza abo Cozyel ibex..., caprea..., dorcas* R p₃; *caprea i. capra silvestris {Sarna dorca}* R f₂. Zob. **JELENICA**, **KOZKA**, **ŁANI**.

SARNKA zool. ‘sarenka’ młoda szarnka *capreolus* S 22v; młoda Sarnka *capreolus, <capreo>la* RN IVv (por. Mu28, s. 39). Zob. **ŁAŃKA**.

SARPANKA ‘letni ubiór kobiecy lub welon, chustka, zasłona’ *teristrum, genus vestis muliebris subtilis et trite i. velamen delicatum* Rąmbek, Sarpanka *Gen. 38,(14), Isa. 3, (23) vel subtilis cortina vel pallium de filis tenuissimis* (bibl.) S 157; *teristrum mulierum* Sarpanka *vel subtilissima cortina, Isa. 3, (23)* (bibl.) R J₁ (mp); *rambek, Sarpanka seementum est fascia, qua matrona fasciat caput* R E₆.

SASIN ‘Sas, mieszkanić Saksonii’ *Saxo Szaszyn, Saxonia, terra Sasska* S 137v; *Saxon ... validissimum genus hominum Sassyn, inde hec Saxonia, regio eorum Sasska zyemya* R E₃v (por. Mu28, s. 33).

SASKI ‘dotyczący Saksonii’ *Saxo Szaszyn, Saxonia, terra Sasska* S 137v; *Saxon ... validissimum genus hominum Sassyn, inde hec Saxonia, regio eorum Sasska zyemya* R E₃v (por. Mu28, s. 33).

SĄD 1. praw. ‘instytucja lub osoby wymierzające sprawiedliwość; rozprawa, wyrok, opinia’ Robota, pracza *i.* taka (? – możliwa lekcja „iaka”) rzecz, potrzeba, Sząd, Żaloba wprawye, Cvpya, vczynek *negocium i. mercatus vel actus alicuius rei {occupacio, cura, sollicitudo}* R v₆; gayny sząd *bannitum iudicium* R d₆ (mp) (por. Cervus); Sząd mały polozony *iudicium particulare expositum* R q₅ (mg) (por. Cervus); przewrothny sąd *iudicium iniquum* R q₅ (mg); *responde <mihi> iudicium* vyday sząd (bibl.) R T₁v (mp; av. *respondeo, -ere*) (por. Mamstp, cz. I, s. 72 w związku z II Księgą Królewską 12,1); vstal trzy sądy *continuavit tria iudicia* R N₄ (mg) (por. Cervus). Zob. **GAÍĆ, GORĄCY, GOŚCINNY, ODPOWIADAĆ, POŁOŻONY, POTRZEBNY, PRAWO, ROK, WIECE, ŻALOBĄ.**

SĄD 2. ‘naczynie; czółno (?)’ vodny sąd *vel Corytho linter i. parva navicula dicta a linio, quia vadit et currit super aquam quasi liniendo* R r₈. Zob. **NACZYNIE, NADOBIE.**

SĄDNY ‘dotyczący sądu’ thark *vel* Sądny dom *forum* S 60; targ, rynek *forum dr locus deputatus ad emendum vel vendendum ..., forum etiam dr locus, ubi tractantur cause {et lites}* Sądny dom R n₁v; Sądny stolecz *tribunal* R J₇ (por. Cervus).

SĄDOWNY ‘dotyczący sądu’ *decretorium tempus i. iudiciarum* Sądowny R i₅v (mg); Sądowny dzyen *iuridica dies* R q₅v (md) (por. Cervus); Consistorz, Sądowne myescze *consistorium {vide Calepi}* R h₄.

SĄDOWY ‘dotyczący sądu; tu – o dniach świątecznych, podczas których nie działały sądy’ Sądove zavyeshone dny *ferie sunt quedam solemnitates, in quibus cause tractari non debe<n>t* (sv. *feria*) R m₅ (av. *feriatus i. festivus*) (por. Cervus).

SĄDZENIE ‘wyrok sądu; postępowanie sądowe’ *sententia* zupełnosc movy, vmysl, {*voluntas*}, Sądzenye, zrozvmyenye, gląmboky smysl, zapovyedz, pomsta R F₂v; *sentencia, censura ecclesiastica, ut sunt litis decisio, excommunicacio, interdictio, suspensio* karanye *vel i. iudicium* sządzenye R F₃ (mg; av. *sententia*). Zob. **OSĄDZENIE, PRZYSĄDZENIE, SKAZANIE.**

[**SĄDZIĆ** (lub **SĘDZIĆ**)] zob. **ODSĄDZIĆ, OSĄDZIĆ, PRZYSĄDZIĆ, ROZSĄDZIĆ.**

[**SĄDZIECKI**] zob. **SĄDZIECKSI.**

SĄDZIECKSI (lub **SĄDZIECZSKI**) ‘należący do sądu, sądowy’ Sządzyeczsky ksyągy *liber iudicum* (może bibl.) R q₄v (md; av. *iudex*). Zob. **ŁAWNICY.**

[SĄDZONY] zob. ODSĄDZONY.

SĄSIAD *vicaneus i. vicinus* sąsądyad R K₆v; *circum {ut circum vicinos vedle Sąsadyadów} adv. est et quandoque prepositio secundum Donatum* okolo R X₄.

SĄSIEDZSTWO ‘sąsiedztwo’ Crayna *vel* Sąsycycz<tv>o *confinium* R h₃ (mp; av. *confinis*). Zob. **KRAINA**.

SĄŻEŃ ‘miara długości’ krok, sążen, Craczey *passus* (Erz sv. *passutus*) *i. longitudo, spacium quinque pedum* S 108v.

SCEDUŁKA ‘cedułka, kartka’ *scedula, pagina, epistola* Lystek, schedulka {*modici precii*} (sv. *sceda*) R E₄ (por. Lysth, cedula *sceda i. pagina, carta, scriptura, epistola* S 138v). Zob. **CEDUŁKA, KARTKA, LISTECZEK**.

SCHAB ‘mięso (?)’ schhab (!) *deria* S 40v (oba wyrazy niejasne; por. Słśr sv. *Deria*, t. III; por. też S. Jakóbczyk, „Centralny ośrodek” i „kotlet schabowy”, [w:] *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, t. XI, pod red. Z. Krążyńskiej i Z. Zagórskiego, Poznań 2003, s. 26-27).

[SCHNAĆ] zob. USCHNAĆ, WYSCHNAĆ.

SCHODZIĆ – 1) ‘włączyć się, wędrować’ *lustru, -are eciam i. wznovicz, lazańczicz, Schodzicz, poswyączicz* wodą R Q₅v (md); – 2) ‘kończyć się’ *dzyen sschodzy advesperascit* (bibl.) R M₂v (md) i R K₅v (md; av. *vesper*); *sschodzy dzyen dies advesperat vel advesperascit* (sv. *vespero, -are*) R V₆v; – 3) ‘przybierać, rozlewać się’ *redundo, -are i. retro undare {refluere}, exuberare, abundare, revertere* schchodzicz (!), splyvacz wodzye {*redundacio aque zessczye*} R S₆ (por. zesshcye nadol *redundacio aque* R C₆ (mg); por. też Biblia Wujka, Księga Ezechiela 47,2: „*et ecce aquae redundantes a oto wody wylewające*”). Zob. **CHODZIĆ, ŁAZĘCZYĆ**.

SCHODZIĆ SIĘ ‘zbierać się, spotykać’ *schodzicz sąą congregior, -i i. concurrere, simul gradi* R N₂v.

SCHOWAĆ *odlozicz, Schchovacz (!) repono, -ere* R T₁v; *odlossh my pyenyądze vel Schovay reponas mihi, vide Calepi* R T₁v (ml; av. *repono, -ere*). Zob. **CHOWAĆ, UCHOWAĆ, ZACHOWAĆ**.

SCHOWANY rzecz *sschovana, Sclad depositum est pignus ad tempus commendatum* R i₇. Zob. **CHOWANIE**.

SCHYLIĆ SIĘ *scyągnąncz, sschylicz sąą vel napyącz Luk tendo, -ere ... Et tendere dicunt arcum, venam et brachia {vide Calepi}* R V₂v; *naclonył, Sklonil sąą, Sschilył sąą, podparł sąą innixus* (bibl.) R p₇v (ml). Zob. **CHYLIĆ (SIĘ), NACHYLIĆ (SIĘ), POCHYLNÝ**.

SCIOSAĆ zob. ŚCIOSAĆ.

SCZEPANIE, SCZEPANY zob. **SZCZEPANIE, SZCZEPANY**.

[**SCZMIEL**] zob. **ŚĆMIEL**.

[**SCZOSAĆ**] zob. **SCZOSANY**.

SCZOSANY ‘uczesany’ *Szczossany pexatus i. tonsus* R z₆v (mg). Zob. **CZOSAĆ, NIESCZOSANY, UCZOSANY**.

[**SEDNO**] zob. **SADNO**.

SEJM zob. **SJEM**.

SEKRET ‘latryna, kloaka’ *casale, latrina i. Secret* S 23v; *casale i. latrina Secret* R f₄ (mp) (por. Mu28, s. 137); *vodny secret, Shachta cloaca est quelibet fossa, ad quam sordes defluunt i. stercora* S 29; *vodny secret, Shachta cloaca dr quelibet fossa, ad quam sordes defluunt* R g₆v (por. Mu28, s. 137); *volny secret* (Erz objaśnia: „otwarty, niezamknięty”) *forica i. cloaca, ad quam publica civitatis stercora confluunt et proiciuntur; ut fossa extra civitatem* S 60 (por. Mu28, s. 137); *foria, forica i. cloaca publica* pospolyti *secret extra civitatem, latrina idem vel dr quicquid est immundum et extra eiicitur* R n₁ (mg; av. *forica*); *Secret hypodromus dr locus obscurus et domus declinandi ad necessitatem* (sv. *hypodromus i. stabulum equorum {vel assinorum}*) R o₆; *Secret, Shachta latrina est privatus secessus, sc. cloaca* R r₃; *locus insignis i. cavitas vel ubi est copia necessariorum pro hospitibus vel i. vychod* abo *Secret* R s₁v (ml; av. *locus*). Zob. **GNOJNY, MIESCE, SZACHTA, TAJNY**.

SEKRE TARZ ‘urzędnik w kancelarii, pisarz’ *Secretarz a secretis* S 4v (por. Mu28, s. 176); *a secreto vel a secretis Secretarz i. qui est secretarius regis rerum, custos secretorum* RN (wykl. przednia); *apocrisarii sunt nuncii domini pape, quasi secretarii* {*Secretarz consiliarius, cancellarius*} R c₄. Zob. **KANCLERZ, PISARZ**.

SEN *concupia nox* *pyrvospy vel szen pyrwshy silencium noctis idem* (sv. *concupium*) S 33 (por. Mu28, s.11); *pyrvospy, pyrwshy sen concupia nox* R h₂v (mg); *coniecturor,-ari, interpretari, divinare, vaticinari* *vieladacz szny* R N₃ (mg). Zob. **SPANIE**.

SENTALIN (?) zool. ‘ryba’ *Sentalyn (!) vel morsky piscor theucha* RN IIIv (por. Mu28, s. 94: *Tincha*, *eyn schley*, *Sentalyn (!)*; por. też Mym28, k. 37v: *Tencha*, *Schlye*, *Sentalin (!)*; por. u BB hasło *Lyn senta i. tinca* RN IIIv; zapewne BB przejął wyraz „sentalin” z drukowanych słowników). Zob. **LIN**.

SEPSZCZELNIK zob. **SZEPSZCZELNIK**.

[**SER, SEREK**] zob. **SYR, SYREK**.

SERCE – 1) ‘w znaczeniu przenośnym: uczucie, dusza’ odkricz sercze, vcyeshicz *iubilo,-are, cantare, gaudere ..., exultare* R Q₃; targaly są na serczach *dissecabantur* (bibl.; Act 5,33) R O₃v (ml; av. *disseco,-are*); – 2) ‘część dzwonu’ Sercze zvonove (Erz sv. **SIERCE**) *rophalum* S 133 (por. Syercze zvonove S 133v; *ropalum, rophalum* zvonove syercze R D₃v (mg)). Zob. **NIEMIŁOSIERDZIE, OSIERDZIE, SERDECZNY, SIERCE**.

SERCOWY anat. blonka szerczova *precordium est quoddam intestinum, quia preest cordi, proprie precordium dr orificium stomachi* S 121 (por. Mym28, k. 23).

SERDECZNY anat. Blonky serdeczne *precordia {vel i. orificium stomachi}* R B₂. Zob. **OSIERDZIE**.

SERTA zool. ‘ryba, certa’ Sertha, dobra pyeczona *caberus* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*).

[**SERWATKA**] zob. **SYRWATKA**.

SĘK Sāk *vortex, nodus vel eminentia globosa, que ad modum verticis apparet in ligno* R L₄v.

SĘP zool. ‘ptak’ Szāmp *vultur, vulturius idem* S 174v; szāmp *vultur et hic vulturius et hic vulturis {epiceni} pro eadem ave rapaci* R L₆; Sāmp *vultur, vulturius* RN IVv.

SFOLGOWANIE praw. ‘ulżenie, ulga’ obelżenye (Erz bł. objaśnia jako „pohańbienie” i łączy z innym hasłem łac. – „*dispendiositas*”), Sfolgovanye, rozvyżazanye, popuszczenye *dispensacio est iuris communis et rigoris eius per eum, ad quem spectat, provida relaxacio utilitate et necessitate pensata factaque ex cause cognicione, ex causa rationabili ab eo, qui habet ius dispensandi in rigore iuris* S 43v; popuszczenye, Shaffovanye, Rozdavanye, sfolgovanye, obelżenye, Rozvyżazanye *dispensatio est iuris communis provida relaxatio utilitate seu necessitate pensata {iuris declaracio} {divisio, distribucio}* R k₂. Zob. **FOLGA, FOLGOWANIE, ŁASKA**.

SI (lub **SY** – tak Erz) ‘koń?’ (Erz objaśnia: „omyłka, z czego powstała, nie mogliśmy dociec”; Słwarsz, t. VI, s. 85 ma: „Si! ‘przywoływanie konia, dźwiękonaśladowcze’”, a tamże na s. 532 ma: „Sy, sy ‘wabienie konia’”; może wyraz ma związek z zaimkiem wskazującym „si” ‘ten’) Sy *i. horz dextrarius i. equus, qui per dextram ducitur* S 41 (por. naboczny, Naręczny kon R i₇). Zob. **HORZ, KOŃ, NABOCZNY, NARĘCZNY**.

[**SIAC**] zob. **POSIAC, PRZESIAĆ, PRZESIEWAĆ, ROZSIAC, SIANY, WYSIAC, ZASIAĆ**.

[**SIADAĆ**] zob. **NASIADAĆ, WYSIADAĆ**.

SIANIE ‘zasiew, zasiane pole; ziarno, zboże’ *seges i. matura messis vel semen, quod seritur vel locus, ubi seritur* Syanye S 141v; *seges ... dr ... matura, sc. messis vel seges dr ... semen, quia seritur* {Syanye *pro pane*} R E₆v (por. Mym41, k. 15v: *Seges*, Sadt, Sianie; tak też w edycji z roku 1530, natomiast w Mym28, k. 16v, jest: *Seges*, sadt, Siane).

SIANNY ‘dotyczący siana, tu – stodoła’ Syanna stodoła *fenile* S 57 (por. Mym28, k. 30v: *Fenile*, Hewstal, Sienna stodoła; w Mym41, k. 31: ... sienna, podobnie Mu28, s. 134 ... Syenna). Zob. **SIENNIK**.

SIANO syano *fenum* S 57; vosz syana *vehis feni* S 166v i R K₃ (mp) (por. Mu28, s. 196); Coszyvo syana *feniferium* S 57; Cossyvo syana *feniferium* R m₅ (mg) (por. Mu28, s. 180: *Foeniserium* (!), Heuwet, Kosiwo syana; tamże w łac. indeksie postać: *foenisetium*); Brog, Copa syana *capeta, capetia idem* R f₁v (md); Copa syana *cassula* R f₄ (mp); Stog syana, Brog *artoconus feni aut frumenti* R c₈v (md); *clibanus i. furnus vel fornax {vel i. sartago vel i. Stog syana}* (bibl.) R g₆ (o tym polskim odpowiedniku do łac. *clibanus* z przypowieści o liliach polnych (Mt 6,30; Lc 12,28) zob. I. Kwilecka, H. Popowska-Taborska, Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w., Wrocław 1977, s. 58); grabye do syana *rutabulum feni i. rastrum* R D₄v (ml); grabycz syano *rastrare fenum* R S₅v (md). Zob. **SIENNIK**.

SIANY ‘zasiewany, uprawiany’ (Erz sv. **SIAC**) wshekye zyelye syane *olus* S 101v (av. *olus dr omnis herba comestibilis ortulana*); wshekye zyelye syane *olus, quedam herba ortolana* R x₆ (por. Mu28, s. 112). Zob. **WYSIANY**, **ZASIANY**.

SIARA ‘pierwsze mleko po porodzie’ Syara *carista* S 23v; Syara *vel vbogye loze caristra, castria* R f₃v (ml); *colostrum vel colostrale dr lac in mammis concretum et densum i. lac novum* Syara, *quod statim mulgetur post partum fetus, nihil valens* S 31; *colostrum quod et colostrum dr i. lac concretum in mammis vel potius novum lac, quod statim primo mulgetur post fetum, quod cito coagulatur* syara R g₈v; *colostrum, colustrum* Smyotana, Sara (!) (drugi wyraz polski dopisany zapewne inną ręką, nie uwzględniony przez Erz) S 30v; Szyara *mulcrum i. novum lac* S 93v; Syara *mulcrum dr novum lac* (sv. *mulcrum*) R v₂. Zob. **MLEKO**.

SIARCZANKA ‘świeczka’ *sulphurata* zdzyeblko sarczane *vel swyeczka de sulfure vel* Syarczanka S 153v (por. Mym28, k. 29v: *Sulfurata*, Schwefellicht, Siarczanka; por. też Mu28, s. 141: *Sulphurata*, Schwefelkerten, Syarczana swyeczką). Zob. **SARCZANKA**.

[**SIARCZANY** – tak Erz; błędnie; zob. **SARCZANY**].

[SIARKA, SARKA] zob. SARCZANKA, SARCZANY, SIARCZANKA.

SIATKA Syathka, Cratha zelazna *reciaculum* R C₅v (ml); Czepek, Syadka (!) *retiolum*, *quasi parvum rete* R D₂. Zob. KRATKA, SIEĆ.

[SIDLIĆ] zob. USIDLIĆ.

SIDŁO Sidlo *laqueus* S 79v; Sydlo *laqueus i. vinculum vel retiaculum* R r₂v; zaclady *insidie ... et fiunt insidie loco vel telo* Sydla, zalogy, zdrady {*contra hostes*} R p₈. Zob. CHYTROŚĆ, LŚCIWOŚĆ, ŁAPICA, POMEK, SIEĆ, STĘPICA.

SIEBIE, SIE, SOBĄ, SOBIE (zaimek zwrotny, u Erz sv. SIE) *sponte, adv. qualitatis i. ultro, voluntarie* volnye, *et dr a spondeo,-des, ponitur etiam quandoque nominaliter, ut: Mea sponte hoc feci* Sam od syebye R Y₄v; *composita pronomina* skladane, *ut egomet ya sam, tuimet cyebye samego, sibimet Syebye sam, vide Donatum Polonicum RN* (k. tyt.); Sam od syebye, volny, Dobrovolny *spontaneus i. voluntarius* R G₄v; myasto syebye *vstavicz subordino,-are* R T₈v (ml); *vstavicz myasto syebye surrogo,-are i. substituere* R V₂; *surrogatus* vstavyony myasto syebye *sic iudex loco sui alterum subrogat seu instituit* R H₄ (mp); – za syą postampicz (!), przyzvolicz *cedo,-ere in pluribus significationibus invenitur, nam cedo i. do locum* R M₇v; wzyąncz, przyyącz na syą, pogymacz, poiąncz *accipio,-ere* R M₂; – nysly ssobą myąszkaly *antequam convenirent* (bibl.) S 241v; przed tym nyszly ssobą myąsshkaly *antequam convenirent* (bibl.) R N₄ (ml; av. *convenio,-ire*); za szobą *retro, adv. loci* S 248v; zaszobą *retro, adv. loci {post} {retro me i. post me}* R Y₃v; myedzy sobą, vespolek *mutuo, adverbium qualitatis, i. invicem, alterutro, vicissim, alterno* R X₈; poziczicz a wrocicz vespolek, myedzy sobą *mutuo,-are* R Q₈v; przed tym, przed szobą *ante, adverbium, signat locum et tempus* S 241v; *ante* przed tym, przed sobą, przed {*ut ante edes* przed domem} R X₃; – szamo wsobye, osobnye *absolute* S 241; oszobnye, przesz zavady, Samowsobye *absolute* R X₂v (ml); przywloszczicz sobye *appropriare rem* R M₄ (mp; av. *approprio,-are*); *incaleo,-ere* zagrzacz syą, ocyeplyl (! – zam. „ocieplić”), *incalet, incaluit mero* podvesselyl sobye R P₆ (mp); *composita pronomina* skladane, *ut egomet ya sham, tuimet cyebye samego, suimet swoy sam, sibimet sobye sam etc., vide in Polonico Donato plura* R h₂ (md; av. *composicio*); zamyeshany wsobye *mente confusus* R t₄ (mp) i R t₄v (mg); zaslyvbyly sobye *pepigerunt* (bibl.) S 229v (av. *pango,-ere*) (por. Mamstp, cz. I, s. 8 – do Gen. 14,13); zaslyvbyli szą sobye *pepigerunt* (bibl.) R R₄v (mg; av. *pango,-ere*) (por. Mamstp, cz. I, s. 8 – do Gen. 14,13);

altrinsecus {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshady} {aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam} (bibl.) R X₃; przecyw sobye *e regione i. ex opposito, sicut una regio opponitur alii* R I₃v; na oney stronye, od thand, od strony, sstron, przeczyw sobye *eregione* R X₅ (md); *omne genus in grammatica* ktory wshithko troye ma wsobye, y ten, y ta, y to szczesne *i. hic et hec et hoc felix* R n₇ (md; av. genus); *omne genus* ktori wshithko troye ma wsobye, *ut hic et hec et hoc felix* RN (wykl. przednia).

SIEC ‘ciąć, kosić, żąć’ potraw syecz *siciliuntur prata, quando falcibus iterum consecantur* R T₅v (md). Zob. **POSIEC**, **ROZSIEKAĆ**, **USIEC**, **WYSIEC**.

SIECZKA ‘pokarm dla koni’ Syeczka *stramiseca, equorum cibus* R G₆v (md); *tomentum i. stramentum* Syeczka *pro equis vel palea aut pluma, qua culcitre farciuntur vel* Barvicza, czo sukno postrzigayą *i. lana brevis et concisa* R J₅ (md). Zob. **SŁOMA**.

SIEĆ Rybya syecz *sparsa* S 147; rybya syecz *sparsa* R G₃ (mp) i R T₇ (md; av. *spargo,-ere*); *plaga i. ... rete, funis retis, plagilla vel plagella, diminutivum* syecz zwyerżacza S 117 (Erz sv. „*plagilla*”); *plaga* zwyerżacza syecz *vel grande linteum* R A₃ (mg; av. *plaga ... i. rete vel potius funis retis*); *aucupium i. fortunium et bonus eventus, dr etiam officium capiendi aves* Czarstvn {*vel tugurium*} {*vel ptasha syecz aucupium*} R d₃v; czarsthvn *vel ptasha syecz aucupium, fortunium, bonus eventus* R M₅ (mp; av. *aucupor,-ari*); – vyazyenye syeczy *nexus rethis* R v₆v (mg); opravyacz syeczy *reficere recia* S 130; drathwą shicz *vel syeczy dzyalacz vel* Rzess bicz *lanio,-are, boves decoriare* R Q₃v (ml; av. *lanio,-are*); syeczy vyaszcz, drathwv (!) *sshicz vel rzess bicz, volv odrzecz lanio,-are* R r₂ (mp; av. *lanio*); rospuszczycy syeczy *laxate recia* (bibl.) R Q₄ (md; av. *laxo,-are*). Zob. **ŁAPICA**, **MRZEŻA**, **NIEWOD**, **POMEK**, **SAK**, **SIATKA**, **SIDŁO**, **TONIA**, **WIĘCIERZ**, **WIRSZA**, **ZABRODNIA**.

[**SIEDEM**] zob. **SIEDM**.

SIEDLIKO – 1) ‘plac, klepisko’ plyacz, Syedlisko *area* S 13 (por. Mu28, s. 26); gvmno, pogorzeliśko, Syedlisko, gvmnysko *area* S 13v; syedlisko, pogorzeliśko, gvmno, plyacz *area* R c₆v; – 2) ‘siedziba, posiadłość’ syedlisko *fundus est mansio alicuius cum accessionibus, ut domus, terra, ligna, ager, aqua* S 62.

SIEDM ‘siedem’ Syedm gwyasd, Baby *Vergilie* S 168 (por. Mu28, s. 5). Zob. **SAMOSIODM**.

SIEDMIORY ‘występujący w liczbie siedem’ Syedmyori *septena* R F₃ (mp).

SIEDZENIE ‘tu – miejsce odpoczynku, taras’ *solarium i. altum edificium etc.* Lethne syedzenye R G₁v (mg; av. *solarium dr a sol, quasi solaurium, quia soli et aeri vel auris pateat {domatum idem}*); *solario,-are i. in altum edificare aut plana tecta domorum facere. Solaria* Lethne syedzenya *vel lintea soli exponere* Byelicz na blyechv plothno *vel vectigal pro solo pendere* zapyszne placicz R T₆v (ml) (por. Lex, k. 398v: *Solarium item* Kownátá, Letne siedzenie ná górze vczynione). Zob. **BLECH, LETNI, PIĘTRO**.

SIEDZIEĆ syedzyecz *sedeo,-ere {sedere ad Eurotam i. nil agere, ociari}* R T₅. Zob. **NASIADAĆ**.

SIEKACZ ‘nóż szewski’ Cravadlnyk *vel* syekacz *ansarium est cultellus sutoris, cum quo purgat pelles* R c₂. Zob. **KRAWADLNIK, NOŻ, SIEC, SIEKIERA**.

[**SIEKAĆ**] zob. **ROZSIEKAĆ**.

SIEKANIE ‘farsz, nadzienie; może czynność nadziewania?’ Syekanye wkyelbassy *tucetum, tuceta i. salsicie porcine* R K₁ (md). Zob. **NASIEKANIE, ROZSIEKANIE, SIEC**.

SIEKANINA ‘farsz, nadzienie’ Syekanyyna kv nadzyenyv *fartum dr caro incisa, minutatum in intestina, vel fertum* R m₃v (md).

SIEKANINKA ‘farsz, nadzienie’ syekanyynka *offula vel offella, diminutivum (sv. offa)* S 101; Syekanyynka *omentum eciam quod fit de omentis* S 102; Syekanyynka *omentum i. cibus factus de omentis* R x₆ (md; av. *omentum* tuczne yelyto, káthne); syekanyynka *tomaculum* S 160v; Syekanyynka, wątroba na kyselbassą *tomaculum dr a tomos. Et dicuntur tomacula intestina propter divisiones et sectiones* R J₅; Syekanyynka *protrimentum* R B₇ (mp; av. *protritus*). Zob. **NADZIENIE**.

SIEKIERA *acieris* syekyera, *securis idem* R a₃v (md); Syekyera *securis dr a seco,-as, quia secat {vel i. dignitas aut magistratus, vide Calepi}* R E₆v. Zob. **CIEŚLICA, OKSZA, PIESZNIA, PIŁA, TOPOR**.

SIEKIERKA zool. ‘ryba’ Syekyerka *vel* Toporek *barbo, barbellus, mullus vel mullectus* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*).

SIEMIE ‘nasienie; ród, plemię’ Syemya, plemya, Rod, pocolenye *semen* R F₁. Zob. **LUD, NAROD**.

SIENICA, SIENNICA ‘przedsionek, portyk’ *edicula, domuncula* Chyzek, Syenycza *vel i. sacellum* Caplicza, Coscyolek (bibl.) R k₅v (md); Syennycza, podszyenye *{vel i. ambitus Crvsganek, vel ante ecclesiam Cruchta}* *porticus* R A₆. Zob. **SIENĆ, SIONKA**.

SIENNICA zob. **SIENICA**.

SIENNIK ‘miesiąc’ Syennyk, Czyrwyen *Iulius ... mensis* (sv. *Iulus*) R q₅. Zob. **CZYRWIEŃ**, **GRUDZIEŃ**, **JESIENNIK**, **MIESIĄC**, **WINNIK**.

SIEŃ ‘przedsionek; komnata; pałac’ Trich, wczyen (?), *vel i.* dwor, Syen, oblyecznycza *vestibulum* (bibl.) R K₆ (md); Syen *atrium, magna domus ampla, ut nobilium aula vel cemiterium, locus sanctorum* S 16; Tanyecznycza, Syen *atrium dr magna domus ampla et spaciosa* R d₃v; Syen, Syonka *atriolum* S 16; *triclinium dr domus trina {palacium Syen} sessione convivantium ordinata* R J₇; Syen *basilica dr domus regia, sc. palatium regis vel imperatoris* R d₇ (por. pałac, lyethnyk *palatium* R y₂). Zob. **GANEK**, **KRUCHTA**, **PODSIENIE**.

SIERCE ‘serce’ – 1) anat. (także w znaczeniu przenośnym) zranyone syercze *concussum cor* R h₂v (md); blonky okolo syercza *precordia* S 121; Spyevanye, odkricye syercza *iubilatio i. gaudium ineffabile* R q₄ (mp); – 2) ‘część dzwonu’ *rophalum, maleus seu cor campane* Syercze zvonowe *vel est instrumentum, quo pulsatur ostium* S 133v (por. Serce zvonove S 133); *ropalum, rophalum* zvonove syercze *vel maleus, quo pulsatur ostium* R D₃v (mg). Zob. **MIŁOSIERNY**, **OSIERDZIE**, **SERCE**, **SERCOWY**, **SERDECZNY**.

[**SIERCHL**, **SIERŚĆ**, **SIERZCHL**] zob. **SIRZCHL**.

SIERDZIEŃ (Erz objaśnia: „gwóźdz dyszlowy, lon, sworzeń”) syerdzyen *cermo* S 27 (Erz: „*cermo* (nie *cerno*, jak mylnie odczytano w I części)"); Syerdzyen vozovy *cermo* R g₁ (mp); syerdzyen *hemo* S 67v (Erz: „w I części mylnie *herno*”) (por. Syrdzyen vozovy R o₃ (mp)) (zob. A. Łuczak, Łacińskie osobliwości leksykalne w obu wersjach łacińsko-polskiego Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy, SFPS 30, 1993, s. 63). Zob. **DYSZEL**, **OJE**, **ROZWORA**, **SIRDZIEŃ**, **SKRĘT**.

[**SIEROTA**, **SIEROTKA**] zob. **SIROTA**, **SIROTKA**.

[**SIERP**, **SIRP**] zob. **SIRZP**.

[**SIRSZEŃ**, **SZERSZEŃ**] zob. **SIRSZEŃ**.

[**SIERŚĆ**] zob. **SIRZCHL**.

[**SIESTRA**] zob. **SIOSTRA**.

[**SIESTRAWICZNA consobrina** SN 251v – tak Erz; zob. **SIOSTRA**, **UJECZNY**, **WUJECZNY**].

SIESTRZENICA ‘siostrzenica’ Syestrzenyca *sobrina est sororis filia* SN 251; Syestrzenyca *sobrina, sororis filia* RN Iv. Zob. **SIOSTRA**.

SIESTRZENIEC – 1) ‘siostrzeniec’ Syestrzenyecz *sobrinus est sororis filius* SN 251 i RN Iv; *consobrini sunt filii aut ex sorore et fratre* Bracya

cyothczany, *aut ex duabus sororibus, quasi consororini* syestrzency SN 251v; *consobrini igitur sunt filii aut ex sorore et fratre aut nati ex duabus sororibus* Syestrzency *quasi dicti consororini* RN Iv; – 2) ‘krewny lub powinowaty’ własny swak, *dzyevyerz sororius i. sororis maritus aut consanguinee, sororis vir non habet nomen speciale nec uxoris frater ..., quod autem dr tamen gener* (Erz czyta: „*cum quidem autem dr tamen gener*” – i tu daje odpowiednik pol. „syestrzenyecz”), *qui dr tamen a quibusdam sororius* syestrzenyecz SN 252 (por. *sororius vel gener, cui soror mea nupsit* zyancz, ... *quod autem qui sororis vir nec frater uxoris habent nomen speciale, tamen bene vocantur sic, ut supra, ut infra* RN II – BB ma tu na myśli swoje sąsiednie hasła: *sororius i levir*) (por. Mu28, s. 171: *Sororis vir speciale nomen non habet. Dicitur tamen a quibusdam sororius*, Eyn schwester man, Syestrzenyecz). Zob. **BRAT**, **DZIEWIERZ**, **SWAK**, **SYNOWIEC**, **WUJ**, **ZIEĆ**.

SIESTRZYCZKA ‘siostrzyczka’ syestrziczka *sororcula* SN 251; Syestrzyczka *sororcula* RN I. Zob. **JĄTREWKA**, **SIOSTRA**.

SIEŚĆ ‘siaść’ v stolv syesch *discumbo,-ere i. iacere ad comedendum in triclinio, licet et in alio loco ... vel discumbere est ad discum sedere et ferculum sumere* R O₃. Zob. **OSIEŚĆ**, **POSIEŚĆ**, **USIEŚĆ**.

SIEĆ (tak Erz) zob. **SIEBIE**

[**SIEĞNAĆ**] zob. **DOSIEĞNAĆ**.

SIKORA zool. ‘ptak’ *Sicora parix, avis* S 108; *Sykora parix* RN IVv. Zob. **PTAK**.

[**SILIĆ**] zob. **POSILIĆ**.

SILNIE *accurate, adv., i. diligenter, studiose, curialiter {composite sylnye, stroynye}* R X₂v; *Sylnye, vylcze, Tago, Crothko alye ocruthnye intensive* R p₈v (md). Zob. **MOCNIE**, **MOCNO**, **NAPORNIE**, **PILNIE**, **SIŁA**, **USILNIE**.

SILNIK ‘ciemieżca; poborca’ poborcza, nasylnyk, drączny sylnyk *exactor i. iniustus petitor {debitorum}* R l₆ (por. *Lactifer: Exactor i. iniustus petitor*, Kto wybijera dań anebo berni, dracz, nasylnijk). Zob. **DRĘCZNY**, **NASILNIK**.

SILNOŚĆ ‘siła’ sylnoscz *vigor, vivacitas, virtus, fortitudo, vigorositas* S 170; *Sylnoscz vigorositas (sv. vigor)* R L₁. Zob. **MOC 1.**, **POĆWIR-DZENIE**, **SIŁA**.

SILNY sylny, moczny, Smyaly, vdatny *animosus* R c₁v (ml); *vincio,-ire i. ligare {vinculare compedibus}* Sylnym bycz, zvyazacz, vyaznyem bicz

(BB połączył tu stronę czynną i bierną łac. czasownika) R X₁; sylna myloszcz *excessivus amor* R l₆ (mp); zamysl, Sylne rozmyslyanye *fantasia, virtus anime etc.* R m₃v (ml). Zob. **MOCNY, MOŻNY, NASILNIEJSZY.**

[**SILSTWO**] zob. **DZIEWOSILSTWO.**

SIŁA – 1) ‘moc; męstwo, cnota; władza’ szyla *potencia anime* S 120v; szyla dusshna *potencia anime* R A₆v (md; av. *potens*); szyla dushna *potencia anime* R B₁ (mg; av. *potestas*); ssyla *vis nutritiva, qua conservatur individuum* R L₂ (mp; av. *vis*); Syla, poczvirdzenye *vigor i. vivacitas, virtus, firmitas, fortitudo* R L₁; Szylly zasmączone *ossa humiliata, ossa i. vires* (bibl.) R x₈v (md) (zob. Biblia Wujka, Ps. 50,10: „kości poniżone”; zob. też przekład Walentego Wróbla, zamieszczony w Chrestomatii, s. 83: „siły moje zasmucone”); Ssyly zasmączone *ossa humiliata* (bibl.) R R₄ (md; av. *osso, -are*); vstacz, omdlyecz wysylach *deficio,-ere ... i. defectum pati, deesse {debilitari, consumi}* R N₆; omdlyenye, vstanye wysylach *defectiones, angustie, que accidunt mulieribus post conceptionem, malacie idem, tedium* R i₆ (mg); – 2) ‘jeden z chórów anielskich’ *Virtutes syly, zvcyąsstva psallunt* spyevayą RN (wykl. tylna). Zob. **GORAJĄCY, KSIĘSTWO, MOC 1., MOCARSTWA, RZYSZA, SILNOŚĆ.**

SIŁOWAĆ ‘wzmocniać; stawać się mocnym’ *vigoro,-are, firmare vivacitatem et fortitudinem habere* Sylovacz R X₁ (md). Zob. **PRACOWAĆ, USIŁOWAĆ.**

SINIAŁY (lub **SSINIAŁY, ZSINIAŁY** – u BB ss- może oznaczać nagłosowe s, por. ssyly = siły; zob. wyżej) ‘zsinały, np. z gniewu, z zazdrości’ ssynyaly *lividus i. niger, subniger, iratus, invidus* R s₁ (por. Szyny *lividus i. niger, subniger, iratus, iracundus* S 83; por. też: wgnyevye *in livore*, Gen. 4 (bibl.; av. *livor*) S 83 i R s₁ (md)). Zob. **SINY.**

SINIEJEĆ ‘sinieć’ synyeiecz *liveo,-ere i. nigrere, esse vel fieri lividum et ponitur pro invidere* R Q₅v.

SINOARDLICA zob. **SYNOARDLICA** ‘ptak’.

SINOŚĆ ‘siny ślad po uderzeniu; oznaka gniewu lub zazdrości’ Synoszcz *livor i. nigredo, quando ex percussione caro nigra fit, ... vel dr invidia* S 83; Synoszcz *livor i. lividitas vel invidia, dolor vel vulnus* R s₁.

SINY Szyny *lividus i. niger, subniger, iratus, iracundus* S 83 (por. ssynyaly R s₁); Syna rana *lividum vulnus* R s₁ (mp; av. *lividus*) (por. Cervus). Zob. **SINIAŁY.**

SIODLARZ ‘wytwórca siodeł’ Syodlarz *ephipioppeus* (Erz: „*ephippioppeus*”) S 50; Syodlarz *ephipiopius* R l₁v (ml); syodlarz *sellator*

S 141v; *sellarius* syodlarz *vel* Stolarz *sellator* R F₁ (mh; av. *sella*) (por. stolarz *sellarius, qui facit sellas* S 141v); *stratarius* Syodlarz, *ephipioppeus idem* S 151; *stratarius* Syodlarz, *sellarius idem* R G₆v (md) (por. Mu28, s. 183: *Stratarius ..., Syodlarz, Ehippiopeus idem*). Zob. **SIODŁO**.

SIODŁACZKA ‘wieśniaczka’ Syodlaczka, *vyesnyaczka rustica* S 134v (por. gburka R D₄; por. też Mu28, s. 179).

[**SIODŁAĆ**] zob. **OSIODŁAĆ**, **WYSIODŁAĆ**.

SIODŁAK ‘wieśniak’ Syodlak, chłop, gbur *rusticus* S 134v; chłop ze wsy, gbur, Syodlak, *vyessnyak rusticus* R D₄ (por. Mu28, s. 179). Zob. **KMIEĆ**, **ORACZ**, **PROSTAK**, **RATAJ**, **RURAK**.

SIODŁO *ephippium i. sella* Syodło S 49v i S 50; *ephippium i. sella* Syodło R l₁v (ml) (por. Mu28, s. 151 i 183: *Ehippium ..., Syodło*); stolec, syodło *sella i. sedes* S 141v; syodło, stolecz, stolec *sella* R F₁; syodło coshtowne *arseda i. sella valde splendens* R c₈v; łąng v syodła *furmen* R n₄v (ml) (por. *furmen* łąng *apud sellam* S 62); Strzemyenye v syodła *stapedes* R G₅ (mg). Zob. **SIODLARZ**.

SIODŁOWY – 1) ‘o koniu – noszący siodło’ Syodłowy kon *sellarius equus* R F₁ (mg); – 2) ‘będący częścią siodła’ Syodłowy luk *opex* S 102v (por. Mym28, k.15v); Syodłowy łąng *opex* R x₆v (ml); podkład syodłowy *subsellium dr ornamentum equi sub sella positum* S 152v; podkład syodłowy *esseda* R l₄ (mp) (por. podkład *esseda in sella* S 52). Zob. **KOŃ**, **ŁĘK**, **ŁUK**, **OSIODŁANY**.

[**SIODMY**] zob. **SAMOSIODM**, **SIEDMIORY**.

SIONKA Syen, Syonka *atriolum* S 16. Zob. **PODSIENIE**, **SIENĆ**.

SIOSTRA cyotczana syostra *amitina est filia amite mee* SN 251 i RN I; przyrodny brath *vel* syostra *couterinus i. ex eodem utero cum alio progenitus* S 36v; przyrodny brat abo syostra *couterinus* R h₆v; Syostraviczna (!) (zam. „syostra wyeczna” = siostra ujeczna ‘wujeczna’; Erzepki czytał bł. „syestraviczna”; zob. Wstęp do I tomu naszej edycji, s. 39-40 oraz I. Kwilecka, E. Kędelska, Z prac nad nową edycją Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy, SFPS 17, 1978, s. 130-131) *consobrina est filia fratris matris mee* SN 251v; Syostra wyeczna *consobrina est filia fratris mei* RN Iv; – cyotczanye (!) abo stryeczne syostry *amitine* SN 251 (por. Cyotczane *amitine sorores* RN I); Czyotczane syostry *consobrine que sunt ex duabus sororibus vel ex fratre et sorore* SN 251v; *patrueles dicuntur filii vel filie duorum fratrum germanorum aut sunt plurium fratrum filii vel filie* Stryyny bracya *vel* syostri *vel* cyothczany *i. amitini* SN 251; *patrueles sunt filii duorum fratrum germanorum aut filie*

Strieczny bracya abo syostri *vel amitini, vel sunt plurium fratrum filii vel filie* Strieczny bracya abo Syostri RN I; *patrueles sorores i. duorum fratrum filie seu ex duobus fratribus genite* strieczne syostry SN 251; *patrueles sorores sunt filie genite ex duobus fratribus* Strieczne sosti (!) RN I. Zob. **SIESTRZYCZKA**.

[**SIOSTRZENICA, SIOSTRZENIEC, SIOSTRZYCZKA**] zob. **SIOSTRZENICA, SIOSTRZENIEC, SIOSTRZYCZKA**.

SIRDZIEN ‘gwóźdź dyszlowy’ Syrdzyen *vozovy hemo* R o₃ (mp) (por. syerdzyen S 67v); Syrdzyen *termo currus* R J₁ (mp). Zob. **DYSZEL, OJE, ROZWORA, SIERDZIEN, SKRĘT**.

[**SIRODKI** ‘pory w ciele, przez które pot wychodzi’ – tak Erz; zob. **SIROTKA**].

SIROTA ‘sierota’ Syrotha *pupillus est qui caret patre aut matre vel utroque, sc. orphanus, -na* S 127; Syrotha *pupillus ... vel pupilla dr qui vel que caret patre vel matre, sc. orphanus vel orphana* R C₁; Syrota *orphanus idem est quod pupillus* R x₈; *orbis i. privatus, cecus, sed orbis* osyrocyaly, Syrotha, *qui filios amisit, sed cecus, qui oculos perdidit, sed sepe unum ponitur pro reliquo ..., item orbis dr sine parentibus* R x₇. Zob. **OSIROCIEJEĆ, OSIROCONY**.

SIROTKA – 1) ‘tzw. kamień powstający we wnętrznościach zwierząt, np. kozła – używany w medycynie’ (zob. Symbola I, s. 445; por. też Słownik Falimirza sv. Sirotkka, s. 460) *Besaar, lapis* Syrothka R d₈ (mp); – 2) ‘pory, drobne otwory w skórze’ Sirodky, przeduchy *pori* S 119v; Syrotky, przeduchy *pori i. meatus* R A₆v (ml) (por. Mu28, s. 63). Zob. **KAMIEŃ, PRZEDECH**.

SIRSZEŃ, SIRSZYŃ zool. ‘szerszeń’ syrshen *asilus dr tabanus i. musca, que stimulat boves, oestrum Grece* S 15; *asilus* szczyel, *oestrum* syrshen R d₁v (ml; av. *asilus est musca ..., quam Greci oestrum vocant et rustici tabanum* (sv. *asilum*)); Syrszhin *crabro* S 36v; Syrshen *crabro, vermis* R h₆v (mg) (por. Mu28, s. 98: *Crabro ..., Syrszen*). Zob. **OSA, PCZOŁA**.

SIRZCHL ‘sierść’ crovya syrshchl *hirta* S 70 (por. Mym28, k. 26v: *Hirta, kuehar, krowia sierscz*); *hirta* Syrzhchl *animalium* R o₆v (mg).

SIRZP ‘sierp’ Syrzp *falx, instrumentum metendi segetes* S 55v; Syrzp *falx est instrumentum aptum segetibus* R m₃. Zob. **NOŻ**.

SIRZPAJACY ‘uwierający, sprawiający ból – tu o kamieniu nerkowym’ Camyen pyasseczny, Sirzpaiaczy *litisias i. calculus* R s₁ (mg) (por. Mu28, s. 71: *Calculus morbun (! – zam. „morbis”) est asperrimus et lapillus qui*

maxime excruciat, Der reysend stein, Kámyen syepyaćy, *Lithiasis idem*).
Zob. **RZEZAWKA**.

SIT ‘sitowie’ Sytovye, gzith (!) *iuncus i. scirpus, papirus* S 78 (por. Mu28, s. 112: *Iuncus, scirpus idem*, eyn semd, Szyt – BB mylnie odczytał nagłosowe „Sz”, czyli s-, z Mu28 jako „Gz”). Zob. **SITOWIE**.

SITO Szhyto *foripillus* S 60; Sytho *foripillus i. setacium* R n₁; Szytho *setacium, instrumentum purgandi farinam* S 143; szytho *setacium i. attamen* R F₅ (mh; av. *setarius*); szytho *attamen i. setatium {setacium}* R d₃v; Sytho, pythel *subcerniculum* R H₁v (ml); Sytho, pythel *tricellum i. polinarium ad farinam excuciendam* R J₇ (mp); Sytho czo mąką przessyevayą *polinarium, cribrum* R A₄v (md); Sythem przesyacz *setacio, -are* R T₅v (md; av. *setatio, -are i. farinam purgare*). Zob. **CADZIDŁO, DURSZŁAK, FACHLAR, OPAŁKA, PRZETAK, RZESZOTO, WIEJACZKA**.

SITOWIE ‘rośliny błotne; papirus’ Sytovye, gzith (!) *iuncus i. scirpus, papirus* S 78 (por. Mu28, s. 112: *Iuncus ...*, Szyt); Sytovye *iuncus i. scirpus vel papirus* R q₅; Sytovye, Skrzyp *scirpus genus iunci est et est planus sine nodo* R E₅; Sytovye *carpus* R f₃v (md); Myescze Sytovya *papyrio est locus, in quo crescunt papyri* (bibl.) R y₄. Zob. **SIT**.

SIWIZNA syvyzna *canicies, canitudo dr albedo crinium* S 22.

SIWY Szyve vloszi *cani* S 22 (mp); Szyve włoszy *cani* S 22 (md); ssyve włoszy *cani* R f₁ (mp).

SJEM ‘sejm’ Sgyem *convencio* S 35v; Syem (? – zapis niewyraźny) *convencio publica* R h₄v (md); *conventum, convencio* Sgyem, *conventum celebrare* R h₅ (mg); sgyem, zgromadzenie *conventus {in unum convenientes}* R h₅; Sgyem duchowny *synodus* R F₈; Czo zapyssvyą gospody na seymyech *empidometici* R k₈ (mp) (por. Słownik łacińsko-polski pod red. M. Plezi, t. 2, Warszawa 1959, s. 344: *epidemetica, -orum* ‘opłata za zwolnienie od obowiązku dawania kwatery’).

SKAKAĆ *Potestates iubilant* skaczą SN 176v (sv. *De Angelorum gaudiis*); *Principatus* ksyąstwa *exultant* skaczą RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*) (por. *Principatus exultant* Ochayą SN 176v oraz *Potestates* moczarstwa *iubilant* ochayą syą RN (wykl. tylna)). Zob. **NA-SKAKOWAĆ, PRZESKOCZYĆ, PRZYSKAKOWAĆ, SIŁA, SKOCZYĆ**.

SKALNAK (?), **SKALNIAK** (?) (lub **STALNAK** (?), **STALNIAK** (?) (wyras trudno czytelny i niejasny, pochodzący od wyr. „skała” lub może od „stal”?) drągy, drąsshky *vectes, Exodi* 27, (6) *sudes erant in circulis posite ad portandum archam, vel i. fundamenta moncium* Skalnaky (? – możliwa

lekcja: „Stalnaký”) (bibl.) R K₃ (mp; av. *vectis*) (Ostatni wyraz pol. niejasny, natomiast jego łac. objaśnienie *fundamenta moncium* ‘fundamenty gór’ występuje w Biblii, np. 2 Reg. 22,8).

SKALNY – 1) ‘o zwierzętach – żyjący wśród skał, górski’ Skalny, gorny a dzyky cozyel *caper montanus* RN V (por. Mu28, s. 39); Skalna Koza *rupicapra* RN V; – 2) ‘pełen skał, skalisty, tu – o Morzu Adriatyckim’ Skalne morze *Adria est mare petrosum* (bibl.; Act 27, 27) R b₁. Zob. **KAMIENISTY**, **KAMIENNY**, **OPOCZNY**, **OPOCZYSTY**.

SKAŁA – 1) ‘głaz, kamień; góra; urwisko’ Skala *saxum i. lapis magnus, petra durissima* S 137v; Skala opoczna *saxum i. lapis vel petra* R E₃v; Skala viszoka zvyeshzona na dol, Copyecz *scopulus* S 139v; skala vissoka zvyesshona na dol *vel* Copyecz *scopulus* R E₅ (por. Mu28, s. 123); Skala *rupes i. rupta pars montis vel saxa eminencia* S 134; *rupes i. rupta pars montis* {Skala *saxorum ruptura*} R D₄; *preruptum* vyrzsch (!) skaly *vel i. precipicium* R B₂v (mg); vyrschch (!) skaly *preruptum* R S₂v (md; av. *prerumpo, -ere*); – opocziste skaly vodne, Spiczaste, ostre *acroceramina ... dicuntur pericula marina naves mergentia ..., quasi montes aquarum cornuti* R a₄; *abrupta* przerwy, naprzikrzeyshe skaly, *ubi vie non possunt fieri* (bibl.) R a₂v (ml; av. *abrupta dicuntur loca aspera inter montes et acuta*); *saxatilis, piscis* pstranig, *saxatilis eciam dr* czo myaska miedzi skalamy S 137v (por. Mu28, s. 123, rozdz. *De lapidibus: Saxatilis*, Das yn felsen wonet, Co myedzy skálamy myeska; tamże na s. 93, rozdz. *De piscibus: Saxatilis*, eyn steynbeysz, Pstránig, *Truta*, eyn vore, Pstrąng); – 2) ‘szczelina, rozpadlina, rysa, dziura, otwór’ skala *tracon dr meatus subterraneus*, *Psalmus* (148,7): *Tracones et omnes abyssi, versiculus: Terrarum tracones, animalia dico dracones* (bibl.) S 161v; yaskynya, dol, Skala *tracon* R J₆ (md; av. *tracon est meatus subterraneus, unde quidam: Terrarum tracones, animalia dico dracones, unde quidam putaverunt debere dici in Psalmo: Dracones et omnes abyssi, sed tracones dr communiter per t {secundum Nicolaum de Lyra eciam bene dicitur} {dracones i. cete et bene eciam dr utrumque}*) (por. Lactifer: *Tracon est meatus subterraneus* Pruochodisstie pod zemij. *Unde: Terrarum tracones, animalia dico dracones. Et dicunt aliqui in Psalmo dracones, sed male, cum debeat dici tracones*); skala (Erz brak w części pol.-łac., chociaż jest w części łac.-pol.), Cratha durcovata *cancellus* S 22; Skala *cancellus est ... parvum foramen parietis, interstitium inter propugnacula muratorum* R e₆v (por. Lex sv. *Rima*, Skálá, rospádlíná; por. też Artomiusz, w rozdz. *De domo: Rima ... Rys abo skała*). Zob. **GORA**, **KAMIEŃ**, **KRATKA**, **ROZPADLINA**.

SKAPLERZ (lub **SZKAPLERZ**) ‘część ubioru; poświęcony szkaplerz’ *collarium id quod est in collo canis {vel i. Colnyerz, Scaplerz, oboyczyk}* R g₇v. Zob. **KAPLERZ**, **KOLNIERZ**, **OBOJCZYK**.

SKARAĆ ‘ukarać’ przyganyecz, Skaracz *reprehendo,-ere i. arguere, increpare, detrahere* R T₁v; skaracz *corripio,-ere i. ... castigare, reprehendere* {skarżą (1. sing. futuri) *corripiam*} R N₄v. Zob. **KARAĆ**, **SKARANY**.

SKARADY (lub **SZKARADY**) ‘szkaradny, brzydki’ marny, skarady, prozny *abnormis i. deformis, turpis, inanis, grandis, irregularis, illiteratus, crassus* R a₂, Zob. **BRZYDKI**, **MIRZIONY**, **OSZPACONY**, **OŻADZONY**, **PLUGAWY**, **SZARADNY**, **ŻADNY**.

SKARANIE ‘kara, ukaranie’ przigana, Skaranye *reprehensio* R D₁ (mp); dostoiny skaranya *reprehensibilis* R D₁ (mg) (por. dostoiny karanya S 131). Zob. **KARANIE**, **SKARAĆ**, **SROMOTA**.

SKARANY ‘ukarany’ skarany *correptus* (sv. *corripio,-ere*) R N₄v; zbiti, skarany, vnądzony *affectus ... , sed affectus participium dr laceratus vel maceratus {afflictus}* R b₁v. Zob. **KARANY**, **NIESKARANY**.

SKARB Skarb *tesaurus,-ri, tesaur,-ri* R J₁v (ml); Skarb, Zupa *fiscus i. saccus vel bursa regis, ubi publicus census reponitur* R m₇v. Zob. **PODSKARBI**, **ŻUPA**.

SKARBNICA ‘skarbiec, miejsce przechowywania skarbu’ Skarbnycza *tesaurarium* R J₁v (ml); zedel, Stolek, Poswyąthna Comora, Caplansky dom, Skarbnycza *exedra i. cathedra, thronus, sedes, sella, suggestus. Vel ... est camera secreta vel locus thesauri ... i. absida* (bibl.) R l₆v. Zob. **SOL**.

SKARBNIK (znaczenie wyrazu niejasne, może to być ‘skarbiec, miejsce przechowywania skarbu’ – zgodnie z tekstem łac., albo pomyłka BB, zam. „skarbnica”, jak wyżej) Skarbnyk *gazophylatium, arca vel locus, ubi communis census reponebatur ... , in Ezechiele autem gazophylatia dicuntur cellule parve, ubi thesauri reconduntur* (bibl.) R n₆ (por. łac. hasło w S 63v: *gazophilacium, archa, locus, cella, ubi communis census reponitur vel thesaurus in templo* – bez odpowiednika pol.).

SKARBNY ‘dotyczący skarbu, pieniędzy’ Skarbny voss *fiscalis currus* R m₇v (ml); Scarbny vossz *fiscarius currus* R m₇v (mg) (por. Cervus); Skarbna comora *archarium* R c₆ (md).

SKARGA praw. Skarga *querela est ius quoddam rescindendi testamentum vel donacionem vel dotem in totum ceptam* S 128; Skarga, zaloba *querela est ius quoddam rescindendi testamentum vel donacionem vel dotem in totum ceptam* R C₂v; zaloba, skarga *querimonia* R S₅ (mp; av. *queror, queri*); Skarga

causa pauperum R f₅v (mg). Zob. **OŻAŁOWANIE, PRZA, SPRAWA, WSPORA, ŻAŁOBA.**

SKARŻANEK gram. Skarzanek *accusativus casus* R a₃ (mg); oskarżający, Skarzanek *accusativus* RN (wykl. przednia). Zob. **BIERZĄCY, DAJĄCY, DAWAJĄCY, DAWANEK, IMIENIAK, MIANUJĄCY, MIENIĄCY, MIENIONEK, ODBIERAJĄCY, ODDALONEK, RODZĄCY, SPADEK, WOŁANEK, WZYWAJĄCY, ZOWANEK.**

SKARŻĄCY SIĘ (u Erz sv. **SKARŻYĆ SIĘ**) skarżący się *querulosus, querelam sepe faciens* S 128. Zob. **USKARŻAJĄCY, ŻAŁOBNIK.**

SKARŻYĆ Skarżą (3. os. plur.) na cią *causantur contra te* R M₇v (ml; av. *causor,-ari*).

SKARŻYĆ SIĘ Skarzic się, zalowacz *queror; queri i. lamentari* R S₅. Zob. **OSKARŻYĆ, OSOCZYĆ, OŻAŁOWAĆ, PRZEĆ, SKARGA, SOCZYĆ, USKARŻAĆ SIĘ, ŻAŁOWAĆ.**

SKAZAĆ ‘wskazać, pokazać’ *intimo,-are i. demonstrare, indicare, nunciare, notificare* {skazacz *verbis aut literis*} R Q₂v; sskazacz, roszkacz, dacz wyedzyecz, znamyonowacz *significo,-are i. facere signum, manifestare, notificare et exprimere* {significare} R T₆. Zob. **DOKAZAĆ, KAZAĆ, SKAZOWAĆ, ZAKAZAĆ.**

SKAZANIE ‘wyrok, dekret, decyzja, rozkaz’ skazanye *sententia i. iudicium, litis decisio* S 142; skazanye *sententia* S 142 (mp); Skazanye *sententia est iudicium vel litis decisio* R F₂v; Skazanye *sententia diffinitiva est diffinitio iudicialis controversie finem imponens* R F₃; oszādzenye *censura i. iudicialis punicio, i. iudicium ...*, *sententia* skazanye S 26; Boszkye skazanye *iusticia divina regulans* S 77v i R q₆ (mp); yednaczsky skazanye *arbitralis sententia* R c₅v (md) (por. Cervus); Skazanye, rzeczy dokonanye *determinacio* R i₇ (mp); wydane pravo, wydanye, Skazanye, pravo vstavyone *decretum* {i. *constitutio, determinacio*} R i₅v; Skazanye orytlow *placita i. placencia, lites seculares seu sentencie ad mortem alicuius* R A₂v (md); skazanye panskye, dokonczyenye, Skazanye prava *decisio i. litis determinacio dominorum* R i₅v (mg) (por. Cervus: *Decisio* skazanie *vel* dokonczyenie). Zob. **KARANIE, ODPIERAJĄCY, SĄDZENIE, SKAZOWANIE, USTAWA, ZAKON.**

SKAZANY praw. ‘ostateczny, tu o wyroku’ Skazane pravo *diffinitiva sententia* R i₈v (ml).

SKAZIĆ ‘zniszczyć, zepsuć; zgrzeszyć’ skazicz *anihilo,-are* (Erz: „*annihilo*”) S 210v; prānthko dzyalacz, zepchnācz, richlo a nyebacznye strāczicz abo skazicz *precipito,-are, precipitanter aliquid obruere, de alto*

ducere, temere festinare R S₂; *perfungor*;-i i. *uti vel destruere* {leviter, transitorie nyedbalye są myecz, skazicz} R R₆; złomycz, narushicz, Skazicz, zepsowacz, wzdrushicz *irritum facere* R q₃v (ml); *vicio*,-are Skazycz, *destruere, corrumpere* vistampicz, *maculare animam viciis* przyganą myecz R X₁ (mg). Zob. **KAZIĆ, NAKAZIĆ, PRZEKAZIĆ, PSOWAĆ**.

SKAZIĆ SIĘ ‘chorować; odczuwać bóle, spazmy’ wewnątrz są skazycz *spasticor*;-ari R T₇ (md). Zob. **SKAŻENIE, SKAŻONY**.

SKAZOWAĆ (SIĘ) ‘ustalić, orzekać; ogłosić, wskazać, informować; rozkazywać’ Skazovacz *determino*,-are S 218 (por. doconacz rzeczy *determino*,-are i. *definire, terminos auferre* R O₂); zmovicz, Skazovacz ortylie *placito*,-are, *condictare, vide Calepi* R R₆v (md); Skazvye są, obyavya są, Myonvye są, poznava są *innotescit* S 223v; Skazvye, obiavya są, poznava są *innotescit* R Q₁ (mp). Zob. **DOKONAĆ, RZECZ, SKAZAĆ**.

SKAZOWANIE ‘ogłaszanie wyroku, orzekanie’ Skazovanye ortilow *placita i. placencia vel dicuntur lites seculares seu sentencie ad mortem alicuius, Gen. XXX* (bibl.) S 116v (por. Skazanye ortylow R A₂v (md)).

SKAŻENIE ‘zniszczenie, zepsucie; wada, występki; choroba, zakażenie; śmierć’ *spastici dicuntur, quibus aliquid intus convulsum est* skazenye wnątrza S 147 (por. Mu28, s.73: *Spasticus*, Eyner dem ynwendig ym leybe zu brochen ist, Skazenye wnątrzu); *viciū in corpore i. perpetuum impedimentum* Skazenye, *ut sunt cecitas, claudicatio, viciosus, i. morbosus* R K₆v (md; av. *vicia inveterata in anima i. deformitates dure, ut sunt avaricia, ambicia etc.*); *vastitas et hec vastitudo i. magnitudo, amplitudo* shyrokosc, ... *sed vastitas proprie corporis vastitudo, solitudo* spustoshenye, skazenye (sv. *vastus*) R K₂v; strąnczenye, Skazenye, Rychloszcz, prątkosc, Nyebacznosc *precipitacio* R B₁v (ml); *interitus, mors, pena, discessus vel* Skazenye *intericio* R q₂ (mp); Skazenye *interitus i. destructio* R q₂ (mp; trochę niżej); *corruptio* znyszczenye, skazenye, *Psalmus* (15,10): *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* (bibl.) R N₄v (md; av. *corrumpo*,-ere). Zob. **KURCZ, PRZEKAZA, PRZYGANA, SKAZIĆ, WYSTĘP**.

SKAŻONY ‘zepsuty, zniszczony; chory, zakażony’ skazony *corruptus* R N₄v (ml; av. *corrumpo*,-ere) (por. zgvalczony, zakazony R h₆ (mp)); *viciatus corpore* Skazony, *traumatus in aliquo membro vel pre membro, oculo, manu, pede* R K₆v (mg); Cvrzavy, Skazony wnątrz *spasticus, intus destructus* R G₃ (mp). Zob. **NAKAŻONY, NIESKAŻONY, PORUSZONY, ZAKAŻONY, ZEPSOWANY**.

SKĄPIE ‘skapo’ Skąmpye *tenaciter* R Y₅ (mg).

SKĄPOŚĆ ‘skapstwo’ nyemylosyerdzye, Skąmposcz *immisericordia* R t₇ (mp; av. *misericors*).

SKĄPY Skąmpy *tenax i. cupidus, avarus* R H₆v.

SKIBA – 1) ‘kromka chleba’ *buccula, buccella* stuczka, *i. morsellus panis i. parva bucca* Skyba S 20v; *crustum vel crustulum dr fragmentum panis vel dr quoddam edulium* Skyba S 37v; *crustum, crustulum i. fragmentum panis, edulium* Skyba R i₂ (mp); – 2) ‘skiba ziemi, roli’ *skrzypicze lira dr instrumentum musicum* Strvna, *vel dr sulcus cum vomere factus* Skyba S 83; *lyra dr quoddam instrumentum canendi* Skrzypicze, *et dr a lyrin, quasi a varietate vocum {quia quod habet fides, tot facit voces}...*, *item lyra dr sulcus* Skyba *et proprie aratri* R r₈v; Skyba *porca {lira}* R A₆; *porca skyba dr terra eminens inter duos sulcos* (sv. *imporcitor, qui porcas facit, i. sulcos in agro {imporcans idem}*) R p₅; *skyby oracz vel broną wloczicz, powlyecz vel na skripiczach (!) skrzypiecz liro,-are i. arare, sulcare* R Q₅; *porco,-are i. porcas facere vel porcas distinguere {i. liras in agro arare, sulcos* Skyby (Acc. plur.)} R S₁v. Zob. **BROZDA, CHLEBOWY, GIELŃ, GRZANKA, KRSZYNA, NIWA, POLE, ROLA, SKORA, WŁOKA, WZOR, ZAGON.**

SKIBKA ‘mała kromka chleba’ *buccella dr a bucca, tam pro morsello panis* skybka, *quam pro parva bucca* gąmbka R e₄; *mica eciam est ille pulvisculus, qui fulget in arena, sicut argentum, vel i. modicus* (możliwa lekcja: „*modius*”) *panis* Skybka R t₆ (md; av. *mica ... ponitur pro pane modico*). Zob. **GEBKĄ, ODROBINA.**

SKIERKA ‘iskierka, tu – skrupuł, wyrzut sumienia’ Skyerka, *przitiskovanye, gryzyenye somnyenya, doradzenye sinteresis debet dici, i. custos anime, quasi quedam scintilla stimulans hominem et eius conscienciam ad bonum* R F₇v (md) (por. *sinderesis dr superior pars rationis* grizenye (!) *somnyenya, przitiskovanye, doradzenye custos anime i. quasi scintilla quedam stimulans hominem et eius conscienciam ad bonum* skra S 144). Zob. **SKRA.**

SKINAĆ skynąncz *nuo,-ere i. annuere, consentire, promittere* R R₁v; *skynąncz annuo,-ere i. assignare vel assentire, nutum alicui facere* R M₃v; *skynąncz innuo,-ere i. nutum facere vel signum dare intelligendi* R Q₁.

SKLEP ‘sklepienie; loch, piwnica, spiżarnia, skład, magazyn’ *zolff testudo, animal cum testa coopertum vel dr camera templi* Sklyep *i. lacunar* S 157v; *zolw testudo est quoddam animal et dr a testa, quia tegimine teste*

sit cooperta ..., item testudo dr camera templi obliqua et curva, quia in modum testitudinis veteres templorum tecta faciebant Sclyep R J₂; podnyebyenye, oblok, Sklyep *lacunar i. testudo, que solet esse in cameris et in domibus arcuata et concava ad modum lacune* (bibl.) R r₁v; Ovoczny sklep, Ovocznycza *oporoteca, locus, ubi fructus autumnales servantur* S 103; *opporoteca* ovocznycza, ovoczny sclyep, *ubi fructus servantur* R x₇ (mg) (por. Mu28, s. 134: *Oporotheca locus ubi fructus autumnales seruantur*, Eyn obs gaden (!), Owocna pywnicá); podnyebyenye dzyalacz, Sklyep dzyalacz *lacuno,-are* R Q₃v; balky clasz, Sklyepy dzyalacz *laqueo,-are* R Q₃v. Zob. **BUDA, KRAM, PIWNICA, PODNIEBIE, SKŁAD.**

SKLEPOWY ‘podpierający sklepienie’ *epistilium dr quod ponitur in capite columnae superius, capitellum vel myecz sklyepovy, 3 Reg. 7. Stilus in medio, basis infra* (bibl.) S 51; *galka vel obyşlo vel myecz sclepovy epistilium est capitellum, quod superponitur columnae* (bibl.) R l₂v.

SKŁAD ‘depozyt; magazyn; sklep’ rzecz sschovana, *Sclad depositum est pignus ad tempus commendatum* R i₇ (por. zlozenye S 40); *Sclad, Targove myescze emporium ... i. forum vel mercatum* S 48; *Sclad, targove myescze vel Sukyennycza emporium, locus nundinarum, ubi emitur et venditur* R k₈v (ml). Zob. **BUDA, KRAM.**

SKŁADACZ ‘poeta, składający wiersze; pisarz, autor; sprawca’ *skladacz poeta, fictor carminis, alta verba loquens* S 118; *Scladacz, zmyslyacz vyrshow poeta i. fictor et proprie carminis, alta verba loquens* R A₄v; *scladacz poeta* R A₄v (ml) (por. Mu28, s. 177); *Składacz dictator, qui dictat* S 42; *Scladacz dictator, qui dictat {compositor} {compilatores librorum}* R i₈ (por. Mym28, k. [9]); *skladacz compiler {compositor libri}* R h₂; *nyepewny scladacz apocripharius, qui describit apocripha* (sv. *apocriphus*) R c₄; *Scladacz fabricator* (bibl.) R m₂ (md).

SKŁADACZKA ‘poetka, składająca wiersze’ *poetissa, poetrida, uxor poete, vel que fingit* Składaczka, *poeta idem* S 118; *Scladaczka poetissa* (sv. *poeta*) R A₄v (por. Mu28, s. 177).

SKŁADAĆ ‘układać, budować, tworzyć, np. wiersze; konstruować; gromadzić (?)’ *Składacz ksyagy, dokonacz compilo,-are* R N₁v (md; av. *compilare leges*); *zmyslicz abo Scladacz vyrshe poetor,-ari i. carmina vel poemata facere vel componere* R S₁; *compilare leges sive componere est leges ab aliis scriptas in unum volumen redigere {scladacz libros}* R N₁v; *scladacz concinno,-are i. commiscere, componere, ordinare, preparare* R N₂;

sstavicz, skladacz *concio, -ire i. commovere vel convocare* {congregare} R N₂. Zob. **KŁAŚĆ, POKŁADAĆ, WKŁADAĆ**.

SKŁADANIE 'układanie, np. wierszy; zbieranie, np. składka na ucztę' zmyslyenye, skladanye *poema* R A₄v; vyrssh, Scladanye, zalobne spyevanye *carmen ... dr scriptum de aliquo delectabili cum metro ...*, *carmen etiam dr quilibet cantus cum metro* R f₃v; *simbolum eciam i. similitudo vel* Scladanye pyenyadzy *pro convivio*, *Proverb. 23* (bibl.) R F₆v (md; av. *symbolum est ... pecuniarium*).

SKŁADANY gram. *figura ksthalth simplex* prosty, *ut doctus, composita* scladany RN (wykl. przednia); Scladany ksthalth, szlozony *figura composita* RN (wykl. przednia); *figura composita* Scladany R m₇ (md; av. *figura simplex* prosty ksthalth, *ut doctus*) (por. ksthalth, vyobrazenye *figura* R m₇); *composita pronomina* skladane, *ut egomet ya szam, tuimet cyebye samego, suimet swoy sam, sibimet sobye sam etc.*, *vide in Polonico Donato plura* R h₂ (md; av. *composicio*); *composita pronomina* scladane, *ut egomet ya sam, tuimet cyebye samego, sibimet Syebye sam, vide Donatum Polonicum* RN (k. tyt.). Zob. **PROSTY**.

SKŁADNIE 'razem, łącznie' *complexim i. coniunctim* {complexe Scladnye} R X₄. Zob. **NIESKŁADNIE**.

SKŁADNOŚĆ 'karność, dyscyplina; umiar' Carnoszcz, Caranye *disciplina dr ultrix male vite ... Non amat filium, qui eum non disciplinat vel secundum moralistas dr omnium membrorum motus ordinatus et dispositio decens in omni habitu et actione* Scladnosc S 43; Caszn, rząd, statek, Carnoszcz, Czviczenye, Caranye, Scladnosc *disciplina* {bonus vivendi modus, honesta conversacio} R k₁v; Scladnosc *modestia* {taciturnitas} (sv. *modestus*) R t₇v (por. myernosc S 92).

SKŁADNY 'uporządkowany; właściwy; ozdobiony' *compositus, ornatu placens* Scladny, *sepultus, coniunctus, instructus, pacificatus, finitus* R h₂ (md).

SKŁANIAĆ SIĘ gram. *declinare in grammatica* postampicz (!), sklanyacz syą, staczacz syą, vlozycz, vstanovicz, *vide Calepi* R N₅v (md). Zob. **KŁANIAĆ SIĘ**.

SKŁANIANIE gram. sclanyanye (w oryg. wyraz przekreślony), wstaczanye, Sklanyanye *declinatio i. inclinatio, inflexio* R i₅v; Sklanyanye, wstaczanye *declinacio* RN (wykl. przednia; kolumna prawa); *declinacio casuum, inflexio* Sklanyanye, *inclinacio* RN (wykl. przednia; kolumna lewa). Zob. **NAKŁONIE**.

[SKŁOĆ] zob. **PRZEKŁOĆ, SKŁOTY**.

SKŁONIĆ sklonycz *declino, -are i. de uno loco ad alium vel deorsum clinare vel variare* R N₅v. Zob. **NAKŁONIĆ**.

SKŁONIĆ SIĘ chylicz, sklonycz syą *vel tendere* cyągnączy syą (sv. *vergo, -ere*) R V₆v; naclonył, Sklonił syą, Sschilył syą, podparł syą *innixus* (bibl.) R p₇v (ml). Zob. **UKŁONIĆ SIĘ**.

SKŁONIONY ‘tu – skuszony do złego’ *illectus i. illaqueatus, seductus, in licio positus* {Sklonyony, przivyedzyony *ad malem attractus*} R p₄.

SKŁONNOŚĆ sklonnosc, pobudzenie *passio anime* S 1; sklonnosc, pobudzenie *passio anime* S 108v (mg); Sklonnosc, pobudzenie, Namyąthnosc, zasmączenie *passio anime* S 108v; sklonnosc, vczynek *actus* S 4v; sklonnosc, pobudzenie, namyąthnosc, zasmączenie *passio* {*affectio, affectus, perturbacio*} R y₆; Lathvya sclonnosc kv vyerzenyv *facilitas muliebris* R m₂ (mp). Zob. **PORUSZENIE**.

SKŁONNY *acclivis, acclivus, flexus, incurvatus in ascensu* sklonny *vel dr locus erectus sursum* przykre myeszczę S 3v; *acclinis vel acclinus in eodem sensu i. flexus vel incurvatus* {Sklonny *humilis*} *et proprie in ascensu vel dr locus erectus sursum* przykre myeszczę, przikra gora {*ad ascendendum*} R a₃; Sklonny, gybky *flexilis* R m₈ (mh; av. *flexibilis*); *facilitare aliquem* moznym, Snadnym, sklonnym ku vczynienyv vdzyalacz, ku vyvczenyv, *exorabilem et lenem facere, in bonis primum esse et liberalem et humanum* R O₇v (md). Zob. **GIĄCY, GIBKI, NIESKŁONNY**.

SKŁOTY ‘pokłuty, ranny’ Scloty, przecloty *confossus..., quasi simul fossus, iaculatus, vulneratus* R h₃. Zob. **KŁOCIE, KOLĄCY, KOLBA**.

SKNAFLOWANY ‘zapięty, ozdobiony, np. guzikami’ sknaflovany, przypyąthy *affibulatus i. connodatus vel fibula ornatus* R b₁v. Zob. **KNAFEL**.

SKOBA ‘nóż do wyprawiania skór’ Shopa (!), Shoba (!) (zapewne bł. zam. „Skopa, Skoba”), Scobl *volsella, instrumentum ad pilos evellendos a pelle porci* R L₄ (mp).

SKOBL ‘skobel’ – 1) ‘nóż do wyprawiania skór’ Shopa (!), Shoba (!), Scobl *volsella, instrumentum ad pilos evellendos a pelle porci* R L₄ (mp); – 2) ‘haczyk u drzwi’ skobl *aspa* S 15; Skobl *aspa* S 15v; Scobl *aspa* R d₂ (mp); zavora, Scobl *vectis dr illud ferrum, quod in firmatura ostii vehitur* R K₃. Zob. **KŁODKA, ZAMEK, ZAPORA**.

[**SKOCZEK**] zob. **SKOCZKOWY**.

SKOCZKA ‘akrobatka; tancerka’ skoczka *saltrix, mulier saliens vel saltum faciens* R D₆v.

SKOCZKOWY ‘zrobiony z rośliny zwanej skoczkiem – tu o leku’ skoczkove pilluly *catapocia* R f₅ (mg) (por. Lex: *Catapocia*, Wszelákie lekarstwo ápteczne, którego nie zuyá, ale yednym razem polykayá, yáko piłulki). Zob. **PIŁŁUŁA**.

SKOCZYĆ Skoczicz *salio,-ire* R T₃. Zob. **NASKAKOWAĆ**, **PRZESKOCZYĆ**, **PRZYSKOCZYĆ**, **SKAKAĆ**, **WYSKAKIWAĆ**, **WYSKOCZYĆ**, **ZSKOCZYĆ**.

SKOK zob. **SKOKIEM**.

SKOKIEM ‘skocznie, szybko’ *salto, saltuatim vel saltim i. saltando et est adverbium qualitatis {saltim skokyem} {Tempus non timpus, saltem dicas neque saltim, ex templo non ex timplo: sic docet artis amicus}* (sv. *saltem*) R Y_{3v}.

SKOLIĆ ‘skomleć, o psie’ skolicz *nicto,-ere, nictio,-ere i. glatire proprie est canum, quando bestiarum vestigia insequuntur* S 227; Skolicz *nycto,-ere et nyctio,-ere i. glatire, quod proprie canum est* R R₁; szkolicz (!) *glatilare catulorum* SN 257; *catulus glatilat* Scoli RN V.

SKOŃCZENIE ‘zakończenie, zamknięcie, wniosek’ gysthna prawda, Skonczenye, Postanovyenye, zamknyona mova *conclusio* R h_{2v} (ml) (por. Cervus). Zob. **DOKOŃCZENIE**.

[**SKOŃCZONEK**] zob. **NIESKOŃCZONEK**.

SKOŃCZONY (Erz sv. **SKOŃCZYĆ**) praw. *dominium dr ius habendi, possidendi, fruendi, utendi ac disponendi de aliqua re pro libito voluntatis vel secundum aliquem determinatum modum skonczonego zamyerzenia a quadam superioritate vel auctoritate diffinitum, tutela, potestas* S 44v. Zob. **KOŃCZONY**, **NIESKOŃCZONEK**, **NIEZAGRANICZONY**.

[**SKOŃCZYĆ** – tak Erz; zob. **KOŃCZYĆ**, **SKOŃCZONY**].

SKOP zool. ‘baran, zwłaszcza kastrowany’ Skop *vervex i. aries, qui habet vermen in capite, qui eum cornupetere facit* S 169 (por. Mu28, s. 39); Baran rogaty, Skop *vervex i. aries* R K_{5v}; *berbex et herbicus* skop {vervex} *est aries castratus* Skop R d₈; Baran *vel* Skop *aries* RN IVv. Zob. **OWCA**, **SKOPOWY**.

SKOPA ‘nóż do wyprawiania skór’ Shopa (!), Shoba (!) (zapewne bł. zam. „Skopa”, „Skoba”), Scobl *volsella, instrumentum ad pilos evellendos a pelle porci* R L₄ (mp). Zob. **SKOBA**, **SKOBL**.

SKOPIEC (lub **SZKOPIEC** – tak Erz) ‘naczynie’ Skopyecz *scaphum* S 138v; Shkopyecz *scaphum* R E_{3v} (md) (por. Mym28, k. 29: *Scafum*, Schaff, Skopiec; w Mym41, k. 30: ... Szkopiec); Skopyecz do mlyeka *pera ... est*

vas, in quo mulgetur vel panis portatur R z₄v; *Szhkopyecz mulctrum, vas in quo mulgetur lac* S 93v; *Skopyecz mulctrum* S 93v (ml); *Shcopyecz mulctrum...*, *vas in quo mulgetur* R v₂; *skopyecz sinum est vas, in quo mulgetur lac* S 144v; *sinum, vas, in quo mulgetur lac* {*skopyecz flasco idem*} (sv. *sinus*) R F₈v; *przekadek* (Erz bł. „przikadek”) *vel Skopyecz succinula* S 153; *succinula przecadek i. semidolium vel Skopyecz* R H₃ (md). Zob. **DUNICA, KADŹ.**

SKOPOWY ‘barani’ *Scopove myasso vervecina caro* R K₅v (ml). Zob. **SKOP.**

SKORA ‘skóra; kora drzew’ *Skora corium* R h₅v; *glovy skora crinea* S 37; *glovy skora cranea, crinea* R h₆v (md) (por. Mym28, k. 21v); *Skora chlyebova crusta dr genus panis absque frumento in similitudinem crustule indurate ..., vel dr exterior cortex panis ..., crusta eciam dr exterior pars eorum, que non comeduntur, ut vitri, marmoris, ligni geln (!)* S 37v; *Skora chlebova, grzanka crusta ... cortex panis. Crusta est lamina quelibet vel fragmentum auri vel argenti vel alterius metalli vel ligni vel lapidis* krsshyny R i₂; *Lub, Skora cortex est suprema pars arboris* R h₆; *Bykova skora taurina pellis vel radix arboris* R H₅v (md); *volova skora tergus, birsia idem* R J₁ (md); *byrsa i. ... corium bovis {tergus idem volova skora}* R e₁v; *yelyenya skora nebris est pellis ... cervi* R v₅v; *xeropellina i. pellis sive vestis vetus, sicca et precisa, detrita ... Quidam dicunt xeropellonia* Stary Cozuch {*Stara skora abo suknya vytarta xeropellina*} R L₆v; *odrzecz konya abo volv, odrzecz sskory globo,-ire* R P₃v (md); *czo przegryza, przepalya, vmarthwya skora na cyelye causticum medicamentum* R f₆ (md); *decortico,-are* ostrugacz skora, *odrzecz de arbore* R N₆ (mg); *odrzecz skora, oblupicz excortico,-are* R O₆ (mp); *scortor,-ari i. pellibus seu scortibus arietinis indui, odrzecz skora pelles detrahare* R T₄v (ml); *subero,-are i. latenter precio sc. ere conducere {vel corticem extrahere de subere odrzecz, zlupicz skora de arbore}* R T₈; *vesshky pod skora pedicilli* R z₂v (md); *dzyerzyly sya przy skorze involuta cutti* R Q₂v (mp; av. *involvere*); – *odzyeracz skor scoreator* S 140 (por. Mym41, k. 14). Zob. **GIELŃ, LUB, LYKO, SKORZANY, SKORZNIA.**

SKORKA ‘skórka, błonka; napletek’ *szkorka coriolium, di<minutivum>* S 36v; *Skorka coriolium, dimi<nutivum>, i. parvum corium* (sv. *corium*) R h₅v; *Skorka cuticula, parva cutis* (sv. *cutis*) R i₄; *skorka zzolczy bilis i. fellis et ire sedes vel ex fellis commotione procedens amaricatio* R e₁ (por. *gorzkosc zolcy* S 19v); *vyrssch skorky preputium dr anterior pars pellis priapi, que preputatur et prescinditur Iudeis* (bibl.) R B₂v (por. Lono S 122). Zob. **LONO.**

SKORO – 1) ‘tu – o wczesnym świetle dnia, o brzasku’ Skoro dzyen *prima luce* S 84v (md 2x; av. *lux*) (identyczny zapis występuje dwa razy na tej samej stronie, na marginesie dolnym); Skoro dzyen *prima lux* ..., *prima lux dr que preedit exortum solis* R s₃v (md; av. *lux*) (por. Mu28, s. 14); – 2) ‘prawie, niemal’ yako, skoro *ferme i. pene, fere* R X₆. Zob. **DZIEŃ, JASNY**.

SKOROJRZANY (Erz objaśnia: ‘skorożrzały, wcześniej dojrzały’) Skoroyrzany owoc *precox* S 121 i R B₁v (md). Zob. **DOJRZAŁY, DOSTAŁY, POZDNY, RANY**.

SKOROJRZEĆ bot. ‘roślina’ babka, skoroyrzancz *plantago, herba* R A₃.

SKORUPA Skorupa *vel* Lvska *testa* R J₁v; *concha ... invenitur ... pro testa cuiusdam piscis* Skorupa na zolvyyv R h₂. Zob. **ŁUSZCZYNA**.

SKORZANY Skorzany myech, Lagvicza, Cobyła lytewska *uter ... vas vinarium ... Et sunt utres proprie de corio* R L₅v. Zob. **ŁAGWICA, SKORA**.

SKORZEC zool. ‘skorek, robak rzekomo pasożytujący w uszach’ Skorzec *silorius, vermis* S 143v i R F₆v (md) (zob. objaśnienie Erz: „Por. czeskie *szkvor, szkvorec, forficula auricularis*. Linde: skorek”; por. też Słownik Falimirza sv. Skorek, s. 463).

SKORZNIA ‘skórzany but’ Curp *vel* Curpyel *pero dr quoddam calciamentum rusticorum amplum et altum ..., culponeus idem* skorznia S 112; Skorznia *vel* Curp *pero* R z₅v; skorznia *vel* Cvrddvan *culponeus* R i₃; Skorznia *ocrea dr a crus et sunt ocree tibialia calciamenta, que suras tegunt* R x₄v; Szkorznye *ocrea i. tibiale calciamentum suras tegens seu crura* S 100v. Zob. **BOT, SKORA**.

SKORZYŚCIĆ ‘skorzystać (na zawarciu małżeństwa?)’ *contrahere matrimonium* poiąncz syą *vel i. skorziscicz* R N₄ (md) (w Mamstp, Księga Jozuego 8,26, występuje zwrot: *Non contraxit <manum>* z błędnym odpowiednikiem: „nie skorzyścił” zam. „nie skurczył, nie zgiał” (o ręce) – por. czeskie „neskrčil jest”, zob. Słstp sv. Skorzyścić 2.; niewykluczone, że BB połączył znaczenia obu zwrotów). Zob. **KORZYSZCZĄCY**.

SKOSZTOWAĆ ‘spróbować’ skostovac, doswyatczicz, posmakovac, {*experior,-iri*} vkvsicz *gusto,-are* R P₄v; mokrą offyaraą dzyalacz *vel* Skostovac *pyva libo,-are, sacrificare, fundere* (bibl.) R Q₄v. Zob. **KOSZTOWAĆ**.

SKOT ‘trzoda, bydło’ trzoda, Skoth *armentum, congregacio maiorum animalium, ut equorum, bovm* S 14 (por. *bydło armentum ab armis et*

cornibus S 14 (md)); Trzoda, Skoth, zgon, rogate bydło *armentum* R c₇v. Zob. **DOBYTEK**, **KLUSIE**.

SKOTOPAS ‘pasterz bydła, może też koni’ *bubulcus, pastor bovim* (Erz: „*publicus, pastor bovium*”) *volovyecz vel skotopasz, bubsequa idem paszovol* S 20v; *skotopas, Mashthalyerz, konsky pastirz, podkonye agaso* R b₂v. Zob. **GĘSIOPAS**, **KOZOPAS**, **MUŁOPAS**, **PASOWOŁ**, **PASTURZ**, **PASTYRZ**, **ŚWINIOPAS**, **WOŁOPAS**.

SKOWAĆ ‘wykuć, przekuć, odlać z metalu; ozdobić’ *myedzyą skovacz ero, -are i. linire, preparare {aut ornare}* R O₅v. Zob. **KOWAŁ**, **OKOWAĆ**, **SKUCIE**, **ZAKOWAĆ**.

SKOWANY ‘ozdobiony okuciem’ *myedzyą skovany eratus, ere ornatus* R l₃v (ml). Zob. **PODKOWANY**, **UKOWANY**.

SKOWRONEK zool. ‘ptak’ *skowronek alauda, nomen avis* R b₃v; *Skowronek agochiles i. alauda, landula, galerita, coridalus* RN IIIv; *Skowronek landula i. alauda, genus avis est* R r₂. Zob. **PTAK**.

SKRA – 1) ‘iskra’ *szkra scintilla, quia scinditur ab igne* S 139; *Skra scintilla dr a scindo, -is, eo quod prosilit ab igne {wykrzosacz skry ex silice}* R E₄v; *scintillo, -are i. fulgere vel scintillas emittere {splendere, micare}* {*skry vyczrossacz ex silice ignem excitare*} R T₄; – 2) ‘wyrzut sumienia’ *sinderesis dr superior pars rationis grizenye (!) somnyenya, przitiskovanye, doradzenye custos anime i. quasi scintilla quedam stimulans hominem et eius conscienciam ad bonum skra* S 144. Zob. **SKIERKA**.

SKRĘCIĆ *retorqueo, -ere, rursus volvere zatoczicz vel imponere wcladacz, retorquet in me wclada na myą, vel filum bis filare Sukacz, Skrączicz nyczy* R T₂ (md). Zob. **KRĘCIĆ**.

SKRĘCONY *retorsus, iterum cruciatus, vide Calepi, vel sicut filum* *Skrączony* R T₂ (md; av. *retorqueo, -ere*). Zob. **KRĘCONY**.

SKRĘT ‘część wozu’ (Erz „skręty” obj. za Lindem: „skręt pojazdowy (ramię sznic, trzymające dyszel)”) *Skrąnthy temotrabale* S 156; *temotrabalia in curru i. Skrąthy* R H₆ (mp). Zob. **DYSZEL**, **OJE**, **ROZWORA**, **SIEDZIEN**, **SIRDZIEN**.

SKROB ‘strup; świerzb; choroba powodująca łuszczenie się skóry; wrzód’ *Slotky glowny skrob vel strup porrigo ... est infirmitas porcis contingens ..., Grece dr lepida* S 119v; *porrigo, lepida idem* *Śłodky glowny strup seu furfur Scrob* R A₆ (md; av. *porrigo est infirmitas, que solet porcis contingere ... et ponitur generaliter pro morbo et vicio capitis cariem faciente, sc. pro scabie*) (por. Mu28, s. 72: *Porrigo*, *Der erbrgint*, *Głowny Serup* (!);

Mym28, k. 39v: *Porrigo*, Erbgyrynd, Słodki strup; tak też w Mym30 i Mym41; zob. też *Lactifer*, *Liber V* sv. *Porrigo*; *glandula* czopek wgardlye *sinanche idem*, *tuber porcorum vel i. Scrob* (sv. *angina*, *dr tumor faucium seu inflacio gutturis*, *morbus est acutissimus, quo fauces auguntur et strangulantur, qui eciam dr consilla seu squinancia, qui sic ab nuperitis vocatur*) S 10; *Scrob*, *Crosty*, *parchy scabies* R E₃v. Zob. **PARSZYWOŚĆ**, **ŚLINOGORZ**, **ŚWIRZBIĄCZKA**.

SKROBAĆ Skrobacz, *Spravyacz riby desquamo*, -are S 217v (por. Mu28, s. 90); Skrobacz, *Czossacz*, *Spravicz ryby desquamare pisces* R O₁v (md) (por. Mym28, k. 37); *Scrobacz criffo*, -are (Erz bł.: „*crissare*”) S 216v; skrobacz rzepą abo marchew *accephaliso*, -are, *criffare idem* R M₂ (md); *Scrobacz rzepą*, *Marchew criffo*, -are R i₁ (mp; av. *cribrum*); *Scrobacz rzepą abo marchew criffo*, -are R N₅ (mg); *Skrobacz rzepą abo marchew criffo*, -are, *accephalisare idem* R N₅ (md).

[**SKROMIĆ**] zob. **USKROMIĆ**.

SKROMNY skromny, *povolny mansuetus i. mitis, nulli iniuriam faciens vel domitus {tolerans iniurias}* R s₆.

SKRONIA, **SKROŃ** anat. cyemya, *Skron sinciput* S 144 (por. Mu28, s. 49: *Synciput* ..., *Skroń*); *tempus i. spacium seu mora vel dr quedam pars capitis skronya, tempora sunt, que calvarie dextra levaque subiacent* Szkronye S 156v; *Skron tempus ... quedam pars capitis* R H₆v. Zob. **GŁOWA**.

[**SKROPIĆ**] zob. **KROPIĆ**, **NAKRAPIAĆ**.

SKROPIONY ‘pokropiony’ zalyany, *scropyony rigatus* R D₃ (mg). Zob. **NAKRAPIANY**.

SKRUCHA ‘żał za grzechy’ *indulgentia est quedam remissio pene debite povynney* (‘kary’) *pro peccatis post contricionem habitam* (Erz ma: „*habita*”) *de eis* za grzechy po skruszhe S 74v. Zob. **NAKRUSZENIE**, **ODPUSZCZENIE**.

SKRUSZENIE ‘skrucha, żał za grzechy’ *skruszenye contricio est dolor voluntarie assumtus pro peccatis* S 35v; *skrushenye za grzechy compunctio est peccatorum cum merore recordatio* R h₂; *skrushenye myecz compungo*, -ere i. ... *peccatorum suorum reminisci, contristari* R N₂.

SKRUSZONY *skrushony contritus* R h₄v (ml).

SKRUSZYĆ *extero*, -ere *zetrzec*, *Skrushicz*, *zemlyecz in molendino*, *zaostrzicz* R O₇ (mp). Zob. **KRSZYĆ**, **KRUSZYĆ SIĘ**.

SKRYCIE – 1) ‘tajemnie, mistycznie’ *mistice, figurative et spiritualiter vel i. Skricye* S 246; *mistice i. figuraliter et spiritualiter vel i. Skrycye* R X₈

(mp); – 2) ‘podstępnie, chytrze’ chitrze, skrycye *sophistice* S 249; chytrze a skrycye *sophistice loqui i. false, duppliciter vel sapienter et caude* R Y₄v (ml); Skrycye, obłudnye *ficim, adv., i. fite* R X₆. Zob. **SKRYTO**.

SKRYĆ skrycz, przekricz (!) *abscondo,-ere i. occultare* R M₁v. Zob. **KRYĆ, ODKRYĆ, PRZYKRYĆ**.

SKRYĆ SIĘ mocno zaparty, zamknyony, Skryl są *obstructus i. perclusus, oppilatus* R x₄ (av. *obstrusus i. inclusus, absconditus*).

SKRYTO ‘skrycie, podstępnie; niejasno’ skryto movicz a chytrze *sophistico,-are i. false et impliciter* R T₆v (md). Zob. **SKRYCIE**.

SKRYTOŚĆ ‘tajemnica; kryjówka’ skritosc *misterium i. oculus sensus, sacramentum* S 91v; skritosc *mysterium i. secretum divinum et figurativum seu occultum* R t₇v; scrytosz *latibulum i. latebra vel obscuritas* R r₃; *abscondita i. peccata vel* skrytoscy (bibl.) R a₂v (mg).

SKRYTY ‘ukryty, tajemny, niejasny’ dalyekey, skryty *abditus i. secretus, absconditus* (bibl.) S 2v; skryty *absconditus i. occultatus* (bibl.) S 3; skryty *absconditus i. occultatus* (bibl.) R a₂v; tayemna mova, Skrytha, cyemna *obscurus sermo* (bibl.) R x₄ (md).

SKRZECH (?) (lub **SKRZEK, SKRZESZ** (?); u Erz sv. **SKRZECHS**, z obj.: „sic!, skrzysz?”) ‘błoto, muł, miejsce, gdzie żaby składają jajka; żabi skrzek (?)’ Skrzechs (! – końcowe „długie s”, to kreska oddzielająca wyraz, którą Erz odczytał jako „s”) *salabra i. fractura et asperitas viarum. Salebra i. locus lutosus vel molle lutum in via* gyl. *Salebrosus, asper, durus, amarus, lutosus* S 135v; gyl, Skrzech *salabra i. fractura et asperitas viarum ... vel salebra {per quam oportet salire}, locus lutosus vel molle lutum in via ... Inde salebrosus i. asper, durus, amarus vel lutosus* R D₆ (wyraz „Skrzech” jest, być może, połączony kreską z innym dopiskiem BB: *salaces cibi, qui venerem excitant*) (por. Volckmar: Skrzeczam *Clango* ..., skrzeki *Ova ranarum*). Zob. **BŁOTO, JIŁ, MUŁ 2., SKRZEKTANIE**.

SKRZECZKI ‘skawarki’ *cremium* skvarek, skrzeczky *dr quod frixum est de pinguedine, vel i. siccamentum lignorum, item dr sacrificium vel holocaustum i. pozar* (bibl.) S 36v; *cremium i. siccamentum lignorum* vyssholcz, *Sussh vel frixorum in patella* skrzeczky, *et etiam quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinem liquefactam dr cremium, unde propheta: Ossa mea sicut cremium aruerunt* Skrzeczky, Squarek (bibl.; Psalm 101,4) R i₁ (por. Mamstp, cz. II, s. 131). Zob. **POŻAR, PRZYSUSZKA, PRZYWARA, SKWAREK, WYSZOLC**.

SKRZEK (?) zob. **SKRZECH**.

SKRZEKTANIE ‘głos żab’ Skrzektanye *blatera i. sonus ranarum* R e₂.
Zob. **KRZEKTAĆ**.

SKRZELA, SKRZELE ‘rybie skrzela, może też płetwy’ *pinna i. summitas cuiuslibet rei sed proprie templorum et murorum spicza, vel dr illud, quod supereminet in dorso piscis* skrzelya *pinnula*, Levi. XI, (9) (bibl.) S 116; *pinna et penna* Skrzelya, *pluthwa in dorso piscis* R A₁v (mg; av. *pinna ... dr quod supereminet in dorso piscis, quod aliter dr notria*); *brancie i. fauces* skrzelye (bibl.) S 20v; *brantie sunt fauces, unde legitur in historia Thobie* (6,4), *quod Thobiam iuniorem piscem metuentem prendere iussit angelus, dicens: Apprehende brantias eius* skrzelya, *vsshy rybye* (bibl.; sv. *brantia*) R e₃v. Zob. **PLUTWA**.

SKRZELE zob. **SKRZELA**.

SKRZEPLY ‘zesztywniały, zdrętwiały’ *zdrathvyaly, skrzeply* *rigidus i. contractus, immobilis, durus, resistens* (sv. *rigiditas*) S 132v. Zob. **CIRPNAĆ, KRZEPNAĆ**.

SKRZEPNIENIE ‘skrzepnięcie, zdrętwienie, zmarznięcie’ skrzepnyenye od *zymna rigiditas* (sv. *rigidus*) R D₃.

SKRZESZ (?) zob. **SKRZECH**.

SKRZYNYA zachova<nye>, skrz<ynya> *archa* (bibl.) S 13 (mg; w oryg. oddarty narożnik karty; uzupełnienie wg Erz i R); Skrzynya, Corab, Trvnna, zachovanye *arca* (bibl.) R c₆; zamczista skrzynya *scrinium, locus, ubi secreta reponuntur, ut scripta publica* S 140v (por. zamczysta skrzynka R E₅v); Skrzynya *archivum, librorum repositorium* R c₆ (mp) (por. łac. hasło w S 13: *archivum i. armarium librorum* – bez odpowiednika pol.); Skrzynya *musach erat archa, in qua reponebantur donaria regum vel principum ad reficienda sartatecta templi, unde IV Reg. XVI, (18): Musach quoddam sabbati, quod edificaverat in templo et ingressum regis exterius convertit in templum Domini* (bibl.) R v₃v; Skrzynya *myrv abo poslyvbyenya archa federis* (bibl.) R m₄v (ml; av. *fedus*); *farinarium* skrzynya mączna, *cibus liquidus, qui facile glutitur, vel i. sorbiciuncula* 2 Reg. 13, *ffarmvszka* (sv. *farina*) S 56; *farinarium* Skrzynya (!) mączna *vel cibus liquidus, qui facile glutitur i. sorbiciuncula* *ffamulka, ffarmvska* R m₃v (ml); Skrzynya *solna salinum i. vas, ubi reponitur sal* R D₆ (por. *Salsserka* R D₆ (mp)). Zob. **POŁSKRZYNEK, SKARBNICA**.

SKRZYNYKA zamczysta skrzynka *scrinium dr quasi secretorum vel scriptorum publicorum reconditio, sc. locus, ubi secreta reponuntur* {*archa*} R E₅v (por. zamczista skrzynya S 140v); Skrzyinka *fiscella, dimi., i. parva fiscina* R m₇v; *arcula i. parva archa* {Skrzyinka *arcella idem*} R c₆v; *cistella*

i. parva cista Skrzynka {*cistella*} (sv. *cista i. scrinium*) R g₅. Zob. **POLSKRZYNEK**.

SKRZYNNIK 'rzemieślnik wyrabiający skrzynie, stolarz' <stolya>rz, <skrz>yannyk <arcu>arius S 13v (mg; w oryg. oddarty narożnik karty; uzupełnienie wg Erz i R) (por. Mu28, s. 184); tessharz, Stolyarz, Skrzynnyk *arcularius, qui facit ... arcas* {*i. cistas*} (sv. *arcula*) R c₆v.

SKRZYNUSZKA 'skrzyneczka' Skrzynvska *scriniolum* R E₅v (mg).

SKRZYP bot. Sytovye, Skrzyp *scirpus genus iunci est et est planus sine nodo* R E₅. Zob. **SIT**.

SKRZYPEK 'grający na skrzypcach, grajek' Skrzipek *lyricen i. cum lyra canens* R r₈v (por. skrzypecz *liricen* S 83). Zob. **GĘDZIEC**, **LUTNIK**, **ORGANISTA**, **SKRZYPIEC**.

SKRZYPICE 'instrument muz.' Skrzypicze, Lyvthnya *chelis, instrumentum musicum* S 27; Skrzypicze *fidicule* S 58; Skrzypicze *fidicule* R m₆v (md; av. *fidicula*); skrzypicze *lira dr instrumentum musicum* Strvna, *vel dr sulcus cum vomere factus* Skyba S 83; *lyra dr quoddam instrumentum canendi* Skrzypicze, *et dr a lyrin, quasi a varietate vocum* {*quia quod habet fides, tot facit voces*} ..., *item lyra dr sulcus* Skyba *et proprie aratri* R r₈v; *viola eciam i.* Skrzypicze S 170v (md); *viola eciam i.* Skrzypicze R L₁v (ml; av. *viola quedam herba odorifera* fyolky); skrzypicze *sistrum i. tuba et dr a sisto,-stis vel dr sic ab inventrice vel sistrum lingua Egyptiaca dr tuba, cum qua Isis describitur, nam in huius modi sacrificiis ea utuntur* {*Smvczek sonans sicut timpanum*}, *unde I Re. XVIII, (6) legitur: In tympanis leticie et in sistris precinebant mulieres* (bibl.) R G₁ (por. oszaka S 145); *skyby oracz vel broną wloczicz, powlyecz vel na skripiczach (!) skrzypiecz liro,-are i. arare, sulcare* R Q₅. Zob. **LUTNIA**, **OSEKA**, **SMUCZEK**, **STRUNKA**, **TRĄBA**.

SKRZYPIEC 'grający na skrzypcach, grajek' gądzycz, Skrzypiecz *fidicen* S 58; *fidicina, citharista, que cum fide canit et dr a fidicen* Skrzypiecz, gądzycz {*fidicina eciam i. mulier, que amat et sequitur histriones*} R m₆v; skrzypecz *liricen i. lira canens, i. tangens* S 83 (por. Skrzipek *lyricen* R r₈v). Zob. **SKRZYPEK**.

SKRZYPIEĆ 'wydawać dźwięk; grać na skrzypcach lub innym instrumencie' skyby oracz *vel broną wloczicz, powlyecz vel na skripiczach (!) skrzypiecz liro,-are i. arare, sulcare* R Q₅; skrzypecz *vozem plaustrio, -ire i. resonare per modum plaustris vel resonare plaustro* R S₁; *mucio,-ire, cardo non mutit, non crepitat nye* Skrzypi, *vide Calepi* R Q₈ (mp); *muciens*

i. strepitum faciens, ut cardo non mutit nye skrzypy *vel submissa voce dicens, parum loquens vel i. muto signum faciens* R v_2 (md).

SKRZYWIĆ kytlye (!) myecz vykryvyone, skrzyvicz nogy *varico,-are vel varicor,-ari i. transire vel ... deflectere et curvare vel claudicare* R V_5v ; skrzyvicz, naclonycz, naggyącz *incurvo,-are* R P_6v (ml). Zob. **NAKRZYWIĆ**, **RYTLE**, **ZAKRZYWIAĆ**.

SKRZYWIONY (u Erz sv. **SKRZYWIĆ**) Skrzyvyony nosz *aduncus, valde curvus, ut nasus avium* S 5v; czo ma skrzyvyone nogy *varus i. curvus, qui habet obtorta crura* S 165v (por. Mu28, s. 62); skrzyvyony *incurvus* R p_5v (md); zggyąty (!), skrzyvyony, zgarbyony *curvatus* R i_4 (md). Zob. **KRZYWONOG**, **KRZYWY**, **NAKRZYWIONY**, **WYKRZYWIONY**.

SKUBAĆ SIĘ ‘tu – drapać się, czochrać, o leniwym człowieku’ czo syą skubye gdy wstaye zloza *tetrico,-are* (bibl.) R J_2 (mp; av. *tetricus ... tetricat, quotiens quis surgendo pigrescit et sic volunt, quod Eccli. XXXII, (15) ponatur tetrices pro una dictione {vide Mamotrectum}, alii vero dicunt, quod te trices sunt due partes, te pronomen et trices verbum*). Zob. **OSKUBIONY**, **OSKUŚĆ**.

SKUPIĆ ‘kupić, wykupić lub odkupić’ vmovicz, vgodzicz, Skupicz, ffrimarczicz, odmyenycz, zamyenycz kupią *commercior,-ari, vicissim dare et accipere, merces libere commutare, lucrari, vendere* R N_1 (md); Skupicz *reemo,-ere* R S_6 (mp); *reemo,-ere* Skupicz zastavą, *reemere irremediabiliter i. in perpetuum* vycznye R S_6 (mp). Zob. **KUPIĆ**, **ODKUPIĆ**, **WYKUPIĆ**.

SKUPIENIE ‘handel, kupienie, wykupienie, odkupienie np. zastawu’ odmyana, ffrymark, skupyeny *commercium* S 32; ffrymark, Skupyene, vgota, vmova, zamyona, Sprava *commercium {i. vicissitudo dandi et accipiendi}* R h_1v ; *reemcio i. contractus in vim reemcionis* Skupyeny, *et si est in vita, dr vitalicium* zywnoszcz *ad vitam, emere irremediabiliter i. ad perpetuum* vycznye S 130; Skupyeny, wykupyeny *reemcio* R k_8 (mg; av. *emcio*); Skupyeny zastavy *reemcio* R C_5v (md); Skupyeny *reemcio, contractus in vim reemcionis* R L_2v (md; av. *vitalicium*); *emere irremediabiliter i. ad perpetuum* vycznye, *reemcio* skupyeny *i. contractus in vim reemcionis et si est in vita, dr vitalicium* zywnoszcz S 48. Zob. **KUPIENIE**, **ODKUPIENIE**.

SKURLAT ‘łata na butach, kawałek skóry (por. Brückner SE, s. 495)’ *pitacium vel pictacium i. particula corii, qua aliquid repeciatur* Skvrlath *vel i. brevis epistola, ut sedula* R A_2v (md) (por. *pictacium ... dr illa corii*

particula, que solee repetiata insuta est oclad, et dr a pingo, quia sicut partes picture distincte in pavimento sunt, sic apparet pictacia in calciamento R z₈v; por. też *Lactifer: pictacium ... dr illa corii particula, que solee repeciate insuta est* Fleczek, zaplata). Zob. **ŁATA, OKŁAD, PŁATEK**.

[**SKUŚĆ**] zob. **OSKUŚĆ, SKUBAĆ SIĘ**.

SKUTECZNIE Skutecznye y dostateczne *realiter et cum effectu vel i. simpliciter* R Y₃v (ml); Scutecznye y dostateczne *realiter et cum effectu* R C₅v (ml) (por. Cervus).

SKUTECZNY ‘rzeczywisty, faktyczny, prawdziwy’ skuteczne nabożenstwo, gysthne, ktore iest tenrasz *actualis devocio* R a₈ (md).

SKWARA ‘skwar, upał’ Szkwara *apricus* S 12; Sussha, Squara, gorączoszcz *uredo* R L₅. Zob. **WIODRO**.

SKWAREK *cremium* skvarek, skrzeczky *dr quod frixum est de pinguedine, vel i. siccamentum lignorum, item dr sacrificium vel holocaustum i. pozar* (bibl.) S 36v; *cremium i. siccamentum lignorum* vyssholcz, Sussh *vel frixorum in patella* skrzeczky, *et etiam quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinem liquefactam dr cremium, unde propheta: Ossa mea sicut cremium aruerunt* Skrzeczky, Squarek (bibl.; Psalm 101,4) R i₁ (por. Mamstp, cz. II, s. 131). Zob. **PRZYSUSZKA, PRZYWARA, SMAŻONY, WYSZOLC**.

SKWARNY ‘upalny’ Skwarny dzyen, Byaly *dies fervens vel i. meridies* (bibl.) R i₈ (mp).

SKWARZYĆ smazicz, prazicz, Squarzicz *frigo,-ere i. coquere in patella sine aqua vel vino cum oleo vel sanguine* R P₂. Zob. **UPRAŻYĆ, USKWARZYĆ**.

SLUFARNIA (?) (lub **ŚLUFARNIA** – tak Erz) zob. **SZLUFARNIA**.

SLUTOWANIE ‘zlitowanie’ Slyvtovanye, Smylovanye *miseracio* R t₇ (mp); dobrotha, Slyvtovanye *clemencia* R g₅v (ml). Zob. **LUTOŚĆ, SMIŁOWANIE, ZLUTOWANIE**.

SLABY szlaby *laxus i. ampliatus vel solutus* S 79v; szlaby *laxus* S 225; *laxus* Slaby, *dilatatus, extensus, mollis, remissus, languidus, largus, ampliatus, solutus, ut queant laxis resonare fibris i. magnis, amplis* R r₃v (mg); Slabey, maley vyary *modice fidei* (bibl.) S 92; maley a slabey vyary *modice fidei* (bibl.) R t₇v (md).

[**ŚLAĆ 1.**] zob. **POSŁAĆ 1., USŁAĆ**.

[**ŚLAĆ 2.**] zob. **OBESŁAĆ, POSŁAĆ 2., PRZESŁAĆ**.

SŁANKA (lub **SŁAKA**) zool. ‘słonka, ptak’ *Slanka nasica* RN IV (w słowniczku *Vocabula volatiliū*) (por. J. Strutyński, Polskie nazwy ptaków krajowych, Wrocław 1972, s. 67). Zob. **PTAK**.

SŁAPIROLA (lub **SZŁAPIROLA**) ‘o rolniku – wlokącym nogi, człapiącym’ lyepýarz, *Slapirola glebo i. rusticus, arator* (sv. *gleba*) R n₈v (por. Volckmar: *Słapię calco, premo, conculo, proculo*; w Lex oboczność sz-//s-). Zob. **LEPIARZ**, **ROLA**, **ROLNY**, **USŁAPANY**.

SŁAWA ze sromotą, *Besz slavy inglorius {sine triumpho}* R p₇v; ze sromotą, *Besz slavy ingloriosus* R p₇; *Roznossicz slawą volo,-are {celeriter currere} ..., unde Facetus: Nam cito sepe ruit, qui supra astra volat* R X₁v. Zob. **CHWAŁA**, **CZEŚĆ**, **OSŁAWIĆ**, **SŁAWIĆ**.

SŁAWĘTNOŚĆ ‘sława, uznanie, autorytet; także w znaczeniu filozof.: kategoria’ *Slavānthnosc autoritas est sententia imitatione digna vel autoritas, prout sumitur in topicis* R d₅; *Slavānthnosc predicamentum* S 121v (mg); *Slavānthnosc, vyslovyenye predicamentum i. elocutio omnium, que ibi continentur* R B₂ (mg); (‘obyczaje’) *znamyonviācze bithnosc y chvalebnosc y slavāthnosc o bostvye <modi> significandi substanciam* S 92; (‘obyczaje’) *znamyonvyācze bithnosc o bostvye abo slavāthnosc modi significandi substanciam* R t₈ (md); *pospolite slavāthnoscy vel wsithkich rzeczy pospolita bithnosc vel vyslovyenye, znamyonviācza wlosnosc, prirodzona, wlyana, nabyta rzeczy vydomych (Erz bł.: „vydanych”) y domyslnych predicamenta* S 121v; *wsythky<ch> rzeczy pospolita bythnosc, Pospolite slavāthnosci, znamyonviācze Bythnosc abo własnosc, wlyane abo nabyte, przyrodzenya rzeczy vydomich y domyslnych predicamenta* R B₂ (mg).

SŁAWĘTNY ‘sławny, znany; dostojny’ *Slavānthny celeber vel celebris i. festivus, solennis* S 125v; *Sławny, Slavānthny, przesławny celebris* R f₆v (md); *wdzyāczny, vyelmozny, Slavāthny magnus* R s₄v; *nazwany, Slavānthny reputatus i. super alios nomen habens* R D₁ (mp); *slavānthny autor* R a₈ (ml; av. *actor ..., sed autor cum u sine c venit ab autentin Grece i. autor vel dignum Latine, quia eius dictum vel factum est dignum imitatione*); *slavānthny mystrz autor i. fidedignus, sc. primordialis inventor alicuius artis* R d₄v; *Slavānthny nominatus* R x₂ (mg); *Slavānthny nominatus i. valde opinatus (sv. nomino,-are)* R R₁v; *pospolyti, Slavānthny vulgatus i. publicus, communis* R L₆ (mg) (por. Ca1585: *Vulgatus ... Rozsławioni*); *Sławnym, Slavānthnym bicz celebresco,-ere, famosum, sanctum aut denotum esse* R M₇v (md); *reputo,-are lyczicz i. computare, Slavānthnym bycz abo vaznym vel i. za czo*

myecz R T₁v (md); – gymyą slavanthne *frenum tributi* (bibl.) R n₂v (ml) (znaczenie polskie bł. przypisane wyrażeniu łac. *frenum tributi* ‘ciężar podatku; poradnlne’; bład identyczny jak w Mamstp, cz. I, s. 72 – zob. A. Łuczak, Zagadkowe wyrazy w *Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy z XVI wieku*, [w:] Zielonogórskie seminaria językoznawcze 2010, Zielona Góra 2011, s. 79-80).

ŚLAWIĆ Slavicz, kwythnancz *rutilo,-are i. splendere, fulgere* (bibl.) R T₃. Zob. **OSŁAWIĆ**, **ŚLAWA**, **WYŚLAWIAJĄCY**.

ŚLAWIĆ SIĘ Slavicz syą *celebro,-are i. frequentare, venerari, colere {festivitate, solemnizare}* R M₇v.

ŚLAWIEŃSKI ‘słowiański’ slavyenska zyemya *Sclavonia* R E₅ (mp) (por. Slovyenska (‘ziemia’) *Sclavonia terra* S 139v). Zob. **SŁOWAK**, **SŁOWIEŃSKI**.

ŚLAWNOŚĆ wybornoscz, Slawnoscz *elegantia* (sv. *elegans*) R k₇. Zob. **ŚLAWĘTNOŚĆ**, **WIELEBNOŚĆ**.

ŚLAWNY Slawny, Slavanthny, przeslawny *celebris* R f₆v (md); Slawny, Lsznaczy *rutilus i. splendidus {valde splendidus}* R D₄v; Slawnym, Slavanthnym bicz *celebresco,-ere, famosum, sanctum aut denotum esse* R M₇v (md). Zob. **KWITNAĆ**.

ŚLĄKA zob. **ŚLANKA**.

SŁOD ‘słód do wyrobu piwa’ Slod *braseum* S 20 i R e₃v (mg); *ptisana* slod *dr succus ordeï vel ordeum decortcatum seu aqua ex ordeo cocto ... vel dr frumentum aqua mollitum ad coquendum cervisiam* Szlod S 125v. Zob. **SŁODOWNIA**.

SŁODKI – 1) ‘o smaku’ Slodkye yablusko *malomellum, genus pomi mellifici et dulcis* R s₅; – 2) ‘tu – znaczenie niejasne, może o smaku?’ Slotky glowny skrob *vel strup porrigo ... est infirmitas porcis contingens ...*, *Grece dr lepida* S 119v; *porrigo, lepida idem* Slodky glowny strup *seu furfur* Scrob R A₆ (md; av. *porrigo est infirmitas, que solet porcis contingere ... et ponitur generaliter pro morbo et vicio capitis cariem faciente, sc. pro scabie*) (por. Mu28, s. 72: *Porrigo*, Der erbgrint, Głowny Serup (!); Mym28, k. 39v: *Porrigo*, Erbgrynd, Słodki strup; tak też w Mym30 i Mym41; zob. też Lactifer, *Liber V* sv. *Porrigo*); – 3) ‘miły, przyjemny – o dźwięku’ Slodka pyeszn *modulus* R t₈ (mg); pyenye slothkye *armoniacus i. dulcis, suavis delectabilisque cantus celi* (sv. *armonia*) S 14; Slodkye pyenye, zgodne spyevanye *armonia i. dulcoratio et consonantia plurimorum cantuum. Inde armoniacus i. dulcis, suavis, delectabilis cantus, ut armonia i. dulcis cantus*

celi R c₈; Slodkye Brznyenye *melos ... i. dulcis cantus, dulcis modulatio. Item melodia* R t₃v. Zob. **NIESŁODKI, OSŁODZONY**.

ŚŁODKO *Dominaciones* panstwa *armonisant* pishczą slodko RN (wykl. tylna).

ŚŁODOWNIA ‘wytwórnia słod, browar’ Myelczvch, ozdnycza, Slodownya *braseatorium* R e₃v (mg). Zob. **BROWAR, OZDNICA**.

ŚŁODOWNIK ‘wytwórca słod, piwowar’ myelczarz, slodownyk *braseator* S 20; Myelczarz, Slodownyk *braseator* R e₃v (mg). Zob. **PIWOWAR**.

ŚŁODZINY ‘odpadki roślinne – m.in. resztki ze słod; może też jakieś rośliny’ *siliqua ... arbor vel fructus eius dulcis ad usus porcorum valens* Slodzyny *vel dr folliculus seu integumentum cuiuslibet leguminis, ubi grana integuntur* luszczyna (bibl.) S 143v; *siliqua ... genus est leguminis, quod porci in Africa comedunt* Mlotho, Slodzyny. *Item siliqua dr folliculus cuiuslibet leguminis et purgamenti eius* pącharzyna, lupyna (bibl.) R F₆v. Zob. **ŁUPINA, ŁUSKA, OTRĘBY**.

[**ŚŁODZONY**] zob. **OSŁODZONY**.

ŚŁOJEK ‘słoik, puszka; monstrancja; dom ozdobiony kością słoniową’ Sloyek, puska *pixis i. vas, in quo medici reponunt suas confectiones* S 116v; Sloyek, puska *pixis i. bussula, sc. vas, ubi medici reponunt suas confectiones* R A₂v (por. Mu28, s. 144); *hieroteca, corporis Christi reservaculum i. Monstrancia vel sloyek* R o₅ (mp); *sucinum i. succus fluens ab arbore, durescens in lapidem et est species electri vel* Sloyek Sokkovy R H₃ (md); Sloyky Slvnyove *domus eburnee* (bibl.; 3 Reg. 22,39 i inne) R k₃ (mp).

ŚŁOMA Rzzysko, pleva, Sloma *palea* R y₂; *farrago i. stramen* Sloma *vel ... quelibet mixtura pabulorum* osypka, ... *proprie tamen farrago est herba hordeacea adhuc viridis et granis ad maturitatem adhuc non turgescens* prazmo R m₃v; Sloma *stramen* R G₆v; sloma abo gardlyna, zdzbło, Rzzysko, Myrzva, pądzzyerze *stipula* R G₆ (md) (por. czyrznysko, zdzbło S 150); snop słomy, suchy chrost *malleolus* (sv. *malleus*) R s₅; Stozak, vor natkany słomą *strapodium* R G₆v (mg) (por. Stozak, słomyany vor S 151); glyna ze słomą ku lyepenyv *aceratum lutum* R a₃ (mp; av. *aceratus*); glyna ze słomą ku lyepenyv *aceratum lutum paleis infectum, paleis immixtum ad tuguria facienda* R M₂v (ml; av. *acero,-are*). Zob. **SIECZKA**.

ŚŁOMIANY Slomyany *stramineus* (sv. *stramen*) R G₆v; Stozak, słomyany vor *strapodium* S 151; Rogoza, Mattha słomyana *matta, mattula* R t₂ (md); *culmen i. summitas tecti, que culmo cooperitur* posshicye słomyane *vel visokoszcz* S 38; *culmen, quod operitur culmis* posshicye słomyane *vel i.*

altitudo R i₃ (md) (por. Mu28, s. 137 oraz Mym28, k. 30: *Culmen*, Strodach, Słomiani dach).

SŁONECZNY Ssol abo pyantr *vel i.* Sloneczny *solanus* R G₁v (md); *solarium* *eciam dr* Sloneczny zegar S 146; Sloneczny zegar *i.* Compass abo pranthek slonecznego zegara *solaria, plana tecta domorum soli patencia* R G₁v (mg; av. *solarium dr a sol, quasi solaurium, quia soli et aeri vel auris pateat {domatum idem}*); *solarium* pyantr *a sol, quasi solaurium, quia soli et aeri vel auribus* (! – zam. *auris*) *patet* prantek slonecznego zegara S 146 (por. Mu28, s. 3); psye dny, sloneczne *Caniculares dies* R f₁ (md). Zob. **DZIEŃ, SŁOŃCE**.

SŁONINA polecz Slonyny *lardum, laridum idem, dr pinguedo porci cuti adherens* S 79v; *taxea i. lardum* Slonyny (Erz uzupełnia: „poleć”) S 155v; *lardum* Slonyny *vel laridum i. taxea, perna porci* polecz myassa, Strona R r₂v (mg). Zob. **GIŻA, SADŁO, SZOLDRA, TŁUSTOŚĆ, TUK**.

SŁONIOWY rog slonyovy *ebor, ebur os seu dens dr elephantis* (bibl.) S 45v (por. Rog, Coscz *ebur, ebor* R k₃). Zob. **SŁUNIOWY, SŁUŃ**.

[**SŁONKA**] ‘ptak’ zob. **SŁANKA**.

SŁONY *spondilus* *eciam i. callus seu caro interior omnium ostreorum* (! – zam. *ostrearum*) *vel* Slona ryba *vel est genus serpentis* R G₄v (ml); *salaces aque, que de terra saturiente prosiliunt, Salicie, Nimphe idem* Slone vody R D₆ (mp).

[**SŁOŃ**] zob. **SŁONIOWY, SŁUŃ**.

SŁOŃCE zashlo sloncze *occubuit sol* (bibl.) R x₄v (ml; av. *occidens*); zashlo sloncze *ocubuit sol* (bibl.) R R₃ (mg; av. *occumbo,-ere*); vyodro, goranczoszcz sloncza *estus i. calor, fervor solis* S 52; zachod sloncza *occidens* R x₄v; na slonczv vssushony, zagrzany *insolatus* R p₈ (md).

SŁOWAK ‘Słowianin’ Slovak *Sclavus* S 139v; slovak *Sclavus* R E₅ (mp) (por. Mym28, k. 33: *Sclavus*, Wynde, Słowak); *Illiris et Illiricus {i. Sclavus Slovak}* (sv. *Illiria*) R p₄. Zob. **SŁAWIEŃSKI**.

[**SŁOWIĆ**] zob. **OSŁOWIĆ, WYSŁOWIĆ**.

SŁOWIEŃSKI ‘słowiański’ Slovyenska (‘ziemia’) *Sclavonia terra* S 139v (por. slavyenska zyemya R E₅ (mp)). Zob. **SŁAWIEŃSKI**.

SŁOWIK zool. ‘ptak’ *acredula, aedon et lusciniya vel lucidia aut ravatinus i. philomena* Slovik RN IIIv; *lusciniya i. philomena, rosiniolus idem* Slovyk RN IV; Slovyk *philomena, lucinia, rosiniolus* RN IVv; *rosinolus, philomena i.* Slovyk R s₂v (ml; av. *lucinia*). Zob. **PTAK**.

SŁOWKO ‘słówko’ Slowko *dictiuncula* S 42 i R i₈ (md).

SŁOWO ‘wyraz, mowa; także gram.: czasownik’ (łącznie ok. 40 razy)
 np.: *dictio i. significacio vel intellectus alicuius verbi, verbum i.* Slovo S 42;
 slovo, wciadł, Slovo *dictio per ct est pars quelibet orationis* (sv. *dicio*) R i₈;
 Slovo od slova *dictionatim* R i₈ (md; av. *dictiuncula*) i R X₄v (mg); yedno
 slovo nye chyby *iota unum non preteribit* (bibl.) S 77 i R q₃ (sv. *iota*); slovo
 czo liczbą znamyonvye *numerale nomen* S 98v (por. Mu28, s. 199); Slovo
 czo znamyonvye lidzbą *numerale nomen i. verbum* R x₃ (mp); *numerus
 pluralis* vyelga liczba *ut magistri, numerale nomen aut verbum* Slovo czo
 znam<yo>nvye liczbą RN (k. tyt.); Nye Sprawujące (!), nyerowne slovo
anormalum verbum in grammatica R c₂ (mp; av. *anomalus i. sine lege vel
 extra regulam*); Sprawvjące slovo *activum verbum* R M₂ (md); *verbum*
 Slovo, *agere* Sprawvacz, *pati* Cyrpyecz *aut neutrum* zadne stich *significans*
 znamyonvjačz (sv. *partes oracionis*) RN (k. tyt.); Sprawovanye, Slovo *verbum*
 (sv. *De terminis in grammatica*) RN (wykl. przednia); pyrwshe polozone
 slovo, przedny stopyen polozone *positivus gradus dr eo quod ponatur primus
 in comparationis gradibus, quasi fundamentum graduum* R A₆v; Slovo
 popādlyve y ganyebne *racha, est interiectio affectum indignantis ostendens
 ..., et est Hebreum* (bibl.) R Y₃v; to slovo dzywyączego syą *pape, interiectio
 est admirantis {ut pape, quid video i. miror vel indignantis seu indignacionis,
 ut pape, superat eum, nam potest opponi vulgariter}* R Y₁; *adverbium i.
 allocutio* przislovye, ktore cladzyemy vedlye *verbum* ku vyiasnyenyv, czo ku
 slowv przicladamy R b₁v; yednym slovem *uno ore* R L₃v (md); – lubyezne
 slova *blandicie* S 19v; Szromothne slova *scommata* S 140; *scomma, vide
 Calepi, scommata vel ledoria* Sromothne slova R E₅ (mp); *ledoria i. urbanitas
 amarulenta seu ioci mordaciores* Sromothne slova, *scommata idem* R r₃v
 (md); Slova vraczaiące *scematismi verba* R E₄ (mp; av. *schema i. imago vel
 figura vel modus loquendi* oraz av. *schematismenos i. defectus modi loquendi*);
 vysshey rzeczne slova *superiores dictiones* R H₃v (md); *palliatum i. pallio
 tectus vel occultus, coopertus, ut iste habet verba palliata i. occulta, cooperta*
 przykryte slova (sv. *pallium*) R y₂v; navka abo slova mądroscy tego swyata
persuasio humane sapientie R z₆ (mg); navka abo slova mądrosci tego
 swyata *persuasio humane sapientie* R R₆ (mp; av. *persuadeo, -ere*); znoszne
 (Nom. plur.), dvoyste slova *gerundia vel gerundiva dicuntur quedam nomina,
 que gerunt omnimodam significationem suorum verborum ..., utraque gerunt
 significationem, sc. activam et passivam* R n₇v; Zgromadzenye slow ku
 gadanyv y dowodzenyv, Gadka, Gadowna mova, ku gadanyv mova pospolv
 zlozona, zgromadzona ku dovyedzenyv rzeczy. Vymovne gadanye y slova

ku gadanyv, gadka *sylogismus* R F₆v (md); – rozlozenye szlow *aggregacio*, *aggeracio litterarum* S 6v; vyobrazenye slow *forma verborum* R n₁ (mp); przeryvanye slow *precisio ... fit, cum quis verba in animo concipit et loquendo interrupt* R B₁v; pochodzy, *vel sic*, tak iest *vel i.* stand iest dovod podlug tich slow *sequitur* S 142v; pochodzy, Stand iest, Thak iest, dovod vedlug tich szlow *sequitur* R T₅v (ml; av. *sequor*,-i); zgromadzenye szlow ku gadanyv *vel* dovodzenye *silogismus* S 143v; Sprzazeny slow *coniugatio i. verborum consequens declinatio* R h₃v; zadavanye slow ku rozeznanyv prawdy *argumenta* R c₇ (mp); zadavacz slova ku rozeznanyv prawdy *disputo*,-are {*argumentare, allegare, contendere*} {*per probationes roborare*} R O₃v; zadavacz slova kv rozeznanyv prawdy *disputo*,-are R O₃v (md); *argumentor*,-ari i. *disputare, arguere* doliczycz {*sc. rationibus probare* zadavacz slova ku rozeznanyv prawdy} R M₄; vicladacz, vylozicz slova *diffinio*,-ire i. *diversis modis finire, determinare, ostendere* R O₂v; zgromadzicz slova ku gadanyv y dovodzenyv rzeczy *vel* vymownye movicz y gadacz *silogiso*,-are R T₆ (md; av. *sylogizo*,-are); *obsceno*,-are wstachlo vczynycz *vel i. immunde loqui* nyeslushne, nyesromyazlive slova movicz R R₂ (mp); czo roznosy slova *vocativus modus* (!) RN (k. tyt.; ta część karty dziś już nieczytelna, widoczna jest jeszcze na ilustracji nr 3. w I t. naszej edycji); Branye a vyvod rzeczy, zamknyenye movi crothkymy slovy *vel* zamczysta rzecz *corelarium* R h₅v (ml); czo potich slovyech *quid opus verbis* R Y₃ (mg); itd. Zob. **JEDNOSŁOWNY, MOWA, OSŁOWIĆ, PRZYSŁOWIE, RZECZ, WYŚŁOWIĆ.**

SŁOWOMOWNY ‘znaczenie niejasne, może: wypowiadający się rozumnie, logicznie’ *logicus, logicalis* Slovomowny i. *discernens, racionator, iconomus* R s₁v (md) (por. rozeznawający S 83v). Zob. **MOWNY.**

SŁOŻONY ‘złożony, tu – gram.’ Składany ksthalth, szłożony *figura composita* RN (wykl. przednia); *figura composita in grammatica nominum* Slozone vyobrazenye gymyon *ut indecens* nyeslussny, *impotens* nyemoczny R N₂ (mp; av. *compono*,-ere). Zob. **NIEZŁOŻONY, PROSTY, ZŁOŻONY.**

SŁUCHAĆ *intendo*,-ere i. *augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyacz {*arcum*}, Roscyagnacz, othazicz, poglyadacz, Spynloscyą sluchacz, wzglyadacz R Q₁v. Zob. **DOSŁYSZEĆ, NASŁUCHAWAJĄCY, POŚŁUCHAĆ, PRZYSŁUCHACZ, SŁYSZEĆ, WYŚLUCHAĆ.**

SŁUGA nyevolnyk *servus empticius dr qui precio emitur, servus in bello captus, famulus ex propria familia suorum ortus, mancipium ex hostibus,*

vide Breuiloquium, verna, vernaculus in domo nutritus sluga S 142v; *nyevolnyk servus dr a servando, quia olim in bello capti, cum iure possent occidi, servabantur et fiebant servi ... sluga famulus ex propria familia suorum ortus, mancipium ex hostibus ..., idem est servus empticius nyevolnyk, qui precio emitur* R F₄v; *cultor, inhabitator vel i. szluga* S 38v; *strzelyecz, Myesczky sluga apparitor* S 11v; *myesczsky sluga, parobek balivus est officialis domini temporalis* R d₆; Cath, *Myesczsky sluga, Bvthel, Czeclarz lictor* (bibl.) R r₁v; *cliens dr serviens vel famulus quicumque sluga, sluzebny vel nobilis servus ... cliens a colendo patronum dictus i. amicus domesticus {Sczythny panosha, Sluzebnyk, slachetny pacholek vel amicus domesticus, qui sub tutela est alterius}* R g₆; *conservus rowny sluga, sed cum alio serviens* (bibl.) R h₄ (mg); *Comornyk, Sluga, vrzandnyk eunuchus, custos camere regis, regine minister* (bibl.) R l₅v (mg); *Sluga Coscyelny levita* (bibl.) R r₅; – *zla czelyadz, zly sludzy, chlopy licenciosa mancipia i. nequiora* R r₇ (mp); *sludzy czo pana provadzą do domv adversitores* R b₁v (mg); *Cathovye, myesszczzy sludzy apparitores vel apparatores ... vel dicuntur ministri crudelitatis ad interficiendum malefactores* R c₅. Zob. **NAJEMNIK, NIEWOLNIK, PAROBK, SŁUŻEBNIK.**

SŁUNIOWY ‘słoniowy’ *pysk slvnyovy proboscida vel promuscida, rostrum elephantis, quia illa pabulum ori admovet* R B₄v (por. *Swyny pyszk* S 123v); *Sloyky Slvnyove domus eburnee* (bibl.; 3 Reg. 22,39 i inne) R k₃ (mp). Zob. **SŁOJEK, SŁONIOWY.**

SŁUŃ zool. ‘słoń’ *Slvny barrhus i. elephas* R d₆v; *Slvn barrus i. elephas* R d₆v (mg); *Slvn elephantus et elephas ... est animal, quod apud Indos vocatur barrhus* (bibl.) R k₇v; *elephas, barrus Slvn, et vivit CCC annis* RN IVv. Zob. **SŁONIOWY.**

SŁUP ‘pal, kolumna; rzeźba, figura, statua’ *apsida Slup i. columna locata circa viam* R c₅ (mg) (por. łac. hasło w S 12v: *Apsida i. columna, apsidam fecit Alexander Macedo., i. columnam. Vide in Vita S. Patrum, in Legenda sancti Macharii Romani – bez odpowiednika pol.); statua, imago, simulacrum* Slup, *Socha {statea (!)}* R G₅; *Slup, podclad, podstavek, zalozenye basis dr futura, que supponitur columnne {arengeria idem}. Etiam est nomen fortissime petre lingua Syrorum. Est etiam extremitas plante ..., basis, sessio columnarum, confirmatio fundamenti, nomen petre durissime {spira idem} {bases i. pedes}* R d₇; *Czo v slupa byyą tintinaculi i. virgatores, qui in cede (? – zapis niewyraźny) flagris reos cedunt vel flagratores, flagriones* R J₄ (mg); *slupy, obrazy dzyalacz abo lyacz statuo,-ere* R T₇v (ml). Zob. **KOŁ, PAL, TYCZ.**

ŚLUSZAĆ ‘być właściwym, słusznym, odpowiednim’ ach nyeslusha to, To nyeyest slushnye *prochnephas* R Y₂ (mp). Zob. **PRZYSŁUSZAĆ**, **ŚLUŻYĆ**.

ŚLUSZNIE ‘dobrze, właściwie’ slushnye *congrue* S 242v; Slushnye *congrue et congruenter, adv., i. convenienter* R X₄; Slushnye, podobnye *condecenter* R X₄ (mp); ach nyeslusha to, To nyeyest slushnye *prochnephas* R Y₂ (mp); Slushnye, Crasnye, Czudnye vdzyalacz, postavicz, przybracz, ocrasicz *etc. specifico,-are, pulcrum formam aut figuram facere* R T₇ (md); slushnye *competenter i. convenienter, congrue* R X₄; Slushnye navczony *competenter litteratus* R h₂ (mg) i R X₄ (md). Zob. **NIEŚLUSZNIE**.

ŚLUSZNO (Erz sv. **ŚLUSZNY**) ‘słusznie’ Slusznno iest *convenit* S 216 (ml; av. *convenio,-ire*).

ŚLUSZNOŚĆ Slusznoscz *congruitas* S 34; slusznoscz *congruitas* R h₃v (mh; av. *congruus*); Slusznoscz *decencia* S 39v; Slusznoscz *decencia* R i₅ (mp; av. *decens*); Slusznoscz *condecencia* R h₃ (mg). Zob. **NIEŚLUSZNOŚĆ**.

ŚLUSZNY Slushny *decens ..., speciosus specie, formosus natura vel forma* R i₅; sluszny *competens i. conveniens* R h₁v; Slushny, potrzebny, vzyteczny *oportunus* R₃v (md; av. *oporteo,-ere*); pobożnoszcz, pobożna, sluszhna rzecz *pietas aliquando accipitur pro cultu divino ... vel dr religio vel fides Christiana ... vel i. fidei devocio* (bibl.) S 115; *convenit* Slushna rzecz *vel i. convencio facta est vel i. nayącz* R N₄ (mp; av. *convenio,-ire*). Zob. **NIEŚLUSZNY**, **POŻYTECZNY**, **ŚLUSZNO**.

ŚLUŻBA – 1) ‘usługiwanie, służenie, urząd; cześć’ Sluzba *ministerium* S 91; Sluzba *ministerium i. servitium vel officium ministri {omnis generacio}* R t₆v; Sluzba *opus ..., operacio* S 102v (Erz brak w cz. pol.-łac., ale jest w cz. łac.-pol.); dzyalo, Sluzba *opus ... et est id, quod fit, sc. operatio ipsa rei actio est* R x₇; ocrashenye, Sluzba, ocrassa *cultus* R i₃; Sluzba *servitium* (sv. *servitus*) R F₄v; Czescz, nysssha sluzba, chvala *dulia, servitus, que exhibenda est homini, sicut latría est servitus, que debetur Deo* R k₄v; *manumitto,-ere i. manu emittere vel liberare {znyevoley, ssluzbi vypuscicz donare servo libertatem, a potestate domini liberare}* R Q₆; – 2) ‘kredens, bufet, stół kuchenny’ Sluzba *vel przedstolicza abacus* S 2 (por. Cuchenny sthol *abax vel abacus ... dr quelibet mensa* S 2; por. też Mu28, s. 139: *Abacus*, eyn kredentztisch do man die trinckgeschirr auffsetz, ader ein anricht, Ślužbá; zob. też Mym28, k. 28v: *Abacus*, kredencz tysch, Przedstolica). Zob. **MODŁA**, **POŚLUGA**, **URZĄD**.

ŚLUŻEBNI (plur., tak Erz) zob. **ŚLUŻEBNY**.

ŚLUŻEBNICA *pedissequus*, <*pedisse*>*qua* sluzebnycza, i. *famulus*, *famula* poselkyny, *ancilla*, *servus*, *serva*, *qui sequitur pedes domini sui*, vel i. *scutifer*, *familiaris* (bibl.) S 110; vipchny sluzebnyczą, vipąndz *eiice ancillam* (bibl.; Gen. 21,10) R O₄v (mg). Zob. **NIEWOLNICZKA**.

ŚLUŻEBNIK ‘sługa; urzędnik’ Sluzebnyk *cliens dr famulus*, *serviens*, *quicumque nobilis servus* S 28v; *cliens dr serviens vel famulus quicumque* sluga, sluzebny vel *nobilis servus ... cliens a colendo patronum dictus i. amicus domesticus* {Sczythny panosha, Sluzebnyk, slachetny pacholek vel *amicus domesticus, qui sub tutela est alterius*} R g₆; Sluzebnyk *minister* S 91 (por. Mym28, k. 11, w rozdz. *De imperatoribus*, ..., Imiona przełożonych swieckich).

ŚLUŻEBNY – 1) ‘o człowieku – sługa’ *cliens dr serviens vel famulus quicumque* sluga, sluzebny vel *nobilis servus ... cliens a colendo patronum dictus i. amicus domesticus* {Sczythny panosha, Sluzebnyk, slachetny pacholek vel *amicus domesticus, qui sub tutela est alterius*} R g₆; robothny, Sluzebny *servilis* R F₄v (mg); sluzebny (Nom. plur.) *annunciatorii* S 11; – 2) ‘znaczenie niejasne – może: dokument; kwit; prośba wyrażona na piśmie?’ Sluzebny lyst *subiecta epistola* R l₂v (ml; av. *epistola*).

ŚLUŻYĆ ‘tu – być przydatnym, odpowiednim, pasować’ *convenio,-ire i. alloqui, adunari insimul, simul venire, pacisci*, Matth. XX, (13): *Nonne ex denario convenisti mecum zmovicz, vel ... inesse, ut albedo convenit mihi i. inest szluzy* (Erz brak w obu częściach) S 216; *convenio,-ire ... hoc pallium convenit mihi i. decet me przislusha*, Sluzy mnye, przistoy R N₄. Zob. **POŚLUGOWAĆ, PRZYSŁUSZAĆ**.

ŚLYSZAN ‘słyszany’ Slyszan bicz *auditum iri* R M₅ (mp; av. *audio,-ire*).

[**ŚLYSZĄCY**] zob. **NIEDOSŁYSZĄCY**.

ŚLYSZEĆ slysh *heus*, adv. *vocandi vel dolentis* R X₆v (ml). Zob. **DOSŁYSZEĆ, ŚLUCHAĆ**.

[**SMACZNIE**] zob. **SMACZNO**.

SMACZNO ‘smacznie’ smaczno vdzyalacz *saporo,-are i. saporatum facere* R T₃v. Zob. **SMAK**.

SMACZNY ‘mający dobry smak’ smaczny, chąnthny *sapidus*, *saporem habens* R E₁v; smaczna rzecz *redolens res* R C₅v (md); Smaczna rzecz *redolens, fragrans, sapiens* R S₆ (mp; av. *redoleo,-ere*). Zob. **NIESMACZNY, SMAK, SMAKOWAĆ**.

SMAGAĆ pobicz, smagacz, stloczicz, zbicz *cedo, -ere i. verberare, ferire vel incidere* R M₇v; pobyl, podbyl syą (!), Smagal, Stloczył *cesus est* (!) R g₁v (mg; av. *cesus i. percussus, incisus*). Zob. **BIĆ**.

SMAK smak *gustus i. comestio* S 66v; smak *gustus, unus de quinque sensibus corporis {comestio}* R o₂; Smak *sapor* R E₂; szmak *myecz sapio, -ere ... i. habere saporem* R T₃v. Zob. **SMACZNO, SMACZNY**.

SMAKOWAĆ ‘być smacznym; próbować, kosztować’ *tento, -are ..., sed tentare a teneo, id est frequenter tenere vel explorare, sc. prius dictum melius placet {vel i. smakovac}* R V₂v (por. pocuszacz S 237); *redoleo, -ere ... i. bonum odorem emittere {redolet i. sapit, habet g<ustum>, retinet etc. smakvye, vide Calepi}* R S₆. Zob. **DOŚWIADCZYĆ, POKUSZAĆ, POSMAKOWAĆ, SKOSZTOWAĆ, SMACZNY**.

[**SMAKOWANIE**] zob. **POSMAKOWANIE, ROZSMAKOWANIE**.

SMALC (lub **SZMALC**) ‘smalec, tłuszcz’ *szmalcz liquamen i. pinguedo* S 83; *liquamen et hoc liquamentum pro eodem {liquatum Thrvn vel Smalc}*, *liquamen proprie dr piscium, quia soluti in salsamentum pisciculi eundem humorem liquant, cuius modi liquor dr salsugo vel muria Rossol, sed proprie muria dr aqua sale commixta et effecta gustu in modum maris {vel succus herbarum}* R r₈v; *Smalcz liquatum, liquamen, liquamentum dr pinguedo animalis ad ignem liquefacta et in usum coquinarium reservata ad condiendum cibos* S 82v; *szmalcz, Sadlo adipatum* R a₈v; *smalcz axunga vel axungia i. venter porci vel alterius rei ..., si porcina vetus, axungia iungitur illi* Stare sadlo R d₅; *vyepzove Sadlo, Smalcz unctum (sv. unctus)* R L₃v (por. łac. hasło w S 172v: *unctum dr illud pingue, quod in porci dorso mollius est* – bez odpowiednika pol.); *tomacula ... eciam sunt edilia, que ex iecore porcino minutatim incisa et semicocta infusis crudis ovis et caseo optimo et liquamine i. pinguedine szmalcz, pipere, anizo, zinzibere fieri consueverunt tegunturque omento suillo* S 160v; *distillacio i. catharrus nyezith vel i. liquamen, quo utimur cum pulmentariis etc.* Smalcz R k₂ (mg); *liquo, -ere* Smalcz, Thrvn *vsquarzicz vel succum ex herbis excolare* R Q₅ (mp). Zob. **JĄTRZNIKA, KISZKA, ŁOJ, PRZESZMALCOWAĆ, SADŁO, SŁONINA, TŁUS-TOŚĆ, TUK**.

[**SMALCOWAĆ** (lub **SZMALCOWAĆ**)] zob. **PRZESZMALCOWAĆ** ‘przetopić’.

[**SMALEC**] zob. **SMALC**.

SMARAG (lub **SZMARAG**) ‘szmaragd’ *Smarag smaragdus, lapis preciosus, viridem habens colorem* (bibl.) R G₁.

SMARD ‘rozpustnik, plugawiec’ Smard *ganeo i. lecator in ganea, i. in taberna* S 63; Smard *ganeo i. leccator in ganea* {*qui frequentat tabernas vel gamrath*} R n₅v. Zob. **FRYJERZ**.

SMARK ‘brud, wydzielina z nosa’ Szmark *mucus ... est putredo, que de naso extrahitur et proiicitur* R v₂; Smark *floccus nasi* R m₈ (mg); szmarky *mucus vero dr oris vel narium humiditas, putredo et crassior pituita* S 93v (por. Mu28, s. 64: *Mucus...*, Smarky). Zob. **SMARSK**, **SMARSZCZONY**, **USMARKANY**.

SMARSK (– tak Erz; lub **ZMARSK**) – 1) ‘zmarszczka’ Smarsk *ruga i. crispacio, collectio, plicacio cuiuslibet rei in unum, ut in cute senum aut in macilento in vestibus* S 134 (por. Mu28, s. 64: *Ruga ...*, Zmársk; por. też Mym28, k. 23: *Ruga*, Runczel, Zmark (!); Mym30, k. 22v: ... Zmarsk oraz Mym41, k. 22v: ... Zmarsk – w rozdz. *De hominis partibus et etate ...*, O członkach człowieczych y letnosci); – 2) ‘polip, narośl w nosie’ smarsk *polipus est caro superflua ex naribus excrescens, ex superfluis humoribus generata cum fetore narium* S 119 (por. Lex: *Polypus etiam vitium narium grave olentium* Czuchnienie z nosą; Ca1585: *Polypus ... est etiam polypus narium morbus, quum caro interiora nasi occupat ...* Kancerz nanosie; por. też Lactifer, *Liber V: Polipus est superflua caro, ex grossis et viscosis humoribus in naribus effecta* Diwij masso w chrzipijch wyrostlee). Zob. **MARSKOWATY**, **MARSZCZYĆ**, **SMARK**, **ZMARSZCZENIE**, **ZMARSZCZONY**.

SMARSZCZENIE (lub **ZMARSZCZENIE**) ‘zmarszczenie, pomarszczenie’ Smarsczenye *marcor, marciditas, putredo, macies, defectus* R s₆v (md; av. *marcor*); *marcidus i. putridus, arescens, languens* {*tristis, debilis*} vvyadly, *inde hec marciditas* smarsczenye R s₆v (por. *corrugacio* zmarsczenye *cutis in facie* R h₆ (md)). Zob. **MARSZCZYĆ**, **ZMARSZCZENIE**.

SMARSZCZONY (– tak Erz; lub **ZMARSZCZONY**) – 1) ‘pełen zmarszczek’ smarszczony, smątnego oblicza *rugatus* (sv. *ruga*) R D₄ (por. Marzkowaty S 134); *contracta cutis in facie* Smarsczona R h₄v (mg) (por. zmarszczyla syą R N₄ (md)); Smąnthne oblicze, smarsczone *rugata facies* R T₃ (mg; av. *ruco,-are*); *caperata facies i. rugata* Smarsczone (‘oblicze’) R f₁v (md); – 2) ‘mający polipy, narośle w nosie’ Smarszczony *poliposus* S 119; *poliposus* vsmarkany, smarszczony *vel fetens ex luto* R A₅ (mg; av. *polipus*) (por. Lex: *Polyposus*, Który takowe czuchnienie z nosą ma). Zob. **MARSKOWATY**, **SMARK**.

SMARSZCZYĆ (lub **ZMARSZCZYĆ**) ‘zmarszczyć’ marszczicz, smarszczicz *ruco,-are* R T₃. Zob. **MARSZCZYĆ**, **ZMARSZCZYĆ**.

SMARSZCZYĆ SIĘ ‘zmarszczyć się, zestarzeć’ Smarscicz syą, vvyądnącz *marceo,-ere i. putrere, arescere et est florum {corrumperere, pigrescere}* R Q₆v. Zob. **MARSZCZYĆ, ZMARSZCZYĆ SIĘ**.

SMAŻONY Colacz vyelkonoczny stwarogyem abo Smazony Crepel *laganum, crustella idem* R r₁v (md); prazony groch, Smazona rzecz *frixura ... coctura illa {in oleo}, talis actio vel quod frigitur {sine aqua}* (sv. *frixatura*) R n₂v; Smazone rzeczy *frictum* S 61; Smazone (Nom. sing. n. lub Nom. plur. ‘rzeczy’?) *frictum vel frixum* R n₂v (mg).

SMAŻYĆ smazicz *frigo,-ere i. torquere in patella, coquere sine aqua, sed cum oleo aut butiro tamen* S 221v; smazicz, prazicz, Squarzicz *frigo,-ere i. coquere in patella sine aqua vel vino cum oleo vel sanguine* R P₂; Smazicz *frixi,-are* S 221v.

SMEĆIĆ ‘smucić, trapić’ smączicz *turbo,-are i. precipitare, confundere {commovere}, commiscere, obscurare* R V₅ (por. zaburzycz R V₅ (md)); *sollicito,-are i. persuadere, ex suo loco movere, quasi ex toto, et multum citare et commovere* namavyacz, ponąkacz *vel* smączicz {i. *commovere*}, pylno praczovacz R T₆v. Zob. **POSMEĆIĆ SIĘ, ZASMEĆIĆ**.

SMEĆIĆ SIĘ ‘smucić się’ *mereo,-ere i. dolere, flere {plorare}...*, *item invenitur mereo,-res,-rui,-ritum et mereor,-reris, depo<nens> in eadem significatione, sc. merito acquirere, lucrari zaslužicz, zachovacz* syą komv, *nam mereo pro dolore caret suppletionem preteriti, pro quo quidam dicunt mestus sum* smączą syą (1. os. sing. praesentis) R Q₇.

SMEŹEK ‘smutek; złe samopoczucie’ Smąthek *meror, egritudo, flabilis tristitia* R t₅ (mg); szkanye, Smąntek, odrzyganye *singultus* R F₈ (mp; av. *singultus ... suspirium, viscerum pulsus, ploratio, gemitus, tristitia, planctus ...*, *singultus ex stomacho fit aut ex frigore aut ex frigido bibendo aut ex multo cibo vel potu aut ex parvo*).

SMEŹNY ‘smutny, zmieszany, zatroskany’ smąnthny *turbidus i. ... confusus, non clarus* S 164; Smąnthne oblicze, smarszczone *rugata facies* R T₃ (mg; av. *rugos,-are*); smarszczone, smąnthnego oblicza *rugatus* (sv. *ruga*) R D₄. Zob. **ZASMEŹCONY**.

[**SMIECINY** – tak Erz; zob. **ŚMIECINY, ZMIECINY**].

SMILSTWO ‘lubieżność, nieczystość’ Snylstwo (!) *luxuria est libidinose voluptatis appetitus ex consensu rationis, solvo libidinis luxuriam in coitu, cibo aut vestitu etc.* (bibl.) S 85; Snylstwo (!), nyeczystota *luxuria* (bibl.) R s₃v (md) (por. Mym28, k. 35: *Luxuria...*, Smilstwo; tak też w Mym30 i Mym41, bohemizm – zob. J. Siatkowski, Czesko-polskie kontakty językowe,

Warszawa 1996, s. 101; tam też bł. cytat z BB: „smylnosc” ‘smilność’ zam. „smyslnosc” ‘smyślność’ *sensualitas* z R F₂v). Zob. **CIELESNOŚĆ, KUREWSTWO, NIERZĄD, ROZPUSTA.**

SMIŁOWAĆ SIĘ ‘zmiłować się’ Smylovacz syą *repropicio*,-ari R T₁v (ml); odpuszcz, odpuszczacz, smylovacz syą *propitior*,-ari R S₄. Zob. **MIŁOWAĆ, LUTOWAĆ 1.**

SMIŁOWANIE ‘zmiłowanie’ smylovanye *venia i. indulgentia* S 167; dozvoleny, odpuszczenie, smylovanye *venia idem est quod indulgentia, si precedat peccatum, si vero non precessit peccatum, idem est quod licentia* R K₄; Slyvtovanye, Smylovanye *miseracio* R t₇ (mp); Smylovanye *propitatio i. placatio, misericordia* {*oblacio, reconciliacio, sacrificium etc.*} R B₆. Zob. **LUTOŚĆ, MIŁOWAĆ, SLUTOWANIE.**

SMIRKNIEŃIE (lub **SMIRZKNIEŃIE**) zob. **ZMIRZKNIEŃIE.**

SMOK ‘baśniowe zwierzę’ Smok *draco dr a Greco dracon* R k₄.

SMOKINI ‘smoczyca’ Smokiny *dracena* S 45; smokyny *dracena i. uxor vel filia draconis* R k₄ (por. Mu28, s. 95).

SMOLNY ‘pełen żywicy’ Sosna smolna *picea, quedam arbor, de cuius succo pix efficitur* R z₈v; szoszna, Smolne drzevo *vel i. Szyszka picea arbor est, de cuius succo pix efficitur* S 115 (por. Mu28, s. 107).

[**SMOŁA**] zob. **SMOLNY.**

SMOSZEWY (lub **SMOSZEW**) ‘zrobiony ze skórek jagniąt’ (por. Brückner SE, s. 504: smuch, smuszek, smusz; por. też Linde sv. Smusik, Smużyk; Słwarsz sv. Smoszka) Smosheva czapka *agnellina mitra* R b₂v (md).

SMRODLIWIE Sprosnye, Smrodlyvye *fede i. sordide, turpiter* R X₆.

SMRODLIWOŚĆ Smrodlyvoszcz *lutulentia i. fetulentia, fetiditas, sordidatio* (sv. *lutulentus*) R s₃v; Smrodlyvoszcz *fetulentia i. fetiditas* (sv. *fetulentus i. plenus fetore*) R m₅v.

SMRODLIWY smrodlyve myesscza, blothne *vel zola ablutes* R a₂. Zob. **ŚMIERDZĄCY.**

SMRODOUSTNY ‘człowiek wydzielający nieprzyjemny zapach z ust’ *oscedo est vicium, quo quis tenetur Smrodovstny, ut sepius oscitet ..., oscedo eciam i. oris fetor* Zyevanye S 104; Smrodovstny (! – zam. „smród z ust”) *oscedo, oris fetor* R x₈v (ml) (por. Mu28, s. 78: *Oscedo ab aliis oris foetor, ab aliis vitium dicitur, quo quis saepius cogitur oscitare*, Mundgestanck ader genunge, Smrod sust; *Oscito,-are ...* Zyewać; por. też Mym28, k. 39: *Oscedo, munt gestanck, Smrodoustwa* (!); Mym30, k. 40v: *Oscedo, munt gesta*<n>k,

Smrodousta (!); w Mym41, k. 41: *Oscedo*, mundt gestank, Smrod vstá (!).
Zob. **USTA**.

[**SMRODZIĆ**] zob. **PRZYSMRODZIĆ**, **ZASMRODZIĆ**.

[**SMUCIĆ**, **SMUTEK**, **SMUTNY**] zob. **SMĘCIĆ**, **SMĘTEK**, **SMĘTNY**.

SMUCZEK ‘instrument muz.’ skrzypicze *sistrum i. tuba et dr a sisto, -stis vel dr sic ab inventrice vel sistrum lingua Egyptiaca dr tuba, cum qua Isis describitur, nam in huius modi sacrificiis ea utuntur* {Smyczek sonans sicut timpanum}, unde *I Re. XVIII*, (6) *legitur: In tympanis leticie et in sistris precinebant mulieres* (bibl.) R G₁ (por. oszaka S 145) (por. Lactifer: *Sistrum idem tuba vel instrumentum musicum* Smyczetz; zob. też Lex: *Sistrum* Krziwy rożek, ná xtalt tráby v Egyptów którey nádymáli gdy Bogini swey Isidzie oferowali). Zob. **OSEKA**, **SKRZYPICE**, **TRĄBA**.

SMYCZEK ‘łódka, czółno’ Smyczek *lembus i. parva navicula* R r₄; Smyczek, Czolnek, scuta (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V) *scapha est modica navis* (bibl.) R E₃v. Zob. **BATKA**, **CZOŁN**, **DUBAS**, **KOMIĘGA**, **KORAB**, **ŁODZIA**, **OKRĘT**, **PROM**, **SZKUTA**, **TRAWTA**.

SMYKAĆ SIĘ ‘czołgać się, pęłzać’ Smykacz *syą repo, -ere i. latenter intrare, quasi serpentes* S 233 (por. łazycz po zyemy R T₁v); Smyka *syą repens a repo, -pis* S 131; czo Smyka *syą repens i. subitus* R C₆v (md). Zob. **CZOŁKAĆ (SIĘ)**, **ŁAZIĆ**, **PŁOZAĆ SIĘ**.

SMYŚL ‘zmysł; rozeznanie, rozum; sens; poglądy’ pospoliti *smysl sensus communis* S 142; Pospolyti *Smysl sensus communis, in quo omnes particulares sensus concurrunt* R F₂v (md); *sensus est quedam vis anime, que precipit formas in presenti materia vel qua homo audit vel videt vel tangit vel gustat vel olfacit ..., vel sensus dr intellectus secundum aliam significationem sui verbi et sic sumitur I Joh. VI* (1 Joh. 5,20), *ubi dr: Et scimus, quoniam Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus Deum verum* Smysl R F₂v; *sensus* vyclad *i. intellectus*, rada, Smysl R F₂v (ml); vyclad, smysl, Rada *sensus* R T₅ (md; av. *sensor, -ari*); *sententia* zupełnosc movy, vmysl, {*voluntas*}, Sądzenye, zrozvmyenye, głamboky smysl, zapovyedz, pomsta R F₂v; przesz smyslv *exanimatus i. debilitatus, perterrefactus, consternatus* R I₆; – Nyevyprawne smysly *inextricabiles sentencie aut more i. morose, longe, in prologo Paralipo*. R p₆v (md); o smyslyech y o obiczayech *Liber de sensu et sensato* R F₂v (md; av. *sensus*). Zob. **DOMYŚL**, **MYŚL**, **NIESMYŚLNIE**, **RADA**, **ROZUM**, **UMYŚL**, **ZMYŚLENIE**, **ZMYŚLIĆ**.

SMYŚLNIĘ ‘przemyślnie; przenośnie, alegorycznie’ vicladnye, duchownye, podobnye, Smyslnye *allegorice* R X₃ (mp).

SMYŚLNOŚĆ ‘odczuwanie, zmysłowość’ Smyslnoscz *sensualitas* (sv. *sensus*) R F₂v.

SNAĆ (– tak Erz; lub **SNADŹ**) ‘może, zapewne’ aby snacz *neforte* S 246; snacz *forsan, forsitan* R X₆. Zob. **ALBO**, **IZALI**, **PODOBNO**.

SNADNY ‘łatwy, chętny, skłonny, podatny’ Snadny, Laczny *facilis* {*pronus in bonis*} R m₂; *facilitare aliquem* moznym, Snadnym, skłonnym ku vczynyenyv vdzialacz, ku vyvczenyv, *exorabilem et lenem facere, in bonis primum esse et liberalem et humanum* R O₇v (md). Zob. **LACNY**.

SNADŹ zob. **SNAĆ**.

SNOP ‘wiązka, np. zboża, gałęzi’ Snop *fascis i. pondus, onus, collectio lignorum ad deportandum congregatorum* S 56; Snop *fascis ... colligatio lignorum ad deportandum colligatorum* R m₃v; snop *merges i. garba segetis vel manipulus* S 89v; Snop *zytha merges i. garba segetis ... vel manipulus* R t₄v; snop *zyta vel powrzoslo gelima i. garba vel coma segetis* R n₆; snop słomy, suchy chrost *malleolus* (sv. *malleus*) R s₅; *meta eciam i. multitudo segetum* Snopy *zytha, que in genu ligantur* R t₅ (mp; av. *meta*).

SNOPCZEK ‘snopeczek; garść’ garscz, snopeczek *manipulus est tantum segetis, quantum manus capere potest* R s₆.

SNOPEK ‘bukiet, mała wiązka’ *fasciculus* Snopek *vel olfactorium, quod naribus apponitur ad odorandum, ut pomum ambre etc.* R m₃v (md) (por. yablko vonyaiące {*ex aromatibus*} *olfatorium ... olfatoriolum, vas unguentarium muliebre, in quo odorama gestantur* R x₅v).

SNYCARZ ‘snycerz, rzeźbiarz’ rzazacz (Erz bł. czyta: „rzazarz”), Snyczarz czo obrazy abo Camyeny rzeze *sculptor* S 140v (por. Mu28, s. 182: Snicar (!) co obrásy (!) álbo kámienie rzeze); czo rzeze obrazy, Snyczarz, obraznyk, ritodzyal *sculptor; signifer idem, celator* R E₆ (mg); obraznyk *vel* Snyczarz *sculptor; scultifer idem* R T₄v (md; av. *sculpo,-ere*). Zob. **RYTODZIAŁ**.

SOBA, SOBIE zob. **SIEBIE**.

SOBOL zool. ‘soból’ Sobol *sebellinus* RN V.

SOCHA ‘posąg, figura (zob. Bohemizmy, s. 328)’ *statua eciam i.* Szocha S 149v (av. *statua i. imago, simulacrum representans statum alicuius*); *statua, imago, simulacrum* Slup, Socha {*statea* (!)} R G₅. Zob. **BALWAN**, **MODŁA**, **OBRAZ**, **RYCIE**, **SŁUP**.

SOCZCA (lub **SOĆCA**) ‘potwarca, oskarżyciel’ ganyebnyk, Soczcza *crimator, falsus accusator* R i₁v (ml). Zob. **SOCZYĆ**.

SOCZEWICA bot. Shoczevicza *lens et lenticula, genus leguminis nigrum* S 80v; *lens, -dis est fetus sextupedis, sed lens, -tis est quoddam genus leguminis* soczevicza R r₄.

SOCZYĆ ‘spotwarzać, oskarżać’ *defero, -ferre* Soczycz *vel honorare* S 217; Soczycz, oskarzicz *defero, -ferre ... i. accusare* R N₆; potwarzicz kogo, ganycz, Ssoczicz, Sromocicz *criminoz, -ari {causari, contendere, iurgari}* R N₅; *crimen inferre* Sromocicz, *false accusare* Shoczicz, *causari, false suspicari* R i₁v (mg); czo szoczy *crimator, falsus accusator de crimine* R i₁v (mg). Zob. **GAŃBIĆ**, **HAŃBIĆ**, **OSKARŻYĆ**, **OSOCZYĆ**, **WINOWAĆ**.

SOĆCA zob. **SOCZCA**.

SODOMCZYK ‘mieszkaniec Sodomy; grzesznik – sodomita’ Sodomczyk *Sodomita* (bibl.) R G₁v (ml).

SODOMSTWO ‘grzech, przeciwne naturze praktyki seksualne’ Sodomstwo *sodomia* R G₁v (ml).

SOJKA zool. ‘ptak’ *garrulus* szoyka *vel i. monedula* kawka S 63; szoyka *graculus, avis, garula* S 65v; soyka *graculus, avis quedam* R o₁; Soyka *graculus, garulus* RN IV; Soyka *onocroculus, graculus* RN IV. Zob. **PTAK**.

SOK Sok *sucus* R H₃; Szok *meconium i. succus papaveris* R t₂v (ml). Zob. **SOKOWY**.

SOKOŁ zool. ‘ptak’ Sokol *capus i. falco, avis a capiendo dicta* R f₂v (por. Capl₁v, pustolka *capo, capus* S 22v); Socol *falco avis quedam est* R m₂v; Socol *falco vel lanarius* RN IV; Sokol *lanarius* RN IV; Crogulecz *vel Sokol alietus, allittus, merillus* RN IIIv. Zob. **PTAK**.

SOKOWY ‘tu – o naczyniu, zawierającym sok’ *sucinum i. succus fluens ab arbore, durescens in lapidem et est species electri vel* Sloyek Sockovy R H₃ (md). Zob. **SOK**.

SOL ‘sól’ Balvan Soly *bancus salis* R d₆ (md). Zob. **NASOLONY**, **SALSERKA**, **SOLNY**.

SOLEATY ‘obuwie’ *solea, genus calceorum* Soleaty, *soleola pluraliter* R G₁v (md) (por. Suleaty S 145v). Zob. **BOT**, **CZOŁNEK**, **KURDWAN**, **KURP**, **KURPIEL**, **PANTOFLA**, **PATYNKA**, **PILŚNIANKI**, **SANDAŁ**, **SKORZNIA**, **SULEATY**, **TREPKA**, **TRZEVIK**, **WSTĘPIEŃ**.

SOLNICA ‘naczynie do przechowywania soli’ solnycza *salsorium, salimen idem* S 135v; Solnycza *salsorium, salimen idem, salillum* R D₆ (mp). Zob. **SALSERKA**, **SOL**.

SOLNICZKA ‘naczynie do przechowywania soli’ Solnyczka *salillum* S 135v (por. Mym41, k. 30: *Salillum*, salczfesleyn, Solniczká).

SOLNY – 1) ‘tu – o kopalni soli’ val, padol *vallis* ..., padoly *convalles*, *depressa loca inter montes* Dol solny, studnye solne *vallis salinarum*, *quia ibi erant putei salis* (sv. *vallis*) R K₂; – 2) ‘tu – o naczyniu zawierającym sól’ Skrzynia solna *salinum i. vas, ubi reponitur sal* R D₆ (por. Salsserka R D₆ (mp)). Zob. **SALSERKA**.

SOL ‘sól, spichlerz, spizarnia; schowek, skarbiec’ Szhol *vel* pyąnr *solanus* S 145v; Ssol abo pyąnr *vel i.* Sloneczny *solanus* R G₁v (md); Cownatha, Ssol ku chovanyv *armamentarium* R c₇v; ssol, Spicherz *granarium* R o₁ (mp) (por. łac. hasło w S 66: *granarium, locus, ubi grana ponuntur* – bez odpowiednika pol.). Zob. **KOMORA, KOWNATA, PIĘTR**.

SOLTYŚ (lub **SZOLTYŚ** – tak Erz; lub **SOLTYSZ, SZOLTYSZ**) Sholtisz *pretor i. prepositus in civitate* S 122v; *pretor i. prepositus, sed prepositus in ecclesia, pretor in civitate* Sholtisz R B₃; *scultetus vel locum tenens i.* Sholtysz S 140v; Szholtys *scultetus vel locum tenens* R E₆ (mg); Sholtysz *locum tenens* S 83v; Sholtysz *locum tenens i. scultetus* R s₁v (ml). Zob. **RAJCA**.

SOLTYSTWO (lub **SZOLTYSTWO** – tak Erz) ‘godność, urząd soltyśa’ Soltystvo *pretura i. dignitas pretoris* S 122v; Soltystwo *pretura, dignitas pretoris* (sv. *pretor*) R B₃.

SOM zool. ‘sum, ryba’ Szom *balena, piscis magnus marinus* S 17v; *balena, quidam magnus piscis {vel dr Szom}* R d₅v; Bolyen *vel* Som *balena, piscis* RN III. Zob. **BOLEŃ, RYBA**.

SOMNIENIE ‘sumienie’ błędne a vplycyone somnyenye *erronea consciencia* R l₃v (md); grzańcze (Erz bł.: „girzańcze” ‘jirzące’) somnyenye *scrupulosa consciencia* S 140v; *sinderesis dr superior pars rationis* grize-nye (!) somnyenya, przitiskovanye, doradzenye *custos anime i. quasi scintilla quedam stimulans hominem et eius conscienciam ad bonum* skra S 144; Skyerka, przitiskovanye, gryzyenye somnyenya, doradzenye *sinteresis debet dici, i. custos anime, quasi quedam scintilla stimulans hominem et eius conscienciam ad bonum* R F₇v (md).

SOPEL lodowy sopol *vel* lyodovy czop *stiria, gutta fluens et cadens et congelata* S 150v; Sopol lodovy *stiria* R G₆.

SOSNA bot. szoszna, Smolne drzevo *vel i.* Szyszka *picea arbor est, de cuius succo pix efficitur* S 115; Sosna smolna *picea, quedam arbor, de cuius succo pix efficitur* R z₈v.

SOWA zool. ‘ptak’ *Sova noctua i. nictimene* RN IV; *Szova noctua et nyctimene dr ..., noctua autem non est bubo, nam bubo maior est* R x₁v. Zob. **BAK, PTAK, PUCHACZ, PUHACZ, PUSZCZYK.**

SOWI ‘tu – o chorobie oczu, bielmie, zaćmie’ *Szovya barva vel sovya zrzenicza glaucoma ..., albugo, viciū oculorum seu livor et plumbeus color in oculis seu suffusio oculorum* S 65; Byelmo, *Sovya zrzenycza, Barva glaucoma ... i. macula in oculo vel nebula vel caligo oculorum et obscuritas* R n₈v (por. Mu28, s. 79: *Glaucoma est vitium oculorum, hoc est livor et plumbeus color in oculis, quod Cor<nelius> Celsus oculorum suffusiones appellat*, Eulen farb im aug ader eulen stern, *Sowya bárwá álbo sowya zrzenycá*).

SOWITY ‘obszerny, obfity, znaczny; tu też o płaszczu: szeroki, fałdzisty, podwójny’ *Szovyty multiplex* S 94; *dwoysta suknya* (w oryg. oba wyrazy przekreślone), Shuba, Cabath riczersky, *Sovyty plaszcz diplois, duplex vestis ... et est vestis militaris* R k₁. Zob. **DWOISTY, FAŁDOWANY.**

SÓŁ (tak Erz) zob. **SOŁ.**

SPAC nigdy nyespacz *pervigilo, -are* R R₆ (mp); *Czepek czo wnym spyararium ... item dr peplum seu infula {seu caput tempore somni}* R x₇. Zob. **PIRWOSPY, SEN, SPANIE, ŚPIĄCY, UŚPIĆ.**

SPADA (?) zob. **SZPADA** (?).

SPADAJĄCY *Spadaiający, Czyekący labilis* R r₁. Zob. **CIEKĄCY, PŁYNĄCY.**

SPADANIE ‘przepaść, stromizna? – lub upadek?’ *precipitium i. prerupta fossa vel rupes* Spadanye S 121 (por. Spadnyenye R B₁v). Zob. **PADAĆ, SPAŚĆ.**

SPADEK – 1) praw. Spadek przyrodzonego dziedziczstwa *devolutio hereditaria* R i₇ (mg) (por. Cervus); – 2) gram. ‘przypadek’ *casus* Spadek, *accidens nominis* RN (wykl. przednia); *przidcza casus est inopinate rei eventus ..., secundo casus dr lapsus et sic dr a cado, -dis {vel fortuna, non infortunium}, unde: Quanto gradus altior, tanto casus declivior* vpad {*casus est peccatum*}, *tertio est accidens nominis* Spadek R f₄v; *myenyący, myanviący spadek, Myen<y>onek, ymyenyak nominativus casus* R x₁v (md; av. *nomen*); *myenyonek, myenyący, myanuiący spadek, ymyenyak casus nominativus* RN (wykl. przednia); oddzielne, czo nye prawuyące (? – możliwa lekcja: „prawnyące”) są, a przeto nyemozemy ich vymovicz przesz oskarzayączy spadek <verba> *neutra* R a₈ (md; av. *activa verba*); oddzielne, Czo nye prawviące są, a przeto nyemozemy ich vymovicz

przesz oskarżający spadek *verba neutra* RN (k. tyt.). Zob. **BIERZĄCY**, **DAWANEK**, **ODBIERAJĄCY**, **ODDALONEK**, **PRZYPADEK**, **RODZĄCY**, **SKARŻANEK**, **WOŁANEK**, **WZYWAJĄCY**, **ZOWANEK**.

SPADNIENIE ‘przepaść, stromizna? – lub spadanie, upadek?’ Spadnyenye *precipitium i. prerrupta fossa vel rupes* {*casus*} R B₁v (por. Spadanye S 121). Zob. **PADAĆ**, **SPAŚĆ**.

[**SPAJAĆ**] zob. **SPAJAJĄCY**, **SPOIĆ**.

SPAJAJĄCY ‘tu – o własnościach leków’ rzeczy spaiające, czo rychlo goią *conglutinativa medicamenta* R h₃v (md). Zob. **SPOIĆ**.

SPALENIE Spalyenye *cremacio* R i₁ (md). Zob. **PALENIE**, **PRZEPALENIE**.

SPALIĆ Spalicz *cremo*, -are R N₅; Spalicz *comburo*, -ere, *exurere*, *consumere* R N₁ (mp); *ustulo*, -are i. *urere*, *incendere* {Spalycz *sacrificia aut corpora*} R X₂. Zob. **OŹŻEC**, **PALIĆ**, **PRZEPALIĆ**, **PRZYPALIĆ**, **ROZPALIĆ**, **ZAPALIĆ**.

SPANIE czyąskosc spanya *gravedo i. torpor aut gravitas capitis somnolenta* S 66; Cyąskosc spanya *gravitas somni* R o₁v (ml) (por. Mu28, s. 77); Ogarnyony vyełgym spanym *lertargicus* (!) R r₄v (md) (por. Mu28, s. 71: *Veternus* ..., Spyąca nyemoc, *Lethargus idem*, *Veternosus* ..., Ogarnyony vyełkym spánym). Zob. **PIRWOSPY**, **SEN**, **SPAĆ**.

SPARA (– tak Erz; lub **SZPARA**) – 1) ‘sidła, potrzebask, pęta’ Spara, Stąmpicza *pedica, catena pedum vel quoddam instrumentum capiendi pedes animalium* R z₂v; spary *pedica minor dr catena pedum* S 110 (mg); Spary *pedica minor, cathena pedis* R z₂v (md); – 2) ‘szpara między palcami u nogi’ *pedica* Spara *inter digittos* S 110 (mp); Spara nozna *allux* S 7v; Spara nozna *allux dr maxima pedica ab ad et luceo ... quasi ad alias lucens in magnitudine, unde: Est manuum pollex sed dicatur pedum allux* R b₅ (por. nozny palecz *pedica maior* S 110; nozny vyełgi palecz *pedica maior* R z₂v (md)). Zob. **ŁAPICA**, **NOŻNY 2.**, **PALEC**, **POMEK**, **STĘPICA**.

SPAŚĆ Spasz *labor*, -i i. *cadere* R Q₃. Zob. **ODPAŚĆ**, **PADAĆ**, **PRZYPAŚĆ**, **SPADANIE**, **SPADNIENIE**, **UPAŚĆ**.

SPEŁNIENIE Spelnyenye *consummatio i. completio et dr proprie in bono, sed consumptio i. devastatio* zgladzenye *et sumitur in malo, unde: Consummare mea volo, sed consumere nolo* R h₄. Zob. **NAPEŁNIĆ**, **PEŁEN**, **POLNY**, **WYPEŁNIĆ**, **ZGLADZENIE**.

SPERUNKOWANIE zob. **SZPERUNKOWANIE**.

SPĘDZIĆ ‘zagnać, zapędzić’ Spędzicz bydło *cogere pecus* R M₈v (mh; av. *cogo*, -ere). Zob. **ODPĘDZIĆ**, **PĘDZIĆ**, **POPĘDZIĆ**, **PRZYPĘDZIĆ**, **ROZPĘDZIĆ**, **WPĘDZIĆ**, **WYPĘDZIĆ**, **ZAPĘDZIĆ**.

SPĘTAĆ spątać *compedio*, -ire i. *incatenare*, *illaqueare*, *pedes retinere* {*occidere*} R N₁v. Zob. **PĘTO**.

SPĘTANY spątany *compeditus*, *compediat illi*, i. *occidit illum* R N₁v (ml; av. *compedio*, -ire).

SPICA (lub **SZPICA**, **ŚPICA** – tak Erz), **SPICZASTY**, **SPICZNIK**, **SPICZNY** zob. **ŚPICA**, **ŚPICZASTY**, **ŚPICZNIK**, **ŚPICZNY**.

SPICHERZ zob. **ŚPICHERZ**.

[**SPICHLERZ**] zob. **ŚPICHERZ**.

SPIEGARZ, **SPIEGIERZ** zob. **ŚPIEGARZ**, **ŚPIEGIERZ**.

SPIEŃ ‘część sprzączki, kolec, trzpień’ kopistka, Spyen v przączky *lingula* S 82v (por. *lingula aromatariorum* Copysthka *vel* i. Stpyen v przączky R r₈ (md)). Zob. **STPIEŃ**.

SPIESZNIE zob. **ŚPIESZNIE**.

SPIESZNOŚĆ zob. **ŚPIESZNOŚĆ**.

SPIESZNY zob. **ŚPIESZNY**.

SPIKNIEŃ ‘spisek, zmowa’ spyknyenye, zbvntovanye *conspiratio est quedam fraudulenta confederatio facta in preiudicium alicuius persone* R h₄. Zob. **BUNT**, **SPRZYSIĘŻENIE**.

SPILMAN, **SPILMANOWAĆ** zob. **SZPILMAN**, **SZPILMANOWAĆ**.

SPISKI (lub **SPISZSKI**) geogr. ‘dotyczący Spiszu’ Spysska zyemya *Scepuiciensis terra* R E₄v (ml) (por. łac. *Scepusia*; zob. SSS V sv. Spisz, s. 358).

[**SPISZ**] zob. **SPISKI**.

SPIŻA zob. **ŚPIŻA**.

SPIŻANY zob. **ŚPIŻANY**.

SPIŻARNIA zob. **ŚPIŻARNIA**.

SPLCIEŃ ‘uwikłanie, zaplątanie; wątpliwość – tu o sumieniu; wyrzuty sumienia’ *scrupulositas* i. *anxietas*, *difficultas* splyecyenyne {*in consciencia*}, gryzyenyne (sv. *scrupus*) R E₅v. Zob. **PLECIEŃ**, **SOMNIEŃ**.

SPLCIONY splyecyony *irretitus* S 224v (Erz sv. **SPLEŚĆ**); Splyecyony *irretitus* R q₃v (mg); oblapyony, Stargany, zvielany, splyeczyony *complexus* R h₂ (mp); splyecyony, zvielany *perplexus* i. *implicitus*, *irretitus*, *involutus* {*dubius*}, *colligatus*, *obscurus* R z₅v; *plegma* i. *rete* *vel* i. *trica* i. *crines intorti* varkocz splyecyony *vel omne contextum* R A₃v (md); nogy (Nom.

plur. lub Instr. plur.) splyeczyone *trice i. capilli pedibus pullorum involuti* R J₇ (mp; av. *tricha ... i. involutio capillorum*) (por. Ca1585: *Tricae, capilli pedibus pullorum gallinaceorum involuti ita dicti ...* Kosmi w iakie se (!) kurczęta motaia); splyecyone kvyecye *serti flores* R F₄v (mg). Zob. **PLECIENIE, UPLECIONY, ZWIKŁANY.**

SPLEŚĆ (SIE) splyesz, zwicłacz, Stargacz *complector*,-i R N₁v/N₂; Splyesz, zwyclacz *syā perplecto,-ere, perfecte colligare, involvere, constringere, vertere, coniungere, conectere* R R₆ (mg); splyesz *syā*, vplyesz *irretio,-ere i. illaqueare, impedire, reti involvere* R Q₂v. Zob. **PLEŚĆ.**

SPLEŚNIAŁY plesznyvy *mucidus dr a mucus, mucorosus idem* splesnyaly, *ut mucidus panis* splyesnyali S 93v. Zob. **OPLEŚNIAŁY, PLEŚNIEĆ, PLEŚNIWY, PLEŚŃ, STARY.**

SPŁYNAĆ *defluo,-ere i. deorsum vel cito fluere vel decurrere* zeycz, Splynancz {*vel labi, cito fluere*} R N₆; *defluus, quod cito discurrit* splynal R i₆. Zob. **OBLAĆ, OPŁYNAĆ, PLYNAĆ, PRZEPLYNAĆ, ROZPLYNAĆ SIE, WODA, WYPLYNAĆ.**

SPŁYWAĆ *redundo,-are i. retro undare {refluere}, exuberare, abundare, revertere* schchodzicz (!), splyvacz vodzye {*redundacio aque zessczye*} R S₆ (por. zesschy nadol *redundacio aque* R C₆ (mg); por. też Biblia Wujka, Księga Ezechiela 47,2: „*Et ecce aquae redundantes a oto wody wylewające*”). Zob. **PLYWAĆ, ROZPLYWAĆ, WYPLYWAĆ.**

SPŁYWANIE splyvanye blotha *ablutio, inundatio sordium* R a₂. Zob. **WYPLYWANIE, ZAPŁAW.**

SPOD (?) ‘spód’ pod, od spody (? – może zam. „od spody”; możliwa też lekcja: „odspody” lub „odspod<z>y” ‘odspodź’, por. Słwarsz sv. Odspód) *subter et subtus, adverbia* R Y₄v (por. Lactifer: *Subter et subtus, adver.* Zezpod). Zob. **PODSPOD.**

SPODNI ‘będący pod spodem, ukryty’ – 1) ‘o ubraniu’ postavyecz, spodnya suknya *ciclas* S 27v (por. Mu28, s. 154: *Cyclas,-adis, vestis foeminea rotunda, eyn vnderrock, Spodnya suknya*); *cicla, tunica* (? – może wyraz pol., wg Erz – łaciński) spodnya, *ciclas genus rotundi palii circumtextum ... vel genus vestis sursum stricta, deorsum ampla* S 27v; *cicla et ciclas, quoddam genus pallii circumtextum* pawloka *et continens multos intertextos cyclos ... Cyclas, genus vestis* postavyecz *a rotunditate dicta ..., unde invenitur in legenda beate Agnetis: Induit me Dominus cyclade auro texta* Spodnya suknya R g₃; – 2) anat. ‘dotyczący podbrzusza’ spodnya broda *pecten* S 109v (por. Mu28, s. 61); Spodnya broda *Cosmata pecten..., inferior pubes viri vel mulieris* R z₂.

SPODNICE (wg Erz to są ‘spodnie’) ‘bielizna, spodnia część ubioru; okrycie’ Spodnycze, Gacze *subligaculum* S 152v (por. gacze *bracce* (sv. *campester* ..., *campestris*, *lumbaria*, *succinctoria*, *perizomata*) R e₆v; por. też Mym28, k. 36v: *Subligaculum*, Bruch, Gace, spodnice – w roz. *De Balneo et pertinentibus*; podobnie w Mym41); wstąga, Spodnycze *subligar i. succinctorium*, sc. *bracharium* R H₁v; *tegile*, *bracca* Spodnycze R H₆ (mg). Zob. **GACE**.

SPODOBAĆ SIĘ spodobacz syą, lubym bicz *placeo,-ere i. esse vel fieri placitum* R R₆v; spodoba syą, dobrze thak *placet* (sv. *placeo,-ere*) R R₆v; czo syą spodoba *utrumlibet i. quasi {quid (? – zapis niewyraźny)} ex his placet* R Y₅v (por. Lactifer: *Utrumlibet, quasi quid ex hys placet* Czot (?) se z toho libij); tak syą spodobalo *libitum est* R r₇ (mg). Zob. **PODOBNOŚĆ, PRZYPODOBAĆ**.

SPOIĆ (lub **SPOJIĆ** – tak Erz) ‘złączyć’ spogicz *glutino,-are* (sv. *lino,-ere*) S 225v; spoycz *glutino,-are* (sv. *lino,-ere*) R Q₅; spoycz, zwyżacz *connecto,-ere* R N₃ (mg); w gyedno spoicz, wpądzycz *compagino,-are i. coniungere* R N₁v; wgyedno zpoycz (!) *compingo,-ere* S 214v; *compingo,-ere* wgyedno spoicz *vel pactum complere* R N₁v (md); spoicz, zapyącz przączką, hawthką, pagviczą, zaponką *fibulo,-are i. fibulis ligare {apponere}* R O₈v. Zob. **SPAJAJĄCY**.

SPOJENIE ‘złączenie; gram. spójnik’ *nexus i. ligatus, coniunctus ... et nexus, cuiuslibet rei ligatura* Spoyenye {unctum} R v₆v; spoyenye *compages i. coniunctio* R h₁v; spoyenye, złączenie *coniunctio est quedam pars orationis indec<linabilis>* R h₃v; Spoyenye, złączenie *coniunctio* RN (wykl. przednia). Zob. **DAJĄCY, DAWAJĄCY, ODDZIELAJĄCY, POTWIRDZAJĄCY, PRZYZYNNY, ROZDZIELAJĄCY, WYPEŁNIAJĄCY, ZŁĄCZAJĄCY**.

SPOJONY ‘złączony’ spoyony, złączony *conglutinator* R h₃v (ml); zwyżaczany, spoyony *connexus i. ligatus* R h₃v (ml); *compactus i. confirmatus* Spoyony *vel i. impulsus* napądzony R N₁v (ml; av. *compagino,-are*).

[**SPOKOJ**] zob. **POKOJ**.

[**SPOKOJNIE**] zob. **NIESPOKOJNIE**.

SPOKOJNY ‘łagodny, cichy, zgodny; pojednawczy, dający spokój, bezpieczeństwo, azyl’ spokoyny, zgodny *pacificus, pacem faciens* S 105; zgodny, Spocoyny *pacificus* R y₁v (ml); Cichy, spokoyny, czychy *tranquillus* R J₆v; *quietus {pacificus* Spokoyny} R C₃; Spokoyny dom *asilum dr quoddam templum refugii* ..., *domus refugii* (bibl.) S 15 (por. Spokoyem dom *asilus vel municioncula* R d₁v (ml; av. *asilum*)). Zob. **POKOJ, USPOKOJONY**.

SPOLNIE ‘wspólnie, razem’ spolnye, pospolicye *collegiate* S 30 i R g₇v (ml); Spolnye *comune* S 32v; pospolicye, Spolnye *commune* R X₄ (mh; av. *communiter*); Spolnye *commune, communiter* R X₄ (md); Spolnye *coniunctim i. communitate* <r> (?), *copulative, iugiter* R X₄ (mp); osobnye *vel* spolnye *alterne, alternatim i. vicissitudinarie* S 241v; osobnye, Spolnye *alterne et alternatim, adv., vicissitudinarie* {*adinvicem, per vices, nunc unum et nunc aliud*} R X₃; Spolnye, vespolek *vicissim* {*vel i. econtrario vel i. secundo loco, eciam*}, *adverbium, id est alternatim* {*modo unus, modo alius*}, *mutuo, per vices* R Y₅v. Zob. **POSPOLNIE, SPOLEM, WESPOLEK, WSPOLEK.**

SPOLNOOSOBNY zob. **SPOLNOSOBNY.**

SPOLNOROWNAĆ (lub **SPOLNOROWNAĆ**) ‘wspólnie z kimś innym coś wyrównywać, zrównać’ Spolnorownacz *coequo,-are i. simul adquare* R M₈v (por. Lactifer: *Coequo,-as id est simul equare* Srownati). Zob. **PRZYROWNAĆ, ZROWNAĆ.**

SPOLNOROWNOŚĆ (lub **SPOLNOROWNOŚĆ**) ‘równość z kimś innym’ spolnorownoszcz *coequalitas* R g₇ (mg) i R l₄v (mg; av. *coeternitas*). Zob. **PRZYROWNIANIE, ROWNOŚĆ.**

SPOLNOSOBNY (?) (lub **SPOLNO(O)SOBNY** ?) ‘współlistotny – o Osobach Trójcy Św.’ Spolnosobny *consubstantialis i. eiusdem substantie. Unde Filius Dei dr consubstantialis Patri, quia est unius et eiusdem substantie et nature secum i. cum Patre* gystny, Spolny R h₄.

SPOLNOSZCZODROŚĆ (lub **SPOLNOSZCZODROŚĆ**) ‘szczodrość, z której korzystamy wraz z kimś innym?’ Spolnoscodroszcz (!) *colliberalitas* R g₇v (ml). Zob. **SZCZODRY.**

SPOLNOŚĆ ‘wspólnota, społeczność’ Spolnoszcz, pospolitoszcz *collegium est societas collegarum in uno honore positorum* R g₇v.

SPOLNOWIECZNOŚĆ (lub **SPOLNOWIECZNOŚĆ** ?) ‘wieczność wspólnie z kimś, wieczne współlistnienie’ Spolnowyecznoszcz *coeternitas* (sv. *coeternus*) R g₇ i R l₄v (mg; av. *eternus*) (por. Lactifer: *Coeternus ... coeternitas* Spolu wiecznost). Zob. **WIECZNOŚĆ.**

SPOLNY (lub **SPOLNY**) – 1) ‘wspólny, jednakowy, taki sam, równorzędny; równy – o Osobach Trójcy Św.’ Spolny wzgłyąd *relacio, i. respectus, ut in Divinis Pater habet respectum ad Filium et econverso* S 130v; spolny wzgłyąd *relatio* R C₆; wzgłyąd spolny, postava *habitus* S 67; postava, Spolny wzgłyąd, opczovanye *habitus est compositio corporis* {*composicio*} ... *vel aptitudo vel proprietas habendi vel convenientia* (sv. *habitus*) R o₂v; Spolnosobny *consubstantialis i. eiusdem substantie. Unde*

Filius Dei dr consubstantialis Patri, quia est unius et eiusdem substantie et nature secum i. cum Patre gystny, Spolny R h₄; Spolna rownosc *equalitas* R l₁ (mp; av. *ens*) (por. Bythnosc bosska *ens, entitas*; yedna isnosc *unitas*; trzy personi *Trinitas* – wszystkie trzy przykłady znajdują się w R l₁ (mp; av. *ens*)); *relaciones* względności, spolne wzgłydy *in Divinis* R C₆ (mp); – 2) praw. Spolna ('ręka') *manus coniuncta* R s₆v (ml; av. dzielna rąka *manus divisa*) (por. Cervus: *Manu coniuncta* spolną ręką; odpowiada to staropolskiemu wyrażeniu „pospolną ręką”, „pospolitą ręką”, dawne czeskie „společnú rukú” ‘wspólnie działając’, tj. pod wspólną odpowiedzialnością; zob. SSS IV sv. Rękojemstwo, s. 494); – 3) ‘o piwie gorszego gatunku, tzw. „społecznym”, pitym wspólnie, np. przez rzemieślników; wyrażenie przejęte z czeskiego’ Spolne pyvo *braxa* R e₃v (ml) (por. Lactifer: *braxa* spolnee piwo, *braxivium idem*; podobnie w słownikach Klareta z XIV w., zob. Slstř 4, Praha 1981, s. 435, sv. *braxivium*; por. też M. Beranová, Jídlo a pití v pravěku a ve středověku, Praha 2005, s. 123; w renesansowym słowniku Veleslavína z 1579 r. czytamy: *Ceruisia vel Cereuisia ...*, *Secundaria* Ržijdké aneb společněj pijwo). Zob. **BRZECZKA, DZIELNY, PIWO, RĘKA**.

SPOŁECZNIK ‘towarzysz; współuczestnik’ społecznyk *associus i. consocius, consors, consodalis* R d₂; społecznyk *associus* R M₅ (mp; av. *associo,-are*). Zob. **TOWARZYSZNY**.

SPOŁECZNOŚĆ ‘wspólnota; związek’ społecznosc *communio* R h₁v (ml).

SPOŁEM ‘razem, wspólnie’ *associo,-are i. se alteri amicabiliter coniungere* {*consortem et consodalem esse* Społem bicz, przilączycz sya} R M₅. Zob. **POSPOLNIE, SPOLNIE, WESPOŁEK, WSPÓŁEK**.

SPOŁNO-, SPÓLNY zob. **SPOLNO-, SPOLNY**.

SPOMAGAĆ ‘wspomagać, współpracować’ Spomagacz *cooperator,-ari, simul operari, coauxiliari* R N₄. Zob. **DOPOMAGAĆ, POMAGAĆ, PRZYPOMAGAĆ, WSPOMAGAĆ**.

SPOMOŻNIK ‘wspomożyciel, pomocnik’ Spomoznyk *cooperator* R h₅ (md). Zob. **POMAGAJĄCY, POMOCNY, WSPOMOŻYCIEL**.

SPONKA ‘bransoleta, ozdoba ręki’ sponky s pravey rąky *dextralia ornamenta quedam sunt communia viris et feminis larga et ampla* R i₇. Zob. **ZAPONKA**.

[SPOR] zob. **WSPOR, WSPORA** ‘spór’.

SPOSOBIĆ praw. ‘uznać, przybrać za syna’ Spossobicz, polyvbicz *arrogare,-are ... est aliquem, qui sui iuris est, in filium recipere ... et differunt arrogare et adoptare* R M₄v. Zob. **POLUBIĆ**.

SPOSOBIENIE praw. ‘adopcja’ Sposobyenye, oblyvbyenye *affiliatio i. in filium accepcio* RN IIv; *adoptio est gratuita quedam electio, qua quis sibi eligit aliquem in filium* sposzobyenye, polyvbyenye, *adoptio per syncopam ... i. desiderium vel affiliatio, in filium acceptio* przyyacye R b₁.

SPOSOBIONY praw. ‘adoptowany’ oblyvbyony, przylasczony, Sposobyony *adoptivus* RN Iv (por. Cervus). Zob. **PRZYWŁOSZCZONY**.

SPOWIEDŹ chvalyenye, vyznavanye, dzyakovanye, Spovyedz *confessio vel i. promissio* R h₃ (mp).

SPRACOWAĆ SIĘ Spraczovac syą *effeto,-are, viribus enervari, a fortitudine evacuari* R O₄v (mg). Zob. **PRACOWAĆ**, **STRUDZIĆ SIĘ**, **USTAĆ**.

SPRACOWANY Spraczovany *effetus i. debilis, quasi sine fetu et sine fortitudine viri ..., ut ille dicatur effetus, qui iam evacuatus est a viribus* R k₆; *Spraczovany fatigatus* R m₄ (mg); *lassus animo et corpore* vstaly, Spraczovany *i. fessus, gravatus, fatigatus tribulacionibus* R r₂v (md). Zob. **PRACOWITY**, **PRACUJĄCY**, **USTAŁY**.

SPRAWA ‘przyczyna; istota i stan rzeczy; właściwość; rzecz do załatwienia; interes handlowy; umowa, układ; czyn, uczynek; działanie; rozprawa sądowa; debata, negocjacje itp.’ (łącznie ok. 30 razy) np.: Sprawa doskonała *causa efficiens* S 25; sprawa doskonała, zamysl, zaloba *causa efficiens* R f₅v (md); *causa* Sprawa, {origo} początek R f₅v; pochopnosc, sprawa (3x), dowczipnosc, nalog (Erz brak) *habitus i. aptitudo, abilitas, dispositio ad aliquem actum seu opus vel est quedam qualitas anime proveniens ex actibus frequenter iteratis* S 67; sprawa, dowczipnosc, zviczay, nalog *habitus {dispositio, qualitas anime}* R o₂; potrzebna sprawa *pregnans negocium* R B₂ (md) (por. Cervus); vczynek, Sprawa, vzytek *effectus i. finis rei* R k₆ (mp); Sprawa Cvpyneczka *negociacio* R v₆ (mg); navka gospodarska, domova sprawa *iconomia* R p₃ (mp); *providentia* opatrznosc, omyslyenye, opatrzenye, Spravovanye, zgyednanye {i. provisio} ..., *providentia sumitur pro quadam cura et sollicitudine rerum temporalium in futurum* Sprawa R B₇; wnątrzna sprawa *energia est vis et efficacia effectus ..., vel dr energia interior labor vel interior operatio* wnątrzna sprawa R k₈v/R l₁; Sprawa, obyeranye *practica* S 120v i R B₁ (md); ffrymark, Skupyenye, vgoda, vmova, zamyona, Sprawa *commercium* R h₁v; Sprawa *complexio, actus est complectendi {mutuum, dispositio}* R h₂; Sprawa, zamysl, zaloba *causa eciam est materia negotii cum interposicione certarum personarum seu actoris vel iudicis et*

testium R f₆ (mg); znyszczona sprawa *cassata actio, vana, privata, nullius ponderis, inefficax* R f₄ (md); znyszczona sprawa *cassata actio* R M₇ (mp; av. *casso, -are*) (por. Cervus); dzyalo, pravo, Sprawa *actio* R a₃ (ml) (por. Cervus); pravo, Sprawa sromothna *actio famosa* R a₃ (ml) (por. Cervus); sromothna sprawa *actio famosa* R a₄ (md; av. *actio*) (por. Cervus); Sprawa *tractatus est unius rei multiplex expositio* R J₆; *cito, -are* {*ad ius vel ad iudicium vocare* pozvacz na sprawa} R M₈; dowczipnosc, sprawa dzyalacz, nalożicz, zviczaicz sya *habitu, -are, abilitare perfecte et plene perficere, disponere ad aliquid opus* R P₄v (ml); – *parlamenta publica, colloquia, consilia i. negotiorum aliquorum determinaciones non debent fieri* sprawy *in ecclesiis aut in cimiteriis* S 108; *parlamentum et parlamenta pluraliter* Sprawy, *publica colloquia seu negotiorum aliquorum determinaciones, que non debent fieri in ecclesiis et cimiteriis* R y₅v (ml); sprawy, Vczynky *operaciones* (bibl.) R x₆v (ml); Sprawy *habitus animi i. disposiciones* R o₂v (mg); – Sprawy *Actus Apostolorum* (bibl.) R a₈ (md); itd. Zob. **OBIERANIE, RZECZ.**

SPRAWCA ‘wykonawca, twórca; urzędnik sądowy, oprawca, kat; pełnomocnik, obrońca; opiekun prawny; starosta weselny, przełożony biesiady; zarządca’ Sprawca *executor* S 54 (por. Mym28, k. 12, rozdz. *De Iudicialibus*,..., O sądnich rzeczach (!)); *executor ... est officialis, per quem litis executio vel ipsius cause preparatio iubente iudice suo expeditur vel ... proprie est ille, qui discussam causam et scientiam executioni mandat, qui et in iure vocatur apparitor* {*litis discussor*} {*oprawca vel Sprawca*} R l₆v; Czynycey, Sprawca *factor i. autor vel i. lictor* Cath, *actor, tortor. Deus factor celi et terre* (bibl.) R m₂ (mg); *syndicus est procurator universitatis vel collegii pro certo salario ad iudicia constitutus ...*, *syndicus Grece, defensor Latine, nam officium eius est agere vel defendere nomine universitatis causas pertinentes vel emergentes* {*Sprawca defensor*} {*vide Calepi*} R F₇v; povod, sprawca, rzancza, Rzemyślnyk *actor ... dr defensor, patronus causidicus, advocatus, factor, ductor vel curator* R a₈; Sprawca, zyrzecz *architriclinus dr princeps* {*convivii*} *triclinii ...*, *maior domus vel in domo princeps trium lectorum, quia in lectis antiqui solebant comedere* (bibl.) R c₆. Zob. **BUTEL, CEKLARZ, JIŚCIEC, ŻYRZEC.**

SPRAWIAĆ – 1) ‘czynić, działać – tu także gram.’ *agere aliquid* sprawyacz nyecz *aut pati* abo cyrpyecz *aut neutrum* abo zadne stich *significans* znamyonwiącz *vide Donatum Polonicum* R M₂v (md; av. *ago, -ere*); *verbum* Slovo, *agere* Sprawyacz, *pati* Cyrpyecz *aut neutrum* zadne stich *significans* znamyonwiącz (sv. *partes oracionis*) RN (k. tyt.); – 2) ‘czyścić,

skrobać ryby' Skrobacz, Spravyacz riby *desquamo*, -are S 217v (por. Skrobacz, Czossacz, Spravicz ryby *desquamare pisces* R O₁v (md)). Zob. **CZOSAĆ, OPRAWIAĆ, PRZYPRAWIAĆ, SPRAWIĆ**.

SPRAWIAĆ SIĘ 'zajmować się czymś, pracować' Spravyacz syą, obyeraacz syą wrobocye, praczovacz *exercito*, -are i. *frequenter exercere* R O₆v.

SPRAWIAĆ (?) zob. **SPRAWUJĄCY**.

SPRAWIĆ – 1) 'stworzyć, uczynić, dokonać; kupić' Spravicz cyalo *organizo*, -are {*plene formare*} R R₄; godnye vczynycz, Spravicz *apto*, -are i. *habilitare* {*disponere*}, *adiungere* R M₄; pomagacz, Vzitek vczynycz, Spravicz *efficio*, -ere R O₄v; Spravicz, rospravicz, zdrzandzicz, przipravicz *dispono*, -ere R O₃ (mp); kuchennych rzeczy kupicz, spravicz *obsonor*, -ari S 100; Cuchennych rzeczy kupicz, Spravycz *obsono*, -are R R₂; – 2) 'oczyścić, oskrobać ryby' Skrobacz, Czossacz, Spravicz ryby *desquamare pisces* R O₁v (md) (por. Skrobacz, Spravyacz riby *desquamo*, -are S 217v). Zob. **OPRAWIĆ, SPRAWIONY, SPRAWUJĄCY**.

SPRAWIEDLIWOŚĆ Spravyedlivoscz *iusticia* (sv. *virtutes cardinales*) S 171; o spravyedlyvoscy *Meterorum* (!) *liber* R t₅v (ml). Zob. **CNOTA, MADROŚĆ, MEŻNOŚĆ, MIERNOŚĆ, MOC 1**.

SPRAWIEDLIWY spravyedlyvy *iustus* R q₆.

SPRAWIONY 'utworzony, dokonany, ukształtowany, zakończony, zrobiony' rzecz spravyona *causatum* S 25 i R f₆ (mp); Spravyone cyalo *organisatum corpus* i. *plene formatum in ventre matris* R x₇v (mg); dzyalo syą, Spravyono iest, doconalo syą *celebrabatur* R M₇v (md; av. *celebro*, -are). Zob. **SPRAWIAĆ, SPRAWIĆ**.

SPRAWNIE 'dobrze, należycie' *legittime* yawnye, sprawnye *seu perseveranter vel* wlasznye S 245v; prawnye, Sprawnye, Vedlye prava, Wlasznye, Rzandnye *legittime vel i. perseveranter* R r₄ (mg); Sprawnye *dispositive* R X₄v (md); pranthko, sprawnye, Nye przedluza, Besz przedluzenya *nescit tarda molimina Spiritus Sancti gracia*, i. *celeriter agit omnia* R t₈ (mg; av. *molimen*).

SPRAWNOŚĆ 'stosowność, należyte funkcjonowanie' sprawnoscz, godnoscz *aptitudo* i. *convenientia* R c₅.

SPRAWNY – 1) 'uregulowany; zgodny z prawem; aktywny' sprawny *dispositus* S 43v i R k₂ (mp); sprawny, rządny *practicus* S 120v; sprawny, rządny *practicus* R B₁ (md); – 2) praw. 'tu zapewne – o dokumencie ustanawiającym pełnomocnika' Sprawny lyst *procuratorium* S 124 i R B₅ (mg) (por. Mym28, k. 12v: *Procuratorium*, Scharffbriff (!), Sprawny list –

w rozdz. *De Judicialibus*; w Mym30 i Mym41 zmieniono tylko odpowiednik niemiecki na „Schaffbriff”). Zob. **NIESPRAWNY**.

SPRAWOWAĆ – 1) ‘czynić, zajmować się czymś; rządzić’ vczczycz vynem abo pyvem, rozmavyacz, Spravovacz rzecz *tracto,-are* R V₄; spravovacz, obyerač są wdoswyatczoney navcze *practicare in sciencia* R S₂ (md); Spravovacz *procuro,-are* R S₃v (ml); władacz, Spravovacz *presideo,-ere i. super alios sedere et preesse et defendere* R S₃; czo spravvye, kupyecz *negocita {qui vendit, emit, conducit, loquitur vel servus prepositus negociis alicuius}* R v₅v; opatrny, omyslny, czo spravvye abo Jedna *providens et providus, circumspetus* R B₇ (md); – 2) gram. rodzaj spravviaczy, przesz ktori spravvyemy *genus activum* RN (k. tyt.). Zob. **SPRAWUJĄCY**.

SPRAWOWANIE – 1) ‘działanie, zajmowanie się czymś, opieka’ *providentia* opatrznosc, omyslyenye, opatrzenye, Spravovanye, zgyednanye {*i. provisio*} ..., *providentia sumitur pro quadam cura et solitudine rerum temporalium in futurum* Sprava R B₇; – 2) gram. Spravovanye, Slovo *verbum* (sv. *De terminis in grammatica*) RN (wykl. przednia).

SPRAWUJĄCY (lub **SPRAWIAJĄCY** (?) – tak Erz) – 1) ‘rządzający, zarządzający – o człowieku’ *preses, qui presidet in aliquo loco* Starosta, ... *presides rectores sunt provinciarum dicti, quia presint* władaiający, Spravvyaczy R B₃; – 2) ‘tu – o przyczynie sprawczej; sprawiający coś, wywołujący jakiś skutek’ pomagayacza, Sprawyacza *efficiens* S 46 (Erz – sv. **SPRAWIĆ** – czyta „sprawiača”); Sprawyacza, pomagaiacza *efficiens causa* R k₆ (mp; av. *efficax*) (por. Sprava doskonała *causa efficiens* S 25; por. też sprava doskonała, zamysl, zaloba *causa efficiens* R f₅v (md)); – 3) gram. rodzaj spravviaczy, przesz ktori spravvyemy *genus activum* RN (k. tyt.); *agens verbum* spravviaczy, <ut> *osculator te, criminor* R b₂v (ml); Spravviacze slovo *activum verbum* R M₂ (md); <nye> sprawyące *anormalum* R O₈v (ml; av. *fero, ferre, verbum anormalum {vide Donatum Polonicum}*); Nye Sprawyące (!), nyerowne slovo *anormalum verbum in grammatica* R c₂ (mp; av. *anomalus i. sine lege vel extra regulam*); Nye Spravuiacze *anormalum verbum* RN (k. tyt.). Zob. **NIEROWNY**, **NIEŚĆ**, **PRAWUJĄCY**.

SPROCHNIAŁY ‘spróchniały’ sprochnyale (‘drzewo lub drewno’) *glos, glossis i. lignum putridum et vetus, de nocte serenum* S 65v (por. prochno R n₈v). Zob. **PROCHNIEĆ**, **PROCHNO**.

SPROSNIE (lub **SPROŚNIE**) ‘brzydko, wstrętnie’ Sprosnye, Smrodlyvye *fede i. sordide, turpiter* R X₆.

SPROSNY (lub **SPROŚNY**) ‘brzydki, wstrętny’ Sharadny, Sprossny *illex, qui ducit aliquem in fraudem {illix}* R p₄. Zob. **BRZYDKI**, **MIRZIONY**, **OSZPACONY**, **OŻADZONY**, **PLUGAWY**, **SKARADY**, **SZARADNY**, **ŻADNY**.

SPROSTOWAĆ nakrzyvicz, Sprostovacz *reflecto, -ere i. iterum flectere* R S₆v.

SPROSTOWANY sprostovana, nakrzyvyona *reflexa res* R C₆ (mg). Zob. **PROSTY**.

SPRYS (lub **SPRYSZ**, **SZPRYS** (?)) (Erz: „sprysz?, niem. Spriet, Schifferstange”) ‘żerdź, drag do popychania łodzi’ Sprisz *trudes i. fustis ferratus ad tendendum* (Erz bł.: „*tendendos*”) *naves* S 163v; Spriss *trudes ... et dicuntur trudes fustes ferrati ..., eo quod trudent naves* R J₈v; Sprysz *pirodaglium* S 116; Spryss *pirodaglium i. scaphistarum fustis* R A₂ (mp); *phalanga* Zyrdz, grząda *vel* Spryss *scaphistarum* R z₆v (md; av. *phalanga*). Zob. **DRĄG**, **TARCICA**.

[**SPRZAŻMO** – tak Erz; zob. **SPRZEŻMO**].

SPRZAĆ *coniugare ad iugum* sprzańcz voly R N₃ (mg). Zob. **SPRZEŻENIE**, **SPRZEŻMO**.

[**SPRZĄCZKA**] zob. **PRZĘCZKA**.

SPRZECIWIĄĆ (SIĘ) Sprzeciwyacz (‘się’), rozdziyelnye, nyepovolnye, nyezgodnye dzyalacz *dissentio, -ire {non consentire}* (bibl.) R O₃v. Zob. **PRZECIWIĄĆ SIĘ**.

SPRZECIWIANIE vpóra, nyezgoda, rostyrk, Spreczyvyanye, Nyepovolnosc *dissensio* R k₁v (md). Zob. **PRZECIWIANIE**.

SPRZECIWIĆ SIĘ spreczyvicz syą *resisto, -ere i. ... {retro sistere, adversari} refragari, repugnare* R T₁v. Zob. **PRZECIWIĄĆ SIĘ**.

[**SPRZECZAĆ SIĘ**, **SPRZECZANIE**] zob. **PRZECZAĆ SIĘ**, **PRZECZANIE**.

SPRZEWRACAĆ ‘poprzwracać, zniszczyć’ zetrzecz, zepsovacz, sprzewracacz *diruo, -ere i. destruere ..., evertere, deiicere* R O₃. Zob. **PRZEWRACAĆ**, **WYWRACAĆ**.

SPRZĘT ‘wyposażenie domu, naczynia itp.’ *supellex, massaricium* Statky domove *vel mulieris pallium* Coshky, *supellectilis* zgrath (!), Sprzanth *vel hergveth* (!), *vide Calepi* R H₃v (md) (por. Cervus). Zob. **GRAT**, **HERGWET**.

SPRZEŻENIE gram. Sprzażenye slow *coniugatio i. verborum consequens declinatio* R h₃v; Sprzażenye *coniugacio* RN (wykl. przednia); Sprzażenye

rostargnyone *coniugacio inconsequens* R p₅v (md; wśród hasel na litery *in-*).
Zob. **SPRZĄC**.

SPRZEŻMO (Erz sv. **SPRZAŻMO**) ‘jarzmo’ Sprzazmo (!), gyrzmo *iugum ... dr illud lignum, quo boves iuguntur* S 77v; gyrzmo, Sprzązmo *iugum* R q₅. Zob. **JIRZMO**, **SPRZĄC**.

SPRZYSIĄC SIĘ ‘konspirować, spiskować’ *coniuro*,-are, *conspirari*, *devovere* Sprzissyącz syą *contra iurare*, *coniuro*<,-are>, zaprzyssyącz kogo, *ut demonem* R N₃ (md). Zob. **PRZYSIĘGAĆ**.

SPRZYSIĘŻENIE ‘spisek, zmowa’ sprzisyżenye *coniuracio* R h₃v (mg). Zob. **BUNT**, **PRZYSIĘGA**, **SPIKNIENTIE**, **ZAPRZYSIĘGANIE**, **ZBUNTOWANIE**.

SPUCHŁY ‘spuchnięty; rozniewany, pyszny’ spuchly *tumens*, *tumidus*, *iratus*, *inflatus*, *superbus* S 163v; Spuchly *tumidus vel i. presumtuosus*, *iratus*, *superbus* R K₁ (mp; av. *tumor*). Zob. **NAPUCHŁY**, **OPUCHŁY**, **PUCHNAĆY**, **WODNOCIELNY**.

SPUSTOSZENIE *vastitas et hec vastitudo i. magnitudo, amplitudo* shyrokoscz, ... *sed vastitas proprie corporis vastitudo, solitudo* spustoshenye, skazenye (sv. *vastus*) R K₂v. Zob. **PUSTO**.

SPUSTOSZYĆ spustoshicz, pusto vczynycz, psowacz, kazycz *vasto*,-are R V₆; Spustoshicz, opuscicz *desolor*,-ari i. *devastare*, *derelinquere* R O₁v; spustoshicz, pusto ostavicz *depopolor*,-ari i. *valde populari vel destruere* R O₁; czo vczyeka, Spustoshi *desertor* R i₇ (mp; av. *desertores dicuntur clerici, qui proprie ecclesie ministris destitutis ad aliam vitio fuge se transferunt ...*, *desertores dicuntur milites vitio fuge suam militiam deserentes*).

SPUSZCZENIE – 1) ‘o zwierzętach – dopuszczenie samca do samicy’ Spuszczenye *admissura*, *Gen. XXX, dr quando animalia seu iumenta admittuntur i. ad coitum recipiuntur; ut generent* (bibl.) S 5; spuszczenye *admissura dr quando animalia et proprie iumenta ad coitum admittuntur; ut concipiant* (bibl.) R b₁; – 2) praw. ‘odstąpienie, rzeczenie się’ spuszczenye *renunciatio proprie est rei vel iuris spontanea refutatio* {Spuszczicz *beneficium*, wyrzeczenye} R C₆v.

SPUSZCZONY Spuszczony zgori na dol *demissus i. inclinatus, humiliatus* R i₆v (mg); Spuszczony na dol *summissus, humiliatus, latenter depositus, ut summissus sum in sporta* R H₃v (mg); Spuszczony, zvyeshony na dol *succiduus i. ad subtus cadendum paratus* {*summissus*} R H₃; poddany, Spuszczony na dol, podrzuczony, przypuszczony *submissus, delectus, humiliatus* R H₁v (md).

SPUŚCIAŁY ‘spustoszony, opuszczony, bezludny’ Myasto spusczyale *urbs eciam civitas silvarum* (bibl.; Księga Jozuego 15,60) R L₄v (md) (por. Mamstp, cz. I, s. 56: *Vrbs siluarum* myastho spvsczale; ... myasto spuscziale).

SPUŚCIĆ – 1) ‘upuścić, opuścić na dół; wypuścić, m.in. wodę ze zbiornika’ spuszcz nadol *demitto,-ere* (Erz brak w obu częściach słownika) S 217v; spuszcz nadol zgori *demitto,-ere* R O₁ (md); spuszcz na dol *summitto,-ere* {*humiliare, furtim immittere, latenter demittere*} R V₁v; *restagno,-are i. aquam continere vel extra redundare* spuszcz staw R T₁v (md); dopuszcz, przyyącz, Spuszcz *admitto,-ere i. peccare {recipere}, item admittere i. assumere vel recipere ..., vel est incitare ad currendum cum quadam velocitate* R M₂v; – 2) praw. ‘odstąpić, zrzec się, np. praw, przywilejów’ spuscycz, odvyescz, zdacz przyssyagą (Acc. sing.) *deferre iuramentum est aliquem artare vel astringere ad iurandum* R N₆ (por. Cervus: *Deferre* spuscic vel odwiesc vel zdac); spuszczenie *renunciatio proprie est rei vel iuris spontanea refutatio* {*Spuszcz beneficium, wyrzeczenie*} R C₆v; *renuncio,-are ... liberum est unicuique iuri suo renunciare, i. remittere ius suum et negare eo se velle uti* {*wyrzeczyć się vel dimittere beneficium* Spuszcz} R T₁.

SPYTAĆ radzicz, spitacz (? – zapis niewyraźny) *consulo,-ere i. dare consilium ..., i. interrogo, consilium accipio* R N₃v. Zob. **PYTAĆ, PRZYPYTAĆ SIĘ, WYPYTAĆ**.

SPYŻARNIA zob. **ŚPIŻARNIA**.

SRAĆ szracz *caco,-are* S 212. Zob. **WYSRAĆ**.

SRAK ‘nocnik’ *matelio* Szczak abo Srak, vrynal *scaphium idem* R t₁v (ml).

[**SREBNIK, SREBRNIK**] zob. **ŚRZEBNIK**.

SROCZKA bot. ‘roślina’ *lanceola, dimi., i. parva lancea vel est herba {i. plantago aquatica* Srocza} R r₂. Zob. **SROKA**.

SROGI szrogy *acerbus i. ... asper* S 3v (av. *acer*); Szrogy *vultuosus ... qui sepe mutat vultum* S 175; *srogy vultuosus* R L₆ (md; av. *vultus*); *srogy torvus i. crudelis, terribilis* R J₅v.

SROGOŚĆ *furor i. vindicta irrationabilis, melancolia* Srogoscz, *insania, fervor spiritus* R n₄v (ml).

SROKA zool. ‘ptak’ *Sroka pica, avis* S 115; *sroka pica, avis quedam* R z₈v; *Sroka pica, citta* RN IVv. Zob. **PTAK, SROCZKA**.

SROMAĆ SIĘ ‘wstydzic się; być wstydlwym, skromnym’ sromacz są *erubesco,-ere, verecundari* R O₅v (md); sromacz, wstydacz są *vereor,-eri i.*

verecundari vel timere R V₆v; Sromacz są, wczlywym bicz *pudeo,-ere i. pudorem habere, verecundari et non est in usu, inde pudet impersonale* R S₄v; nyesromacz są *expudor,-ari* R S₄v (md; av. *pudet me*); nyesromacz są *epudor,-ari* R O₅ (mp); *pudet me i. szromam* są R S₄v (md; av. *expudor,-ari*); Sromam są *suppudet me* R V₁v (md). Zob. **ZASROMAĆ SIĘ**.

SROMIĘŻLIWY ‘wstydlivy’ Sromyązlyvy *pudoratus* R B₈. Zob. **NIESROMIĘŻLIWY, UCZLIWY, WSTYDLIWY**.

SROMOCENIE ‘przygana, obelga, zniesławianie’ vraganye, przymowka, Sromoczenye *convicium est adversus bonos mores vociferacio ad iniuriam et invidiam d.<irigens> (?)*: *Tu es cecus, claudus, gulosus, spurius, i. contumelia, vituperium, obprobrium, iniuria* S 35; przymowka, vraganye, Sromoczenye *convitium i. contumelia, vituperium vel opprobrium, iniuria* R h₅; potvarz, Sromoczenye *contumelia i. iniuria, vituperium* R h₄v; Sromoczenye *vituperacio* R L₃ (mg). Zob. **ŁAJANIE, POHAŃBIENIE**.

SROMOCIĆ ‘zawstydząć, oskarżać, szykanować; hańbić’ *crimen inferre* Sromoczicz, *false accusare* Shoczicz, *causari, false suspicari* R i₁v (mg); potwarzicz kogo, ganycz, Ssoczicz, Sromoczicz *criminor,-ari* {*causari, contendere, iurgari*} R N₅; Sromoczicz *contumelior,-ari, calumniari, infamare, vituperare* R N₄ (mg). Zob. **OSKARŻYĆ, OSOCZYĆ, OSROMOCIĆ, SOCZYĆ, ZESROMOCIĆ**.

SROMOTA – 1) ‘niesława, wstyd, hańba, zły uczynek, grzech, zawstydzenie’ przewroth, zly zviczay, przewrothnosc, Nyestatek, Sromotha, nye rzand *abusio i. malus usus, perversio* (bibl.) S 3; sromota *infamia* (sv. *ignominia*) S 71v; *contumelia* vpora, krnańnosc, Sromota i. *infamia, calumnia, vituperium* R h₄v (md); ach hanba, Sromota yest *prochpudor* R Y₂ (mp); Sromotha, przygana *dedecus, ignominia, vituperium* R i₅v (md; av. *decus*); Sromotha *confusio* R h₃v (mg); Sromota *velamen oculorum est elegans derisio, unde dr Gen. XX, (16): Hoc erit tibi in velamen oculorum i. in memoriam verecundie, quod in mendacio deprehensa es et ideo quocumque perrexeris, memento te deprehensam* (bibl.) S 166v; *velamen oculorum* na sromotą, yzesz ve sromocy nalyezyona *in velamen i.* (bibl.) R K₃v (ml; av. *velamen oculorum ... Gen. XX. In historiis sic dr: Hoc erit tibi in velamen oculorum i. in memoriam verecundie, quod in mendacio deprehensa es*); ze szromotą *inglorius i. sine gloria et honore* S 74v; ze sromotą, Besh slavy *inglorius {sine triumpho}* R p₇v; ze sromotą, Besh slavy *ingloriosus* R p₇; – 2) ‘genitalia, łono – tu m.in. w związku z dorosłością, dojrzałością’ szromota *puber vel pubes vel pubis* R B₈; asz do {*ut tenus pube, nos dicimus pubetenus*

asz do sromoty} *tenuis* R Y₅; włoszy myecz na sromocy, młodich lyath *pubeto, -are et pubedo, -are* R S₄v; włoszy na sromocy *pubes* R B₈ (md) (por. Młodich Lyath *pubescentibus annis* R B₈ (md)). Zob. **GAŃBA, HAŃBA, NIERZĄD, OBROSŁEK.**

SRMOTNY ‘hańbiący, haniebný, zniesławiony; obraźliwy, m.in. o pis-mach, paszkwilach’ Sromothny, Bezeczny *infamis* {*vel i. medius digittus*} R p₆v; Sromothny lyst *libellus famosus* R r₆v (ml); Sromothny lyst *famosus libellus potest dici liber conscriptus ob alicuius infamiam* R m₃; *famosus libellus* Sromothny lyst, *qui scribitur in infamiam alicuius* R m₃ (md); pravo, Sprava sromothna *actio famosa* R a₃ (ml) (por. Cervus); sromothna sprava *actio famosa* R a₄ (md; av. *actio*) (por. Cervus); Szromothne slova *scommata* S 140; *scommata, vide Calepi, scommata vel ledoria* Sromothne slova R E₅ (mp); *ledoria i. urbanitas amarulenta seu ioci mordaciores* Sromothne slova, *scommata idem* R r₃v (md). Zob. **NIECNY, OSROMOCONY.**

SRZEBNIK, SRZEBRNIK zob. **ŚRZEBNIK.**

SRZEBRNY zob. **ŚRZEBRNY.**

SRZEBRO zob. **ŚRZEBRO.**

SRZEDNI zob. **ŚRZEDNI.**

SRZON zob. **ŚRZON.**

SS- zob. **ZS-**

SSANIE *sugillacio* SSanye *vel condemnacio, reprehensio, derisio, detractio, accusacio, gule constrictio etc.* R H₃v (mg) (por. łac. dopisek BB na k. R V₁ przy czasowniku *suggillo, -are i. suggerere* {*vel i. lac sugere, detrahare*}).

STACIWA (Erz: „czes. stativa, warsztat tkacki, Stellwerk des Weberstuhles”) Staczywa *coxilla* S 36v (av. *coxa*) i R h₆v (mg).

STACIWNY – 1) ‘tu zapewne o tchawicy’ staczywna zyla, zyla oddysshna, odgardlna *vel i. gardzyel abo pulss vel przedech* *arteria est vena, per quam exit et intrat aer et spiritus* {*vel dr utraque pars faciei*} *vel ... arterie sunt fistule vel vene ..., quia per eas aer i. spiritus a pulmone fertur* R c₈v; – 2) ‘tu – o zgrubiałej, rozdętej żyły, żyłaku’ *varix, vena* Staczywna (‘żyła’) R K₂v (md; av. *varica et hec varix dr vena intercoxanea, que si ledatur vel itinere vel percussione, reddit hominem curvum et inflatum et ex lesione facit poplices et coxas turgescere* szervana (!) zyla, *vide Calepi* R K₂v) (zob. Słstp sv. Staciwny; por. też Lex: *Varix* Ociekła, nádęta, mięszą żyłą, widoma, też częciwna (!) żyłą). Zob. **DENNY, GŁOŹNI, PANIEŃSKI, PŁUCNY, PULS, ŚLICZNY, WĄTROBNY, ZERWANY, ŻYŁA.**

STACZAĆ SIĘ gram. *declinare in grammatica* postampicz (!), sklanyacz syą, staczacz syą, vlozycz, vstanovicz, vide *Calepi* R N₅v (md); *inflecto, -is, inflectuntur* staczaia syą R Q₁ (mg).

[**STACZANIE**] zob. **WSTACZANIE**.

STAĆ – 1) stacz, Stanovicz *sto, -are* R T₇v; *presto sum* przed vamy stoia (1 os. sing. praesentis), *presidio sum, advenio, compareo* R Y₂ (ml; av. *presto, adv. temporis vel loci, i. in presentia sum, quasi sto pre {aliis, in presenti paratus sum}*); – 2) praw. ‘stawić się na rozprawę’ Stal rok *prestitit termino* R B₃ (md; av. *prestitum*). Zob. **DOSTAĆ**, **POSTAĆ 2.**, **PRZESTAĆ**, **PRZYSTAĆ**, **STOJĄCY**, **USTAĆ**.

STAĆ SIĘ ma syą tak stacz *futurum est* (bibl.) S 62v; ma syą thak stacz *futurum est* (bibl.) R n₄v (md); Czo syą stego ma sthacz *quid opus facto sit* R C₃ (mp); Nyestan syą thak, nyedopuszczay boze, nye przypuszczay *absit i. procul sit* (bibl.) R X₂v (ml); oby syą tak sthalo *utinam, adv. optandi, i. ut fiat opto* R Y₅v; cyelesnye, thak iako syą stalo *historiace* R o₆v (md; av. *historia*).

STADŁO ‘status, pozycja, stan społeczny, funkcja’ *status, vulgariter Stan, Stadlo, i. condicio hominis, in qua ut plurimum potest* S 149v; Stadlo, stan, Stadlo *status est condicio hominis, in qua plurimum potest, ut ait Plato {vel i. constitucio}* R G₅.

STADNIK ‘ogier’ Stadnyk *emissarius dr equus proletarius seu impregnator equarum, qui emittitur ad coitum, admissarius idem* S 48; Stadnyk *admissarius i. equus ..., qui ad tempus inter equas admittitur ad coitum* R b₁ (por. *admissarius, fortis equus ad coitum vel ad arandum* – bez odpowiednika pol. S 5 (av. *admissura*)). Zob. **KOŃ**, **PODWODNIK**, **ŚWIERZEBIEC**, **WAŁACH**, **ZAWODNIK**.

STADO Sthado *equerox* S 51v; *equerox, equarium, equirium, equiricia* Stado kony *vel aliorum animalium grex* R l₃ (mg); Stado *equiricia dr armentum equorum vel vaccarum* S 51v; Stado *equiricia vel equiria est armentum equorum vel vaccarum* R l₃.

STAJA zob. **STAJE**.

STAJADŁA, **STAJADŁO** ‘miara odległości’ gon, zavod *stadium, octava pars miliarii, quo utuntur Greci in metiendis viarum spaciis ..., inde stadiolum, dimi., i. parvum stadium* Staye, Stayadlo R G₅; *stadiolum vel Staye, Stayadla* (sv. *stadium*) S 149.

STAJE ‘miara odległości lub gruntu’ staye *iugerum dr spacium terre, quod unum aratrum arare potest in die* S 77v; staye, Morg *iugerum est*

spacium terre, quod unum aratrum potest arare in die R q₅; *stadiolum vel Staye, Stayadla* (sv. *stadium*) S 149; gon, *zavod stadium, octava pars miliarii, quo utuntur Greci in metiendis viarum spaciis ...*, *inde stadiolum, dimi.*, *i. parvum stadium* Staye, Stayadlo R G₅.

STAJNIA *zlob presepium vel presepe i. locus preseptus* zlob, *in quo bestie rodunt fenum, paleas* Staynya S 122; yasly, zlob, Staynya *presepium et presepe* R B₃; Staynya *konska equile* S 51v; Conska staynya *equistatium {equile}* R I₃; Staynya, Goscynyecz *stabulum, hospicium* R G₄v (md); obora, staynya abo pastwa volova *bucetum dr locus, ubi boves ciuntur i. vocantur, sicut est stabulum vel pascua vel forum* R e₄; volova staynya *bubile i. bovine, ut supra* (por. volovi abo Crovy chlew *bovine* R e₃ (mp)) R e₄ (mg). Zob. **CHLEW**.

STAL *Stal calibs, genus ferri* S 21v; *stal calibs dr ... genus ferri {materia ferri}* R e₅v.

STALMACH ‘wytwórca drewnianych części wozów’ *Stalmach currifex* S 38v i R i₄ (md); *Stalmach plaustralis faber* R A₃v (ml) (por. *Stelmach plaustrarius faber* S 117); Cyeslya, *Stalmach carpentarius dr omnis artifex lignarius* R f₃v (por. cyeslya, Colodzyey S 23v). Zob. **KOŁODZIEJ**, **STEMMACH**.

STALNAK (?), **STALNIAK** (?) zob. **SKALNAK**.

STAŁOŚĆ *stalosc, Statecznosc maturitas* R t₂ (md) (Erz bł. czyta „stalosc” zam. „starosc” dla łac. hasła *marcescitur* w S 87). Zob. **NIESTAŁOŚĆ**, **STAROŚĆ**.

STAŁY *Sthaly constans* S 34v; *constans sstaly, perseverans, compositus* R h₄ (md); *gravis {modestus, maturus, constans, venerabilis}* Sstaly, Stateczny, *vel i. molestus ad portandum* Cyassky} R o₁v.

STAN – 1) ‘pozycja, stan społeczny’ *Stan, Stadlo status i. condicio hominis, in qua ut plurimum potest* S 149v; *Stadlo, stan, Stadlo status est condicio hominis, in qua plurimum potest, ut ait Plato {vel i. constitucio}* R G₅; – 2) ‘namiot’ *Stan, Namyoth, Jatha, Buda tabernaculum* (bibl.) R H₄v; *Namyothy, Stany papiliones dicuntur tentoria ad similitudinem illius avis volantis* (sv. *papilio*) R y₄; *Stany abo namyothi rostavicz castra ponere* R f₄v (ml); *rozmyathacz, postavicz namyothy, Stany rozbicz, Namyoty stanovicz castrameter,-ari i. dividere vel ponere vel mutare castra* R M₇; *rozbyacz stany castrameter,-ari* R f₄v (ml). Zob. **BUDA**, **JATA**, **KUCZKA**, **STANOWISKO**.

STANIE praw. ‘tu – zawieszenie czynności sądowych’ Stanye prawa *iustitium i. taciturnitas iuris, cessacio, stacio* S 78; sthanye prava *iustitium i. taciturnitas iuris et cessatio ..., iuris statio* R q₆. Zob. **PRZESTANIE**, **USTANIE**.

STANOWIĆ ‘stawiać, ustawiać’ stacz, Stanovicz *sto,-are* R T₇v; rozmyathacz, postavicz namyothy, Stany rozbicz, Namyoty stanovicz *castrametor,-ari i. dividere vel ponere vel mutare castra* R M₇. Zob. **STAWIĆ**, **USTANOWIĆ**, **ZASTANOWIĆ**.

STANOWIĆ SIĘ ‘zająć miejsce, przebywać blisko, towarzyszyć, ustawić się w jakimś celu, np. usłużenia komuś’ Stanovicz są *assisto,-ere i. iuxta vel circumsistere ad servitium {prope et presentem esse}* R M₅ (por. oblycznosc *assistencia i. presencia* R d₂ (md)).

STANOWISKO – 1) ‘miejsce postoju, obóz’ *stacio vel i. vita presens, vel ubi stat exercitus congregatus, i.* Stanovysko R G₄v (md); – 2) ‘namiot, szałas: tu – o żydowskim święcie Namiotów’ Cyemne yedzenye, Gody stanovysk, Cvczka *Scenopegia, festum dedicationis tabernaculi* (bibl.) R E₄v. Zob. **BUDA**, **JATA**, **KUCZKA**, **MIESCE**, **NAMIOT**, **STAN**.

STARGAĆ ‘splatać, popłatać’ splyescz, zwiclacz, Stargacz *complexor,-i* R N₁v/ N₂. Zob. **ROZTARGAĆ**, **TARGAĆ SIĘ**, **UTARGAĆ**, **WYTARGAĆ**.

STARGANY ‘spleciony, poplątany’ oblapyony, Stargany, zviclany, splyeczyony *complexus* R h₂ (mp). Zob. **TARGAJĄCY**.

STARLINA ‘to, co starte, otarte – odpadki, wióry itp.’ Ostruzyna, Starlyna *ramentum est rasura rerum, auri, argenti aut ligni, attritura, particula* R C₄v (ml) (por. Volckmar: *Ramentum ..., P<olonice>* odskrobini, strużyny, troćiny). Zob. **OSTRUŻKI**, **STRUŻYNY**, **STRZEĆ**, **TRZASKA**, **TRZEĆ**, **WIOR**, **WYSTRUŻYNY**.

STARO zob. **STARY**.

STARODAWNIE ‘według dawnego, starego zwyczaju’ Starodawnye *prisce i. antique, longeve, vetuste* R Y₂. Zob. **DAWNO**, **STARY**.

STAROSTA ‘urzędnik, zwierzchnik, przełożony, rządca, namiestnik’ Starosta *capitaneus* S 22v i R f₂ (mg); Stharosta, starszy *prefectus i. pretor, aliis prepositus* S 121v; Starostha *vel* przelozony, powysshony *prefectus* R B₂; *prefectus urbis {vel* Starosta, wysshy Raycza, włodarz, *vide Calepi}* R B₂; rothmystrz, Starosta, voysky, Thyssyacznyk *tribunus* R J₇; *preses, qui presidet in aliquo loco* Starosta, ... *presides rectores sunt provinciarum dicti, quia presint* władaiący, Sprawvyący R B₃; *preesse i. prefectum esse* Starostą bicz

R S₃ (md); – Starostovye, włodarze *magistri dicuntur maiores civitatis* (sv. *magister*) R s₄; starostovye, panoshy *satrape dicuntur sapientes iudices vel reges vel duces et prefecti Persarum* (bibl.) R E₃. Zob. **MARSZALEK, PANOSZA**.

STAROSTWO ‘urząd, godność starosty’ Starostwo *prefectura dignitas est* S 121v (por. przelozenstvo R B₂). Zob. **PRZEŁOŻEŃSTWO**.

STAROŚĆ Staroscz (Erz czyta „staloszcz”, zob. Erz sv. **STAŁOŚĆ**) *marcescitur* S 87 (na temat tego błędu Erzepkiego zob. I. Kwilecka, E. Kędelska, Z prac nad nową edycją „Słownika” Bartłomieja z Bydgoszczy, SFPS 17, 1978, s. 138); Staroscz *marcescitur i. senium* R s₆v (md); Staroscz *senecta et hec senectus in eodem sensu* R F₂v. Zob. **STAŁOŚĆ**.

STARSZY ‘starszy wiekiem; wyższy godnością, przełożony’ (u Erz część przykładów sv. **STARY**) Starszy stryy *patruus maior, proavi est frater* SN 250v; Starshy stryy *patruus maior est frater proavi* RN I; Starszy vvy *avunculus maior, proavie frater* SN 250v; Starsy (‘wuj’) *avunculus maior est frater proavie* RN I; Starsza cyothka *amita maior, proavi soror* SN 250v; Starsha cyothka *amita maior soror est proavi* RN I; Starsza cyothka *matertera maior, soror proavie* SN 251; Starsha cyotka *matertera maior* RN I; – Stharosta, starszy *prefectus i. pretor, aliis prepositus* S 121v; ksyazą, ksyazna, Starshy *princeps* R B₄; starszi cyeslya nad cyeslyamy *architectus, fabricator* S 13; starshy mistrz cyeslya *architectus idem, qui habet scienciam edificandi* R c₆ (mp; av. *architector*). Zob. **NASTARSZY, OSTARZAŁY, PRZEOR**.

STARUCHA ‘babka’ Babka, Starucha *avia est mater patris mei vel matris mee* SN 250v i RN I. Zob. **BABA, PRZEBABA**.

STARUSZEK Starushek, vyelyoroczny *annosus* R c₁ (mp; av. *anilis*). Zob. **STRYCH**.

STARY ‘długowieczny, sędziwy; wyższy godnością, rangą; dawny, długotrwały; były; zużyty, zniszczony; nieświeży; trwający jakiś czas’ stary, vyelyoroczny *annosus* S 10v; *decrepitus* ostarzaly, *valde senex* stary strich (bibl.) S 39; stari strich, ostarzaly, zgrzybyaly *decrepitus i. valde senex, quasi iam deorsum a crepore {silicernium, capularis senex}* R i₅v; Stary strich *silicernus {silicerinus idem} ..., i. moribundus ... vel dr silicernus senex, vetus, incurvus propter senectutem* R F₆v; *creperus i. dubius {vel Stari strich}* (sv. *creperon i. dubium*) R i₁; stary *veteratus i. antiquus* S 169v; stara baba *casca i. vetula* R f₄ (mp); *anus* Stara zona *vetula idem vel* poslyadek *i. culus, podex* S 11 (choć BB nie podaje tu informacji o deklinacji dwu różnych rzeczowników łac.: *anus*, -i ‘ogniwo łańcucha, pierścień; pośladki’ oraz *anus*,

-us ‘staruszką’, to wyodrębnia ich znaczenia, o czym świadczą odpowiedniki polskie – zob. A. Łuczak, Jeszcze kilka słów o Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy z pierwszej połowy XVI w., Eos, LXXXVI, 1999, s. 329); *veterinarius* czo starich dogłyda *vel i. medicus, qui veteres curat, merescalcus idem* R K₆ (mp) (por. łac. hasło w S 169v: *veterinarius, qui veterinorum curam gerit* – bez odpowiednika pol.); – stary stryy *patruus magnus est frater avi* SN 250v; *avunculus magnus est frater avie* Vyelgy Wvy, ... *abavunculus est frater abavie* Stary (‘wuj’) (Erz sv. *abavunculus*) SN 251; Stary wvy *avunculus magnus est frater avie* RN I; vyelgy a Stari wvy *proavunculus est frater proavie* RN I; stara cyothka *amita magna est soror avi* S 250v i RN I; Stara cyotka *matertera magna est soror avie* SN 251 i RN I; – Stary burmystrz (‘były burmistrz’) *consularis vir* S 34v; Stari Burmystrz (‘były burmistrz’) *consularis vir* R h₄ (mp) (por. Mu28, s. 176); Stary gnyew *vecordia* (sv. *vecors*) R K₃; dovod starego zakonv *enigmatica auctoritas* S 49 i R l₁ (md) (w R zapewne lekcja: *auctoritas*); czo pishe stare dzyeye *ab accidentibus, qui scribit accidentia et gesta* RN (wykl. przednia); – *xeropellina i. pellis sive vestis vetus, sicca et precisa, detrita ... Quidam dicunt xeropellonia* Stary Cozuch {Stara skora abo suknya vytarta *xeropellina*} R L₆v; stara suknya *fungus ..., invenitur etiam fungus pro veteri panno* (sv. *fungus i. boletus*) R n₄; smalcz *axunga vel axungia i. venter porci vel alterius rei ..., si porcina vetus, axungia iungitur illi* Stare sadlo R d₅; *parietina i. parietum ruina {muri veteres* Scyany, Stare mvri} R y₅v; czo stare boty latha *veterementarius, sutor* R K₆ (mp); – *semestris* czo pol myesyacza staro iest abo trva *et sic deducitur a semis. Item semestris a sex et mensis* czo staro iest sescz myesyaczy S 191v (por. Mu28, s. 9); *bieteris, tempus trium annorum aut duorum vel* czo staro iest dwa roky R d₈v (md); Czas od dwv lyath *vel* czo staro iesth dwa roky *biennis* S 18v; czo staro iest abo trva pyancz lyath *quinquennalis* R C₃v (ml). Zob. **BABA, DZIAD, NASTARSZY, OPLEŚNIAŁY, OSTARZAŁY, STARSZY, STRYCH, WIELOROCZNY, ZASTARZAŁY, ZGRZYBIAŁY.**

STARZEC ‘przodek, poprzednik, tu praw. – o starszych przedstawicielach rodu’ ze czterech starczow *ex quatuor progenitoribus* R B₅ (mp; av. *progenitores*) (por. Cervus: *Ex quattuor progenitoribus*, ze czterech starczow); ze trzech (! – zam. „czterech”) starczow *ex 4 progenitoribus* R m₁v (ml) (por. Słstp sv. Starzec: *Ex quatuor progenitoribus* se cztyr starczow *uel ...* dzadow, pradzadow). Zob. **OSTARZAŁY, POTOMEK, PRZODEK, STARUSZEK, STRYCH.**

STARZEC SIĘ starzecz syą *vetero*, -are *i. antiquare, senere* R V₆v. Zob. **ZASTARZEC SIĘ**.

STATECZNIE ‘skutecznie; z pożytkiem’ stateczne *efficaciter, adv., i. potenter, fortiter {utiliter}* R X₅.

STATECZNOŚĆ statecznosc *maturitas* S 87v; stalosc, Statecznosc *maturitas* R t₂ (md).

STATECZNY ‘roztropny, rozsądny; skuteczny; dojrzały; dobry’ stateczny *maturus* S 87v (ml); stateczny *maturus quasi mandurus i. ad manducandum aptus vel i. festivus, festinus* S 87v (Erz brak w obu częściach słownika); Stateczny, mązny *maturus {maturus i. senex etate perfectus}* R t₂; Stateczny, dostateczny, mocny, pożyteczny *efficax ... i. capax* S 46; stateczny, mocny *efficax, audax, capax, potens* R k₆ (mp); *gravis {modestus, maturus, constans, venerabilis}* Sstaly, Stateczny, *vel i. molestus ad portandum* Cyąssky} R o₁v; statecznym bycz *maturo*, -are *i. maturum facere, inde matureo*, -es *i. esse vel fieri maturum* R Q₆v; dobre a stateczne rozmyslyenye *matura deliberacio* R t₂ (md). Zob. **DOJRZAŁY, DOSTAŁY, DOŚPIAŁY, NIESTATECZNY**.

STATEK – 1) ‘ład, karność, dyscyplina’ rząnd, statek, obiczaynosc, Carnosc *disciplina* (glosa w tekście łac. pt. *De diversitate fratrum religiosorum*) S 195; Caszn, rząnd, statek, Carnosc, Czviczenye, Caranye, Scladnosc *disciplina {bonus vivendi modus, honesta conversacio}* R k₁v; rząnd, zachovanye reguly, Statek *observancia* R x₄ (mg) (por. łac. hasło w S 100: *observancia i. cultus religionis* – bez odpowiednika pol.); – 2) ‘sprzęty domowe, naczynia itp.’ domovy grath, Szebrzuch, statky domove *supellex i. substantia, facultas et omne ornamentum domus et omnia instrumenta, utensile* S 154; *supellex, massaricium* Statky domove *vel mulieris pallium* Coshky, *supellectilis* zgrath (!), Sprząnth *vel hergveth* (!), *vide Calepi* R H₃v (md); domove grathy y statky *utensilia* (sv. *utensilis i. ad utendum aptus vel necessarius*) R L₅v. Zob. **GRAT, HERGWET, KARANIE, NIESTATEK, SZCZEBRZUCH**.

STATUT praw. vstava, Statut *statutum est ius ab homine positum vel dispositio, ex qua ius producitur* R G₅.

STAW 1. ‘sadzawka’ Staw *piscaria* S 116v; Staw *piscaria i. stagnum* R A₂ (mp); Staw, stoiąca voda *stagnum est aqua stans* R G₅; *restagno*, -are *i. aquam continere vel extra redundare* spuscicz staw R T₁v (md). Zob. **RYBNIK, SADZAWKA**.

STAW 2. anat. czlonkovye, Stav *artus i. membrum, quod nervis artatur* (sv. *artus i. strictus*) R d₁. Zob. **CZŁONYSZEK**.

STAWIAĆ ‘przystawiać – tu o bańkach’ banky stavyacz *guvo,-are, guvas applicare i. ventosas* R P₄v (ml). Zob. **PUSZCZAĆ**, **SADZIĆ**, **USTAWIAĆ**.

STAWIĆ ‘ustawiać, budować’ *tigno,-are* Cozly, Balky, Lathi sstavicz *in edificiis* R V₃v (ml); *podvoje stavicz limino,-are i. limina preparare* R Q₅. Zob. **POSTAWIĆ**, **ROZSTAWIĆ**, **STANOWIĆ**, **USTAWIĆ**, **ZSTAWIĆ**.

STAWIĆ SIĘ ‘zapewne: stanąć przed sądem’ stavycz syą *compareo,-ere* S 214v.

STAWOWANIE (?) lub **SSTAWOWANIE** (?) zob. **ZSTAWOWANIE**.

STĄD – 1) ‘odtąd, z tego miejsca’ Stąnd *hinc i. ex hoc loco: Surgite, eamus hinc, i. ad alium locum magis securum* (bibl.; Joh. 14,31) S 244v (por. łac. dopisek w R X₆v (mg): *hinc i. ex hoc loco: Surgite, eamus hinc, i. ad alium locum magis securum* – bez odpowiednika pol.); – 2) ‘od tej rzeczy, na podstawie tego’ pochodzi, *vel sic*, tak iest *vel i.* stąnd iest dovod podług tich słow *sequitur* S 142v; pochodzi, Stąnd iest, Thak iest, dovod według tich słow *sequitur* R T₅v (ml; av. *sequor,-i*); dovodnye *vel i.* Stąnd pochodzi *corelarie* R h₅v (ml); vyvodnye, dovodnye *vel i.* Stąnd pochodzi *corelarie* R X₄ (mp). Zob. **ODTĄD**.

STĄGIEW ‘beczka, kadź’ Stągyew *spandea* S 147 i R G₃ (mp); stągyew *spondea* R G₄v (ml). Zob. **BECZKA**, **FASA**, **HACHTYL**, **KADŹ**, **KŁODA**, **KUFA**, **SĄD 2**.

STĄPAĆ ‘iść’ czo shyroco (w środku wyrazu kleks) stąmpa *lixabundus, qui latis incedit passibus ad modum lixe vel similis lixanti* R s₁. Zob. **DOSTĄPIĆ**, **ODSTĄPIĆ**, **POSTĄPIĆ**, **POSTĘPOWAĆ**, **PRZESTĄPIĆ**, **PRZYSTĄPIĆ**, **USTĄPIĆ**, **WSTĄPIĆ**, **WYSTĄPIĆ**.

STĄPIENIE ‘stąpięcie, krok’ stąmpyeny *gressus i. passus {ambulacio}* R o₁v. Zob. **KRACZEJ**, **KROK**.

STECZKA ‘ścieżka’ steczka, scyesska *semita* S 141v. Zob. **DROGA**, **GOŚCINIEC**, **PRZECZNICA**, **ŚCIEŻKA**.

STELMACH ‘wytwórca drewnianych części wozów’ Stelmach *plaustrarius faber* S 117 (por. Mu28, s. 182). Zob. **KOŁODZIEJ**, **STALMACH**.

[**STERNIK**] zob. **STYRZNIK**.

STERNAD zool. ‘ptak, trznadel’ Sternad *vel* Strnadl *cassita, amarellus* RN IV (por. Mym30, k. 25: *Cassita* ..., Sternad; w Mym28, k. 25: *Cassita*, Goldhammer, Trznadl; w Mym 41, k. 25: *Cassita* ..., Strnadl; por. też Lactifer, *Liber IX: Frigilla est avis, que frigore cantat, id est amerillus* Strnad). Zob. **PTAK**.

[STĘCHŁY] zob. WSTĘCHŁY.

STĘKAĆ ‘łkać, narzekać’ Stąkacz *gemo,-ere i. suspirare, dolere, tristari* S 222; lkacz od płaczv, Stąkacz, Strzekacz *gemo,-ere i. suspirare, dolere vel tristari* R P₃. Zob. **PLAKAĆ, WYĆ**.

STĘKANIE ‘narzekańie, płacz’ Stąkanye, Lkanye *gemitus* S 63v; lkanye, Stąkanye *gemitus, fletus pre angustia* R n₆ (mp). Zob. **PLACZ, ROZSTĘKANIE, WYCIE**.

STĘPA ‘naczynie do ucierania, kruszenia itp., móżdziej; duża tłocznia; prasa’ (Erz: „z niem. Stampfe”) *mortarium, vas in quo res, que resolvende sunt, pistillo teruntur* Mozdzerz, *dr a morte, vel Stąpa, mordarium* S 93; *Stąpa presticacia* S 122v; *Stampa (!) presticacia* R B₃ (mg); *Stampa, Mlyn moletrina* R t₈ (md); *batha sive beth apud Hebreos dr mola olearea {Stapa oleyna vel olla olearia}* R d₇; *Stampa (!) trapeta et hoc trapetum i. mola olivaria seu ubi olive teruntur* R J₆v; *Stampa, Mozdzerz pila ... Et pyła instrumentum concavum, in quo frumentum teritur vel aliud* R A₁; *vytlucz wstąpye proculcare legumina* R S₃v (mg). Zob. **MOZDERZ, MOZDZERZ, STĘPKA, TLUK, WIRCIOCH**.

STĘPIAŁY ‘stępiony, tu – o siekierze’ *retusa securis in acumine, destructa Stąmpyła* R T₂ (mg). Zob. **STĘPIĆ, STĘPIONY, TĘPY**.

STĘPICA ‘potrzask, pułapka na zwierzęta; pęta, kajdany; kolec, ostrze do klucia’ *stepicza pedica* S 110 (pismo innej ręki, BB nie używał litery „ę”; por. Wstęp do I. t. tej edycji, s. 28); *Spara, Stąmpicza pedica, catena pedum vel quoddam instrumentum capiendi pedes animalium* R z₂v; *tendicula vel tenticula pomek i. insidie, que tenduntur avibus pomek aut animalibus* Stąmpicza S 156v; *pomek, stąpicza tendicula et tenticula idem signant et sunt insidie, que tenduntur avibus vel leporibus vel etiam aliis animalibus* R H₆v; *stimula, qua punguntur boves, aculeus stąpicza* R G₆ (mg); *Lapicza, Stąpicza decipula dr instrumentum, quod ad aliquid decipiendum efficitur sicut muscipula ad mures capiendos {pedica}* R i₅v. Zob. **ŁAPICA, SIDŁO, SIEĆ**.

STĘPIĆ ‘uczynić tępy’ *stąmpicz obtundo,-ere* R R₂v; *stąmpicz, przytąpicz retundo,-ere i. retro tundere ..., acumen ferri destruere* R T₂. Zob. **PRZYTĘPIĆ, STĘPIONY, TĘPY**.

STĘPIEŃ gram. ‘stopień’ *adverbia positivi gradus* położonego stąmpnya, *comparativi* przyrownaiącego, *superlativi* przewisshaiącego R X₂v (md) (por. *positivus gradus* przedny, *ut doctus*, położony wstopyen RN (k. tyt.); por. też pyrwshe położone slovo, przedny stopyen położony *positivus gradus dr eo*

quod ponatur primus in comparationis gradibus, quasi fundamentum graduum R A₆v). Zob. **STOPIEŃ, WSTOPIEŃ**.

STĘPIONY *Stąmpyony retusus i. in acumine destructus* R D₂ (md). Zob. **STĘPIAŁY, STĘPIĆ, TĘPY**.

STĘPKA (dem. od „stępa”) *stąpka, mozderz pila, pilus, pilum, instrumentum seu vas medicorum concavum, in quo aliquid teritur* S 115v; *mozdierz, Stampka (!) spyzana mortarium* R v₁v; *wstąmpcze, wmozdierzv vtłucz pilo,-are ..., i. in pila tundere, batare, terere* R R₆v. Zob. **MOZDERZ, MOZDZERZ, STĘPA, TŁUK**.

STŁOCZYĆ ‘uciskać; bić; może też: zabić?’ *pobicz, smagacz, stloczicz, zbicz cedo,-ere i. verberare, ferire vel incidere* R M₇v; *pobyl, podbył sąą (!), Smagal, Stloczył cesus est (!) R g₁v (mg; av. cesus i. percussus, incisus).* Zob. **TŁOKA, UTŁOCZONY**.

STŁUC SIĘ ‘rozbić się; bić się (?)’ *elido,-ere i. valde vel extra ledere {in terram proicere Stłucz sąą} R O₄v; collido,-ere Stłucz sąą, vgnyesz, collidebant se vgnyethli sąą R N₁ (mg).* Zob. **TŁUC SIĘ**.

STŁUCZONY ‘pobity, z odniesionymi ranami’ *illisus Stłuczony, concussus, valde lesus, impulsus* R p₄ (mp); *Stłuczony, porażony concussus* R h₂v (md). Zob. **TŁUC**.

STOCZONY ‘kręcony, falujący – o włosach’ *Sztoczone (‘włosy’) torti crines* R J₅v (md) (por. Mamstp, cz. III, s. 289). Zob. **KRĘCONY, SPLECIONY, TOCZONY, WŁOS, WŁOSATY**.

STODOŁA *Stodola allodium* S 7; *Stodola vel ffolvarg allodium* R b₄v; *Syanna stodola fenile* S 57; *fenile Stodola, ubi fenum servatur* R m₅ (mg); *spyzarnya, Stodola horreum est locus ..., ubi reponitur hordeum ..., annona quelibet* R p₂; *apotheca dr repositorium {frugum} vel reconditorium, quia in his homines elaboratas fruges reponuntur* Stodola R c₅ (por. Cramnycza R c₅).

STOG ‘stóg’ *artoconus Stog vel feni vel frumenti* S 14v; *Stog syana, Brog artoconus feni aut frumenti* R c₈v (md); *Myedza, Sthog artocicus aut artocomus* R c₈v (md); *brog, Stog, gromada acervus* R a₃; *brog, stog, gromada acervus* R M₂v (ml; av. *acervo,-are*); *Stog clibanus, (Erz dodaje obj. w cz. polskiej: „cumulus feni”)* (bibl.) S 29; *clibanus i. furnus vel fornax {vel i. sartago vel i. Stog syana}* (bibl.) R g₆ (o tym polskim odpowiedniku do łac. *clibanus* z przypowieści o liliach polnych (Mt 6,30; Lc 12,28) zob. I. Kwilecka, H. Popowska-Taborska, Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w., Wrocław 1977, s. 58). Zob. **BROG, KOPA**.

STOJĄCY ‘nieruchomy; także praw. – o majątku’ Staw, stoiąca voda *stagnum est aqua stans* R G₅; Stoiące (‘dobro, jimienie’) *bona immobilia* R e₂v (md; av. gymyenye *vel* dobro gydące, rushayące *bona mobilia* R e₂v (md)) (por. Cervus: *Bona immobilia* ymienie stoiące); – domy wmyescyech na osobny stojące (Erz sv. **STAĆ**) *insule dicuntur domus in urbe ab aliis separate et vicos undique habentes* S 75v (por. Mu28, s. 19); domy w myescy na osobnym stojące *insule, domus* R p₈v (ml). Zob. **DOBRO, JIDĄCY, JIMIENIE, POSTAWAJĄCY, RUSZAJĄCY, STAĆ**.

STOK – 1) ‘ściek, rynsztok’ Sthok, Scyek *sentina, locus ad quem undique confluunt aque vel sordes* S 142; Scyek, Sthok *sentina est locus in navi ad quem undique confluunt aque* R F₃; Sthok *colluvium et hec colluvies et hec colluvio in eodem sensu i. aquarum inundatio vel sordium collectio* R g₇v; *colluo,-ere i. ... sordes congregare* {Sthok *aquas inundare cum sordibus*} R N₁ (por. SEK IV, s. 358-359); – 2) ‘źródło, strumień, potok; loch?, grotą?; studnia?’ Sthok *decursus aquarum* (bibl.; Ps 1,3) R i₅v (md) (por. Mamstp, cz. II, s. 126: „decursus stokow”; por też Biblia Wujka: „nad ściekaniem wód”); Stog *hipogeum i. sub terris constructum edificium, quod dr antrum vel spelunca* S 69v; *hypogeum, apogeum i. edificium sub terra i. antrum seu spelunca constructa ibi vel* Sthok S 69 (mp); *hypogeum i. sub terris constructum edificium {apogeum}, quod nos antrum vel speluncam dicimus {vel Sthok}* R o₆ (por. Mu28, s. 134: *Hypogeum*, eyn ertquel, Stok; Mym28, k. 30v: *Hypogeum*, Erdquel, źródło; Mym30, k. 31: *Hypogeum*, Erdquel, Stok; podobnie w Mym41 – zawsze w rozdz. *De domo et eius partibus*; zob. też Lactifer: *Hypogeum est sub terris constructum edificium, quod nos antrum vel speluncam dicimus* Loch, peless); Sthok *puteolus, parvus puteus* S 127v (av. *puteus i. fons, aqua viva*); Stok *vod puteus ... est autem omnis puteus fons, sed non econverso, si tamen in promptu et in superficie sit aqua, fons tamen dr, si autem in alto et profundo sit, puteus est ..., puteus aqua viva in alto est, fons in superficie studnya* R C₁v. Zob. **PADOŁ, STACZAĆ SIĘ**.

STOKFISZ (lub **SZTOKFISZ**) zool. ‘nazwa różnych ryb, może też suszonych’ Sthokfysh *strumulus, piscis* S 151v; Stokfyssh *strumulus* RN IIIv (por. Mu28, s. 93: *Strumulus vulgo*, eyn stockfisch, Stokfisch, *et est dictio barbara, ut multae piscium*; por. też Mym28, k. 37v: *Strumulus*, Steckfysch, Stokfysch).

STOKŁOSA bot. *Sthoclosza centaspica, herba* S 26. Zob. **KŁOS**.

STOLA zob. **STOŁA**.

STOLARZ <stolya>rz, <skrz>yennyk <arcul>arius S 13v (mg; w oryg. oddarty narożnik karty; uzupełnienie wg Erz i R) (por. Mu28, s. 184); tessharz, Stolyarz, Skrzynnyk *arcularius, qui facit ... arcas {i. cistas} (sv. arcula)* R c₆v; stolarz *sellarius, qui facit sellas* S 141v (por. Mu28, s. 185: *Sellarius*, Eyn stulmacher, Stolyarz; Mym28, k. 14v: *Sellarius*, Satler, Sziodlarz (!); por. też Mym30, k. 14: *Sellarius*, Stulmacher, Stolarz); *sellarius* syodlarz *vel* Stolarz *sellator* R F₁ (mh; av. *sella*). Zob. **STOŁ**.

STOLEC – 1) ‘tron, krzesło’ Stolyecz *hierarchia Marie* S 68; przebytek, Stolyecz Panny Mariey *hierarchia Marie* R o₅ (mg); Stolyecz *thronus proprie solium regni est, qui Latine sedes dr ..., sedes regalis* R J₃; syodlo, stolecz, stolek *sella* R F₁; – 2) ‘lektyka i jej wyposażenie (stół, naczynia itp.)’ stolyecz *ferculum i. missorium ..., ferculum etiam dr vasculum, in quo portatur ferculum, unde in Can. (3,9): Ferculum fecit Salomon rex de lignis Libani (bibl.), ferculum, discus, mensa edentium* R m₅ (por. łac. hasło w S 57v: *ferculum i. missorium ... vel dr appodiatio vel reclinatorium* – bez odpowiednika pol.) (zob. liczne odpowiedniki pol. w Mamstp, cz. II, s. 146; por. też Biblia Leopoldy do Cant. 3,9: „pokoiczek ku noszeniu” oraz Biblia Wujka: „lektyka”).

STOLNIK ‘urzędnik lub sługa dworski’ podstolye, Stolnyk *dapifer* S 39; Stolnyk *dapifer, qui fert dapem {subdapifer podstolye}* R i₄v. Zob. **PODSTOLE**, **STOŁ**.

STOŁ Cuchenny *sthol abax vel abacus ... dr quelibet mensa* S 2; *Sthol mensa {tabula}* R t₄; v *stolv syescz discumbo,-ere i. iacere ad comedendum in triclinio, licet et in alio loco ... vel discumbere est ad discum sedere et ferculum sumere* R O₃; *podlye stolv e regione mense* (bibl.) R X₅ (md); Rybne *stoly ichtiobolion, locus, ubi pisces venduntur* R p₃ (mp).

STOŁA (lub **STOLA**) ‘stuła, część ubioru kapłana’ odzyenye, Rvcho *stola est matronale operimentum {i. indumentum, vestis, tunica, corpus, laverunt stolas i. corpora sanctorum} ... et ponitur quandoque pro ephot, stola etiam utuntur diacones {vel i. orarium sacerdotis i. Sthola}* (bibl.) R G₆v.

STOLECZEK *stoleczek sellula* (sv. *sella*) S 141v (por. *stolyshek* R F₁). Zob. **STOŁ**, **STOLYSZEK**.

STOLECZNICY ‘jeden z chórów anielskich, stojących przy tronie Boga’ *Throni Stolecznyczy simphonisant* zgodnye spyevaia RN (wykl. tylna). Zob. **GORAJACY**, **KSIĘSTWO**, **MOCARSTWA**, **PANOWANIE**, **PAŃSTWO**, **RZYSZA**, **UCZENNICY**, **UMIEJĘTNICY**, **ZWYCIĘSTWO**.

STOLECZNY ‘dostojny, wybitny, tu – o dostojnikach, możnowładcach’ Stoleczny panovy *optimates i. optimi et maiores et honorabiliores in populo vel digniores vel electi milites* (sv. *optimas*) S 103.

STOLEK stolek, syodlo *sella i. sedes* S 141v; syodlo, stolecz, stolek *sella* R F₁; Stholek *mensula i. parva mensa* R t₄; zedel, Stolek, Poswyathna Comora, Caplansky dom, Skarbnycza *exedra i. cathedra, thronus, sedes, sella, suggestus. Vel ... est camera secreta vel locus thesauri ... i. absida* (bibl.) R l₆v. Zob. **PODSTOLEK**.

STOŁOWY obrus stolovy *gausape i. mantile* R n₅v; okrągli talyerz stolovy *orbiculus mensarius* R x₇ (mp; av. *orbis*); Czwyorogranysty talyerz Stolovy *quadra i. quarta pars panis aut placente vel discus quadrangularis vel mensarium instrumentum ex stanno aut argento, super quod dapes apponuntur, vide Calepi* R C₂ (mg); Myescze Stolove *trapezophorum* S 162v (por. Mu28, s. 139).

STOŁYSZEK ‘stołeczek’ stolyshk *sellula i. parva sella* R F₁ (por. stołeczek S 141v). Zob. **STOŁ**.

STONOG zool. ‘stonoga’ Stonog *scolopendra, centupes, vermis* R E₅ (mp) (por. łac. hasło w S 140: *scolopendra ... dr vermis terrestris, pilosus, multipes, repens, multipeda, centipeda* (sv. *scolopendria, herba quedam*) – bez odpowiednika pol.); Stonog, vyelonog *multipes, centipes, vermis* R v₂v (md) (por. vessh *multipedes i. vermis capitis* R v₂v); Stonog *iulus est quidam vermis, multipes, centipes* R q₅ (mp). Zob. **NOGA, WESZ**.

STOPA ‘część nogi; miara długości’ stopa, pyąta *calcaneus* S 21; *calcaneus dr a calx vel callus* Stopa *et idem est quod calx* pyątha R e₅v; Stopa *peda dr vestigium humanum* S 109v; stopa *peda dr vestigium humanum* R z₂v; stopa, podeshva *planta dr planicies pedum* R A₃; *pedalis ... i. mensuram pedis habens et in hac significatione ponitur Hiere. LI, ubi dr: Venit finis tuus pedalis precisionis tue* na stopye (bibl.) R z₂v (por. Biblia Wujka, Księga Jeremiasza 51, 13: „przyszedł koniec twój na stopie odcięcia twego”, gdzie mowa o zniszczeniu Babilonu). Zob. **NOGA**.

STOPIĆ *dancz conflo,-are i. flare vel fundere aurum et aliud metallum* sstopicz, przesmalczovacz R N₂v. Zob. **PRZESZMALCOWAĆ, ROZTOPIĆ, TOPIĆ**.

STOPIENIE *conflacio i. congregacio populi vel* Stopyenye olowv *in igne* R h₃ (mp).

STOPIEŃ – 1) ‘część schodów, drabiny; schodek’ wschod, Stopyen *ascensus* R d₁v (ml) (por. wstopyen S 15); Stopnye *scale* S 138 i R E₃v (sv.

scala); – 2) gram. pierwsze położone słowo, przedni stopień położony *positivus gradus de eo quod ponatur primus in comparationis gradibus, quasi fundamentum graduum* R A₆v; Stopień przyrównający *comparativus gradus* RN (wykl. przednia); *comparativus gradus in grammatica* przyrównający stopień, *positivus* przedni, *ut doctus, doctior comparativus, superlativus* przewyższający R h₁v (md); *superlativus gradus* stopień przewyższający *ut doctissimus* jako nawczysz R H₃v (md); *superlativus <gradus>* Nadwyższy stopień, przewyższający *ut doctissimus* Nawczysz RN (wykl. przednia). Zob. **DRABINA, STĘPIEŃ, SZCZEBEL, WSCHOD, WSTOPIEŃ.**

STORYCERZNIK ‘setnik, dowódca stu rycerzy’ Storżiczernyk (!) *centurio de qui preest centum viris ... vel qui preest centum militibus {primipilus idem}* (bibl.) R f₈. Zob. **DZIESIĄTNIK, PIĘĆDZIESIĄTNIK, RYCERZ.**

STOS Sthoss drew, trawta *strues ...*, *acervus lignorum* R H₁.

[**STOSOWAĆ**] zob. **PRZYSTOSOWAĆ.**

STPIEŃ ‘część sprzączki, kolec, trzpień’ *lingula aromatariorum* Copysthka *vel i.* Stpyen v przączky R r₈ (md) (por. kopistka, Spyen v przączky *lingula* S 82v). Zob. **SPIEŃ.**

STRACENIE ‘strata, zguba’ straczenie *perditio i. amissio* R z₄v; vcradnyenye, Straczenie *subtractio rei* R H₂v (ml). Zob. **TRACIĆ.**

